

Börtönügyi Szemle

2005. 1. szám

A magyar büntetés-végrehajtási szervezet
szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * Huszonnegyedik évfolyam 1. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. BÖKÖNYI ISTVÁN

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Az előkészítés és a tördelés
a BVOP Sajtókapcsolatok
Osztályán készül.

A nyomdai munkálatokat
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

FLAMICH OTTÓ

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Ádám Attila bv. őrnagy, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet alegységvezetője; **Balogh Attila** bv. alezredes, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya mb. osztályvezetője; **Dr. Békefy Lajos** PhD börtönlelkész, Pálhalmi Országos Bv. Intézet; **Boglyasovszki Csaba** bv. ezredes, a BVOP Biztonsági Főosztálya vezetője; **Csalótzky Izabella** bv. százados, a BVOP Pályázati, Külszolgálati és Kutatási Főosztálya vezető-helyettese; **Deák Ferenc István** bv. alezredes, a BVOP Pályázati, Külszolgálati és Kutatási Főosztálya kiemelt főelőadója; **Dr. Erdődi Orsolya** bv. alezredes, a Kalocsai Fegyház parancsnok-helyettese; **Dr. Farkas Ákos** tanszékvezető egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar; **Fliegauf Gergely** bv. őrnagy, a BVOP Pályázati, Külszolgálati és Kutatási Főosztálya kiemelt főelőadója; **Garami Lajos** ny. bv. ezredes; **Idzig Zoltán** bv. őrnagy, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet osztályvezetője; **Dr. Janza Frigyes** ny. r. dandártábornok, a Magyar Rendészettudományi Társaság főtítkára; **Dr. Király Klára** ügyvédjelölt; **Kolesza Krisztina**, a BVOP Pályázati, Külszolgálati és Kutatási Főosztálya főelőadója; **Dr. Ruzsonyi Péter** PhD bv. alezredes, mb. tanszékvezető, RTF Büntetés-végrehajtási Tanszék; **Székesi Gábor** bv. hadnagy, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet vezető nevelője.

A fotókat **Apró Andrea** készítette.

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti vonatkozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára), a fogvatartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, problematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichológia, pszichológia, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmaért a szerző vállalja a

Közlési feltételek

felelősséget. A kéziratokat éppen ezért kérjük írják alá, tüntessék fel munkakorúket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is. Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón is szíveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására!** Olyan kéziratokat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza és nem örzünk meg!

A fogvatartottak klasszifikációja és fogvatartotti programok

című nemzetközi konferencia tartalmi összefoglalója

A Büntetés-végrehajtási Szervezet immáron ötödik önálló szakmai konferenciáját rendezte meg a Kriminálexpo keretén belül 2004. november 3-a és 5-e között a Budapesti Kongresszusi Központban. A korábbi évekhez hasonlóan a tavalyi rendezvény is a legaktuálisabb börtönügyi kérdések megvitatására kívánt fórumot teremteni, a nemzetközi konferencia „A fogvatartottak klasszifikációja és fogvatartotti programok” címet viselte. Örömteli, hogy a hazai szakembereken kívül 14 külföldi ország 27 képviselője is elfogadta a szervezők meghívását. A rendezvény szakmai programja 2004. november 3-án a Budapesti Fegyház Börtönben tett látogatással vette kezdetét, majd másnap a Budapesti Kongresszusi Központ Lehar termében a nemzetközi konferencia programjával folytatódott.

2004. november 4.

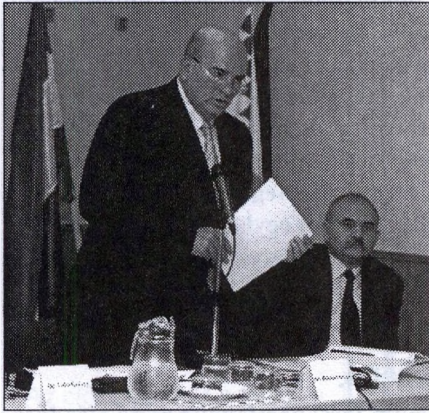
Dr. Tari Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium főcsoportfőnöke nyitó előadásában hangsúlyozta, hogy a magyar igazságszolgáltatás nagy utat tett meg az elmúlt másfél évtizedben, és a bekövetkezett változások szorosan összefonódtak az európai csatlakozásra való felkészüléssel. Az igazságügyi reform egyes lépéseit ismertetve beszélt a táblatörvény elfogadásáról, a bíróságok feladatkörének áttekintéséről, a közjegyzői tevékenység reformjáról, az ügyvédi tevékenységgel kapcsolatos jogi szabályozás korszerűsítéséről, továbbá a pártfogói szervezet átalakításáról. A jogalkotásról szólva a büntető jogszabályokat módosító 2003. évi II. törvényt, az igazságügyi tárca előtt álló

feladatok sorából az új büntetőtörvénykönyv előkészítését, a büntetőeljárás törvény módosítását, valamint az új büntetés-végrehajtási kódex megalkotását emelte ki. A börtönügy reformjának kapcsán utalt azokra az infrastrukturális fejlesztésekre (a PPP konstrukcióban megvalósuló 700-700 fős szombathelyi és a tiszalóki beruházás), ame-

lyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a magyar börtönrendszer zsúfoltsága csökkenjen. Az előadó hangsúlyozta, hogy nem magánbörtönök épülnek, hiszen az elítéltek őrzése, szállítása, nevelése és egészségügyi ellátása állami feladat marad, míg egyes szolgáltatásokat (pl. ételmezés, munkáltatás) megvásárolunk.

Dr. Bökönyi István *bv. vezérőrnagy, országos parancsnok* „**A fogvatartottak klasszifikációja és a fogvatartotti programok jelentősége a magyar büntetés-végrehajtása szakmai munkájában**” címmel tartotta meg előadását. A klasszifikáció kér-

déskörét különösen aktuálissá teszi Magyarországon, hogy jelenleg is folyik az új büntetés-végrehajtási törvény kodifikációja, s a készülő törvény egyik sarkalatos pontja a fogvatartottak rendszeren belüli besorolása. A klasszifikáció ugyan büntetés-végrehajtási rendszerenként különbözik, céljai azonban egységesnek tekinthetők. Ezek a következők: a fogvatartott egyéniesítésének maximalizálása, a biztonsági kockázatok minimalizálása, a kezelési szükségletek meghatározása, továbbá a börtönártalmak csökkentése. Az előadó hangsúlyozta, hogy nincsen „jó” vagy „jobb” klasszifikáció, hiszen annak tartalma rendszerenként más és más, úgy ahogy a büntetés-végrehajtás is eltérő országonként.

A klasszifikáció szempontrendszere különféle összetevőkből építhető, amelyek közül a kriminológiai, a szociológiai, a pedagógiai-pszichológiai és a „klasszikus” büntetés-végrehajtási szempontok a kiemelendők. Dr. Bökönyi István ezt követően ismertette a magyar büntetés-végrehajtásban létező fokozatokat (fogház, börtön, fegyház), és a készülő bv. törvény kapcsán kidolgozott klasszifikációs elképzeléseket. Hangsúlyozta, hogy a klasszifikáció önmagában kevés, ha nem tudjuk megtölteni tartalommal. Ebben jelentős szerepet játszik a fogvatartottak képzése és a szabadidős programok megszervezése.

A konferencia első külföldi előadója **Jan van den Brand**, a holland büntetés-végrehajtás területi igazgatója, a nemzetközi tevékenységek koordinátora volt, aki „**A holland büntetés-végrehajtás jövője, különös tekintettel a fogvatartotti programokra**” címmel tartott előadást. Az előadó bemutatta azokat a strukturális, finansziális problémákat, amelyek a közelmúltban váltak nyilvánvalóvá hazájában. Az előrejelzések szerint a holland büntetés-végrehajtásnak 2008-ra 25%-kal több férőhelyet kell biztosítania a jelenleginél, ugyanakkor a költségvetési kereteket az elmúlt két évben jelentős mértékben csökkentették. Az ügyészség, a rendőrség, a büntetés-végrehajtás, illetve a pártfogó felügyelet még jobb együttműködésére, az elért eredmények határozottabb bizonyítására van szükség, hiszen, a társadalom – mint ahogy másutt is – keményebb fellépést követel a bűnelkövetőkkel szemben. A holland büntetés-végrehajtás rendszerét át kell alakítani, hogy annak működése funkcionálisabb legyen. A fogvatartotti programok terén három fő célcsoportot választottak ki, ezek az előzetesek, a rövid

időtartamú, illetve a hosszúidős elítéltek. A kábítószer-élvező, továbbá a szellemi fogvatékos fogvatartottak elhelyezését két-három intézetbe kívánják koncentrálni. A rövidebb szabadságvesztés büntetésüket töltők esetében nem mindenkinek ajánlják fel a reintegrációs programokban való részvételt, ugyanakkor egyéniesítettebb programok és nevelési tervek kialakítására törekszenek. 2004 októbere óta a zárkák 13%-ában egynél több fogvatartott él, ez korábban elképzelhetetlen volt. 2005-től, kísérletképpen, bevezetik az elektronikus őrzés intézményét.

A következő előadó **Giovanni Tamburino bíró, az olasz büntetés-végrehajtás Kutatási, Jogi és Nemzetközi Irodájának igazgatója volt, aki a veszélyes fogvatartottak kezeléséről beszélt. Gondolatainak tolmácsolását – olaszul elmondott bevezetője után – kolléganője, Alessandra Bernardon osztályvezető angol nyelven folytatta.** Az olasz büntetés-végrehajtás megkülönbözteti a belső veszélyesség (lázadás, elenszegülés stb.) és a külső veszélyesség (a kinti szervezett bűnözéssel való kapcsolattartás) fogalmát. A terroristának minősített elítéltek számára külön rezsimeket hoztak létre az egyes intézetekben, az 56 000 fogvatartottból kevesebb, mint 700 tartozik ebbe a kategóriába. A fogvatartottak kategóriája nem befolyásolja az általuk igénybe vehető programokat. Az olasz jog lehetővé teszi a veszélyes elítéltek speciális felügyeletét hat hónapi időtartamra, amely 1-2 alkalommal meghosszabbítható. (Erről a témáról Tamburino úr részletesen beszélt a 2003-as Kriminálexpón, az előadás szövege megjelent a Börtönügyi Szemle 2004. évi 1. számában.) Az olasz büntetés-végrehajtás biztonsági szempontból rendkívül jónak mondható: kevés a szökés, évek óta nem történt zendülés, továbbá a korrupciós ügyek száma is alacsony. Ennek okát az előadó a biztonságosabb börtönépületekben, a veszélyes elítéltek megfelelő elkülönítésében, illetve a fogvatartotti programok eredményességében jelölte meg.

Ezt követően **Dr. Karl Drexler legfőbb ügyész és Mag. Wolfgang Redtenbacher bíró, az osztrák Szövetségi Igazságügyi Minisztérium munkatársai „Egyéni nevelési terv alkalmazása az osztrák büntetés-végrehajtásban” címmel tartott előadást.** Az osztrák bv. törvény tartalmazza a klasszifikáció és az egyéni nevelési terv (sentence planning) fogalmát, hatékony működésükről azonban nem beszélhetünk. Az egyéni nevelési tervek elkészítéséhez 2006-tól egy számítógépes szoftver alkalmazását kívánják bevezetni. A szoftver létrehozásánál az úgynevezett kemény kritériumok között a fogvatartott nemét, egészségi állapotát, biztonsági besorolását és szociális kapcsolatait veszik figyelembe. Az ún. enyhe kritériumok közé a foglalkoztatási, képzési szükségletek tartoznak. A számítógépes program alkalmazásától egy standardizált eljárás kialakítását, az intézetek közötti kommunikáció javítását, a bíróságoknak és az ügyészségeknek a rendszerbe történő bekapcsolódását, valamint a kezelési standardok kifejlesztését remélik. A majdani egyéni nevelési tervek az elítéltek kategóriába sorolásán túl azok kriminológiai háttérének felrajzolását is tartalmazni fogják. A szoftver bevezetésétől sokat várnak az osztrák büntetés-végrehajtásban, egyfajta kézikönyvként kívánják használni azt a gyakorlati munkában.

Anette Esdorf, a dán büntetés-végrehajtás és pártfogó felügyelői szolgálat főigazgató-helyettese hazája reintegrációs programjait történeti összefüggésbe he-

lyezve tekintette át. A fogvatartotti programok jelentős mértékben változtak Dániában az elmúlt három évtizedben. A hetvenes években – a treatment fénykorában – minden fogvatartott számára biztosítottak programot. Miután a rendszert sok bíráló érte a magas visszaesési mutatók és a magas költségek miatt, a nyolcvanas évekre a „Semmi sem működik” érzés vált uralkodóvá. A kilencvenes évek elején – a kábítószerrel kapcsolatos bűnelkövetők számának megnövekedésének is köszönhetően – a fogvatartotti programok újból tért nyertek. Az alternatív büntetések alkalmazásának következtében – annak ellenére, hogy a bűnözés mértéke jelentősen megnőtt – a börtönpopuláció (3600–4000 fő) nem változott. A súlyos bűncselekményt elkövetők arányának növekedése a dán börtönökben a programok felértékelődéséhez vezetett: napjainkban a fogvatartottak negyvenféle program közül választhatnak. A programok alkalmazása három alapelvre: a normalizáció, az önkéntesség és az egyéniesítés elvére épül. Az értékelésre nagy súlyt helyeznek, szakmai bizottság dönti el – külső szakemberek bevonásával –, hogy melyik program hatékony. Minden, 4 hónapnál hosszabb büntetését töltő elítélt számára egyéni nevelési terv készül. A fogvatartottak diagnosztizálása során a Nyugat-Európában és Kanadában elterjedt kockázatértékelő (risk assessment) rendszert alkalmazzák.

Ivan Damjanovičnak, a horvát büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a konferencia témájával kapcsolatos **gondolatait Vesna Babič, a horvát BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztályának vezetője adta elő „A nevelési terv alkalmazásának horvát gyakorlata” címmel.** Horvátországban a 6 hónapnál rövidebb ítélettel rendelkező elítéltek börtönbe, a 6 hónapnál hosszabb ítéletűek először a zágrábi börtönben található Központi Kivizsgáló Intézetbe kerülnek. A pszichológiai tesztek, interjúkat alkalmazó – három hétig tartó – kivizsgálási folyamat alapvetően három fázisból áll. Az első az elítéltek alkalmazkodási problémáinak kiküszöbölését szolgálja, a második arra hivatott, hogy pszichológiai-szociológiai eljárások segítségével véleményezze: az egyén mely programokat képes igénybe venni, a harmadik pedig az egyéni nevelési program kidolgozását célozza azzal egyetemben, hogy döntés szülessen arról: az elítélt melyik bv. intézetbe kerül. A kockázatértékelés során számos szempontot vesznek figyelembe: a biztonsági fokozatot, a munkaképességet, a képzettségi szintet, az egészségi állapotot stb. Az előadó a diagnosztikai vizsgálatok korlátjaira is rámutatott: a kivizsgálás folyamata mesterséges körülmények között zajlik, így az elítéltek legtöbbje – a később tapasztaltakhoz képest – jól teljesít. További nehézség, hogy az intézetekben található körletek nem felelnek meg teljes mértékben arra, hogy az egyéni nevelési tervek megvalósíthatók legyenek.

A nemzetközi konferencia első napjának délutáni programja **Mgr. Milan Jašureknek, a szlovák büntetés-végrehajtás országos parancsnoka szolgálati helyettesének előadásával folytatódott, amely a külső és belső differenciálás náluk működő rendszerét mutatta be.** A szlovák bv. törvény tartalmazza a fogvatartottak differenciálásának alapelveit, megkülönböztet nyitott, félig nyitott és zárt intézetet. Az elítéltek biztonsági fokozatáról, illetve az egyik fokozatból a másikba történő áthelyezésről a bíróság dönt Szlovákiában. A II. biztonsági fokozatból az I. biztonsági fokozatba büntetésük egyharmadának letöltése után, míg a III. fokozatból a II. fokozatba a bün-

tetés felének letöltését követően kerülhetnek az elítéltek. A belső differenciálás modelljét még 1994-ben fogadták el. Négy differenciálási alcsoport (A, B, C, D) létezik, közülük a C csoportba kerülés biztosít a fogvatartott számára standard büntetés-végrehajtási körülményeket. A belső differenciálás nagyban összefügg a nevelési programok kialakításával. A programok terén megkülönböztetnek standard és speciális programokat, ez utóbbiak közé tartoznak például a gyógyító-nevelő programok. A Szlovákiában is működő Pszicho-szociális Diagnosztikai Központ egyéni reszocializációs programokat dolgoz ki az elítéltek számára.

Aleksander Kotnik, a szlovén büntetés-végrehajtás országos parancsokának főtanácsadója előadásában főként azokról a fogvatartotti programokról beszélt, amelyek az öngyilkosság megelőzését célozzák. Szlovénia áll ugyanis legrosszabbul az európai börtönrendszerek közül az öngyilkosságok tekintetében, s a szlovén börtönökben az öngyilkosság a vezető halál-ok. Jelenleg 105%-os a büntetés-végrehajtási intézetek feltöltöttsége, a három legnagyobb börtön (Ljubljana, Maribor, Dob) viszont túlszűfoltnek mondható. A börtönpopuláció legnagyobb része, 60%-a zárt, 25%-a félig nyitott, 15%-a nyitott intézetben van elhelyezve.

Az öngyilkosságot elkövetők nagy része előzetesen fogvatartott, ezzel együtt öngyilkosság minden intézettípusban előfordul. A szuicid hajlam inkább a férfi fogvatartottak jellemzője, a nők között több mint húsz éve nem fordult elő befejezett öngyilkosság Szlovéniában.

Az öngyilkosság elleni stratégia fő elemei: a képzés, a fogvatartottak öngyilkossági hajlamának felmérése, az örök és fogvatartottak kommunikációja, továbbá a potenciális öngyilkosok kezelése. Az öngyilkosságok megelőzése terén nemcsak a beavatkozás, hanem a hibákból történő tanulás is fontos – emelte ki az előadó.

Piret Kasemets, az észti Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Főosztályának osztályvezetője a náluk folyó rehabilitációs munkát mutatta be. Az észtsztori fogvatartottak száma jelenleg 4576 fő (3221 elítélt, 1355 előzetes), a börtönpopuláció fele 30 év alatti, 70%-uk alapfokú, vagy még alacsonyabb iskolázottsággal rendelkezik. A fogvatartottak közel 50%-a orosz anyanyelvű. Mivel a visszaesők aránya 70%-os, 2003-ban két projektet is indítottak, hogy a visszaesés okait tudományos vizsgálat alá vessék. Ennek során – angol közreműködéssel – a kockázatértékelés módszerét is alkalmazták. A hagyományos fogvatartotti programok mellett 2003-ban egy „düh-kezelési” programot indítottak az agresszív fogva-

tartottak számára. A kábítószer-használat megelőzését célzó program beindításában a holland büntetés-végrehajtási szakemberek segítségét vették igénybe. **Laura Kikas, a Tallini Bv. Intézet szociális munkása** – kolléganőjétől átvéve a szót – **egy konkrét – a visszaesés csökkentése érdekében létrehozott – „saját fejlesztésű” családsegítő program részleteit ismertette.** A két intézetben, négy csoporttal indított, először 9 héten át csoportmunkában zajló, majd egy háromnapos „szeminárium” keretében az elítéltek felelőségét/élettársát bevonó, illetve családterapeutát is alkalmazó programot – a jó tapasztalatok miatt – szeretnék szélesebb körben is elterjeszteni.

A konferencia első napjának utolsó előadója **Max Murray, az észak-ír büntetés-végrehajtás főigazgató-helyettese** „**A szabadultak visszailleszkedése a társadalomba**” címmel tartotta meg előadását. Az észak-ír büntetés-végrehajtási szervezetnek – a hollandhoz hasonlóan – költségvetésének jelentős, 11%-os csökkentésével kellett szembenéznie 2004-ben. A fogvatartottak jelentős hányada aluliskolázott, több mint 60%-uk olvasási és számolási, 40%-uk mentális problémákkal küzd, 50%-uk alkalmi vagy rendszeres kábítószer-fogyasztó, ráadásul a fogvatartottak felének még soha nem volt állása. Az észak-ír büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs stratégiájának fő elemei a minőségi fogvatartotti programok, az oktatás (különös tekintettel az olvasni-és számolni tudás fejlesztésére), valamint a szakképzés biztosítása. Fő céljaik a visszaesés csökkentése és a minél sikeresebb reintegráció (az előadó szóhasználatában: resettlement). A reintegrációval kapcsolatos fontos értékek: az önkéntesség (a reintegrációs programokban a szabadulás előtt álló elítéltek 80%-a részt vesz), a folyamatosság, a szabadulás utáni legalapvetőbb életlehetőségek biztosítása, továbbá a progresszivitás. A visszaesés megelőzése érdekében nagy súlyt helyeznek a fogvatartottak szükségleteinek figyelembe vételére, a velük való kommunikációra, társadalmi (családi) kapcsolataik ápolására, a szállás- és munkahelykeresésre.

2004. november 5.

A nemzetközi konferencia második napja sem kevésbé bővelkedett érdekes és színvonalas előadásokban, mint az előző.

Renate Fey, a hamburgi Büntetés-végrehajtási Hivatal munkatársa a szexuális bűnelkövetők terápiás kezelését választotta előadása témájául. A jogszabályok 2003. január 1-jei módosulása óta a szexuális bűncselekmények elkövetői szociálterápiás intézetbe utalhatók Németországban. Szociálterápiában azokat a szexuális bűnelkövetők részesítik, akiket több mint két év szabadságvesztés büntetésre ítélték. A biztonsági szempontokat figyelembe vevő, alapos vizsgálatokkal előkészített terápia főként az önkontroll kialakítására, a társas viselkedési minták elsajátítására épít, s – az eredményesség fokozása érdekében – a szabadulást követően is folytatódik. A kezelésben részt vett személyek körében a visszaesés 10-15%-kal kevesebb, mint a kezelésben nem részesültek esetében. A fogvatartottaknak maguknak kell kérvényezniük a terápiában való részvételt. Csoportfoglalkozások, egyéni foglalkozások, a szabadidő eltöltésére szolgáló strukturált programok egyaránt részei a terápiának, amelyben összekapcsolódnak a pszichoterápiás

és a munkaterápiás módszerek. A kétfázisú, úgynevezett alap- és kibővített programot tartalmazó terápia heti 2, összesen 86 foglalkozásból áll, amelyeket két pszichológus vezet. Az ambuláns kezelést is lehetővé tevő, biztató eredményekkel rendelkező programot szeretnék szélesebb körben, nemzetközi méretekben is kiterjeszteni.

Dr. Stefaan Todts, a belga Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Főigazgatóságának kábítószerügyi koordinátora a „Programok a kábítószer-élvező fogvatartottak számára a belga börtönökön” címmel tartott előadást. Belgiumban a fogvatartottak száma 9 290 fő, a férőhelyek száma 8 133 volt 2004 őszén, ami a kapacitás 114%-os kihasználtságát jelenti. 100 000 lakosra 93 börtönlakó jut, ez a szám Nyugat-Európában átlagosnak mondható. A 34 belga börtön befogadóképessége – a 32 főtől a 684 főig – rendkívül széles skálát mutat. A fogvatartottak 40%-a előzetes, illetve szintén 40%-uk nem belga állampolgár. Megközelítőleg 1500 szellemi fogyatékos személyt tartanak nyilván, de közülük csak 700-800 fő számára tudnak betegségüknek megfelelő elhelyezést biztosítani. Magas az öngyilkosságot elkövetők száma. A kábítószer-élvezők aránya 50%-osra tehető, viszont csak 5%-uk van kizárólag a kábítószerrel való visszaélés büntette miatt bebörtönözve. A belga büntetés-végrehajtás kábítószerügyi stratégiája homlokterében a személyi állomány képzése, a kárcsökkentés és a speciális terápiák alkalmazása áll. A kárcsökkentés terén alkalmazott metadon-kezelés 4500 főt érint, tücsere programot viszont nem alkalmaznak. Minden fogvatartott ingyen juthat óvszerhez. A börtönpopuláció 15%-át kitevő Hepatitis C beteg – saját kérésére – gyógykezelésben részesül. Speciális kábítószer-elvonó terápia, amely külső kezelő intézményben is megvalósítható, csak valódi motiváltság esetén vehető igénybe. A belga börtönökben alkalmazott programok 8 hónaposak, s a kábítószer-mentes közösségek kialakítását célozzák. Egy programban 20 fő vesz részt, jelenleg 6 ilyen fut Belgiumban.

Dr. Estók József bv. dandártábornok, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnoka előadásában a progresszív büntetés-végrehajtási rendszer és klasszifikáció saját intézetében megvalósuló gyakorlatát ismertette. A Sátoraljaújhelyen – közel öt éve – létrehozott rendszer kialakítását és működtetését az Európai Börtön szabályokban megfogalmazott ajánlások is motiválták, amelyek – a hatékonyabb kezelés és a sikeresebb reszocializáció érdekében – a minél szélesebb fogvatartotti kategóriák, csoportok kialakítását szorgalmazzák. A progresszív végrehajtás rendszerének működését Sátoraljaújhelyen alapvetően a börtön és a fegyház fokozaton belüli 3-3 (általánostól enyhébb, általános, általánostól szigorúbb) rezsim, illetve az ezek közötti átjárás biztosítja. Az előadó hangsúlyozta, hogy a rendszer csak akkor működik jól, illetve akkor tölti be megfelelően funkcióját, ha a fogvatartottak részéről megvan az együttműködési szándék. Ennek kialakítását, erősítését a különböző jogszabályok adta lehetőségekkel motiválni is tudják. Ugyanakkor a személyzettel is meg kell értetni a progresszív végrehajtásból fakadó előnyöket. Dr. Estók József kitért az intézet adottságaira (pl. meglehetősen magas a súlyos bűncselekményt elkövető, hosszú büntetési idővel rendelkezők aránya), beszámolt a jutalmazásban, illetve a kapcsolattartásban rejlő lehetőségekről. Végül összefoglalta a progresszív végrehajtás eredményeit: javult a biztonság, a fegyelmi helyzet, konszolidáltabb a viszony a felügyelet és a fogvatartottak között, nyugod-

tabb a munkahelyi légkör stb. (Az előadás írott változata teljes terjedelmében a Börtönügyi Szemle 2004. évi 3. számában olvasható.)

Lucyna Gródek-Skubis intézetparancsnok és Jolanta Kurzynska pszichológus mutatta be a lengyelországi Lublinieci Bv. Intézetben folyó „Bona” terápiás és reszocializációs programot a hallgatóság számára. (A filmvetítéssel egybekötött előadás láthatóan nagy hatást gyakorolt a konferencia résztvevőire.) A Lublinieci Bv. Intézet 225 fő befogadóképességű félig nyitott női börtön, az intézetben kábítószerfüggő fogvatartottak kezelése is folyik. A „Bona” terápiás és reszocializációs program az attitűdformálás eszközével a társadalmi szerepek megtanítására épít, célja a felelősségvállalás és a tolerancia kialakítása a terápia résztvevőiben, akik közül sokan a családi erőszak áldozatai. 1998 óta áll fenn együttműködés a bv. intézet és a helyi gyermekotthon között, mely szerint az elítélt nők egy csoportja a gyermekotthonban élő sérült gyermekeket gondozza. A munka, amelyből az agresszív bűnelkövetőket kizárják, őrzés nélkül folyik, a gyermekgondozást végző elítéltek szabadulásukkor bizonyítványt kapnak. Mi-

tután a bv. intézet és a gyermekotthon együttműködése jelentős visszhangot váltott ki Lengyelországban, a tevékenységet szponzorok is segítik. A terápiás programban, de kiváltképp a gyermekgondozásban részt vett női fogvatartottak – az utóvizsgálatok eredményei szerint – könnyebben tudják kezelni problémáikat, jobban tudnak beilleszkedni a társadalomba.

Mgr. Vladimír Lang intézetparancsnok és Gabriela Slovakova, a cseh büntetés-végrehajtás oktatási központjának munkatársa előadását az utóbbi tolmácsolta, aki a náluk működő klasszifikáció elveit és a Mirovi Bv. Intézetben megvalósuló gyakorlatát ismertette. Az előadó kifejtette, hogy a klasszifikációnak komplex értékelésen kell alapulnia, amely figyelve veszi az elítélt családi hátterét is. Csak az ilyen módon kimunkált klasszifikáció támogatja a szabadulás után rehabilitációt. Csehországban is a bíróság határozza meg a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát, jelenleg négy fokozat létezik. A tervek szerint 2015-re már csak két fokozat lesz: börtön és ún. fejlesztő korrekciós intézet. A bíróság csupán ezt fogja meghatározni, az elítéltek klasszifikálása a büntetés-végrehajtás feladatai közé fog tartozni. Tervezik a progresszív végrehajtás és a maximálisan egyéniesített nevelési tervek alkalmazását. A Mirovi Bv. Intézet maximális biztonságú börtön, amely többek között az életfogytiglani szabadságveszté-re ítélt bűnelkövetőket tartja fogva. Az életfogytosok őrzése 2001 óta a feladatuk, szá-

muk jelenleg 12 fő. (15 életfogytiglani szabadságvesztére ítélt a Valdicei Bv. Intézetben van elszállásolva.) Az intézet változatos programokat nyújt a fogvatartottak számára (főzőtanfolyam, drámajáték stb.), illetve terápiás programot tart fent a szellemi fogyatékos elítélteknek. A munkáltatás nagy szerepet kap az intézet életében, az elítéltek 50%-a - beleértve az összes életfogytiglani szabadságvesztére ítéltet - dolgozik.

Joó László bv. ezredes, a szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Intézete igazgatója az általa vezetett intézet klasszifikációs rendszerét és az annak fejlesztésére indított Phare projekt tapasztalatait ismertette a hallgatósággal. A szirmabesenyői intézet építése 1996 kezdődött, 2001-ben vette kezdetét a fogvatartottak betelepítése, míg a végleges átadásra 2002 tavaszán került sor. Az intézet, amely négy megye fiatalkorú fogvatartottjainak elhelyezésére hivatott, az eredetileg tervezett 115 fő helyett 150-160 főt tart fogva. Az előadó ezt követően részletesen ismertette az intézetben folyó oktatás, szakképzés, a különböző tréningek és a szabadidős programok rendszerét. A Phare támogatással segített klasszifikációs kísérleti program 2003 októberében indult, és – hat hónapon át – 2004 márciusáig tartott. A kérdés az volt, hogy a kísérlet során alkalmazott holland modellt hogyan lehet adaptálni Magyarországon. A 100 fő fogvatartott részvételével lezajlott program az ún. megismerési folyamattal kezdődött, amely során feltérképezték a fogvatartottak háttérét és szükségleteit. A klasszifikáció megalkotása során az elemzésekre épülő biztonsági kockázatot is figyelembe vették, a megvalósítás folyamán többféle teszt (RAVEN, SDQ stb.) alkalmazására került sor. A program eredményei közé sorolható – többek között –, hogy elősegítette a személyi állomány szemléletváltását, bizonyos szerkezeti átalakításokat eredményezett, és javult a fogvatartottak és a személyi állomány közötti kapcsolat, kommunikáció.

A nemzetközi konferencia utolsó külföldi előadója **Leif Wage, a norvég büntetés-végrehajtás regionális igazgató-helyettes volt, aki az „Interaktív börtön” címmel megtartott előadásában több izgalmas kérdést érintett.** Az előadó szerint meg kell tudnunk mutatni a büntetés-végrehajtás eredményeit a médiákban. Folyamatosan közvetítenünk kell ismereteinket a társadalom irányába, mintegy „tanítva” azt, különben nem lesz képes visszafogadni a volt elítélteket. Leif Wage pozitív felfogásában a börtön képes a dolgok megváltoztatására, a rendelkezésre álló „zárt” környezet és jelentős mennyiségű idő voltaképp ennek kedvez. „A büntetés-végrehajtás stratégiájában a fogvatartott a legfontosabb, s, bár paradoxul hangzik, szövetségesünk a bűnözés elleni harcban” – mondta az előadó, aki ezt követően a Bergeni Bv. Intézet fogvatartotti programjait ismertette, amelyekben nagy súlyt fektetnek a fogvatartottakat ért stressz oldására és a kognitív képességek fejlesztésére. Leif Wage hangsúlyozta, hogy a holisztikus tanulás atmoszféráját kell megteremteni a börtönökben, ahol a szociális és személyes kontaktuson keresztül hat egymásra ör és fogvatartott. Végezetül egy olyan „egyetemi börtön”, konkrétan a „bergeni egyetemi börtön” vízióját vázolta fel, ahol kutatás, PhD program, az orvosi és jogi ismeretek átadása egyaránt folyhat.

Csóti András bv. dandártábornok, az országos parancsnok helyettese a nemzetközi konferencia tapasztalatait összegző előadásában hangsúlyozta, hogy a konferencia témaválasztása igazán sikeres volt, hiszen a klasszifikáció és a fogvatart-

totti programok a büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb kulcskérdése. Elmondta, hogy a tanácskozás két napja során 15 ország 18 előadóját hallották, a nyitó előadást nem számítva három előadás hangzott el a magyar büntetés-végrehajtásról. Az előadások rendkívül érdekesek, gyakorlati megközelítésűek voltak. Csóti András kifejtette, hogy ez a nemzetközi konferencia megerősítette őt abban, hogy a magyar büntetés-végrehajtás jó úton jár, de a tanácskozás rámutatott néhány hiányosságunkra is. Kiemelte, hogy a klasszifikáció fontosságában, alapvető elveivel mindenki egyetértett, s abban sem alakult ki vita, hogy az egyéniesítésnek nagyobb szerepet kell kapnia, illetve, hogy a kezelési szükségleteket a biztonsági kockázatokkal kell összevetni. Kifejezte, számára megnyugtató volt, hogy a külföldi előadásokból is az derült ki: a biztonsági szabályok önmagukban nem zárhatják ki, írhatják felül a klasszifikációt. A fogvatartotti programokról szólva elmondta – többek között –, hogy azok minél szélesebb skálája jelentheti az egyéniesítés alapját. Csóti András szerint minden előadó hittel beszélt, s amíg ez a hit, ez a szakmai elhivatottság, tenni akarás lesz jellemző a büntetés-végrehajtási szakemberekre, addig a legnehezebb kihívásoknak is eleget tudnak tenni.

Dr. Bökönyi István zárszavában kiemelte, hogy a 2004-es év a magyar büntetés-végrehajtás számára rendkívül fontos, mert idén léptünk be az Európai Unióba, s most formálódik az új bv. törvény. Javasolta, hogy a jövő évi Kriminálnalexpo keretében megrendezendő büntetés-végrehajtási konferencia témáját a külföldi meghívottak határozzák meg. Bejelentette, hogy a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai és tudományos folyóiratát, a Börtönügyi Szemlét a Magyar Tudományos Akadémia ún. mértékadó folyóirattá minősítette. Egyben kérte a külföldi előadókat, hogy publikáljanak a Börtönügyi Szemlében, hogy ily módon a nemzetközi tapasztalatokat a magyar büntetés-végrehajtás személyi állományának szélesebb köre is megismerhesse. Kifejezte azon reményét, hogy a börtönügyi szakemberek a jövőben is megosztják szakmai tapasztalataikat, s nem csak az Európai Unión belül, hanem azon kívül is.

Végezetül **Dr. Vókó György, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze, a két-napos nemzetközi konferencia levezető elnöke** a további gyümölcsöző együttműködés jegyében búcsúzott el a résztvevőktől.

(A szerk.)

Dr. Farkas Ákos

A büntetésvégrehatási-jog tudományának helye a tudományok rendszerében*

Előadásom témája hálátlan téma. Hálátlan, mert – a látszat szerint – azt vállalja, hogy egy jogterületet rendszertanilag elhelyezzen, és arról nyilatkozzon, hogy ez mely tudományok szemüvegén át vizsgálható, és ezt persze oly módon, hogy ne tűnjön kinyilatkoztatásnak. Én azonban – elnézést a kifejezésért, de ezzel talán elég határozottan megvilágítom az alapállásomat – nem vagyok híve a tudományok gettósításának. Nem hiszem azt, hogy egy adott – bármilyen – jelenség vizsgálatát fontosnak tartó és azt elvégző tudomány kisajátíthatja a vizsgált területet, és kizárólagos igényt jelenthet be rá.

Engedjék meg, hogy ezzel kapcsolatos gondolataimat tézisszerűen fejtssem ki.

1. Az első tétel, hogy nincs szoros összefüggés egy jelenség és az annak vizsgálatára rendelt eszközök között. Egy jelenség általában összetett, több szempontból vizsgálható. Ebből az következik, hogy egy jelenség több (tudomány) terület érdeklődését is kivívhatja.

2. A második tétel szerint ezek a területek sokszor konkurálnak, vetélkednek egymással, igyekeznek egymással hierarchikus kapcsolatot kiépíteni, hegemoniára törek-szenek fő- illetve segédtudományi rangot kölcsönözve egymásnak. Így vált a XIX. században szociológia és a kriminológia a történet- illetve a büntetőjog tudomány segédtudományává. De ez a tekintélyelvű rangsor – mint Polányi Károly: Háttér és távlat című tanulmányában a tudományos tekintéllyel kapcsolatban kifejti – „A tudomány tekintélyének alapja a tudományos vélemény. A tudomány csupán addig jelent megfellebbezhetetlen fórumot a tudás szerteágazó területén, amíg a tudósok közötti konszenzus fennáll. Csak addig élet- és fejlődőképes, amíg át tudja hidalni az engedelmesség és az eredetiség közötti feszültséget. Az egymásra következő nemzedékek minduntalan újraértelmezik a tudományos tradíciót. Ha a tudományról vagy annak fejlődéséről beszélünk, kinyilvánítjuk, hogy hiszünk a tudomány alapelveiben, és abban, hogy a tudós szabadon dönt ezen alapelvek alkalmazásának és módosításának kérdésében”.

3. Ebből az is következik, hogy nem létezhet a csak egy tudománynak kizárólag fenntartott terület. A legtöbb jelenség, problémakör komplex, ezért átfogó vizsgálata holisztikus szemléletet igényel, csak ennek a szemléletnek a felhasználásával kaphatunk komplex válaszokat. Ez alatt azt értem, hogy például a társadalomtudományok területén a kutató szabadon használhatja fel a látszólag egymástól eltérő tudományágak

* Elhangzott a Magyar Börtönügyi Társaság tudományos ülésén 2004. november 26-án.

(konfliktuselmélet, szervezetelmélet, büntetőjog tudomány, kriminológia) magyarázó erejét.

4. Ez persze nem zárja ki az egyes tudományágak által a vizsgált területeken elért eredmények érvényességét. Kizárja viszont, hogy egy adott jelenségről egy tudomány illetőleg képviselői vindikálják maguknak az érvényes kijelentéseket. Mindez persze nem von le annak érvényességéből – ismét Polányit idézem –, hogy „...a gyakorló tudományos kutatók képzésük során ugyanazokra az alapokra tesznek szert, amelyet a mesterek is magukénak vallanak, s egyúttal megtanulják azt, ha ezektől az alapelvektől el kívánnak térni, azt is csupán rájuk hivatkozva tehetik. Mestereik követése arra tanítja őket, hogy ragaszkodjanak saját elképzeléseikhez, még ha azok ellentétesek is az elfogadott tudományos tételekkel. A tudományos tekintély természetéhez tartozik, hogy kivívja maga ellen az új nemzedék ellenállását, és az is, hogy az ellenállást a tudományos tradíció újraértelmezésében asszimilálja”.

5. A tudományról azt mondják, hogy nem demokratikus. Ez igaz abban az értelemben, hogy mindig van egy meghatározó gondolat, gondolatrendszer, illetőleg azt képviselő meghatározó egyéniség(ek), amikhez, akikhez a tudomány művelője feltétlenül igazodik. Léteznek paradigmák, tudományos rendszerek, amelyek kijelölik a gondolkodás országútját, amin minden kutató végigmegy. De több út is tarthat ugyanarra a helyre, és mindenki a magának legmegfelelőbb utat igyekszik választani. Ez a hálózat adja a tudományos közösséget, amelynek tagjai vitatkozhatnak azon, hogy egyes területeken mi a jobb, célravezetőbb, melyik a fő- vagy mellékútvonat, mi tekinthető zsákutcának, céltalan próbálkozásnak, vagy miért kell új utakat vágni. Egy dolgot azonban – álláspontom szerint – el kell kerülni, azt, hogy nem hallgatjuk meg, nem tesszük mérlegre, a tudomány elfogadott szabályai, érvrendszere, alapelvei segítségével nem vizsgáljuk meg az eltérő tudományos kijelentéseket, ha a tekintélyt és a megcsontosodott dogmát tekintjük mérvadónak.

6. Persze korlátozó tényezők mindig létezhetnek. A szervezetek, a struktúrák, a tekintélyek minden korban gátakat emelnek, de a gondolat ereje ezeken időről-időre átcsap, bizonyítja az új paradigmák, gondolatok, tudományos rendszerek erejét.

7. Úgy gondolom nincs ez másképp a büntetés-végrehajtási jogtudomány és a börtönügy területén sem. Ma vitathatatlanul önálló tudományként, a jogtudomány önálló ágaként tekintünk rá. Az önálló, sajátos, a büntetési célokhoz igazodó életviszonyokat létrehozó jogterület, melybe ugyanúgy beletartozik a szervezet, az ehhez igazodó struktúra, ennek működtetése, a belső normák, az ehhez igazodó magatartások rendszere szükségszerűen létrehozta az erre irányuló tudományos érdeklődést. És ebben a tudományos érdeklődésben ott van a sokszínűség, a differenciáltság, ami ma már természetes, annak ellenére, hogy ez is egy hosszadalmas fejlődés eredménye. Ahogy Finkey Ferenc, a magyar büntetőeljárás jog nagy alakja, a büntetés-végrehajtási jog magyarországi kodifikációjának szorgalmazója írta: „A XIX. század büntetőjogának legnagyobb vívmánya a börtönbüntetés rendszerének az emberiség és a javítás vezéreszméi alapján történő kiépítése. De ez a munka sem ment gyorsan és könnyen. Úgy, hogy sok államban még csak napjainkban jöttek létre a börtönügyi, illetőleg a büntetés-végrehajtá-

si önálló törvények vagy javaslatok.” Ezeket a sorokat hetvenegy évvel ezelőtt, 1933-ban Büntetéstan problémák című, ma is tanulságos könyvében vetette papírra. A büntetés-végrehajtási jogtudomány létrejötté Európában a XX. századhoz köthető. Ettől az időszaktól jelenthet valóságos rendszertani problémát a büntetés-végrehajtási jog rendszertani helye.

Ez persze nem jelenti azt, hogy a büntetések valamint ezek mikénti végrehajtása, a bűnelkövetők vizsgálata, osztályozása, a velük szemben a létező büntetés-végrehajtási intézményekben a legalkalmasabb büntetőpolitikák, büntetőjogi és végrehajtási eszközök kialakítása nem volt tudományos vizsgálódások tárgya. Sőt olyan kérdések, mint a fiatalokékkal szembeni büntetés és annak végrehajtása, a közveszélyesnek ítélt bűnelkövetőkkel szembeni jogintézmények, a társadalom védelmének gondolata, a büntetés-végrehajtás során történő javítás, illetve nevelés eszméje nagyszabású tudományos vizsgálódások és a jogalkotás tárgyát képezték. Erre a XIX. század végén minden magát kultúrállamkén definiáló állam súlyt helyezett.

„Oroszországra a középkor a kínzást, a kancsukát és a deportálást hagyta örökül. A XVIII. században eltörölték a kínzást, a XIX. században eltűnt a kancsuka, a XX. század első napjaiban a száműzetésen nyugvó büntetési rendszernek mondtunk búcsút.” Ezek a lelkes szavak 1900-ban a brüsszeli börtönügyi kongresszuson II. Miklós orosz cár küldöttének szájából hangzottak el. Optimista hangnemére pedig rácaffolt az egész XX. század.

A jelenség iránti politikai és tudományos érdeklődés tehát már korán megjelent, azonban a büntetés-végrehajtási jog Európában csak a 1930-as évektől fejlődött, szerveződött önálló jogterületté. Ez annak ellenére igaz, hogy például 1854-ben Poroszországban, 1861-ben Bajorországban, illetve 1863-ban Badenben, 1865-ben Württembergben a büntetés-végrehajtással, illetve annak részkérdéseivel kapcsolatban törvények születtek.

8. A büntetés-végrehajtás jelenségére, az általa felvetett problémákra irányuló tudományos érdeklődés azonban – talán nem nehéz belátni – nem azonos a büntetés-végrehajtási jogéval és jogtudományéval. Nehéz lenne vitatni, hogy a kriminológia, a börtönpszichológia, a börtönszociológia stb. vizsgálódási területe, kérdései, módszerei, tudományos eredményei, következtetései nem azonosak a jogtudományéval.

A jog ebben az esetben is – mint említettem – életviszonyokat szabályoz. Az ezen életviszonyok közötti magatartások sajátosságait, nem jogi aspektusait számos tudomány vizsgálja. A jogtudomány azonban csak a jogi szempontú vizsgálódásban vállalhat szerepet, abban, hogy pl. a büntetés-végrehajtási célok figyelembe vételével milyen emberi és állampolgári jogoknak kell érvényesülniük, milyen jogintézmények szolgálhatják a biztonság és az állampolgári jogok gyakorlásának egyensúlyát stb.

9. A genesis azonban meghatározhatja, és vitákat válthat ki abban a tekintetben, hogy hova is tartozik a büntetés-végrehajtási jog és a börtönügy. Míg önálló szabályozási tárgyként meg nem jelent, addig egyöntetű vélemény volt, hogy a büntetőjog része, így a büntetőjog-tudomány vizsgálódási területét képezi, ezen belül is a büntetéstanét, a pönológiáét. Az idézett Finkey munka is ebben a szellemben született. A jogi oktatás-

ban is ez az eredet köszön vissza, amikor a szélesebb értelemben vett büntetőjog fogalma kapcsán a büntető anyagi, az eljárási és büntetés-végrehajtási jogot értjük. Ez még az egyetemi tanszéki struktúrákban is visszatükröződik, hiszen számos országban a büntetőjog és büntetés-végrehajtási jogi tanszék képez egy oktatási egységet.

De rendszertani szempontból – nem minden elvi alap nélkül – a büntetés-végrehajtási jogot többen a büntetőeljárási jog részeként definiálják, hisz a bíróság által, meghatározott eljárási keretek között kiszabott büntetés végrehajtási szabályait tartalmazza.

Azt gondolom azonban, hogy a büntetés-végrehajtási jog és a börtönügy tekintetében ma már túl vagyunk a Pygmalion-szindróma hatásain. A büntetés-végrehajtási jog és a börtönügy már saját lábára állt, önálló életét éli, és nem igényli más tudományok gyámkodását.

10. A büntetés-végrehajtás azonban nem csupán jog, hanem szervezet és vezetés, hisz a jog által rendelt célra kell felépíteni, megszervezni és működtetni. Magyarországon ez a szervezet a rendvédelmi szervek taborát gyarapítja. Ez tény, aminek megalapozottságáról persze – más országok szabályozási tapasztalatai alapján – szintén tudományos viták sorát lehetne lefolytatni. Ennek következtében a szervezet és vezetéstudományok, illetve ezek speciális ágának az érdeklődését is magáénak tudhatja.

11. Mindezek alapján a büntetés-végrehajtás, a büntetés-végrehajtási jog, a börtönügy egy komplex tudományterület érdeklődésének a középpontjában áll. Ezen a komplex tudományterületen számos egymást kiegészítő tudományág talál érdeklődésének megfelelő kutatási témát. Meggyőződésem, hogy csak ebben az erőterben szülehet teljes, a tudomány igényeit is kielégítő, és a gyakorlat működését, annak hiányosságait, reformjának lehetőségeit is hitelesen megmutató kép.

Dr. Janza Frigyes

A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai*

2004. május 24-én 116 alapító taggal megalakult a Magyar Rendészettudományi Társaság. A Társaság célja:

- a rendészettudománnyal és a rendszettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata;
- a rendszettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igénnyel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása, a rendészettudomány fejlődésének szolgálata, a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásának segítése;
- megfelelő fórum biztosítása a Társaság tagjai részére ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására, szakmai színvonaluk emelésére, továbbá érdekeik védelmére;
- a magyar rendészettudományi élet hagyományainak felkutatása, ápolása, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítése.

A Társaság a céljait – szervezeti értelemben – Tagozatok, és a Tagozatokon belül működő Szakosztályok eredményei által kívánja elérni és megvalósítani. A Társaság az alapító közgyűlésen elfogadta az Alapszabályt és megválasztotta a tisztségviselőket:

- Elnök: prof. Dr. Korinek László
- Elnökhelyettesek: Dr. Blaskó Béla, Dr. Felkai László, Dr. Finszter Géza
- Főtitkár: Dr. Janza Frigyes
- Titkár: Dr. Sallai János
- Elnökségi tagok: Dr. Bukovics István, Dr. Deák Péter, prof. Dr. Farkas Ákos, prof. Dr. Halmy László, Dr. Lőrincz József, Dr. Salgó László, Dr. Teke András, Dr. Túrós András, Vörösmarti Mihály
- Felügyelő bizottsági elnök: Dr. Nyiri Sándor
- Felügyelő bizottsági tagok: Dr. Gubicza József, Dr. Hangya Kálmán, Dr. Havasi Zoltán, Dr. Lontainé Dr. Santora Zsófia, Dr. Papp Antal, Dr. Szakács Gábor

A Társaság tiszteletbeli elnöke: prof. Dr. Katona Géza

A Társaság tagozatai és felkért (részben már megválasztott) elnökei:

Bűnügyi és igazságügyi tagozat: Dr. Sárkány István

Közbiztonsági tagozat: Dr. Liszkainé dr. Nagy Éva Katalin

* A Magyar Börtönügyi Társaság tudományos ülésén 2004. november 26-án elhangzott előadás bővített, szerkesztett szövege.

Határrendészeti tagozat: Dr. Virányi Gergely

Igazgatási tagozat: Dr. Bencze József

Katasztrófavédelmi tagozat: Dr. Bukovics István

Önkormányzati rendészeti tagozat: Dr. Kiss Imre

Polgári biztonságvédelmi tagozat: Vörösmarti Mihály

Közgazdasági tagozat: Jenei Zoltán

Humán tagozat: prof. Dr. Halmy László

Informatikai és statisztikai tagozat: Dr. Eiselt György

Polgárőr tagozat: Tóth Tibor

Biztonságpolitikai tagozat: Dr. Szövényi György

Társadalomtudományi tagozat: Dr. Krémer Ferenc

Kommunikációs tagozat: Dr. Garamvölgyi László

Megalakult az Elnökség mellett a Gazdasági Tanács, melynek elnöke Valenta László. A Társaság gazdasági felelőse Czáder Imréné, az RTF gazdasági igazgatója.

A Társaság elnevezése

A Társaság nevében lévő „rendészet” fogalmat a legszélesebb értelmezés szerint fogjuk fel. A „rendészet” szó idegen nyelvekre alig fordítható, azonban pl. a német szóhasználat szerint: „rendőr-tudomány”, a „rendőr” szó más jellegű és tartalmú hazai használata és történetisége miatt ellenérzést váltott ki a hazai szakmai körök részéről.

Ezért megőriztük a „rendészet” szó használatát, annak ismételt hangsúlyozásával, hogy ezt a kifejezést a legszélesebb körű kiterjesztéssel, a közrenddel és közbiztonsággal, a belső renddel kapcsolatos állami, önkormányzati, társadalmi, vállalkozói és állampolgári tevékenységek célirányos – szándékok, tevékenységek és magatartások összességét kifejező fogalomként értelmezzük, amikor rendészettudományról beszélünk. Természetesen ez az értelmezés nem zárja ki, sőt kívánatosnak tartja, hogy magát a rendészet szót a mindenkori jelzős szerkezetében, az éppen tárgyalt fogalmi hierarchiához igazodó tartalommal használhassuk.

Az elnevezés tehát felfogásom szerint elsősorban konvencionális kérdés mindaddig, amíg széleskörű tudományos közmegegyezés nem születik a rendészet szó egzakt, modern tartalmát illetően.

Dr. Janza Frigyes főttkár az MRTT alakuló közgyűlésén köszönti az elnökség és a felügyelő bizottság tagjait

Fotó: MRTT

Itt röviden, a magyarázat igénye nélkül említendő, hogy a Társasággal szembeni egyik legnagyobb kihívás, éppen a rendészeti szaknyelv modernizálása, az idegen szak kifejezések magyar megfelelőinek megalkotása lesz.

A Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) megalakításának előzményei és okai

Az MRTT megalakításának előzményei és okai az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- hazai okok;
- európai kihívások;
- globális hatások;
- tudományos eredmények;
- oktatási rendszerek megújulása;
- szakmai (rendvédelmi-rendészeti) nyomás;

1. A hazai (belső) okok elsősorban a rendszerváltás speciális hatásaként generálódtak. Ezen „rendészeti” szakmatörténeti okok részletes feltárása majd a rendészettudomány feladata lesz, de néhány lényeges mozzanat már most is megnevezhető:

- újra kellett szabályozni a rendvédelmi-rendészeti szervek helyét, szerepét, hatáskörét és feladatait az új alkotmányos struktúrában, a demokratikus intézményrendszeren belül;
- megszülettek a vonatkozó törvények, rendeletek;
- megtörtént a rendvédelmi-rendészeti szervek „depolitizálása”;
- „humán”-fejlesztést kellett végrehajtani (pl. 1991-ben a rendőrségi zászlósi-tiszt-helyettesi állomány mindössze 20%-a volt érettségizett. Ez az arány, a még kifutó állománnyal terhelten is, jelenleg 90% fölötti);
- meg kellett szüntetni a hivatásos létszámlhiányt;
- a rendvédelmi-rendészeti tevékenységet számos vonatkozásban az államigazgatás általános szabályaihoz kellett igazítani;
- létre kellett hozni, az EU-csatlakozási és a schengeni folyamat részeként a kompatibilis (esetenként analóg és/vagy homológ) struktúrákat, megalkotni a vonatkozó jogszabályokat;
- szervezési értelemben „le kellett követni” az állami erőszak-monopólium strukturális és hatásköri konzekvenciáit;
- a megváltozott gazdaság- és személyzetpolitika részeként decentralizálni és/vagy dekoncentráltni kellett a gazdálkodási és a személyzeti hatásköröket;
- jelentős informatikai, technikai és ügyviteli fejlesztésekre került sor;
- mindeközben reagálni kellett – adekvát válaszokat adva – a robbanásszerűen elharapódzó bűnözésre.

Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy a jelzesszerűen felsorolt feladatokat rendvédelmi-rendészeti szerveink szakszerűen megoldották. Általánosságban is elmondható, hogy az államigazgatás példásan helytállt a rendszerváltás – sokszor a politika által is gerjesztett – hektikus, lázas folyamatában. Tette ezt úgy, hogy a politika kurzusváltá-

sok sajnos nem hagyták érintetlenül a közigazgatási kar személyi összetételét és létszámát sem.

Megállapítható azonban, hogy a jelzett feladatok elsősorban extenzív jellegű változást takarnak, mert az elmúlt 15 évben a rendelkezésre álló erők és eszközök szükségessége miatt nem voltak adottak az egyidejű mennyiségi és minőségi fejlesztések költségvetési és logisztikai feltételei.

A rendészeti politika helyesen ismerte fel, hogy a történelmi determinációk – a hűmán fordulat megtörténtéig – csak a mennyiségi (strukturális) változtatásokat teszik lehetővé, és ezeket is csak úgy, hogy az irányítók alkalmasságától és helytállásától függetlenül, minden évben költségvetési hiánnyal kellett számolni. Háttérbe szorultak a fejlesztés intenzifikáló elemei, a mennyiségi szemlélet mellett alig kaptak támogatást a minőségi szempontok. Nyilvánvaló volt, hogy a permanens átalakítási lázban égő rendészeti szervezetek esetében még egy elkötelezett és magas szakmai nivójú vezetés sem képes a túlköltekezést megakadályozni, miközben máig vitatott kérdés, hogy a hiánynak mi az eredendő oka: a „parancsra” történő alultervezettség, az állam szűkmarkúsága, vagy a relatív túlköltekezés.

Összességében azonban – politikai és igazgatási értelemben – befejezettek tekinthető a rendvédelmi-rendészeti szervek demokratizálási, korszerűsítési folyamata. Kimondható ez annak ellenére is, hogy az EU-csatlakozás még számos, bár nem kardinális változással járó feladatot tartogat számunkra.

Ez a megváltozott helyzet a rendészeti vezetés számára paradigmáisan új helyzetet teremt, mert programszerűen is megkezdhetővé válik a rendvédelmi-rendészeti szervek fejlesztésének intenzív, minőségi szakasza. Az intenzív fejlesztés kényszere azonban új kihívásokat támasztott a tudománnyal szemben is. Ez az igény sürgetően veti fel a rendészettudomány aktívabb szerepvállalását.

2. A régebbi uniós országok rendvédelmi-rendészeti modernizációja nem sokkal előzte meg a csatlakozó országok konvergáló szándékait. A modernizációs folyamat minden országban elsőbbséget biztosított a történelmi hagyományokon alapuló szerves fejlődésnek az erőszakos egységesítő törekvésekkel szemben, de mégis minden nemzeti folyamatban megragadható a közös elvi alap és a szándékok azonos irányultsága. Ezek közül a legfontosabbak:

- stratégiai gondolkodás;
- összhang a közigazgatási és az igazságszolgáltatási reformokkal;
- a civil közigazgatás és a rendészeti igazgatás történelmi elkülönülésének felszámolási szándéka;
- új kriminálpolitika;
- társadalmi részvétel, szubszidiaritás, önkormányzatiság elve;
- a rendészeti általános felhatalmazás tanának felülvizsgálata;
- bűnmegelőzés a középpontban;
- teret nyert a minimális erőszak elve;
- a rendőrségi anyagi- és eljárásjog újrakodifikálása;

- erősödjenek a társadalmi önvédelem egyéni és közösségi formái;
- magánbiztonsági szolgáltatások növekvő szerepe, a hatósági erőszak- monopólium részleges átengedése;
- a közbiztonság kooperációs termék legyen;
- a változások törvényekben öltsenek testet.

Az európai hatások másik vonulata az uniós törekvésekhez köthető. A nagy európai szakmai szervezetekhez való igazodás szükségessége megeremtette jelenlétünket e szervezetekben (Europol, KERA, CEPOL, AEPC, Eurojust stb.). Nagyobb volumenű változásokat gerjesztett a schengeni csatlakozásunk folyamata mind a határőrizet, mind a menekültügy területén. Az Európa Tanács 2004. novemberi brüsszeli ülésének állásfoglalása az európai rendészeti tevékenység következő öt éves tartalmáról és a szükséges szervezetfejlesztésekről előrevetíti a további hazai erőfeszítések szükségességét. Az újabb „A szabadság, a biztonság és az igazság megerősítése az Európai Unióban” címet viselő hágai program valamennyi rendvédelmi, igazságügyi, menekültügyi, katasztrófavédelmi, titkosszolgálati és rendészeti szerv számára világosan kijelöli a fejlesztések irányát, esetenként a konkrét tennivalókat.

3. A nemzetközi hatások esetében talán erőltetettnek tűnik egy rendészettudomány-nal foglalkozó társaság megszületését globális dimenzióba helyezni, de egyes történelmi események gerjeszthetnek ilyen hatásokat is. 2001. szeptember 11. kétségkívül ilyen dátum. A terrorizmus gátlástalan akciója önvizsgálatra és ellenlépésekre kényszerítette a szabad államokat.

Nekünk is fel kellett tennünk a kérdést: vajon megfelelő tudományos háttérrel tudunk-e közelíteni a problémához? Van-e akadémiai szervezet, kormány felügyelte tudományos organizáció, vagy akár tárcán belüli önálló kutatóintézet, amely hivatásszerűen a rendészet, a biztonság kérdéseivel foglalkozik? A válasz ismert, nincs ilyen szervezet. Ebben a helyzetben a tudományos kapacitások felszínre hozásának, mozgósításának, kanalizálásának leggyorsabb és talán leghatékonyabb megoldásaként egy civil szervezet létrehozása kínálkozott.

A Magyar Rendészettudományi Társaság, a klasszikus társasági céljain túl, egyik legfontosabb feladatának tekinti a migráció, az emberkereskedelem, a terrorizmus és a szervezett bűnözés nemzetközi formáinak tudományos igényű feltárását, az ellenük folytatott küzdelem tudományos támogatását.

4. A Társaság megalakulását nagymértékben segítette, hogy az elmúlt évtizedekben számos tudomány és segédtudomány felkarolta a rendészet-rendvédelem problémáit. A klasszikus jogtudomány alrendszeiként fejlődtek olyan interdiszciplináris, majd multidiszciplináris tudományok, amelyek mind-mind érintették ugyan a rendészet territóriumát, de egyik sem vállalhatta föl e sajátos ágazat teljes körű tudományos ápolását.

Egyre inkább világossá vált a felismerés, hogy a rendvédelmi-rendészeti ágazatban tevékenykedők tudományos tevékenységét már nem lehet sem a hadtudomány „zubbonyával letakarni”, sem más tudományok (pl. kriminológia, kriminalisztika)

alrendszereiként definiálni. A rendészettudomány önállósági törekvéseinek szabad teret kellett engedni.

Anélkül, hogy jelenleg egzakt definíciókkal rendelkezni e tudomány rendszeri helyét, szerepét, tárgyát és egyedi módszertanát illetően, sürgetőleg jelentkezett a rendészettudomány elismertetése iránti igény. Gyorsította ezt a folyamatot az EU-csatlakozási folyamatunk, mivel számos más országban már elfogadott és igényelt tudomány a rendészettudomány.

Tekintettel a rendészettudományi infrastruktúra szinte teljes hiányára, a Rendőrtiszti Főiskola vállalta fel a tudományá váláshoz nélkülözhetetlen – több évig tartó – alapkutatót, és az ennek eredményeit bemutató tudományos rendezvények, konferenciák megtartását, a publikációk megjelentetését. A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztályának 2003. szeptemberi ülésén, Szabó András akadémikus előterjesztése nyomán döntés született a rendészettudomány befogadásáról.

Ezt követően már adott volt a feladat: hozzuk létre e tudomány „civil” pillérét, társadalmi reprezentációját, a Magyar Rendészettudományi Társaságot.

Erőteljesen támogatta ezt a folyamatot a Pécsi Egyetem Doktori Iskoláján belül létrehozott rendészeti jellegű PhD- tagozat, melyért köszönettel tartozunk.

Mégis, megkülönböztetett tisztelet azoknak a „nagy elődeink”-nek jár, akik több évtizedes tudományos tevékenységükkel tartalommal töltötték meg a rendészettudomány fogalmát, és ezzel lehetővé tették számunkra a Társaság megalakítását.

5. A rendvédelmi-rendészeti szervek oktatási-képzési rendszere az elmúlt 15 évben jelentős változásokon ment át. Az állami oktatási renchez igazodva, az alapfokú képzések az állami szakképzési rendszer részeivé váltak. A rendőr és határrendész képzés ezen túlmenően a közoktatási rendszerbe is beépült.

A Rendőrtiszti Főiskola továbbra is az ágazat meghatározó felsőoktatási intézménye. A rendszerváltás óta többször felvetődött az RTF egyetemmé fejlesztésének gondolata, de állami programként csak a BM Oktatási Főosztálya által 1998-ban készített „Belügyi Oktatási Koncepció”-ban kapott cselekvési szabadságot az elhatározás.

Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy nem lehetséges a minőségi fejlesztés „kölcsonvett” tudományterületek akkreditációs célú felhasználásával. Bármennyire is kiforratlannak tűnik még a rendészettudomány önmeghatározása, szerencsésebb eljárás e tudománnyal minősíteni pl. a főiskola közbiztonsági tanszékének tevékenységét, mint a jelenleg hatályos rend szerint a hadtudományéval.

A felsőoktatás minőségi fejlesztését felgyorsító és egységesítő ún. Bolognai folyamat „utolérte” az eredeti kezdeményezésünket, így ma már evidenciaként kezelhetjük a rendészeti négy-szintű felsőfokú képzés bevezetését. Remélhető, hogy e több évig tartó folyamatot a rendészettudomány hathatósan tudja majd támogatni.

6. A rendvédelmi-rendészeti szervek modernizációs folyamata – számos értelmezési kérdésen túlmenően – felvetette az intézkedések tudományos megalapozottságát.

pozitívágának igényét is. Az egyre kvalifikáltabb állomány, nemcsak hogy nem fogadta el a gyakran csak az „így döntöttek odafenn” indoklással magyarázott változtatásokat, hanem sok esetben maga is késznek mutatkozott az elvi-tudományos igényű válaszok megfogalmazására. Részben e kettős – elvárás és megoldás – nyomásnak próbál megfelelni a rendészettudomány, amikor legfontosabb feladatai egyikének a vezetői munka megalapozásához szükséges tudományos háttér biztosítását tekinti. Támogatja olyan eljárások, más tudományok és a praxis összefogásával született olyan technikák és innovatív kezdeményezések térnyerését, amelyek jelentős mértékben járulhatnak hozzá a rendészeti tevékenység színvonalának emeléséhez.

Ha van tudást „termelő” tudós, és tudást „fogyasztó” döntéshozó, akkor kell, hogy legyen „tudás-feldolgozó”, „tudáskereskedő” vagy „tudás-tudakozó” is. A rendészettudomány egyidejűleg kívánja teljesíteni e funkciókat. Termelni, feldolgozni, ismertetni, tárolni, szállítani és beüzemelni egyaránt fontos feladatunk lesz.

A rendszerváltást követően mintegy tíz évig nem működtek a belügyi tárcánál a tudományos tanácsok. Ma már teljes körű a tudományos bizottságok és tanácsok rendszere, de a kutatási folyamatok támogatottsága még sok kívánnivalót hagy maga után, miként nem tekinthető gálánisan nagyvonalúnak a publikációs és ismeretterjesztő funkciók támogatottsága sem, annak ellenére, hogy pozitív példaként említhetjük pl. a határőrség vagy a katasztrófavédelem ez irányú gyakorlatát, vagy a Polgárőrség tudományt támogató hozzáállását, illetve a büntetés-végrehajtás ez irányú törekvéseit.

A rendőrség tudományos tevékenysége megújulóban van. A rendészeti tevékenység egész világon tapasztalható átalakulási folyamata ma még megválaszolatlan kérdések sokaságát zúdíítja a rendészettudományra.

A közbiztonsági, a bűnügyi és a rendvédelmi-rendészeti csapattevékenység Európa-szerte tapasztalható szétválási és egyúttal szegregációs folyamata számos tudományos kérdést vet föl. Ezen kérdések megválaszolása már nem lehetséges az egységes rendőrségi modellhez kötötten. Amíg a közbiztonsági és rendészeti ágazat igazodási pontja az államigazgatási szabályozás, addig a bűnügyi tevékenység elsősorban az igazságügyi szabályozási folyamat része. A rendvédelmi-rendészeti csapattevékenység irányító jogszabályai pedig az Alkotmány és az egyes rendvédelmi szervezetekre (például a határőrség, a büntetés-végrehajtás, a határőrség) vonatkozó külön törvények. Látható tehát, hogy a rendőrségre, mint egységes egészre vonatkozó megállapítások több forrásból táplálkoznak, ezért az egyes források konzekvenciáinak és gondolatiságának kiterjesztése más ágazatokra megalapozatlan és téves döntésekhez vezethet az egész rendőrség helyét, szerepét és feladatrendszerét illetően.

Valójában tudományos kérdésekkel bajlódnak az önkormányzatok is, amikor az illetékességi területük rendjének fenntartásával kapcsolatos törvényi kötelezettségük és az erőszak állami monopóliumának kérdése közötti összefüggéseket feszegetik.

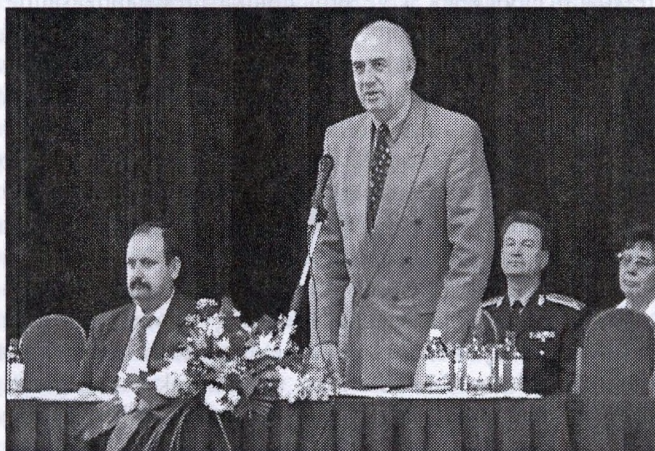
Nemkülönben várják a tudomány válaszait a vállalkozásként személy-és vagyoni védelmi tevékenységet végzők: vajon a rendészeti profiltisztítás eredményeként milyen új területeken nyílik számukra üzleti esély?

A rendészeti tevékenységet szűkebben értelmezve, meg kell határozni azokat az elvileg tisztázatlan feszültségpontokat, melyeket az állami kötelezettségek és a közbiztonság, mint kooperációs társadalmi termék közötti összekötőszerek generálnak.

A szakmai kihívások sorában megkülönböztetetten kell kezelni a bűnmegelőzés kérdését. Ismerős az a hosszú előkészítő folyamat, amely a bűnmegelőzés társadalmi programjában öltött testet, parlamenti határozat és a kormány intézkedési terve formájában. Ez a stratégia az államra, az önkormányzatokra és a civil társadalomra jelentős figyelmet fordít, a rendészeti igazgatást pedig olyan kontroll-mechanizmusnak fogja fel, ami külön stratégiát igényel.

A bűnmegelőzés társadalmi programja nagy terhet vesz le a rendészeti szervek válláról, amikor a bűnmegelőzést társadalmi közös feladatként definiálja. Ezen társadalmi palettán a rendészeti szervezeteknek meg kell találniuk helyüket és „színüket”, értelmezniük kell a „rendészeti bűnmegelőzés” fogalmát, ki kell alakítaniuk a társadalmi program alrendszeréiként a saját cselekvési sávjukat és repertoárjukat.

Még hosszasan sorolhatnánk azon szakmai kihívásokat, amelyek még sok tekintetben várják a rendészettudomány válaszait. Az előzőekben villanásszerűen felvetett kérdések sorát azonban feltétlenül ki kell egészítenünk a legnagyobb kihívásokkal: a schengeni csatlakozás kérdésével, a migráció és a menekültügy problémáival, a szabadság és/vagy adatvédelem dilemmájával, az öko-rendészet súlyának megfelelő kezelésével, a rendészeti humán-fordulat végrehajtásának szükségességével, a békefenntartó tevékenység rendészeti tartalmának meghatározásával, a rendészeti szervek gazdálkodási (tervezési) sajátosságainak érvényesítési igényével, a katasztrófák elleni védekezés és a polgári védelem tárcák közötti felelősségi viszonyainak tisztázásával és újraosztásával, a büntetés-végrehajtás új típusú feladataival, a terror-fenyegetés elleni közös állami és társadalmi fellépés rendező elveinek meghatározásával, a központi-területi-helyi szer-

f.oió: MRTT

Prof. Dr. Korinek László elnök megválasztását követően köszönti a tagságot

vek közötti viszonyrendszer újraszabályozásának kérdéskörével, a hivatásos állomány nyugállományba vonulást követő ijesztő mértékű halálozási rátájának tanulmányozásával, és még tetszés szerint folytathatnánk a sort olyan kérdésekkel, amelyek mind-mind a rendészettudománytól remélik a választ.

A Társaság szervezeti és működési céljai

A Magyar Rendészettudományi Társaság szervezeti felépítése jelzi, hogy a Tagozatokon belül működő Szakosztályokat tekintjük az érdemi tudományos munka terepének. A Társaság felépítése jelenleg funkcionális jelleget tükröz, de nagyobb létszámú jelentkező esetén szükség lehet a területi-ágazati szervezési rend érvényesítésére is, amit indokol a jelenleg 400 főt meghaladó taglétszám is.

A Társaság, mint önálló társadalmi szervezet függetlenségét, a Tagozatok és a Szakosztályok esetében értelemszerűen az együttműködő szakmai szervezetekkel való legszorosabb kapcsolat elfogadásával értelmezzük. Ez az együttműködés azonban nem érintheti az alkotói szabadság érvényesülését. A Társaság nem válhat „udvari költők” gyülekezetévé, jóllehet tisztában vagyunk azzal, hogy működésünk anyagi-pénzügyi lehetőségei sok tekintetben függenek az együttműködő állami szervek és vállalati korporációk megrendelési hajlandóságától. Az alkotói szabadság nem lehet adás-vétel tárgya.

Rövid távú célunk a szervezet-építés Alapszabály szerinti beállási szintjének elérése, a Tagozatok megalakítása és működésének beindítása, Ügyrendjünknek a Közgyűlés általi megerősítése.

Középtávú célként a minőségi tudományos tevékenység teljesítési indikátorainak meghatározását, munkaterv szerinti szervezeti életet, önálló honlapot, a „Rendészettudományi Füzetek” mint publikációs lehetőség megjelentetését, a „Rendészettudományi Szószedet” elkészítését, a nemzetközi kapcsolatok kialakítását jelölhetjük meg, mint talán a legfontosabbakat.

Hosszú távú (stratégiai) célunk a rendészettudomány teljes körű definiálása, akadémiai elfogadtatása, akadémiai és/vagy kormányzati kutató bázis megteremtésének előmozdítása.

Céljaink meghatározása a munkatervekben ölt testet. Ebben nem a hivatali szemlélet, hanem a következetes, szisztematikus tudományos (kutatási) rend kialakítása vezérli az elnökséget. Nem törekszünk mennyiségi növekedésre, ezért nem stratégiai célunk a taglétszám folyamatos növelése. Nem létszámunkat, hanem értékeinket kívánjuk gyarapítani.

Mégis örülünk minden belépni szándékozónak, mert jól tudjuk, hogy minden fejlődés előfeltétele a kritikus tömeget elérő növekedés.

Szervezeti és tudományos tevékenységünk közben nem feledkezünk meg arról sem, hogy a világ megismerésének nagyon fontos, de mégis csak egyik lehetséges módja/útja a tudományos megismerés. Ezért értékeljük az ún. „hétköznapi tapasztalat”, a „hit” és az „intuíció” jelentőségét is a megismerési folyamatban. Értékesek számunkra azok a tagjaink, akik a szakmai tapasztalat, mint a „tudomány előtti terület” leíróiként járulnak hozzá a Társaság sikereihez.

Megbecsüljük érdeklődő, tanulni vágyó, vagy egyszerűen csak szimpatizáns tagjainkat. Szerepük nélkülözhetetlen, miként a nézőké, akik nélkül nincs előadás sem. Műértő reakálásuk létszükséglet a kutatók számára.

Tisztelettel fogadunk minden támogatót. Tudjuk és megértjük, hogy sok értékes ember és szervezet, más és más értékválasztás alapján az élet más és más területeit preferálja, ezért különösen értékesek számunkra azok a talán már más irányban elkötelezett támogatóink, akik szimbolikus reprezentációjukkal tesznek hitet Társaságunk mellett.

Megkülönböztetett tisztelet kell, hogy övezzé azonban választott tisztségviselőinket az Elnökségben, a Tagozatoknál és a Szakosztályoknál egyaránt, akik kizárólag a tudomány iránti elkötelezettségüktől vezérelve, minden ellenszolgáltatás nélkül áldozzák idejüket és tehetségüket a Társaság javára.

Meggyőződésünk, hogy a Magyar Rendészettudományi Társaság képes és alkalmas a rendvédelmi-rendészeti szervek és az ezeket irányító tárcák tudományos igényeinek kiszolgálására. Bízunk abban, hogy a megrendelői oldal nemcsak megéri és belátja, hanem gyakorolja is azt a közhelyszerű tételt, hogy a legjobban megtérülő beruházás a humán- és ezen belül a tudományos beruházás.

A tudományos munkát végzők tudják, hogy ők jellemzően csak vetnek, és ritkán aratnak. A politikusok gyakran már nem is vetnek, mert tudják, biztosan nem ők fognak aratni. Az igazi államférfiak, kurzusokon és lokális érdekeken átívelő gondolkodásuknak köszönhetően kötelességüknek tartják, hogy vetniük kell, mert mindegy hogy ki arat, vetés nélkül nem lesz aratás sem.

A rendészeti szakemberek azonban kivétel nélkül már eleve azzal a céllal vetnek, hogy mások arathassák le a művelés gyümölcseit: a szabadságot, a biztonságot, az igazságosságot, az emberi méltóságot.

Ehhez a „munkához” várja a Magyar Rendészettudományi Társaság a rendészeti-rendvédelmi szakemberek önzetlen támogatását.

Dr. Ruzsonyi Péter PhD

A Magyar Börtönügyi Társaság 2004. évi tudományos pályázata

A pályamunkák értékelése

A börtöntudományok – használva ezt a tudomány-rendszertani szempontból teljesen helytelen kategóriát, amely ugyanakkor az olvasó számára remélhetően egyértelmű tartalmat jelenít meg – szakmai megmérettetésére az elmúlt években sajnálatosan nem került sor. Ezt a hiátust kívánta pótolni a Magyar Börtönügyi Társaság (a továbbiakban MBT) 2004-ben egy olyan pályázat kiírásával, amely minden megkötéstől mentesen biztosított lehetőséget a börtönügy elméleti és gyakorlati szakemberei számára, hogy nézeteiket és törekvéseiket kiselőadások formájában mutassák be.

Az ELTE Jogi Karának díszterme méltó helyszínt biztosított a Tudomány Napja alkalmából 2004. november 26-án megrendezett egész napos ülésnek. A tudományos összejövetelre szép számban érkeztek érdeklődők. A délután folyamán a még mindig népes hallgatóság előtt tíz előadó ismertette pályamunkáját. A szervezők által eredetileg elképzelt tematikus szekciók kialakítására nem került sor, mert valamennyi dolgozat nevelési tárgykörben készült.

Az MBT elnöksége a pályázatok értékelésére ennek megfelelően a nevelési szakterület szakembereit kérte fel. A zsűri elnöke Dr. Ruzsonyi Péter PhD, tanszékvezető főiskolai tanár, tagjai Joó László, a szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Intézete igazgatója és Vékony Andor, a Baracska Országos Bv. Intézet értékelő-elemző tisztje, az MBT nevelési szekciójának vezetője voltak.

A bíráló bizottság elnökeként bevezetőmben hangot adtam annak a véleményemnek, hogy a hazai börtönügy motorja – mint a büntetés-végrehajtás történetében annyiszor – jelenleg is a nevelési szakterület. A fogvatartottak ügyeivel közvetlenül foglalkozó, az intézményrendszer reszocializációs törekvéseit megvalósítani hivatott szakembérgárda biztosítja azt a szellemi potenciált, amelyre hosszú távon építeni lehet.

Már a dolgozatok beérkezésekor lehetett látni, hogy a '90-es évekig rendszeresen megtartott „fiatal büntetés-végrehajtási szakemberek szakmai konferenciája” elnevezésű programsorozat legjobb hagyományai támadhatnak fel ezzel a rendezvényvel. Bizonyára a kiesett éveknek tudható be, hogy az előadásra jelentkezettek között találtunk néhány szakmailag már beérett, magas szintű elméleti és gyakorlati felkészültséggel rendelkező munkatársunkat is. Külön örültünk azonban annak, hogy volt olyan előadó, aki életében először oszthatta meg gondolatait nagyobb hallgatóság előtt.

Remélem, soha nem fogom elfelejteni, hogy büntetés-végrehajtási dolgozóként éppen a korábban említett fórumon állhattam ki először a vezetőim és a kollégáim

elé, hogy számot adjak egy kutatás eredményéről. Egy életre szóló élmény volt számomra az a támogató légkör, amely átsegített a kezdeti nehézségeken. Fogalmam sincs, hogy másodpercek vagy percek telhettek el, de egyszer csak azt éreztem, hogy a zsüri és a hallgatóság is érdeklődéssel figyeli a mondandómat, és a mondataimat ettől kezdve elfogadható rendszerbe tudtam csoportosítani. Majdnem két évtized telt el az első szakmai megmérettetés óta, de el nem múló törekvésként maradt meg bennem, hogy – bármikor, ha lehetőségem nyílik rá – támogató légkört teremtve próbáljam oldani az első szárnypróbálgatás valamennyi kinjút. A zsüribe akkreditált kollégáimmal nem okozott gondot létrehozni ezt a miliót.

Az előadásokról

Bár a felolvasott pályamunkákat elhangzásuk után zsüri-társaimmal felváltva egyfajta „méltatásban” részesítettük, a beérkezett írásos anyagok ott helyben történő alaposabb értékelésre nem vállalkozhattunk.

A pályázati munkák immár behatóbb ismeretében a továbbiakban kísérletet teszek az egyes dolgozatok számomra legérdekesebb, illetve legtanulságosabb elemeinek kiemelésére. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy az alábbi vélemény nem hivatalos álláspont, semmiképpen sem értéktétele, mindössze egy érdeklődő szakember szubjektív véleménye, aki lehetőséget kapott arra, hogy valamennyi tanulmányt elolvashassa. Az „értékelés” alapjául a dolgozatok szövegét vettem, azonban természetesen azok előadásmódját sem hagyhattam figyelmen kívül. A pályamunkákról abban a sorrendben írok, ahogy azok a Tudomány napja rendezvényen elhangzottak.

Ádám Attila: A nyitottság elvének érvényesülése a gyakorlatban

A szerző problémafelvetése rendkívül időszerű. Külön öröm számomra, hogy nem elégedett meg a nyitottság kérdéskörének elemzésével, hanem általában a legfontosabbnak tartott büntetés-végrehajtási alapelvek fogalmi értelmezését adta, sőt görcső alá vette az alapelvek gyakorlati megvalósulásának mértékét is.

Kritikus megközelítése – „a bv. biztonsági beállítottsága a mai napig az erő demonstrálására épül, a nevelést háttérbe szorítva” – újszerű megvilágításba helyezi útkereső gondolatait. Fontosnak tartom kiemelni a megállapodás/szerződés jelentőségének elemzését és a képzés szerepének kiemelését. A dolgozat az EVSZ-be helyezés feltételeinek módosítása érdekében konkrét javaslatokat fogalmaz meg, amelyek továbbgondolását feltétlenül indokoltnak tartom.

Baltás László: Szemléletváltás a női büntetés-végrehajtás tekintetében: klasszifikáció

A szerző a fogvatartottak reintegrációja és reszocializációja érdekében végzett módszertani törekvésként határozza meg a klasszifikációt, amelynek alkalmazásával lehetőség nyílik – többek között – az elítéltek differenciálására és az individualizáció megteremtésére.

Baltás László egy kísérleti programról (pilot-project) számol be, amely három tevékenységek közt ölel fel:

- klasszifikáció (elitelt-osztályozás),
- rehabilitáció,
- kapcsolatok javítása, információáramlás.

A klasszifikációra úgy tekint, mint „minden eliteltprogram alapjára”. Szakmailag fontosnak tartom továbbá, hogy a motivációnak nem csak az elméleti jelentőségét ismeri fel, hanem, a gyakorlatban is alkalmazza.

Az agresszió kezelésének igénye egyre nagyobb mértékben jelenik meg a büntetés-végrehajtás munkájában. Rendkívül jó törekvésnek tartom, hogy az agresszió elkerülésé érdekében az „elitáltak szükségletei szerint járnak el, ismerve problémáikat vagy gondolkodásukat, normáikat”.

Dr. Erdődi Orsolya: Nevelés-e a nevelés? Gyakorlati tapasztalatok a nevelői funkciók változásáról

A szerző dolgozata minden vonatkozásában igazi tanulmány. Felépítése, belső hangsúlyai tökéletesen eltaláltak, előadásmódja lebilincselő és szórakoztató egyszerre. Hűvös – szigorúan pontokba szedett, ezért könnyen áttekinthető és feldolgozható szerkesztési módja – és tárgyilagossága semmivé válik akkor, amikor a nevelés új értelmezését adja. Megközelítése minden szempontból korszerű: „a nevelést átvette egy segítő, tanácsadó, támogató szerepkör, mely nagymértékben épít az egyén felelősségére, belátó képességére, de nem szakad el annak valóságos lehetőségeitől”. Álláspontja szerint nevelni nem, „de segíteni mindenkit kell, abban a mértékben, ahogy igényli, s ahogy a büntetés-végrehajtás keretei engedik”.

Dr. Erdődi Orsolya a hazai korrekciós nevelési gyakorlat egyik jelentős alakja. Elméleti felkészültsége és több évtizedes tapasztalata minden tekintetben feljogosítja arra, hogy evidenciának tűnő dolgokat is megkérdőjelezzen. Számomra külön értéket jelent, hogy nem marad meg a kérdésfeltevés szintjén: szakadatlanul keresi a válaszokat.

Idzig Zoltán: Javaslatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységének korszerűsítésére az uniós normák és a gyakorlati megoldások tükrében

A szerző dolgozatának egyik értéke, hogy a saját intézetében lezajló folyamatokról elkötelezetten, mégis kellő távolságtartással tud számot adni. A „családi kötelekekre épülő, kompetencia alapú rehabilitáció” fogalmának – és még inkább gyakorlatának – bevezetése mérföldkő a hazai büntetés-végrehajtásban. Kritikusan szemléli ugyanakkor a jelenlegi helyzetet, és rendszerezi a megoldandó feladatokat.

Külön részt szentel a fogvatartotti kompetencia kérdéskörének a dolgozatban, amelynek újszerűsége a kommunikációelméleti megközelítésből fakad.

A szerző által megfogalmazott motivációs modell egyes szakmai kitételei vitathatók, de talán éppen ez a dolgozat egyik legnagyobb értéke: körültekintően megszerkesztett vitaanyagot bocsát közre. A reakció már az olvasón múlik...

A szerző megnyilvánulásából számomra egy olyan szakember képe rajzolódott ki, aki optimista, elkötelezett és önérzetes. Úgy gondolom, hogy ezek a tulajdonságok jó arányban keverednek, és kiegészítik egymást. Bízom benne, hogy Idzig Zoltánnak további tanulmányaival is találkozunk még.

Kőszegi Szilvia: A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka

A szerző egy rövid, de korrekt anyagot mutatott be. A börtönben zajló utógondozói munka még nem rendelkezik igazi hagyományokkal, az utógondozást végző mindennapi munkája csak szűk körben ismert. A dolgozatban közreadott két tematika (szabadulásra történő felkészítés, illetve a kábítószerrel kapcsolatos információk átadásának módja) és az utógondozói ügyintézés számát rendszerező statisztika olyan alapinformációkat tartalmaz, amelyek elősegíthetik az „utógondozó nevelők” feladatkörének minél alaposabb megismerését.

A pályamunka kiegészítéseként beadott „Tájékoztató füzet” hasznos információkat tartalmaz a szabadulás előtt álló fogvatartottak részére. A kiadvány először a pártfogó felügyelet munkáját mutatja be, majd a szabadulók által igénybe vehető szociális segítséget, támogatásokat ismerteti. Harmadik fő téma a munkahelykeresés, míg a negyedik, utolsó rész a legkilátástalanabb helyzetbe kerülőkhöz, a hajléktalanokhoz szól. A Kőszegi Szilvia által összeállított füzetet – mind tartalmát, mind kivitelét tekintve – példaértékűnek tartom.

Krizsán József: Tizenévesek előzetesben

A szerző az előzetesben lévő fiatalkorúak helyzetét jelentős empátiával és szakmai hozzáértéssel elemezi: a bv. intézetek túlszűfolttságából adódó helyzetet „nekünk kezelni kell, a fogvatartottaknak pedig elviselni”.

A jelenlegi állapotok elemzésénél a szakszerűség és a kritikus látásmód mindig együttesen jelenik meg. Statisztikai táblával igazolja felvetéseinek megalapozottságát és időszerűségét. Megdöbbentő adatot tár elénk: „az előzetes fogvatartottak a szabadságvesztési idejük felét előzetesben töltik le”!

Az előzetesben lévő fiatalok képzésének, oktatásának fontosságát már többen is megfogalmazták, azonban a szerző messze túlmutat a problémafelvetésen. Külföldi példák bemutatásával is igyekszik utat mutatni. Az EQUIP módszerről pedig szívesen olvasnék részletesebb elemzést a szerző tollából.

Krizsán József nagyon kreatív módon készített egy olyan táblázatot, amely a fiatalok szükségleteit rendszerezi. A dolgozat egészéről elmondható, hogy igényes és jól strukturált.

Rozsnai Sándor: A hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélték felkészítése a büntetésükre és a szabadulásukra

A dolgozatnak már a címe is elgondolkodtatásra készített, ezért nagy érdeklődéssel vártam az előadást. Biztos voltam benne, hogy a szerző sajátos látásmóddal

közelít a büntetés-végrehajtáshoz. A dolgozat meghallgatása közben azonban egyre szomorúbb lettem, mert az előadás teljesen másról szólt. (Máig sem értem, hogy akkor miért kellett ezt a címet megadni?) Szomorúságom ugyanakkor nem jelentett csalódást.

A szerző „in medias res” vetette bele magát a bűn – büntetés kérdéskörének filozófiai elemzésébe. Vallás- és filozófiatörténeti, illetve etikai kitekintései közben már-már a sors ezoterikus, illetve misztikus értelmezéséig jut el. A felhasznált irodalom minősége elmélyült gondolkodásmódról tett tanúbizonyságot. Munkája mégsem több mint egy jól szerkesztett szöveggyűjtemény (ez persze nem kevés, de sokkal többet ígért a témafelvetés). Egyetlen esetben sem derül ki, hogy a citátumokkal, a felvetett kérdésekkel egyetért-e a szerző, vagy kritizálja azokat. A ritka kérdésfeltevéseit – pl. „a szabadságvesztés intézményei Magyarországon a bűn tanyái, vagy pedig a normakövető, a tisztességes élet megtanulásának a fellegvárai akarnak-e lenni? – sem zárja válasszal, de még utalás szinten sem árulja el álláspontját. (Ráadásul szerintem egyik kitétel sem igaz, két „rossz” közül meg nem könnyű választani.)

A tanulmány befejezése éppen annyira lezáratlan, mint amennyire a kezdése volt: fel-, illetve bevezetés nélküli. Nem tudok szabadulni attól az érzéstől, hogy a bemutatott anyag egy nagyobb terjedelmű munka egyik kiragadott fejezete. Amennyiben így van, akkor örömmel megismerkednék a teljes tanulmánnyal.

Székesi Gábor: A hazai büntetés-végrehajtás az Európai Börtön szabályok tükrében

Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkkal indokolja a témaválasztást a dolgozat elején a szerző. Ez önmagában helyénvaló lenne, azonban arra nem ad kellő magyarázatot, hogy miért van szükség a mi szakmánkban az „Európai Börtön szabályok” előírásairól beszélni, ha az uniós csatlakozásról van szó. Székesi Gábornak jobban ki kellett volna fejtenie, hogy az Unió nemzeti hatáskörbe utalja a büntetőjog, a büntetés-végrehajtás kérdéseit, így a börtönügy vonatkozásában az Európa Tanács dokumentumainak az előírásai a mérvadoak, s, hogy ezen ajánlások közül a legfontosabb: az Európai Börtön szabályok.

A bevezetés e tisztázatlanságától eltekintve a dolgozat mindvégig korrekt. A hazai büntetés-végrehajtás európai léptékű megmérettetése eszközöként a szerző a gyakorlat és az Európai Börtön szabályok bizonyos pontjainak összevetését választotta. Ez a módszertani lépés véleményem szerint szerencsés döntés volt. Megállapításai megalapozottak és tárgyyszerűek, véleménye kritikus. Örömmel olvastam a saját intézetében zajló gyakorlatra történő kitekintéseit.

A szerző felismeri a pályázatokban rejlő lehetőségeket, és pontosan érzékeli a büntetés-végrehajtás sajátosságaiából kivédhetetlenül következő nehézségeket (utánkövetés problémája, eredményességi-vizsgálat, időkorlátok). Külön örömmel szolgált, hogy több pontban is kitért a személyi állomány helyzetére, munkakörülményeire és megbecsülésére. Megállapításai hozzájárulhatnak a realisabb szakmai önképünk kialakításához.

Vogel Attila: A drog-prevenációs részleg működése a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében

A benyújtott dolgozatok közel felében találkozhatunk külföldi képzési formák, illetve gyakorlati megoldások részleges bemutatásával. Vogel Attilánál súlyozottan jelennek meg a hollandiai tréning tapasztalatai. Nem felsorolásszerű „leltárt” készít, hanem a mindennapi munkájáról írva jeleníti meg alkotó módon a kint szerzett ismeretek. Öröndetesnek tarom, hogy a külföldön szerzett tapasztalatokkal minél több fórumon megismerkedhetnek az érdeklődők.

A szerző az intézetében működő drog-prevenációs részleg munkájának ismertetése során átfogó képet fest törekvéseikről, és javaslatokat fogalmaz meg a továbblépés érdekében. Dolgozatában a mennyiségi szemlélet helyett a minőségi mutatókra helyezi a súlyt.

Zsigárdi Béláné: A fogvatartotti informatikai kabinetek működéséről, a távmunkáltatás megvalósításának körülményeiről

Az előadó új – és nagyon kellemes – szint hozott a programba. A korábbi dolgozatok jelentős része a klasszikus értelemben vett nevelés korszerű megközelítést adta, és a szerzők valamennyien a szorosabban vett nevelési terület szakemberei voltak. Zsigárdi Béláné informatikai osztályvezetőként sajátos státuszt vívott ki magának ezen a szakmai programon. Gondolatai büszkén felvállalhatók lennének a „legnevelőbb nevelőnek” is. Számomra nemcsak hitelessége volt megkérdőjelezhetetlen, hanem jelenlétét példaértékű szerepvállalásnak tekintem. Éppen az ő gondolatai bizonyítják, hogy a reszocializációs törekvések megvalósítása ma már nem kötődik, nem kötődhet egyetlen szakembergárdához, a nevelőkhöz. Dolgozatában újszerű lehetőségekkel ismertette meg a hallgatóságot: az elektronikus levelezés és a távmunkáltatás alkalmazásának gyakorlatával.

Személy szerint rácsodálkoztam a kognitív fejlesztés számomra eddig ismeretlen területére, jelesül arra, hogy: „az informatikai rendszerek által megkívánt logikus gondolkodási mód az élet más területein is hasznosítható, pl. ha...akkor relációja, ok és okozat racionalitása vagy az igen-nem bináris kódja”. Az elektronikus-Börtön (vagy eBörtön, ePrison) fogalmának bevezetése a hazai szakirodalomba még alig történt meg. Biztos vagyok abban, hogy a kezdeményezések és a gyakorlati megoldások – a dolgozatban olvasható - csokorba gyűjtése sokunk számára jelent intellektuális élményt.

Összegzés

A nevelés, a fogvatartottakkal való együttműködés, a reszocializációs törekvés újraértelmezése, terminológiai egyértelműsítése napjainkra még korán sem fejeződött be. A tevékenység jellemzőinek csokorba gyűjtéséhez azonban komoly adalékot szolgáltatott ez a délután. Az előadók által használt kifejezések (fejlesztő és korrigáló hatás érvényesítése, pozitív menedzselés, klasszifikáció stb.), és a munka karakteres jegyeinek bemutatása (megállapodás, oktatás, képzés, a nevelés

mint gondoskodás, társadalmi készségek és erkölcsi döntéshozatal kialakítása, rehabilitáció, alkalmazkodás, szerepjáték stb.) egyértelműen bizonyította számunkra, hogy az ismertetett módszerek és eljárások átgondolt, jobbító szándékú és együttműködésre épülő magatartás- és tevékenységformálást valósítanak meg. Nem az elnevezés fontos számunkra, hanem a szándék és a célok elérése érdekében végzett tényleges munka.

Az előadók között volt nevelő, vezető nevelő, osztályvezető és parancsnok-helyettes. Témáik jellemzően a mindennapi munkájukhoz kapcsolódtak, de találkoztunk tisztán elméleti okfejtéssel, és – külön örömeinkre – nemzetközi összehasonlítással (Európai Börtön szabályok), sőt az európai uniós integrációval foglalkozó dolgozattal is.

Az előadások stilisztikai és retorikai megjelenítésében is jelentős eltéréseket tapasztaltunk. Voltak, akik könnyedén bántak a szavakkal, mások számára a papírtól való elszakadás, vagy az időkeretek betartása egyaránt komoly gondot okozott. Az elhangzottak szemléltetése esetenként kiemelkedő színvonalú volt. Egyetlen dologban azonban valamennyi előadó és előadás megegyezett – az igényességben. Kollégáink szemmel láthatóan komolyan vették a kiselőadásait és saját szerepüket. Igényesek voltak önmagukkal, a témával szemben, és tisztelték a hallgatóságot. Ennél több egy szakmai fórumon aligha várható el. Gratulálók valamennyi előadónak.

Az elhangzott előadások megerősítettek abban a véleményemben, hogy a fogvatartottak magatartás- és tevékenységformálásának (nevelés) igényéről nem mondhatunk le a büntetés-végrehajtás célrendszerének megvalósítása érdekében. Ugyanakkor fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a nevelés semmiképpen sem lehet önmagában cél, hanem az elítélt szabadulás utáni visszailleszkedése, illetve a törvénytisztelő, és lehetőleg konstruktív életvezetés megalapozásának eszköze.

Szakmai botorság lenne azonban azt feltételezni, hogy a személyiségformálás lehetősége azonos mértékben biztosított a teljes fogvatartotti populáció esetében. Az elmúlt évtizedek naiv pedagógiai optimizmusának eredménytelensége és a neveléstudomány egyre árnyaltabb megállapításai napjainkban már egyértelmű útbizonyítást adnak az eleve kudarcra ítélt tevékenységformák elkerüléséhez. Az eredményesség triviális feltételének számít ma már az önkéntesség, az együttműködés és a szükségletre alapozó tevékenységformák kialakítása. A pedagógiai személyiségformálás esélyei a serdülőkortól – az évek múlásával arányosan – fokozatosan csökkennek. Értelemszerű tehát, hogy elsősorban a fiatalok és a fiatal felnőtt fogvatartottakra kell koncentrálnunk – nem kizárva természetesen az idősebb elítélteket sem. E a nevelélméleti megállapítás a gyakorlat próbakövét is kiállja. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a tíz előadó közül három közvetlenül a fiatalok körében végzett pedagógiai munkáról, illetve reszocializációs törekvésekről számol be, másik öt dolgozat pedig közvetve érinti a fiatalokat.

Befejezésül fontosnak tartom kiemelni, hogy néhány intézetben komoly nevelési szakmai műhely alakult ki. A Kalocsai Fegyház és Börtönből, valamint a Fia-

talkorúak Bv. Intézetéből (Tököl) két-két dolgozat érkezett, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet pedig négy (!) előadóval képviseltette magát. Véleményem szerint ez a vezetőik odafigyelő támogatását és szakmai igényességét egyszerre jelzi.

Zárógondolatként dr. Erdődi Orsolya egyik mondatát szeretném citálni: „Siker-telenek csak akkor vagyunk, ha meg sem próbálunk sikeresek lenni.” Ezen a délutánon sokat tettek az előadók azért, hogy valamennyien sikeresek lehessünk. Gratulálok nekik. Bizom benne, hogy a következő – a mostanihoz hasonló - tudományos szakmai konferenciáig vagy ülésig nem kell újra évekig várunk.

A Börtönügyi Szemle ezúttal Dr. Erdődi Orsolya, Ádám Attila, Idzig Zoltán és Székedi Gábor dolgozatát teszi közzé. A pályamunkák közreadása a folyóirat következő számában folytatódik. (A szerk.)

Dr. Erdődi Orsolya

Nevelés-e a nevelés?

Gyakorlati tapasztalatok a nevelői funkciók változásáról

Vázlatos történeti áttekintés

Magyarországon a megkésett fejlődés miatt csupán a XIX. század utolsó harmadában jött létre – főleg a fejlettebb nyugati modellek követésével – az egész országra kiterjedő, európai jegyeket viselő börtönhálózat.

Az 1867. évi kiegyezést követően a modern polgári igazságszolgáltatás igényével fellépő igazságügyi kormányzat rendkívüli erőfeszítéseket tett a modern börtönrendszer kiépítésére, folytatva a Szemere, Deák és Eötvös által képviselt európai szellemű gondolkodást.

A Csemegi-kódex a börtönügy szabályozását is tartalmazta, hiszen a szabadságvesztés büntetésre és annak végrehajtására vonatkozó fontosabb rendelkezéseket a szabadságvesztés-büntetésre vonatkozó fejezet foglalja magába.

A XIX. század vége a börtönügy történetének egyik legkiegyensúlyozottabb szakasza volt, s ennek magyarázata a kiemelkedő gazdasági, de nem kisebb mértékű szellemi támogatásban rejlett.

Ez a pozitív folyamat a századfordulót követően megtört. Míg Európában a merev tett-arányos ítélkezési rendszert a tettes felé fordulva igyekeztek megreformálni, lehetővé téve a pszichológia, pedagógia, kriminológia eredményeinek alkalmazását, addig Magyarországon a két világháború között a börtönügy az igazságszolgáltatás perifériájára szorult, anyagi és szellemi támogatottsága jelentősen visszaesett.

A II. világháború után a nyugati társadalmakban megindult a hagyományos börtönügyi intézményrendszer megújítása. Magyarországon 1949-től a nyugat-európai büntetőpolitikai és börtönügyi modell teljes tagadásával gyökeres fordulatra kényszerültünk. Az 1951. januárjában hatályba lépő szabályozás csak egyféle büntetési nemet – börtönt – ismert, s ki nem mondott célja a hihetetlenül nagymértékben növekvő elítélt-tömeg akadálytalan munkára irányítása volt.

Az 1960-as évek változásokat hoztak ebben a helyzetben, melynek egyik legfontosabb eleme a nevelési szolgálatok létrehozása volt. Ezt a változást – mely nem volt elmentmondások nélküli – az is lehetővé tette, hogy a fellendülő tudományos, pszichológiai, kriminológiai és szociológiai kutatások világossá tették a büntető politika számára, hogy a bűnözés elleni küzdelemben hosszú távú, szakszerű fellépésre van szükség.

Az 1966. évi 21. sz. tvr. az elítéltek átnevelését tűzte ki célként. Minőségi változást jelentett a szemléletben az, hogy nem csak kötelezettségeket írt elő az elítélt részére, hanem jogokat is biztosított.

Ellentmondásos, és gazdaságilag rendkívül szűkös körülmények között folyt a végrehajtás, hiszen az új szolgálat megjelenése sértette az őrzési, munkáltatási prioritáso-

kat, ez akadálya volt az együttműködésnek, de a végrehajtó személyzet látásmódjában is komoly változásokat kellett volna rövid idő alatt elérni.

A nehézségek ellenére az 1970-es évektől meginduló humanizációs folyamat az európai irányultságú fejlődést segítette. Egyre inkább nyilvánvalóvá vált az átnevelési ideológia illúziójának feladása, de ezzel együtt egyre több törekvés hatott a személyiség-torzító elemek csökkentésének irányába a hazai börtönügyben. Az akkori kutatások feltárták azt is, hogy a börtönök túlszabályozottsága akadályozza az elítéltek döntési helyzeteinek kialakítását, működtetését, ezzel együtt a felelősségvállalás fejlesztését.

Ezen fejlődési fokozatok újabb lépcsőjeként jelent meg az 1979. évi 11. sz. tvr., mely a büntetés-végrehajtás feladatává tette annak elősegítését, hogy „az elítélt a szabadulás után a társadalomba beilleszkedjék, és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”. Ennek elérését a „joghátránnyal és a neveléssel” rendelte elősegíteni. Megmaradt ugyan az elrettentés, mint visszatartó hatás, azonban a nevelés gyűjtőfogalomként funkcionált már, magában foglalva mindazokat az eszközöket és hatásokat, melyek az elítéltet segíthették a társadalomba való beilleszkedésre.

Jelentős eredménye volt, hogy szélesítette a külvilággal való kapcsolatokat, új intézményeket vezetett be mint pl. átmeneti csoportot s a személyiségzavarban szenvedő elítéltek sajátos kezelésére a gyógyító-nevelő csoportokat.

Az 1980-as években a börtönpopuláció létszáma váratlan, nagy arányú növekedésnek indult, így a korszerű elvek és intézmények működtetése komoly problémát okozott. Ez egy új – hosszú távú – stratégia kidolgozását tette szükségessé, mely a büntetés-végrehajtási nevelési koncepció „képében” „jelent meg.

A 90-es évek elején a politikai-társadalmi változások nem maradtak hatás nélkül a büntetés-végrehajtásra sem. Igényként jelentkezett a nemzetközi jogi kötelezettségekből fakadó új jogi rendelkezések, valamint a büntetési rendszer átalakításával járó szükségszerű módosítások elvégzése. A humanizáció azonban már a rendszerváltást megelőzően megkezdődött, az ésszerűtlen, az elítélt személyiségét károsító és jövőjét veszélyeztető elemek kiiktatásával.

Az 1993. évi XXXII. tv. szerint a szabadságvesztés célja „az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjon újabb bűncselekmény elkövetésétől.” Kimondja: „a szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze a felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre”.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben folyó nevelési munka főbb tartalmi elemei és eszközei

A Kalocsai Fegyház és Börtön országos intézet, az elítélt nők szabadságvesztés büntetésének végrehajtását biztosítja.

A város központjában elhelyezkedő zárt épülettömbben levő intézmény működési feltételei nem optimálisak; az épület nem büntetés-végrehajtási célra létesült.

Az intézet elsősorban fegyház és börtön fokozatúak elhelyezésére szolgál, többségében három évnél hosszabb időre elítéltek töltik itt büntetésüket. Több speciális cso-

port működik, így a gyógyító-nevelő csoport, átmeneti csoport, enyhébb végrehajtási szabályok alá helyezettek csoportja.

Befogadja az intézet a városi bíróság hatáskörébe tartozó ügyekben előzetes letartóztatásba helyezettek. Az intézet fenntartási munkáinak elvégzésére pedig börtön fozozatú férfi elítélteket fogadunk be.

A munkáltatást – az elítéltek többségének tekintetében – a Kalocsai Konfekcióipari KFT biztosítja a varrodában és a vegyesiparban; az intézet pedig az elítéltek ellátását biztosító munkahelyeken.

Az intézményben folyó nevelőmunkát meghatározó körülmények

A nők társadalomban betöltött szerepe

A nőknek a társadalomban betöltött szerepe sajátos fizikai, lelki adottságaik miatt lényegesen eltér a férfiakétól. Gazdaságilag ritkán önállóak, életvitelüket befolyásolja az érzelmi kötődés, így életükben döntő jelentőségű a feleségként, családayaként, élettársaként megélt szerepük.

Igénylik a koncentrált figyelmet, a törődést, az odafordulást, ugyanakkor lelkileg könnyebben sérülnek; folyamatos a „valakihez tartozás“, a másról való gondoskodás igénye.

Szűkebb személyes életteret alakítanak ki maguknak, melyet elsősorban a család jelent, ebben sok esetben alá-fölrendeltségi viszonyban élnek, de nem kizárt irányító szerepük.

Életmódjukat a saját döntéseik alapján határozzák meg, igazodva a környezet társadalmi normáihoz, értékrendjéhez, igényeihez.

A nő helyzete a börtönben

- Alapvető meghatározó tényező a szabadság hiánya; a felsorolt szerepei gyakorlásának lehetőségei módosulnak; a róla alkotott társadalmi, családi értékítélet negatív irányban változhat;
- sok esetben itt kényszerül először szembenézni önmagával, tetteivel, felelősségével;
- általában új értékrenddel, más erkölcsi normákkal is szembesül;
- az eddig általa is irányított személyes élettere megváltozik, kívülről irányítottá válik;
- döntési lehetőségei és mechanizmusai lényegesen megváltoznak;
- az eddigi életmódját pozitív vagy negatív irányban változtatja a zárt intézet, ez új ismeretek mielőbbi elsajátítását, a gyors alkalmazkodás kényszerét hozza magával;
- egyidejűleg kell igazodnia saját kényszerközösségéhez, és ugyanakkor más módon a büntetés-végrehajtás hivatalos elvárásaihoz;
- alkalmazkodási mechanizmusa működtetése során eddig nem gyakorolt szerepjátékokra kényszerül, illetve vállalkozik;

- kényszerközösségbe kerül, amely részben jogilag, részben személyiségjegei alapján meghatározott és tőle független;
- érvényesül a „hotel-hatás”; különböző mikro-környezetek szocializációs szokásait kénytelen megismerni és eltűrni, intim-szférája nagyon beszűkül.

A nevelési munka főbb tartalmi elemei

Nevelési munkánkban meghatározó jelentőségű az a tény, hogy az intézetben női fogvatartottakkal foglalkozunk. Az egész programot ennek a ténynek rendeljük alá, az előző fejezetekben kifejtettek szerint módosítva, s maximálisan egyénre szabva az alább felsorolt főbb elemeket.

Az elítélt személyiségének megismerése

A szabadságvesztés teljes ideje alatt tartó folyamat, amely a következőket foglalja magában:

- a szociális háttér – az anyagi körülmények, lakáshelyzet, a megélhetés eddigi forrásai, a jövedelemszerzés módja stb. – felmérése;
- családi háttér, kapcsolatok, neveltetés – a fogvatartott családi állapota, gyermekeinek száma, elhelyezése a börtönbüntetés előtt és alatt, a családszerkezetben betöltött helye és szerepe, érzelmi kötődései, azok felmérhető valóságartartalma;
- a fogvatartott tágabb emberi kapcsolatai – munkahelyi, baráti, lakóhelyi, esetleges börtönkapcsolatok stb.;
- a fogvatartott önmagáról kialakított képe – énkép;
- iskolái, képességei, eddigi életútja a börtönig;
- értelmi képességei, érzelmi igénybevehetőségének felmérése, akarati beállítottsága;

Foglalkoztatás, önképzés

Alapvető feladat a munkakényszer elfogadtatása a fogvatartottal, illetve az adott munkalehetőségek közül a képességeinek leginkább megfelelő kiválasztása. A számára hasznos – ellenérték nélküli – tevékenység iránti belső igény felkeltése, a meglevő igények lehetőség szerinti „kiszolgálása”, támogatása.

Családi és társadalmi kapcsolatok erősítése

A kapcsolattartási formák jogszabályi előírások szerinti biztosításával, szükség esetén családterápiával segítjük a legfontosabb kapaszkodó, a család megtartását a büntetés-végrehajtás teljes ideje alatt.

A különböző missziókkal, társadalmi segítő szervezetekkel kialakított kapcsolatokat felhasználjuk a gyökértelen emberek további sodródásának lelassítására, élő kapcsolatok kialakítására, a társadalomba való beilleszkedés segítésére.

Reszocializációs és szabadidős programok szervezése

A női szerep gyakorlásához igazodó, a reális lehetőségekkel számottevő, csoportos és egyéni foglalkozások formájában megvalósuló tevékenység. Beletartoznak az isko-

lai- és szakképzések, a szakkörök, a tanfolyamok, a szabadidős programok, a könyvtár, a tankönyv használata.

A feladatok végrehajtására szolgáló eszközök, módszerek, lehetőségek

- Az elsődleges eszköz a fogvatartottal bármilyen kapcsolatba lépő egyén saját személyisége, felkészültsége és hitelessége, valamint példamutatása;
- a jogi előírásokban foglaltak egyénre-szabott megvalósítása, a közösségi rendszerek jogszerű működtetésével a jogok és kötelezettségek egységének biztosítása;
- egyéni és csoportos foglalkozások, terápiák szervezése, lebonyolítása;
- speciális teamek létrehozása megadott célok megvalósítására (pl. alkoholisták, személyiségzavarosok, drogfüggők kezelése, stb.);
- a lelki gondozás feltételeinek biztosítása a tényleges igények és lehetőségek szerint (pszichológus, pszichiáter, pasztorál-pszichológus, lelkész, vallásgyakorlást segítő személyek stb.);
- fontos kezelési lehetőség a börtön fokozatúak számára az EVSZ, mely minimálisan csökkenti a börtönártalmakat, biztosítja a kapcsolatok szinten tartását, zökkenőmentes visszailleszkedést tesz lehetővé;
- jól hasznosítható forma az átmeneti csoport, amely a hosszú szabadságvesztést töltő személyek esetében hangsúlyváltást jelent a vele való foglalkozásban: a kinti életéről eddig kapott információk tematikus átgondolását és feldolgozását elvégezve a külső világ megváltozott körülményeinek megismerését, az ahhoz való alkalmazkodást szolgálja;
- a tényleges családi kapcsolatokkal nem rendelkezők érdeklődésének felkeltése a missziók, társadalmi segítő szervezetek munkája iránt, bevonásuk ezekbe a közösségekbe – ezzel fenntartható a külvilág iránti érdeklődés (levelező kapcsolatok), illetve konkrét anyagi segítséget kaphat csomagküldés, de szabadulás utáni szállás- és munkalehetőség biztosítása tekintetében is;
- a különböző fokozatokat s az ehhez kapcsolódó kezelési módokat átjárható rendszerként kell működtetni;
- a jutalmazás és fegyelmezés eszközeit egyénre szabottan alkalmazni, kiemelt fontosságot tulajdonítva a pozitív menedzselésnek.

Nevelés-e a nevelés?

Az előzőekben mindvégig a „nevelés” szót használtam, hiszen a büntetés-végrehajtási cél eléréséhez – a társadalomba történő beilleszkedéshez – szükséges az, hogy az elítéltet megismerjük, vele kapcsolatosan tapasztalatokat szerezzünk, ismereteket adjunk át és kérjünk számon (leghétköznapibb formája ennek az intézeti szabályok megismertetése és betartatása), jutalmazunk, illetve büntessünk, ha ez utóbbi feltétlenül szükséges. Ezek a fogalmak pedig a pedagógia fogalomkörébe tartoznak.

A mindennapos gyakorlat és tapasztalat már nem igazolja vissza teljes mélységében az előzőeket, hiszen a rendszernek van egy igen lényeges eleme, mely az elítélt önkéntességén alapul.

Ez azt jelzi számunkra, hogy tevékenységünk hangsúlyai áthelyeződnek, s a csalhatatlan és megfellebbezhetetlen tematikus nevelői foglalkozásokat felváltja – jó esetben – két személy közös tevékenysége, melynek során egyikük hasznos lehetőségeket és elérhető célokat vázol szakmai ismeretei alapján, míg a másik felelősséggel dönt azok elfogadásáról, és vállalja a felvázolt feladatok és teendők megvalósítását.

Ezért nagy felelősséggel jár a megismerést követően a fejlesztő és korrigáló hatások olyan összehangolt rendszerének kidolgozása, amely egyrészt tekintetbe veszi az elítélt személyiségét, másrészt sohasem felejtkezik el arról, hogy ezt a változtatást a jogszabályi keretek betartásával, és zárt intézeti viszonyok között kell elérni.

Nagyfokú érzékenységgel kell az ezzel kapcsolatos programot végiggondolni, hiszen az alapvető cél első pillanattól kezdve a szabadulásra történő felkészítés. Akár tetszik, akár nem, tudomásul kell venni, hogy a kinti lehetőségek, körülmények és élethelyzetek (munkanélküliség, hajléktalanság) igencsak befolyásolhatják az adott személy(ek) minden jó szándékát.

Ezért fontos a reális, a külső körülményeket is jól felmérő munka, amelynek eredményeként tehetünk olyan lépéseket, hogy pl. segítünk a nyugdíj-megállapításra irányuló kérelem előterjesztésében, olyan közösségek felé irányítjuk a szabadulás előtt álló elítéltet, ahol lakhatása akár átmenetileg is megoldódik, de adott esetben hivatalból megkezdjük – az érintettel egyeztetve – akár a szociális otthoni elhelyezést is.

Mindez megkívánja azt, hogy a „nevelő“ a pedagógiai ismereteken túl speciális jogszabályi ismeretekkel is próbálja magát „felvértezni“, legyen képes hatóságokkal, civil szervezetekkel kapcsolatokat tartani.

Mindezek mellett – az én felfogásom szerint – meghatározó fontosságú az iskolai végzettség megszerzésére, a szakképzettség szerzésére irányuló motiváció sikeressége.

A tanulás a munkaerő-piaci helyzet megváltoztatásának a kulcsa. Amennyiben sikerül a büntetés-végrehajtás ideje alatt egyáltalán írni-olvasni megtanítani az írástudatlant, befejezteni az akár hosszú évekre abbahagyott általános iskolát, vagy elérni, hogy a szakképesítéssel nem rendelkezők szakképzettséget adó oktatásban vegyenek részt, már nem telt el eredménytelenül a szabadságvesztés ideje.

Különösen nagy jelentőségű a szakképzés akkor, ha a fogvatartott piacképes ismereteket szerez, illetve olyan tevékenységeket tanul meg, melyek nagy beruházást nem igényelnek, akár a család ellátása mellett művelhetők, és a munka végeredménye piacon értékesíthető termék. Ilyen pl. a nőknél a csipkeverés, a textiljáték készítés stb. Meggondolandónak tartom viszont olyan képzések nagyszámú megszervezését, melyek későbbi műveléséhez erkölcsi bizonyítvány kell, melynek hiányában az adott szakképesítés nem hasznosítható.

Hihetetlenül nagy erőfeszítéseket kíván ennek a látszólag könnyen belátható helyzetnek az elfogadtatása, hiszen az elítéltek döntő többségének nincsenek ezen a területen sikerélményei, s az önbecsülés felkeltésének is egyik állomása, amikor bebizonyosodik az, hogy képes az első mondatot önállóan leírni, vagy amikor átveszi a szakmunkás bizonyítványt.

Hozzá tartozik mindehhez a szabadidő szinte személyre szabott eltöltésének megszervezése is. Ebben alapvetően az adott személy kívánságait, elvárásait kell tekintetbe

venni, azonban a megvalósítást igen erősen behatárolják az intézet fizikai adottságai és gazdasági lehetőségei.

Tapasztalatunk szerint a nem irányított – csak esetenként ellenőrzött és felügyelt – közösségek, melyek a közös érdeklődés, vagy tevékenység alapján szerveződnek, igen kedvelt formái a szabadidő eltöltésének, s annál inkább azok, minél nagyobb mértékben önállóan választhatók a felsorolt lehetőségek között.

E tekintetben a továbblépést az jelentené, ha a „külvilágból“ egyre több olyan –különböző foglalkozásokat vezető – személy „érkezne”, aki akár csak 1-2 órás foglalkozást tart, de más szemlélettel, más oldalról megerősítve segítené a kialakított program megvalósítását. Jelentős ez azért is, mert így az elítélt nem csak a börtön személyzetétől kap igazolást, vagy esetleg kritikát, hanem a rendszertől független személy véleményét is hallja.

Az oktatást, a szabadidő hasznos eltöltését megelőzően kellett volna szólni a munka fontosságáról, hiszen erre kellene alapulnia az élet fenntartásának, a lakhatás biztosításának, a gyerekek eltartásának stb.

Kétségtelen tény, hogy a nők munkaerő-piaci helyzete a férfiakénál lényegesen rosszabb, de ezt számos tényező befolyásolja. Az iskolázottságon túl ebben a tekintetben meghatározó a család ellátása, a gyerekek nevelése, mely befolyásolja a munkavállalás lehetőségét.

A szabadságvesztés ideje alatti munkáltatásnak alkalmasnak kell(ene) lennie a képességek kibontakoztatására, fejlesztésére. Az elítéltek zöme ragaszkodik a szabadságvesztés ideje alatt a munkavégzéshez, azonban a munkával való ellátásuk nagymértékben függ az adott vállalat piaci helyzetétől, profiljától.

Az eddig elmondottak okán talán kimondhatjuk, hogy a nevelést átvette egy segítő, tanácsadó, támogató szerepkör, mely nagymértékben épít az egyén felelősségére, belátóképességére, és nem szakad el annak valóságos lehetőségeitől.

Mi segítheti ennek a munkának a továbbfejlesztését?

1. Mindenképp nagyfokú változásra lenne szükség magában a börtönépítészetben, mely tekintetbe veszi, és megoldásaiban megjeleníti, hogy a biztonság elsődlegessége mellett többféle „civil“ tevékenység színtere is a börtön.

Mit jelent ez? Elsősorban azt, hogy módot ad a különböző személyiségjegyek, programok alapján kialakuló csoportok – pl. első büntényesek, drogfüggők stb. – fizikai elkülönítésére is. Ezen túl azonban több olyan közösségi teret tartalmaz, ahol változó létszámú és összetételű csoportok tevékenykedhetnek, tarthatnak különböző foglalkozásokat, hallgathatnak előadásokat.

Fontos, hogy magában foglalja a börtön épülete a vallás gyakorlását, az elmélyedést s a minimális elvonulást lehetővé tevő tereket.

Rendkívül nagy szükség lesz egyre inkább a sportolás, a test egészséges fejlesztésének biztosítását szolgáló tényleges tornatermekre, sportpályákra – horribile dictu – akár uszodákra is.

2. Az állományon kívüli személyek bevonását további kell szélesíteni, akár önkéntes segítő, akár rész munkaidős alkalmazásban, mely a programok további fejlesztését biztosítja.

3. Valóságos és érdemi együttműködés szükséges a pártfogó szervezetekkel, amelyek munkatársai akár közvetlenül a szabadulás előtt felkereshetnék a leendő pártfogót, kialakítva egy személyes kontaktust, mely kapaszkodóként szolgál a szabaduló számára.

Főbb etikai követelmények a nevelést végző személlyel szemben

1. Felkészült, hiteles, az útmutatás és a mások ügyeibe való beavatkozás súlyát és felelősségét érző, nyitott, határozott személyiség legyen;
2. Csak annyiban szabad beavatkozni a fogvatartott ügyeibe, amennyiben azt ő maga igényli, illetve amennyiben ezt a rend és fegyelem fenntartása szükségessé teszi;
3. A fogvatartott nem „kiskorúsítható”, önálló, felelősséggel rendelkező, döntésképes, cselekvőképes személyként kezelendő;
4. Biztosítani kell biztonságát, személyiségi jogainak érvényesülését;
5. Tilos a tudomásunkra jutott információkkal való bárminő visszaélés!
6. A fogvatartottat az önálló életvezetésre kell felkészíteni, nem szabad a börtönhöz, mint intézményhez kötni!
7. Reális célokat tűzzünk ki, nem a megváltás, hanem a segítség, támogatás a feladatunk!

Mindezek csak igen vázlatosan mutatják be ennek a sokrétű munkának a változásait, hiszen minden nap új teendőt, meggondolni való problémát és az abból fakadó feladatot hoz.

Alapvető fontosságú azonban, hogy a börtönök személyi állományának minden tagja ismerje és tartsa szem előtt a törvényben meghatározott célt, hiszen tevékenységével mindenkinek ezt kell szolgálnia.

Aki emberekkel foglalkozik, annak magának is embernek kell lennie, nyitottnak a problémák feltárására és megértésére, és nem szabad elfelejtkeznie önmaga fejlesztéséről, netán korrigálásáról sem.

Ádám Attila

A nyitottság elvének érvényesülése a gyakorlatban

A nyitottság gyakorlatban történő érvényesülésével kapcsolatosan a korszerűsítés három területe a következő:

- I. A büntetés-végrehajtás céljának és küldetésének tisztázása
- II. Hazai kapcsolatok
- III. Nemzetközi kapcsolatok

A büntetés-végrehajtás céljának és küldetésének tisztázása

Az Európa Tanács a börtönszabályokra vonatkozó legfontosabb ajánlásának (Az Európai Börtönszabályok) 64. pontja leszögezi, hogy a szabadságvesztés - mint büntetés - nem több mint a szabadság elvonása. A büntetés-végrehajtás célja nem a büntetés, hanem annak végrehajtása. A biztonsági szabályok nem minden esetben differenciálnak megfelelő módon, ennek következtében a büntetés-végrehajtás mégis „büntető” funkciót tölt be. Pl.: Az EVSZ hatálya alatt álló fogvatartottat formaruhában, mozgáskorlátozó eszköz használatával, bilincsben kell külső orvosi vizsgálatra előállítani, holott nem kell tartani szökésétől, sőt ha az intézet úgy dönt, akkor kimaradást is biztosíthat fogvatartott részére, aki ebben az esetben civil ruhát visel. Az ilyen ellentmondások zavaróak, és ésszerűen nehezen magyarázhatók.

A szabadságvesztés büntetés a fogvatartottat elszigeteli a társadalomtól. A büntetés-végrehajtás céljának kell lennie, hogy az elszigetelést a büntetés mértékének megfelelően hajtsa végre (fogvatartott ne szökjön meg), de a cél az is, hogy segítse elő a társadalomba való visszatérést, a reszocializációt. Ez az ellentmondás az egyik alapkérdése minden modern büntetés-végrehajtási rendszernek.

A tendencia az, hogy a büntetés-végrehajtás fokozatosságot vezet be a zárt intézet-től kezdődően a nyitott intézetig. A fokozatosság 5 alapelv tükrében valósul meg:

Normalizáció: a börtön és szabad élet körülményeit a lehető legközelebb kell hozni egymáshoz.

Nyitottság: az egyén elszigetelése csak a társadalomra való veszélyességének arányában szükséges. A bv. intézetnek széles társadalmi kapcsolatokat kell ápolnia (pl. az egyházakkal, az oktatási intézményekkel, a fogvatartottakat támogató civil szervezetekkel).

Felelősség: a fogvatartott aktívan részt vesz a társadalomba történő vissza-integrálásban.

Együttműködés: a fogvatartott önként vesz részt a nevelési programokban.

Individualizáció: a szabadságvesztést differenciáltan és egyéniesítve kell végrehajtani.

A büntetés-végrehajtás személyi állományának fel kell készülnie arra, hogy felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező, nyelveket beszélő, rendezett anyagi, családi és társadalmi háttérrel rendelkező fogvatartottakkal is foglalkoznia kell, nem csak az alacsony iskolai végzettségű, esetleg bűnözői életmódot folytató egyénekkel. Jelenleg a nevelési programokból sokszor hiányzik az egyéniesítés, sokszor sablonosak és ebből következően igazságtalanok is, hiszen nem azonos szociális helyzetű, szellemi képességű embereket azonos mércével mérni igazságtalan. Ez nem mindig a nevelők hiányos képezettségének, a feladatra való alkalmatlanságának következménye, hanem a nevelési csoportok nagy létszámának tudható be, illetve megjegyzendő, hogy a büntetés-végrehajtás biztonsági beállítottsága - a nevelést háttérbe szorítva - a mai napig az erő demonstrálására épül.

A „nevelés” kifejezés használata sem indokolt, sőt a fogvatartottak szemszögéből akár sértő is lehet, mivel 18 éven felül - többször bebizonyított tétel szerint - nevelni már nem lehet. Hollandiában látható példa arra, hogy a bv. intézet megállapodást köt a fogvatartottal, melyben figyelembe veszik a fogvatartott igényeit is. Ez a megállapodás jogokat és kötelezettségeket egyaránt ruház a fogvatartottra, és a bv. intézetnek is be kell tartania a megállapodásban vállaltakat. A megállapodás növeli a fogvatartottak felelősségérzetét, megfelelően individualizált és együttműködésen alapul, mely jelentős motivációs erővel is bír.

Jelenleg a befogadás alkalmával – véleményem szerint – nem megfelelő mélységben vizsgáljuk, hogy a fogvatartott miként képzei el a jövőjét a büntetés-végrehajtás keretein belül, s van-e lehetőség arra, hogy képzésben vegyen részt, akár „önszántából”, akár a különböző motivációknak köszönhetően.

A befogadás nem lehet rutin tevékenység, ha komolyan vesszük azt a célt, hogy a fogvatartottat vissza kell vezetni a társadalomba úgy, hogy be tudjon illeszkedni, és a bűnisméltés ne történjen meg. Miután a bűnözés leginkább társadalmi és gazdasági okokra vezethető vissza, a büntetés-végrehajtás csak akkor érheti el a célját, ha nem engedi vissza fogvatartottat abba az élethelyzetbe, melyben elkövette a bűncselekményt. (Erre igen kicsi esély van, hiszen a börtönévek alatt inkább romlik az elítélt társadalmi és gazdasági helyzete.) Szerencsés esetben a fogvatartott önszántából változtat személyiségén, munkaerő-piaci lehetőségén és társadalmi megítélésén, melyhez a lehetőséget és támogatást a büntetés-végrehajtás megadja.

Nem véletlen, hogy az európai gyakorlat az oktatás-képzésen való részvételt preferálja, hiszen a személyiség fejlesztésében nem elsősorban a munkáltatás, hanem a képzés a meghatározó, ezért az oktatásban való részvétel egyenértékű a munkával, azaz a tanulók is „munkavégzőnek” minősülnek.

A csatlakozás következtében a munkaerőpiacon újabb elvárások jelentek meg: nyelvtudás és informatikai ismeretek

A bv. intézeteknek ezekre az igényekre is figyelemmel kell lennie, hiszen a szabandó fogvatartottnak aktív keresőkénti munkába állása kívánatos.

Gyakorlat Európában, hogy a bv. intézetek szoros kapcsolatot ápolnak a munkaügyi központokkal és oktatási intézményekkel, segítik a fogvatartottak munkaerőpiaci elhe-

lyezkedését (pl. felkészítik őket az állásinterjúkra, megtanítják nekik az önéletrajz írásának szabályait).

Az oktatásban való részvétel nem csak a fiatalok számára kell, hogy elérhető legyen, hanem a felnőttek számára is. Az „életen át történő tanulás” kiemelt program a nemzeti fejlesztési tervben, a tudás alapú társadalom kiépítését szintén támogatja az Európai Unió. Ezekben a programokban kívánatos lenne, ha büntetés-végrehajtás is részt tudna venni.

Összefoglalva:

- Befogadáskor fel kellene mérni, hogy a fogvatartott milyen iskolázottsági szintet ért el, és a hiányosságok miként pótolhatók.
- Figyelemmel a fogvatartott biztonsági csoportba sorolására, az elkövetett bűncselekmény súlyára, szociális hátterére és kommunikációs képességeire, a fogvatartás várható időtartamára stb., oktatás-képzési tervet kell kidolgozni.
- Az oktatás-képzési tervben figyelembe kell venni a fogvatartott igényeit is.
- Ha a terv közös megállapodással jön létre, akkor ennek alapján akár formális megállapodás, szerződés köthető.
- A szerződésben meg kell fogalmazni az elvárásokat és a „szerződösszegés” következményeire is utalni kell. (Pl. a fogvatartott vállalja, hogy az oktatásban részt vesz, sikeres vizsgát tesz, e kötelezettség megszegése esetén az oktatás költségét megtéríti)
- A megállapodásnak megfelelő motivációkat is kell tartalmaznia. (Pl. jeles átlag elérése esetén, ha más akadály nem áll fenn, x nap rövidtartamú eltávozást, beszélő hosszabbítást, plusz csomagot, csoportos kimaradást kaphat a fogvatartott.)
- Az EVSZ hatálya alá tartozó fogvatartottak oktatás-képzésben való részvételét úgy kell támogatni, hogy igénybe tudják venni külső oktatási intézmények szolgáltatásait.
- Egyes oktatási programok igénybe vehetők távoktatás formájában, amely módszer igen hatékony a büntetés-végrehajtás zárt körülményei között, illetve az efféle oktatási programok sokszínűsége vonzó lehet a fogvatartottak körében.
- Külön támogatást érdemel a nyelvi és az informatikai képzés, különös tekintettel arra az esetre, ha ez önképzés formájában valósul meg.

Az Európai Unió számos országában sikeresen működnek félig nyitott vagy nyitott intézetek. (pl. Hollandia, Dánia, Finnország, Anglia, Írország). Az EVSZ jelenlegi szabályozása ugyan a jogi alapokat részben megteremti a nyitott intézet működéséhez, de a szabályozás hiányos, és nem eléggé részletes ahhoz, hogy az ilyen típusú intézet megfelelően működhessen. Jelenleg a jogi alapokat a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. biztosítja, amelynek módosítása több ponton szükséges, sőt törvény formájában az újraszabályozás kodifikációjára van szükség.

- A börtön és a fogház fokozat végrehajtási módjainak pontosabb elhatárolására lenne szükség (pl. fogház körletek kialakítása).

- Az 1979. évi 11. tvr. 28/A. §. (2) a) pontja csak a feltételes szabadságra bocsátásig tartó időtartam felének kitöltése után teszi lehetővé az EVSZ-t, az időtartamba csak a foganatba vételt közvetlenül megelőző, megszakítás nélküli előzetesben töltött idő számít be.

Elegendő lenne fogház fokozatban 3 hónap, börtön fokozatban 6 hónap kitöltése, nem számítva az előzetest, mert a 28/A. § (1) bekezdésben foglalt kritériumok alapján, valamint a nevelői vélemény segítségével eldönthető, hogy a fogvatartottnál az EVSZ szabályai alkalmazhatók-e. Pl. az a közúti közlekedési baleset okozásának minősített esetét elkövető fogvatartott, aki rendezett körülmények között él, magatartása kifogásmentes, nem bűnözői életmódot folytatott, 3-6 hónapon belül felterjeszhető lehessen EVSZ-re, és nem kelljen éveket várni, hiszen a büntetés az EVSZ korábbi megadásával is eléri a célját.

Ha a nevelői munka megfelelő, akkor a fogvatartott ügyére vonatkozó iratokból, a környezettanulmányokból, a rendőrségi véleményből és nevelői beszélgetésekből 3-6 hónap alatt reális kép alkotható a megalapozott EVSZ felterjesztésre.

Az EVSZ-es eltávozásoknak időtartamát kívánatos lenne felemelni a 48 órás időtartamra – pl. Hollandiában az eltávozások alkalmával bezárják az intézetet –, a normalizáció és a nyitottság elvének betartását, valamint a büntetés-végrehajtás célját (az elítélt reintegrálása a társadalomba a legkisebb börtönártalmakkal) segítené, ha az EVSZ-es fogvatartott a hétvégét családja körében tölthetné.

A Bv. tvr. 35. § (5) bekezdés d) pontja szól a fogvatartott levelezésének és telefonbeszélgetésének ellenőrzéséről. Az ellenőrzés biztonsági szempontból szükséges (pl. az intézetbe érkezett levélküldemény tartalmaz-e fém tárgyat, illetve papíron kívül mást). Jogerősen elítélt fogvatartottak esetében a levelezést, illetve a telefonálást célszerűbb lenne szabadabb formában engedélyezni, mivel a büntetés-végrehajtás dolgozói komoly mennyiségű munkaidőt töltenek el az ellenőrzés kötelezettségének teljesítése érdekében.

A büntetés-végrehajtás egyik fontos feladata, hogy a képzetlen fogvatartottak képzés iránti igényének felkeltse, illetve, hogy a meglévő igényt hatékonyan támogassa. E feladatkört tekintve nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy a képzésben való részvétel és a munkavégzés egyenértékű egymással. A tvr. 39. § (4) bekezdésben foglalt felmentési lehetőséget kötelezővé lehetne tenni, a fogvatartottakat – a jogszabályban meghatározott időre – fel kellene menteni a munka alól a vizgára felkészüléshez.

Természetesen nem várható el a büntetés-végrehajtástól, hogy minden fogvatartotti képzési igényt saját forrásából elégítsen ki. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező fogvatartottak például igényelhetnek nyelvi képzést, posztgraduális képzést, amit az intézet saját pénzeszközeiből nem tud biztosítani számukra. Az önköltségi alapon történő finanszírozás történhet a fogvatartott keresményéből/letéti pénzéből, pályázati támogatásból vagy alapítványi ösztöndíjból.

Az egyik megoldás – amit a kecskeméti bv. intézet „B-C” körletén az angol nyelv oktatása terén már több mint egy éve alkalmazunk sikeresen –, hogy a fogvatartottak megszervezzük önállóan a nyelvi képzésüket. Másik megoldás lehet az, ha a fogvatartot-

tak költségterítéses alapon vesznek részt belső képzéseken (pl. külső nyelvtanár jár be az intézetbe), vagy – az EVSZ-es fogvatartottak esetében – a képzés teljes egészében külső oktatási intézményben zajlik.

A tvr. 41. § szól a jutalmazás feltételeiről és a jutalmazási formákról. A jutalmazás – mint pedagógiai eszköz – az egyik leghatékonyabb, ám jelenlegi formái nem megfelelően differenciáltak, különösen nem azok, amelyek az EVSZ hatálya alatt álló fogvatartottakról szólnak. Hiányzik a jutalmak közül az EVSZ eltávozás, holott ez a jutalom komoly motivációs eszköz lehet.

A kimaradás – mint jutalmazási eszköz – az EVSZ-es fogvatartottak számára akkor lehetne megfelelő jutalom, ha annak feltételei világosak lennének, végrehajtása pedig rugalmas lenne. Pl. kimaradás engedélyezhető lenne jutalomból az EVSZ-es fogvatartott részére napi 4-6 órás időtartamban a bv. intézet székhelyén belül meghatározott céllal (mozi, könyvtár, uszoda, színház), természetesen felügyelet nélkül.

Hazai kapcsolatok

A bv. intézetnek minden esetben a székhelye szerinti közösséggel együtt kell működnie. A büntetés-végrehajtásnak céljainak megvalósítása érdekében a helyi önkormányzati szervekkel, oktató-képző intézményekkel, társadalmi szervezetekkel, alapítványokkal megfelelő és kölcsönösen hasznos kapcsolatot kell ápolnia.

Az oktatási-képzési intézményekkel és a munkaerő piaci résztvevőkkel (pl. munkaügyi központok, képzőközpontok, vállalkozások) való jó kapcsolat a büntetés-végrehajtás céljainak megvalósítása szempontjából elsőrendű követelmény. A bv. intézeteknek meg kell próbálniuk segíteni a fogvatartottak pályaeorientációját, átképzését és munkába állását. Ezt a feladatot csak az említett szervekkel együttműködve lehet megvalósítani.

A csatlakozás után megnyílt pályázati forráslehetőségek elnyerése elsősorban oktatás-képzési intézményekkel együtt lehetséges, sajnos a pályázati kiírások már eleve kizárják az önállóan pályázó bv. intézeteket.

A büntetés-végrehajtás feladata ezen a téren tehát kettős, feltérképezni a potenciális együttműködő partnerek körét, másrészt az elérhető európai uniós forrásokat. Nem lebecsülendő azonban a hazai források igénybevételeének a lehetősége sem: a helyi közösség érdekelt lehet a bv. intézet sikeres működtetésében. Ahhoz, hogy e támogatási forma jól működjön, meg kell még oldani az adományok fogadásának intézményesített formáját.

Az Európai Unióban gyakorlat (pl. Anglia, Finnország), hogy a helyi közösség egyfajta ellenőrző funkciót gyakorol a bv. intézet működése felett, ami nem az állam büntető hatalmának ellenőrzését, hanem a bv. intézet – a fogvatartottak a társadalomba való visszavezetése érdekében tett - lépéseinek felügyeletét jelenti. A helyi közösség például az ún. börtön alapítványon keresztül tudna támogatást és némi befolyást szerezni a bv. intézet számára. A helyi vállalkozások szívesen foglalkoztatnának az adott bv. intézetből szabaduló fogvatartottakat, ha azok a képzettséget megszerezték. Ezért a vállalkozások támogatnák a börtön alapítványt, az alapítvány pedig a bv. intézettel együtt-

működve kiválasztaná azokat a fogvatartottakat, akik hajlandók és képesek is az adott szakmai képzésben sikerrel részt venni. Ily módon az alapítvány vállalná a képzés költségeit, és esetleg ösztöndíjjal támogatná a résztvevőket.

Az alapítványnak módjában állna szociális megfontolásból is támogatást adni a fogvatartottaknak, de magát az intézet egészét is támogathatná tárgyi eszközökkel (oktatási anyagok, számítógépek stb.), illetve bizonyos költségek átvállalásával (nyelvi képzések részbeni vagy teljes egészében történő finanszírozása stb.). Az alapítvány a helyi közösség egyes szolgáltatóival is tudna például szerződést kötni bizonyos szolgáltatók kedvezményes vagy ingyenes igénybevételére (pl. színház-, uszodabérlet).

Nemzetközi kapcsolatok

A csatlakozást követően a nemzetközi kapcsolatépítés lehetősége és igénye is megnőtt. Egyrészt lehetőség van bizonyos európai börtönoktatási projektekhez való csatlakozásra (HOPE), másrészt az e területen dolgozó nemzetközi szervezetekkel (EPEA - Európai Börtönnevelők Egyesülete), az uniótagbeli országok bv. intézeteivel való tapasztalatcserére, együttműködésre, illetve az európai uniós pályázatokon való részvételre más tagállamok oktató-képző-tanácsadó szervezeteivel (eTEN).

A nemzetközi kapcsolatok építésének két alapvető feltétele van: a nyelvtudás és az Internet hatékony használata. A személyi állomány nyelvi képzésének támogatása tehát elengedhetetlenül fontos. Az egyes bv. intézetek honlapjainak megtervezése és működtetése magyar és angol nyelven kiemelkedő fontossággal bíró feladat. („Ami nincs az Interneten, az nem is létezik” – tartja egy mai mondás, s ez alól a bv. intézetek sem kivételek.)

Idzig Zoltán

Javaslatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységének korszerűsítésére

az uniós normák és a gyakorlati megoldások tükrében

*„Minden intézmény történelmi változások terméke,
ezért tükrözi létrehozói meggyőződéseit,
reményeit és aggodalmait egyaránt.
Az Európai Közösség sem kivétel e szabály alól.”
(P.S.R.F. Mathijsen)*

Európai uniós csatlakozásunk a büntetés-végrehajtás területén is számos kihívást jelent. Európa fejlettebb felén – ahol a demokrácia tanulására sokkal több idő volt, mint amennyi a számunkra biztosított – hamar rájöttek, hogy az állam és a jogegyenlőség védelme költséges dolog. Gazdasági elemzések folyamán felismerték, hogy a költségvonzatot közép- és hosszútávon érdemes számolni, ezért új alapokra helyezték a védelmi szervezetek működését, így a börtönügyet is. Az elgondolás lényege a következő:

- csak azokat zárják költséges intézetekbe, akik potenciális és reális veszélyt jelentenek a társadalomra
- akik esetében a totális rendszer az elengedhetetlen, akkor az olyan legyen, amely megfelel a legmagasabb biztonsági követelményeknek, függetlenül a költségektől
- akik esetében szükséges a zárt rendszer, azoknak mérhető hatékonysággal utat kell mutatni a visszailleszkedéshez
- akik pedig csekély súlyú szabályt sértettek, azok szűkebb lakókörnyezetüknek adjanak számot, és viseljék annak erkölcsi súlyát

Az alternatív büntetési formák alkalmazása az uniós országokban megelőzi a hazai gyakorlatot. A nemzetközi tapasztalatok összegzéséből levonható számomra az az irányvonal, hogy a szabadságelvonás kizárólag abban az esetben elkerülhetetlen, amennyiben a bűnelkövetők cselekményeiket életvitelszerűen, illetve a társadalom számára kiemelkedő sérelemmel hajtják végre.

A negyven évig tartó közép- és kelet-európai ideológiai berendezkedés – főként kezdeti szakaszában – a totális büntetőpolitikát deklarálta, függetlenül annak költségeitől, hatékonyságától, és szakszerűségétől. Fő irányvonal az elrettentés és a példás büntetés volt. Ennek tetézéséként a „klasszikusok” körében jól bevált átnevelési folyamatot is hivatott volt prezentálni, amely inkább idomítás volt, mint nevelés. Az emberraktárak legfontosabb ismérve biztonságosságuk foka volt, amit a rátelepülő misztikum és titokzatoság övezett. Aztán valamikor egy főiskolás tisztjelölt véletlenül kimondta azt a mondatot, ami azelőtt még csak gondolni sem volt szabad: „Végül is: az elítélt is ember”.

Az akkori országos parancsnok helyeslően bólintott, és lassan elindult egy folyamat, amit a magyar büntetés-végrehajtás saját maga taposott ki, és tapogatózásait követően a hazai viszonylat legoptimálisabb megoldásait dolgozta ki.

A szabadságelvonás-centrikus magyar büntetőpolitika, illetve az erre berendezkedett büntetés-végrehajtás változásának előfutáraként – a jogszabályi háttér által biztosított lehetőségeket kihasználva – a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet – az országban egyedül álló központi beruházást felvállalva – 1995. április 19-én megkezdte 4 fő részvételével az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását egy kimondottan erre a célra épült körletrészen.

Az elhelyezési körülmények az európai gyakorlat szerinti legcélszerűbb formában lettek kialakítva. Az akkor skandalumnak számító luxust több média megtámadta, és a társadalmi közhangulat hatalmasat hördült. Legtöbbször azt sem tudták, mi az az EVSZ, csak annyi került be a köztudatba, hogy van egy „parkettás” börtön, ahonnan hétvégére a nyakunkba szakadnak a bűnözők.

Akik azonban szakmai hozzáértéssel tekintettek a kérdésre, csodát láttak, és még hozzá olyan csodát, amelyet az országban még sehol sem mutatott senki.

A törvényi háttér figyelembevételével többszörös szűrőn átjutó fogvatartottak bebizonyították, hogy a jogkövető magatartásra épülő félig nyitott, illetve nyitott rezsim ugyanúgy – adott esetben sokkal magasabb hatásfokkal – szolgálja az 1993. évi XXXII. tv. 38§. (1) pontjában meghatározott célok teljesülését, mint egy zárt rezsim. Ezt alátámasztja az a tény, hogy ez ideig közel 450 fogvatartott szabadult EVSZ körletünkről, és csupán két fő ellen indult újabb eljárás.

A számok tehát tanúskodnak, mégpedig arról, hogy a szinte hihetetlen visszaesési index egyetlen dolognak a mutatója: a családi kötelékekre épülő, kompetencia alapú rehabilitációra.

Természetesen az idő múlásával, a kontinentális környezeti hatások által közvetített impulzusokkal és a hagyományos újító szemlélettel, a megszerzett tapasztalatokat beépítette a személyzet a többi „üttörő egységbe”.

Kiemelkedő eredményeket értünk el a fiatalok bünelkövetőkkel való foglalkozás terén, s az országban egyedülálló anya-gyermek részlegünkön is európai szintű munka folyik.

Való igaz, hogy ezen eredmények felmutatásához ideális elhelyezési körülmények párosulnak, de hiába az épület, a technika, ha az a szellemi tőkével nem párosul.

Kollégáink teljesítménye a hasonló területen dolgozó európai szakemberek irány-mutatása mellett folyamatosan emelkedő pályán van, amelynek végkifejlete egy saját munkastílus kialakítása.

Természetesen nem lehet a bajor vagy a svéd mintát szolgálai módon másolni, hiszen a társadalmi modell, a fogvatartotti populáció és a jogi valamint az anyagi háttér is eltérő. Azonban az általuk végigjárt út vadhajításainak és zsákutcáinak ismeretése segíthet számunkra abban, hogy azokat az alagutakat kihagyjuk, amelyek nem a kívánt irányba vezetnek. Ezeknek a tapasztalatoknak a segítségével évtizedek, és jelentős anyagi forrás takaríthatók meg.

Természetesen az első és legfontosabb a saját felfogás és hozzáállás megváltoztatása, hiszen ezt a munkát csak hittel lehet végezni, muszájból nem. Jó példa erre Kanada esete, ahol 1984-ig bevett szokás volt a fizikai megtorlás a börtönökben. Amikor törvényileg eltiltésre került ez a fenyítési nem, rövid időn belül a bv-s állomány közel fele leszerelt. Az újonnan felszereltek számára már az volt a természetes, amit a hatályos szabályzat előírt.

E szükséges bevezető után, lássuk, miben szükséges javítani a hazai tevékenységet, azon belül is a kecskeméti gyakorlatot:

- Az építészeti lehetőségek figyelembevételével mindenképpen csökkenteni szükséges a zsúfoltságot (országos törekvés, melyet PPP rendszerben kíván a tárca megoldani)
- Az emberi méltóságot előtérbe helyező körülmények teremtése, külön légtérű mellékhelységek, nem dohányzó zárkák kialakításával
- Egészséges étrend, a sportolás lehetőségének bővítése
- A megalázó cselekedetek – akár fizikailag, akár lelkileg megalázó – teljes körű kizárása
- A szociális érzékenység fejlesztése
- A kapcsolattartási rendszer kiszélesítése, bővítése
- A differenciálás-klasszifikáció továbbfejlesztése
- A „szolgáltató” intézet kialakítása/továbbfejlesztése
- Átjárható rezsimek, kiszámítható „börtönkarrier”
- Az önkéntességen alapuló programpaletta
- Alanyi jogon végezhető munka, vagy ezzel egyenértékűnek nyilvánított oktatás, képzés

Ez csak néhány kardinális kérdés, amelyek alapjaiban biztosítottak, de a teljeskörű, illetve kibővített biztosításuk még sok munkát kíván mindkét oldalról.

A hagyományos oktatáson kívüli, program formájában beépített képzési módok, a kísérletként beindított és sikeresen befejezett EGÉSZSÉGÜGYI, EQUIP és TÁRSAS KÉSZSÉGEK tréningek, melyek későbbi hasznos ismereteket adnak, felkészítenek nem várt szituációk kezelésére, az agresszió levezetésére, mások tolerálására, a negatív kortársi nyomás elhárítására. Fejlesztik az önbecsülést, és a véleményalkotás képességét önálló módon helyezik előtérbe.

Ezen tréningek hasznosságukon túl rendkívül népszerűek is, ám valós pozitívumukat csak évek múltával lehet lemérni, mégpedig oly módon, hogy a résztvevő fiatalok-rú fogvatartottakkal nem találkozunk a felnőtt részlegeken. Ennek szellemében a programok periodikusan megismétlésre kerülnek, már csak azért is, mert a fogvatartottak a teljes képzési idő és a köztes időszak alatt javarészt kicserélődnek.

A fentiekben felsorolásra került teendők egy része kimondottan finanszírozás-függő, hiszen építeni, bővíteni anyag nélkül nem lehet, azonban sok egyéb dolog csak minimális ráfordítást igényel, és hiszem, hogy ezek csírájában jelen vannak tevékenységünkben.

A külföldi tapasztalatok elemzése során gyakran néztünk össze kollégáikkal, hiszen az eltérő megnevezések mögött gyakran ismert fogalmak, tevékenységek álltak, csak éppen kicsit más módon, vagy más elnevezéssel.

A legszembetűnőbb azonban az a szakmai hit és nyíltság volt, amit a személyzet részéről tapasztaltunk. Hittek munkájuk feltétlen sikerében, és egyetlen egyszer sem látott rajtuk a csüggedés, vagy az, hogy feladták volna a lehetetlennek látszó dolgokat. Ha ez nem vált be, majd csináljuk máshogyan. Ami nem megy így, majd megy másként, vagy harmadikféleképpen. Amikor egy nevelő számára nem kellően ismert vagy váratlan esettel kerül szembe, a hasonló területen dolgozók és speciális szakemberekből álló team dolgozza fel az aktuális problémát, és az ott kialakított stratégia szerint folytatják a munkát. Persze erre mondhatnánk, hogy ott mennyi jobb a fogvatartottak és a személyzet aránya, illetve, hogy mennyivel több a fizetés.

Meggyőződésem, hogy a magyar és a kecskeméti szakemberek semmivel sem kevesebbek, mint a holland, német vagy svájci bv-sek. Tény, hogy a bérezés között ma még szakadék van, de ha holnaptól 1 millió Ft lenne a havi járandóságunk, akkor sem változna meg a „hogyan nem lehet” mentalitás azoknál, akikre ez elmondható! Saját belsők ápolása nem pénzkérdés.

A jó szó, az odafigyelés, a problémaérzékenység nem függvénye az új épületeknek, a légkondicionáló berendezésnek, a börgarnitúrának. El kell tudni döntenünk, amit csinálunk: munka vagy hivatás!

Eddigi eredményeink azonban kettősséget szülnek Kecskeméten. Szemben áll a modern, válogatott emberanyaggal dolgozó „új börtön” és a mindenkit elnyelő „öreg ház”.

Míg az előbbiben egy relatíve szűk keresztmetszet mutatkozik meg, ahol 100%-os a foglalkoztatottság, kialakult a jogkövetés rendszere, működik az érdekvéonyesítő öntevékeny szerveződés, maximális a szabadidő hasznos eltöltése és tucatjával valósulnak meg az egyéni felajánlások – addig az utóbbiban a nyers embermassza várja, hogy megsűrjék, és aki fennakad a rostán, az eleget tesz „klasszikus” feladatának: ül a zárkájában, és tölti az ítéletét.

Itt látom a legegésőbb szükségét annak, hogy a két egység közötti olló szűküljön, és ne a II. számú egység visszahúzásával, hanem az I. számú egység felzárkózásával, látványos fejlődésével.

A fogvatartotti programok szervezése

Kiemelt feladatunk a programszervezés magas szintre való emelése! Régi igazság, hogy ha mi nem csinálunk programot a fogvatartottnak, akkor ő csinál programot nekünk, és akkor már régen rossz.

Tény, hogy előzetesen letartóztatottak részére nehéz tartalmas tevékenységet szervezni, mivel figyelemmel kell lennünk az elkülönítésekre, nem számítható ki az itt tartózkodásuk ideje, illetőleg lelki állapotuk is gyakran feszült a bizonytalan jogi státusuk miatt. Amit azonban részükre ajánlani lehet, az egy idő után természetes igénygé válik, és a kényszerű kezdetek után elérkezik egy párbeszédre alapuló igény-reálitás egyensúly kialakulása, ahol már a fogvatartottak szervezik a programokat (még ha csak jelképesen is, hiszen ezt tevéonyesen nem szabad megengedni).

A kezdet: a napi tevéonyesség strukturálása. Minden percre kiterjedő napirend, ahol is az iránymutatás egyértelmű. A választást minden esetben az érintett fogvatartottra

kell bízni, együttműködik-e, és akkor könnyebbé válik az itt töltött idő számára, vagy kivonja magát a közös munkából, és akkor csak a zárka marad, amíg a többiek változatos programokon vehetnek részt.

A kompetencia, hogy maga hozhatja meg döntését (még ha irányítottan is), vonzóbbá teszi a felkínált lehetőségeket, mint a diktatórikus irányítás.

Ennek a folyamatnak első eleme a megfelelő színvonalú kommunikáció.

Kommunikáció = hírközlés, tájékoztatás (a folyamat lényege, hogy a valamilyen kapcsolatban álló felek egy általuk kialakított jelrendszerrel képesek egymással valamit közölni, s ily módon befolyásolni egymás viselkedését)

- a kommunikáció jellemzői
 - szimbolikus folyamat – alapegysége a jel, ami a beszéd és írás esetén szándékos szimbólum
 - társadalmi folyamat – szimbólumok szándékos cseréje emberek között
 - létrejöttenek alapfeltétele, hogy két ember kölcsönösen tudatában legyen egymás kommunikációs szándékának
 - egyéni értelmezést vált ki – minden, kommunikációban résztvevő személy egyéni módon értelmezi a szimbólumokat, és fejt meg a jelentést
 - különböző személyek azért képesek egymással kommunikálni, mert egy-egy szónak, kifejezésnek, gesztusnak azonos vagy hasonló jelentést tulajdonítanak
 - kontextusban jön létre: intraperszonális, interperszonális, csoportos, szervezeti stb.
 - térben és időben zajló információadás
 - cserefolyamat – az üzenetek küldésének és befogadásának folyamata
 - alapvető kritérium a szándékosság
 - a folyamat célja, hogy összekössön két egyént olyan üzenetek létrehozása és befogadása révén, amelyeknek mindkettőjük számára van jelentése
 - a folyamat alapvető célja hatás kiváltása a másik féltől
 - lényeges kritérium a visszahatás
- a kommunikáció típusai
 - *egyenrangú*, ha a partnerek közötti viszony egyenlő, *vagy egyenlőtlen*, ha a felek közötti különbségen, az egyik vagy másik fél nagyobb befolyásán van a hangsúly
 - *egyirányú*, amikor a vevőnek nincs módja a folyamaton belül a feladó szerepét betölteni, *vagy kétirányú*, ha a résztvevő adó és vevő időről időre szerepet cserél
 - *közvetlen*, ha az adó és a vevő egyszerre és térben közel vesz részt a folyamatban, *vagy közvetett*, ha az adó és a vevő nem egyszerre és térben közel vesz részt a folyamatban, illetve ha egy harmadik résztvevő segítségével jut el az üzenet az adótól a vevőig

- a kommunikáció csatornái
 - verbális: nyelv, beszéd, írás
 - nem verbális/non verbális: vokális jelek, tekintet, mimika, gesztus, testtartás, térközsabályzás
 - metakommunikáció

A megfelelő kommunikációs elemek használatán túl a büntetés-végrehajtási munkában rendkívüli fontossággal bír, hogy a kommunikáció ne alkosson zárt rendszert a fogvatartottak, illetve a személyzet körében, hanem az áthatoló irányú, ugyanakkor visszaterő is legyen. Amikor az ilyen kapcsolati rendszer üzembiztos, jó hatásfokkal tudjuk „eladni” a strukturált napi tevékenységet.

Ennek lehetőség szerint minél nagyobb hányadát képezze az ún. aktivitás, ami a napi tevékenység irányítottan eltöltött részét jelenti. Ez az uniós börtönökben is hasonló, mint nálunk, így:

- munkáltatás
- sport
- oktatás
- könyvtár
- istentisztelet
- látogatás
- szabadlevegőn tartózkodás
- *kreatív tréning* (kézműves foglalkozás)
- *szociális tréning* (a társadalmi együttélés szabályainak tanulása)
- *rekreáció* (egyéni szabadidős tevékenység)

Az oktatás címszava alatt szinte minden szervezett ismeretterjesztés integrálható, a szervezett iskolai oktatástól a TIT jellegű előadásokig, míg a kreatív tréning alatt bármely kézzel végezhető elfoglaltság értendő: a gyufaszálaragasztástól a kerámiafoglalkozásig. Lényeg az egyénre szabott, szívesen végzett tevékenység, még ha a produktum nem kifogástalan, akkor is.

A munkáltatás a mi intézetünkben kizárólag non-profit alapú, a végtermékek magánhasználatba kerülhetnek, vagy elajándékozhatók.

Elsődleges szempont a zárkán kívül eltöltött idő lehetőség szerinti emelése, ami nem tömegek mozgását jelenti, hiszen lehet hogy egy-egy szakköri foglalkozás 4-5 fővel zajlik.

Rendkívül precízen szervezett a speciális helységek kihasználtsága a torlódás és a zsúfoltság elkerülése végett, illetőleg az igények szerinti igazságos elosztásra való tekintettel.

És ami az egész egyensúlyi állapotot üzemelteti az a **motiváció**. A motiváció azon módszerek összessége, amellyel a rendszer eléri azt, hogy a fogvatartottak a rendszer által megkívánt magatartást tanúsítsák.

Ez több mint a jogkövetés, hiszen annak kikényszerítése nem ad biztosítékot arra, hogy a fenyegetettség megszűnése után is fennmarad a viselkedésmóddal, míg egy kialakított motivációs modell a realizálódott haszon hatására az életvitel részévé válik.

Mindezen aktivitás alapja a kommunikáció, azonban a megfelelő kommunikációs csatornák működése elemi szinten kezdődik az interperszonális kapcsolatok terén. Egy börtönbe először belépő fogvatartott a szituáció által közvetített nyomást szinte a bőrén érzi, és hivatali protokollok után az első „emberi” szó a befogadó beszélgetést végző nevelőtől (szociális segédelőadótól) érkezik hozzá.

Kiemelkedő jelentőségűnek látom tehát az első találkozást, ami megalapozza a hosszú távú együttműködést, amely a hatékonyságot is elősegíti, illetve – a nevelési-kezelési munka alapjait (valós tartalmú és teljes információk) teremti meg.

Kívánatos a nevelést végzők részéről, hogy legalább alapfokon ismerjenek bizonyos konzultációs technikákat, melyeket alkalmazva az egyéni beszélgetések nem válnak hivatalos kihallgatássá.

Az általam legfontosabbnak tartott „face to face” kommunikációban a fázisok meghatározása a következő:

- A partner megismerése
 - non-verbális, érdeklődő magatartás
 - az inkongruencia (polarizáció, „címkézés”) elkerülése
 - előítélet-mentesség
- Saját magunk elfogadtatása (bizalomkeltés)
 - a szakmai kompetencia bizonyítása
 - empátia és megértés közlése (non-verbális módon)
- Hatás (verbális működés)
- Kontroll (saját tevékenységem, és annak hatásának ellenőrzése – amennyiben volt már megelőző beszélgetés, a korábbi tevékenységre is vonatkoztatható – esetleges korrekció a **hitelesség megtartása** mellett)
- Elbocsátás (a beszélgetés pillanatnyi lezárása a folyamat nyitva hagyása mellett, „útravaló” adása: instrukció, feladat, tanács stb.)

Különös figyelmet kell fordítani a verbális kommunikáció esetén:

- a közlés érthetőségére, tagoltságára
- a közlés kódrendszerére (szleng)
- a verbalizációra (állapotfelmérés visszajelzéssel)
- a hallgatásra, a jelentősebb szünetekre (a hallgatás is közlés)
- parancs vagy parancs-jellegű közlésekre (érzelem - értelmi működés, döntés - akarati működés = viselkedés)

Különös figyelmet kell fordítani non-verbális közlések esetén:

- a szemkontaktusra (minél tudatosabb használat) amely folyamatos, de időszakos kapcsolat
- az arcmimikára amellyel jelentős befolyás közvetíthető
- a gesztusokra amelyek lehetnek a partnerre vagy saját magunkra irányulók (a társ felé irányulók nagyobb százaléká a kívánatos)
- a hangvételre változatos verbális intonáció – a jelentőségjelzős dolgokat kiemeli

Módszertani szempontok:

- *Kérdéstechnika* (a folyamatos és erős, illetve a zárt kérdések sorozata hierarchikus kapcsolódást alakít ki, illetve erősít, ami ellenállást és teljes elzárkózást vált ki)
- *Cimkézés elkerülése* (ha „tucatjellege” is van a problémának, azt ne jelezzük direkt módon, mivel az egyéni felfogás szerint prioritást élvez)
- *Kognitív disszonancia* (a „magától érthetőség” megszüntetése kételyek támasztásával, az ellentmondásait szembe kell állítani, így ő maga ébred rá képtelen helyzetére)

Mindazon szakmai tevékenységekben, amelyekben alapvető fontosságú a társkapcsolati hatékonyság, meghatározó jelentőségű az, hogy miként tudjuk kielégíteni a partner interperszonális szükségleteit, vagyis milyen mértékben tudjuk motiválni az együttműködésre, hatásunk elfogadására. A hatékonyság alapfeltétele tehát a társ aktuális társkapcsolati szükségleteinek felismerése és figyelembe vétele.

A fentiek kivitelezése véleményem szerint kizárólagosan azon, a már általunk elkezdett úton érhető el, amely kisebb létszámú, átjárható rezsimok (elhelyezési formák, programok és napirend kombinációja) előtérbe helyezésével mutat fel kézzelfogható középtávú eredményeket.

Ennek kivitelezésére az állomány képes, hiszen autodidakta módon megtanulta saját erőből az alapokat, melyet csupán meg kell erősítenünk! Természetesen a szociális terület kinyílása elengedhetetlenné teszi a szakmai oktatások és képzések beépítését, azt azonban nem gondolhatja senki sem, hogy a következő félévtől 250 nevelő és szociális segédelőadó iratkozik be valamely szakirányú főiskolára.

A büntetés-végrehajtás mindinkább nyitottá válása, a társadalmi kontroll erősödése és az európai börtönügy színvonal-harmonizációjára való törekvések – reméljük – középtávon egy lelkes, szakmájára büszke sikerorientált állományt nevelnek ki.

Székedi Gábor

A hazai büntetés-végrehajtás az európai börtönszabályok tükrében

Magyarország 2004. május 1-jétől az Európai Unió teljes jogú tagjává vált. A csatlakozási folyamatot a társadalom valamennyi rétege nagy várakozással élte meg, ezzel a várakozással együtt jártak pozitív és negatív felhangok is, azonban az általánosan megélt érzés a csatlakozás elkerülhetetlensége volt. Ennek megfelelően a felkészülési tevékenységnek az ország egészére kiterjedőnek és mindent megmozgató intenzitásúnak kellett volna lennie, de meglátásom – és sokak meglátása – szerint nem volt az, valójában az EU-t népszerűsítő vagy elutasító kampányolásra terjedt ki.

A hazai büntetés-végrehajtásban dolgozó szakemberek is hosszú ideje tudatában voltak a csatlakozás szükségszerűségének. Az előkészületi tevékenység azonban – meghatározott és jól körülhatárolható cél nélkül – megfoghatatlan és ellenőrizhetetlen feladat elé állított minden szakembert. A csatlakozás időpontjáig nem készült el, nem lépett hatályba az új bv. törvény (napjainkban is még csak előkészületi stádiumban van), és tény, hogy az európai uniós szabályozás keretében sem találunk minden tagállamra kötelező, kimondottan a végrehajtásra vonatkozó rendelkezéseket.

Ez nem jelenti azonban, hogy ne lennének a büntetés-végrehajtásra vonatkozó nemzetközi egyezmények, határozatok, ajánlások – pl. az Európai Emberjogi Egyezmény, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, a Kínzást Tilalmazó Nemzetközi Egyezmény, a Kínzás Elleni Európai Egyezmény stb. –, valamint az egyezményekben foglaltak megtartását ellenőrző különböző hatáskörű szervek, melyekkel mi is találkoztunk már a csatlakozást megelőzően is intézeteinkben.

Ezek az ajánlások, egyezmények jobbára nem konkrét feladatokat határoznak meg a hatályuk alá tartozó államok részére, inkább tilalmakat és kötelezően biztosítandó jogokat deklarálnak; azonban az ehhez való igazodás már feladatként jelentkezik a büntetés-végrehajtásnál azzal együtt, hogy természetesen a hazai jogi szabályozásban foglaltaknak is érvényt kell szerezniük.

A dolgozatban az ajánlásaim megfogalmazásánál az Európai Börtönszabályok 100 pontját vettem alapul, azok közül is csak azokat emeltem ki, ahol véleményem szerint – hozzátéve, hogy rálátásom a hazai helyzetre, állapotokra, nem lehet teljes – a legnagyobb az elmaradásunk, így a legtöbb, legsürgösebb a tennivalónk.

Az alapelvekkel kezdve rögtön meg kell állapítanunk, hogy az abban szereplő egyes tényezők terén (pl. tárgyi feltételek) bár van pótolni valónk, az a tény, hogy erre határozott törekvések vannak – gondolva itt a felújításokra, a férőhelybővítésekre, az új börtönök építésére –, minden szakember számára felismerhető kell, hogy legyen.

Az Európai Börtönszabályok szerint „a fogvatartottak személyi jogainak védelmét, különös tekintettel a fogvatartás végrehajtásának törvényességére, olyan ellenőrzési tevé-

kenységgel kell biztosítani..., mely nem tartozik a börtönhatóság felügyelete alá”. E tekintetben több nemzetközi fórumon is elhangzott a hazánkban működtetett ellenőrzési, vizsgálati modell (lásd a büntetés-végrehajtás ügyészi felügyelete, a kiterjedt bv. bírói feladatkör, a panaszvizsgálás többlépcsős rendszere stb.) dicsérete. Ez mutatja azt a tényt, hogy az olyan követelményeknek a teljesítésében, melyekhez elsősorban nem anyagi, pénzügyi feltételeik szükségesek, nem mutatunk nagy elmaradást a legfejlettebb országokhoz képest sem; gondolkozásmódunk, jogszabályi hátterünk igenis „európai” tud lenni.

„A börtönrendszerek működtetése” címben felsorolt szabályok közül az első, amelynek érvényesülését nem látom teljes körben biztosítottnak, az a fiatalok elhelyezésére – bár ez éppen Kecskeméten kiemelkedő színvonalú és példamutató értékű országos szinten – és a kriminálisztikai szempontból társaikra fokozott veszélyt jelentő fogvatartottak elkülönítésére vonatkozik.

A fiatalok elhelyezését zárt intézeti körülmények között véleményem szerint kizárólag egyszemélyes keretek között lenne szabad megvalósítani, tekintettel az életkori sajátosságokra, kiforratlan személyiségük miatti agresszív viselkedésükre, a gyakori szexuális indíttatású erőszakos cselekményeikre, melyekről sajnos gyakran olvashatunk, hallhatunk különböző forrásokból.

A kecskeméti intézet kiváló példa arra, hogy börtönkörülmények között az építészeti adottság kihasználásával hogyan lehet egyszerre feltételt biztosítani az egyén védelmére, és kialakítani a csoportos foglalkozások, tevékenységek színterét. Fontos, és fontos lenne minden intézetben, hogy a további tagoltsággal, kisebb közösségek kialakításával – ezek a mi intézetünkben: lakóegységek – további kifinomultabb differenciálás is legyen lehetőség.

A fogvatartott az intim szférájából (lakószoba, zárka) kilépve egy olyan kisebb közösségbe kerüljön nap, mint nap, amely legjobban szolgálja az ő esetében a fogvatartás célját, a legkevesebb konfrontációra adjon lehetőséget, amelyben a legnagyobb biztonságban érezheti magát, és ahol a többiek is a legnagyobb biztonságban érezhetik magukat tőle.

Az „elszállásolás“-sal kapcsolatos szabályoknak való megfelelés igényét mindenki érzi, átérzi, de ezek megvalósulása kizárólag anyagi ráfordítással, mégpedig hatalmas mértékű ráfordítással valósítható meg.

A személyes higiéniára, a ruházatra és ágyneműre, az ételmezésre, az egészségügyi ellátásra – mely a vizsgálatok szerint nemzetközileg elismert színvonalú – vonatkozó börtön szabályok hazánk belső jogszabályaiban is megfogalmazást nyertek, végrehajtásukat folyamatosan ellenőrzik az illetékes szervek.

Az Európai Börtön szabályok „Fegyelem és büntetés” fejezetével kapcsolatosan elmondható, hogy hazánkban a fogvatartottak által az intézetekben tanúsított magatartással szemben a jelentősen megváltoztak az elvárások. Enyhültek a katonai formalitást is meghaladó, tiszteletadás jellegű kötelező viselkedési formák.

A további fejlődést ezzel kapcsolatban abban az irányban tartom kívánatosnak, hogy a fogvatartottak életszerűen és főként az egymással való kapcsolatukban tanulják meg a társadalmilag elvárt viselkedésformákat, tanulják meg az aktuális élethelyzethez va-

ló alkalmazkodást, amelynek nem a manipuláció, hanem a kölcsönös tisztelet megadása, a társadalmilag elfogadott célok elérése a kívánalma, az önbecsülés és az egyéniség megtartása mellett.

A jelenlegi elhelyezési körülmények között – és itt főleg a nagy létszámú zárkákra gondolok – nem várható jelentős javulás. A börtönökben kialakult informális társadalomban még mindig a fizikai erő, az alvilágban megszerzett státusz és a státuszszimbólumok birtoklása a meghatározó. A fegyelmi vétségek elkövetői valamilyen megfosztottságuk ellen küzdenek nem legális eszközökkel. Az agresszív megnyilvánulások minden esetben üldözendők, és a legnagyobb szigorral valamint következetességgel kell fellépniük ellene.

Az egyéb cselekmények tekintetében célszerű lenne megvizsgálni, hogy mik azok a megszorítások, melyek inkább csak berögzültnek tekinthetők a magyar büntetés-végrehajtásban, de nincs gyakorlati hasznuk; ezeket mellőzni kellene.

A fogvatartottak szállítása szintén egy sarkalatos, támadható pontja a jelenlegi gyakorlatnak. A civil társadalom a büntetés-végrehajtás sokféle arculatával találkozhatott már a médiában, de meglehetősen szélsőséges reakciókkal számolhatnánk, ha hiteles képsorokban végigkísérhetnék egy-egy körszállítás lebonyolítását, kendőzetlenül eléjük tárulna egy-egy szállítási zárka „belső élete”. Bár elkészült a Budapesti Fegyház és Börtön új szállítási körlete, így a körülmények is emberségesebbé váltak, ez a gyakorlat még így is aránytalanul nagy feladatot ró a személyzetre, és igénybe veszi a fogvatartottak tűrőképességét is.

Az Európai Börtön szabályok további – a fogvatartottakkal kapcsolatos – pontjaihoz való közelítés mind-mind hallatlan anyagi ráfordítást kívánna. Ez az igény azért tűnik irreálisan nagymértékűnek, mert szemléletváltozást, így teljes átrendeződést kíván a büntetés-végrehajtás több területén. A munkával való foglalkoztatás terén nem lehet kívánnom, hogy a fogvatartottak profitot termeljenek az adott intézetnek. Ha az intézet költségvetésébe bekalkulálásra kerül a fogvatartotti munkáltatásból befolyó pénzösszeg, akkor ez óhatatlanul azt fogja eredményezni a „túlélésre játszás” jegyében, hogy az intézet minden szempontot alárendel a gazdasági előny elérésének. Csorbát szenved a biztonság, a jutalmazás és fenytetés következetessége, illetve fokozatossága, valamint több más büntetés-végrehajtási alapelv érvényre jutása. Az intézet kizárólagos kezelésében lévő korszerűen felszerelt oktató műhelyek és termelő üzemek hatalmas kiadást jelentenek, megtérülésük anyagiakban nem lenne mérhető. Megtérülést a fegyelmi cselekmények visszaszorulása, a visszaesők számának esetleges csökkenése, továbbá az értelmes és hasznos munkával eltöltött időtartam növekedése jelentene.

Az oktatás-képzés terén hasonló a helyzet, ebben a tekintetben előrelépés várható, ha a szakemberek a pályázati lehetőségeket jól kihasználva, külső segítséget igénybe véve igyekeznek haladást elérni.

A statisztikák itt is mást mutatnak, mint ami a valóság. A nevelési területen dolgozó kollégák a hivatalos fórumokon – ahol az eredményeket helyezik előtérbe – kívül gyakran panaszkodnak a szakképzések jelenlegi gyakorlatának hiábavalóságáról. (A pozitív példák természetesen kivételt képeznek.) A közelmúlt gyakorlata

majdnem minden intézet esetében az volt, hogy a képzést finanszírozó szervezet által előírt létszámot kötelezően el kellett érni. Ennek eszköze a jutalommal való kecsegtetés, és az egyes hátrányokkal való burkolt fenyegetés volt. Ez a motiváció eleve nem feltételezi a megfelelő hozzáállást a fogvatartottak részéről. A fogvatartottak leggyakrabban nem választhattak, hogy milyen szakképzésben kívánnak részt venni, egyetlen lehetőséggel tudtak élni, illetve hagyhatták azt a lehetőséget kárba veszni.

A képzést finanszírozó szervezetek arra panaszkodnak, illetve panaszkodtak, hogy a szabadult fogvatartottak nyomom követhetetlenek, így a tanfolyamok eredményessége nem mérhető. Ezek a szervezetek nem méltányolhatják, hogy az önmagában hatalmas eredmény, ha egy egyébként napi 23 óra időtartamra zárkájába bezárva élő ember legalább kétnaponta 2-4 órát a tanfolyamon tud eltölteni. Ebben a kérdésben fő feladatként a fogvatartottak megfelelőbb motiválását, a választási lehetőség megadását, és gyakorlatiasabb célok kitűzését tudnám megfogalmazni (pl. a civil életben jobban hasznosítható szakmák megszerzése).

A testnevelés, testmozgás, sport tekintetében a hazai bv. intézetek rendkívül keveset tudnak nyújtani a fogvatartottaknak. Ez kiemelten igaz a megyei bv. intézetekre, ahol az építészeti adottságok minden tekintetben a helyigény növelése ellen dolgoznak. Az intézetek vezetőinek így fejlesztési lehetőségeik gyakorlatilag nincsenek. Vagy egyáltalán nem tudnak a fogvatartottak sportolni a zárkában az illegálisan végzett testépítésen kívül, vagy kialakítanak a részükre egy kisebb méretű kondicionáló termet. Ez további problémákat szül. Egyrészt valójában nem vezeti le a mozgásigény kielégítetlenségéből adódó feszültséget, másrészt a zsúfoltság és a veszélyes sporteszközök miatt balesetveszélyes.

Figyelemreméltó ellenérv a testépítéssel szemben, hogy a fogvatartottakat tiltott doppingkészítmények becsempészésére ösztönzi, mivel az egyetlen sikerélményük a még nagyobbra duzzadó izmaik látványa. Az addig is kiemelkedő izomerejű fogvatartottak még nagyobbra nőnek, a civil lakosságban is erősítik a „gyúrós sittes“ előítéletet, a kevésbé domináns fogvatartottak pedig semmilyen sportolási lehetőséghez nem jutnak. A fentiekre tekintettel fontos feladatnak tartom, hogy a fogvatartottak sokrétű test-edzését lehetővé tevő területeket, berendezéseket állítsunk rendszerbe, olyan sportágakat helyezve előtérbe, melyekkel mozgásigényüket valójában levezethetik, a közösségi érzést erősíthetik a fogvatartottak önmagukban, és egymással versengve valós sikerélményekben részesülhetnek.

A személyzettel kapcsolatosan megfogalmazódó feladatok legalább akkora jelentőséggel bírnak, mint amelyek a fogvatartottakat közvetlenül érintik (bár e kettő egymástól szétválaszthatatlan).

Számtalanszor elhangzott probléma a személyzet alulfizetettsége. Véleményem szerint ez az egyik probléma, amely napjainkra annyira kinőtte magát, hogy veszélyezteti a büntetés-végrehajtás egészének működését, valamint kihatással is van – éppen ezért – a működés teljes egészére. Az alulfizettség:

- veszélyezteti az egyén megélhetését;

- a személyi állomány egyre kevesebb gondot – és összeget – tud fordítani egészségének megóvására, elméleti tudásának fejlesztésére stb.;
- az egyén társadalmi hasznosságának tudatát szintén veszélyezteti az anyagi elismerés hiánya;
- fokozza a korrupció veszélyét;
- fokozza a büntetés-végrehajtástól való „elvándorlás” mértékét, így csökkenti a szervezet hatékonyságát;
- a munkavégzésre való motiválás teljes hiányát eredményezi, ezzel szintén a hatékonyságot csökkenti.

Tisztában vagyok azzal, hogy a felsorolt problémák nem hatnak az újdonság erejével. Az Európai Börtönszabályok közül – amelynek gondolatai alapján készült az írás – azonban a személyzetre vonatkozó ajánlások azok közé tartoznak, melyektől a legnagyobb távolságra vagyunk.

Az alulfizettségéből eredő fent felsorolt okozatok nem merítik ki a teljesség fogalmát. Kissé naivan, választ nem is igazán várva – és főként a végrehajtó állományra utalva – feltehetnénk a kérdést: Mi tartja őket még a büntetés-végrehajtásnál? Anyagi elismertségben ugyanis évek óta nem történt pozitív változás, s a helyzet negatív voltát fokozza a gazdasági élet következményeként a fizetésük reálértékének nagymértékű csökkenése. A hivatásunk társadalmi elismertsége alacsony. A kiegészítő juttatások és a munkavégzés feltételei tartósan nem javultak. A többször elhangzó figyelmeztetés a „ha nem tetszik, nem kell itt dolgozni” nem motiváció, hanem fenyegetés.

Ezzel el lehet érni, hogy a személyi állomány elvégezze a legszükségesebb feladatait, önmaga megvédésére – mindent túlbiztosítva – ellássa a számára előírt teendőket, de nem érzi a késztetést, hogy önmagát szellemileg és fizikailag fejlessze, s keresse az újítás és a hatékonyság növelésének lehetőségeit.

Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban fejlesztést igényel az új felvételizők kiválasztásának rendszere is. Elképzelésem szerint intézetünkben két-három fő igénybevételével, bizottsági keretek között választhatnák ki az illetékesek a felvételre jelentkezők közül azt vagy azokat, akik első benyomásra, illetve a rendelkezésre álló adatok alapján a legígéretesebbnek tűnnek. Így a felvételt kérő személy részére sok kellemetlenséget, a bv. szervezet számára pedig jelentős képzési-felszerelési költséget takaríthatnák meg. Az oktatási rendszer reformja folyamatban van, a továbbképzéseken több alkalommal is tájékoztatást kaptunk arról, hogy a minisztériumok között egyeztetés folyik ez ügyben. Problémát jelent, hogy „smasszer” pálya nem bír olyan vonzerővel a jelenlegi helyzetben, hogy megfelelő létszámú pályakezdő „bevallalná” a legideálisabb kb. 2 éves időtartamú bentlakásos képzést.

Még mindig a személyi állománynál maradván a jövőben elkerülhetetlenül fejleszteni kell az állomány általános egészségi állapotát, mely több felmérés szerint is – finoman fogalmazva – komoly kívánnivalót hagy maga után.

Természetesen erre is erősen kihat a bér- és létszámhelyzet, de ha javulást kívánunk elérni ezen a téren, akkor egyrészt lehetőséget – időt és felszerelést, bérleteket, belépőket stb. – kell biztosítanunk a rendszeres és vonzó testedzési lehetőségre, másrészt az

állománytól folyamatosan és következetesen számon kell kérni megfelelő fizikai felkészültségét és állapotát.

Még egy kis kitérő egy témával kapcsolatban, mely egyébként egyéb fórumon eddig nem került előtérbe, ez az akciócsoportok kérdése. Általánosságban megközelítve – véleményem szerint – a jelenlegi fogvatartotti létszám és összetétel megköveteli az akciócsoport működtetését, azonban a jelenlegi módon ennek gyakorlati haszna minimális. Optimális működtetéshez fel kellene szerelni, alaposan ki kellene képezni és az alapjándóságokon felül további juttatásokban kellene részesíteni a csoport tagjait. Emellett felkészültségüket – fizikai és szellemi felkészültségüket egyaránt – folyamatosan és szigorúan számon kellene kérni tőlük. Olyan körülményeket lenne szükséges kialakítani, amelyben az akciócsoport tagjai érzik, hogy tőlük a napi feladatokon kívül további pluszt várnak el, hogy különleges helyzetek megoldására is alkalmasak, és egyben képesek is megtenni mindent, hogy a csoport tagjai maradhassanak, s teljesíteni tudják a velük szemben támasztott elvárásokat. Az intézet személyi állománya a fogvatartottak között mozogva úgy tudjon intézkedni, hogy tudja: a háta mögött egy felkészült csapat áll készen arra az esetre, ha a körülmények olyan irányba terelődnek, amellyel ő már nem képes megbirkózni.

Összefoglalva megállapíthatjuk – véleményem szerint –, hogy a hazai büntetés-végrehajtás fel van készítve arra, hogy az Európai Unió szellemében végezze tevékenységét, a személyi állomány hozzáállásában szemléletében jó irányú változások tapasztalhatók hosszú ideje. Hozzá kell tenni azt, hogy nagymértékű anyagi ráfordítások nélkül az állomány nem lesz motivált, a tárgyi feltételek nem teremődnek elő, s a zsúfoltság nem szűnik meg. A büntetés-végrehajtás egészének, az egyes intézeteknek, de az egyes személyeknek sem szabad felvállalniuk olyan feladatokat, amelyek megvalósításának szükségességét, helyességét érzik, de a feladat elvégzéséhez szükséges feltételekkel nem rendelkeznek.

A dolgozatban csak néhány gyakorlati példa került kiemelésre arra vonatkozóan, hogy minden kollégának a saját területén törekednie kell arra: a vele szemben támasztott követelményeknek eleget tegyen, és mind szellemi, mind fizikai energiája latba vetésével dolgozzon azon, hogy újító, jobbitó ötleteivel az intézet működését magasabb színvonalra emelje.

Boglyasovszky Csaba—Garami Lajos

Klasszifikáció a biztonsági kockázatértékelés alapján

A fogvatartó intézményekben a modern korrekciós kezelés és bánásmód kialakítása érdekében szükség van a fogvatartottak meghatározott szempontú osztályba sorolására.

Az új bv. törvény a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának szabályait úgy kívánja meghatározni, hogy azok a fogvatartottak klasszifikációján alapuló progresszív rendszert valósítsanak meg.

Annak ellenére, hogy a klasszifikáció igénye hagyományosan megfogalmazódott az eddigi szabályrendszerben és gyakorlatban is, indokolt röviden áttekintetni, hogy mit értünk a fogvatartottak klasszifikációján.

Nyilvánvaló, hogy az emberek nagyobb tömegével való bármilyen foglalkozáshoz rendező elvekre van szükség, hiszen nem lehet minden egyénnel külön foglalkozni. Különösen nagy jelentősége van ennek az olyan totális intézményben, mint a börtön, ahol az elítéltek teljes élettevékenységének kezelése, megszervezése és befolyásolása a feladat. Mindezt úgy kell megoldani, hogy a büntetési célok érvényesüljenek, de tudatában kell lenni annak, hogy az elítélt, mint fogalom csak egy jogi absztrakció, jogilag az elítéltek egyenlők, de nem egyforma emberek. Múltjuk, szociális hátterük, szocializációjuk sok tekintetben hasonló, de minden esetben egyedi. Szükség van tehát egy olyan „közbülső lépcsőre”, amelyen az absztrakt és amorf tömegtől közelebb jutunk az egyénhez. Önmagában azonban ez még kevés, mivel a klasszifikáció adott esetben az elnyomás hatékonyságának növekedését, destruktív célok elérését is elősegíthetné.

Indokolt tehát leszögezni, hogy a bv. intézeti klasszifikáció célja a társadalom és az egyén érdekeit kell, hogy szolgálja. Nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy mindez intézményi érdek is.

A klasszifikáció céljai röviden a következőkben foglalhatók össze:

- Az eljárás során közelebb jutni az egyénhez, hagyományos szóhasználatban az egyéniesítéshez.
- A biztonsági kockázatok csökkentése az egyén és a bv. biztonságának érdekében, a biztonsági rizikó értékelés és az ennek megfelelő intézkedések révén.
- A kezelési szükségletek meghatározása annak érdekében, hogy a rendelkezésre álló kezelési, fejlesztési eljárások közül kiválaszthassuk a szükségletet leginkább kielégítő módszert (differenciálás).
- A börtönártalmak lehetőség szerinti kivédése, csökkentése.

A klasszifikáció igényét a nemzetközi dokumentumok, ajánlások is megfogalmazzák.

Az Egyesült Nemzetek 1955. évi (1977-ben módosított), az elítéltek kezelésével kapcsolatos Standard Minimum Szabályai (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) kifejezést adnak annak a hagyományos fel fogásnak, hogy a „különböző kategóriákhoz tartozó elítélteket külön intézményekben vagy épületrészekben kell fogva tartani nemük, koruk, bűnözői előéletük, fogva tartásuk jogi alapján”.

Az említett szabályokat – különösen a fiatalok tekintetében – az úgynevezett Pekingi Szabályok (1985) fejlesztették tovább, ahol megfogalmazódik (26.3. Cikk), hogy „az intézményekben a fiatalokat a felnőttektől különválasztva kell elhelyezni, s fogva tartásukat külön épületben vagy a felnőttektől elkülönített épületrészben kell megoldani”.

A mi régióinkban az 1987. évi Európai Börtönszabályok (European Prison Rules) dokumentum számos fontos iránymutatással szolgál annak eldöntéséhez, hogy mely intézetekbe irányítsuk az elítélteket. A 11. Cikk kifejti, hogy „a fogvatartottak különféle intézetekbe vagy rezsimekbe történő elosztása során figyelembe kell venni törvényességi és jogi helyzetüket (előzetesen letartóztatott vagy elítélt, első büntényes vagy visszaeső, rövid vagy hosszú ítéleti idő), a kezelésükkel összefüggő különleges követelményeket, gyógykezelési szükségleteiket, nemüket, korukat”. Az elkülönítés szabályai részletesebben ki vannak dolgozva a férfiak és nők, a tárgyalásra várók és az ítéletesek, valamint a fiatalok vonatkozásában. A 12. Cikk hangsúlyozza még, hogy „el kell különíteni a többiekől azokat, akiknek bűnözői múltja vagy személyisége miatt ez előnyös, vagy akik káros hatást gyakorolhatnak másokra; elő kell segíteni a fogvatartottak olyan elhelyezését, amely megkönnyíti kezelésüket és társadalmi visszailleszkedésüket, számításba véve az intézmények működtetési és biztonsági követelményeit”.

A hivatkozott szabályokhoz tartozó értelmező magyarázatokból egyértelműen kiviláglik, hogy a börtönszabályok kiemelt prioritással kezelik az elítéltek „helyes” kategorizálását. Megfogalmazódik például, hogy a fogvatartó intézményekben érvényesülő modern korrekciós kezelés alapvető indítatásának eredményessége az intézetekben alkalmazott differenciálástól, a populációhoz igazodó belső végrehajtási rezsimek működtetésétől és az elítéltek érdemleges osztályozásától függ. Másfelől e dokumentumok felhívják a figyelmet arra, hogy „az utóbbi évek tapasztalatai alapján módosulni látszanak a bizonyos elítéltek-kategóriák elkülönítésének szükségességéről vallott korábbi nézetek”. Az 1987-ben megfogalmazott szabályok így enyhébben fogalmaznak és megengedőbbek olyan körülmények esetén, amikor kölcsönös előnyök remélhetők az említett elítélt-kategóriák közötti kontaktus engedélyezésétől.

A magyar bv. rendszer jelenlegi klasszifikációs gyakorlatának áttekintése

Az elítéltek csoportba sorolását (klasszifikálását, kategorizálását) a Bv. tvr. 33. § b.) pontja lehetővé teszi – meghatározza, hogy az elítélt „köteles eltérni a más

nemű és más fokozatú elítéltektől való elkülönítést, az életkori, kriminológiai, biztonsági, nevelési és egészségügyi szempontok szerinti csoportba sorolását". A törvényerejű rendeletben azonban szó sincs arról, hogy a bv. feladata is volna a kriminológiai, biztonsági és nevelési szempontú csoportosítás.

A 6/1996. IM rendelet már korszerűbben és pozitív módon jelöl ki feladatokat ezen a téren az osztályozási szempontok érvényesítésére, sőt a „felkészítő részlegek” előírásával ennek intézményi, eljárási feltételét is megvalósítja. Részletesen szabályozza az egyes elítéltsocsoportok elhelyezését, elkülönítését (38-41. §), biztonsági csoportba sorolást (42-44. §); illetve az egyes speciális csoportokat (átmeneti csoport 170-172. §, gyógyító-nevelő csoport 173-177. §, kábítószer-prevenációs részleg, különleges biztonsági körlet).

A fentiekén túl az egyes bv. intézetekben a helyi sajátosságoknak megfelelően további csoportokat is kialakítanak, amelyek elsősorban a munkáltatáshoz vagy a munkalehetőség hiányához kapcsolódnak.

Külön ki kell emelni azt az elsősorban fiataloknál alkalmazott gyakorlatot, ahol az osztályba sorolás alapján a fokozaton belül különböző rezsimeket alakítanak ki. Ennek a rendszernek a működőképességét bizonyítja a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben folytatott gyakorlat is. Ezek a törekvések mintegy előkészítői az új klasszifikációs rendszernek, számos tapasztalatuk hasznosítható.

Összességében azonban megállapítható, hogy a jelenlegi klasszifikációs rendszerben a kriminológiai és biztonsági szempontok dominálnak, a kezelési szempontok érvényesítése esetleges. Ezt kell állítani még a munkáltatási szempontú csoportosításról is, mivel az is elsősorban a könnyebb kezelhetőséget (sorakozó, kivonulás, napirend stb.) szolgálja.

Természetesen arra, hogy ilyen gyakorlat alakult ki lehet magyarázatot találni. A jelenlegi személyi, tárgyi, elhelyezési feltételek beszűkítik a mozgásteret, de előrelépést jelenthet, ha a megszokott rutint olykor másfajta követelményrendszer felől szemléljük.

Lehetőség van az osztályba sorolási módszerek javítására. A felkészítő részlegeken szinte mindennel próbálkoznak: saját készítésű kérdőívek felvételével, a pszichológusok részt vesznek az elítéltek megismerési folyamatában. Problémát elsősorban az jelent, hogy nincsenek egységes standardizált módszerek, illetve az esetek nagy részében a kapott adatok regisztrációján nem jutnak túl.

A biztonsági szempontú osztályozás egyrészt túlkategorizálást eredményez (a III. biztonsági csoportba soroltak aránya mintegy 57%), másrészt a biztonsági kockázat tekintetében információhiányt tükröz. Külön fel kell hívni a figyelmet a stigmatizáció veszélyére (amely köztudatban elősegíti a deviancia kialakulását) a IV. biztonsági csoportba soroltak és az egyéni utasítással rendelkezők esetében. Kis túlzással állítható, hogy a biztonsági csoportba sorolás szinte önálló életet él. Adott esetben felülírja a fokozatra vonatkozó szabályokat (természetesen erre szükség lehet), de a legnagyobb problémát az jelenti, hogy a kezelési módszerek alkalmazási körét is beszűkíti.

Indokolt tehát áttekinteni, hogy a klasszifikációs rendszer, hogyan fejleszthető tovább, és mire kívánjuk felhasználni.

A klasszifikáció szempontjai

a.) kriminológiai:

- bűncselekmény
- ítéleti idő
- visszaesés

b.) szociológiai:

- életkor
- nem
- anyagi, szociális háttér
- kultúra

c.) kezelési:

- értelmi képesség
- agresszió
- alkohol – drog probléma
- szexuális probléma
- társas viselkedés
- pszichés, mentális zavar

d.) büntetés-végrehajtási:

- bv. fokozat
- konformitás-alkalmazkodás
- együttműködési készség
- részvétel a foglalkoztatási programokban
- biztonsági kockázat

A klasszifikáció következményei

A hagyományos gyakorlatban (a nemzetközi ajánlások egy része szerint is) a leggyakoribb következmény, hogy az osztályba sorolás alapján csoportokat képeznek, és a csoport tagjait együtt helyezik el. Ez önmagában is azt jelenti, hogy elkülönítik az egyéb csoportoktól.

Tudatában kell azonban lenni annak, hogy ezzel mindenképpen egy mesterséges életidegen szituáció alakul ki, amely nem feltétlenül szolgálja a klasszifikáció eredeti céljait. Adott esetben meghatározott szempontból képzett homogén csoportok – a csoportban zajló folyamatok következtében – újra heterogénné válnak.

Külön fel kell hívni a figyelmet a megbélyegzés veszélyére. Ebben az esetben az adott osztályba soroltakat, csak az adott egy vagy két szempont alapján ítélik meg, és ezzel nemhogy közelebb jutnának az egyéniesítéshez, hanem távolodunk attól. Ismert például, hogy a napi gyakorlatban a gyógyító-nevelő csoportba soroltakat „gyógyós”-nak „gyurmás”-nak hívják, és a presztízsük is ennek megfelelő. Szerencsére nem csoportképzési szempont a szuicid veszélyeztetett vagy „szökös”

kategória. Az egyoldalú megbélyegzés mind az elítélt társak, mind a személyzet részéről az illető személy önértékelésére hat károsan.

A klasszifikáció eddigiekben felsorolt következményei világosan illusztrálják, hogy igen differenciált és átgondolt cselekvés- és intézkedés-sorozatról van szó, melynek során nem szabad szem előtt téveszteni a veszélyeket és a korlátozott lehetőségeket, továbbá azt sem, hogy a szuverén személyiségek maguk is dinamikus résztvevői a folyamatnak. Ha azonban sikerül a megfelelő klasszifikációs rendszert kialakítani, és működését tartalommal megtölteni, lényegesen könnyebb lesz az adekvát kezelési és biztonsági tevékenység tervezése, szervezése.

Az alkalmazható klasszifikációs rendszer kritériumai

A modern osztályba sorolási gyakorlatnak a börtönpopuláció összetételéből és a büntetés-végrehajtási célok, valamint a rendelkezésre álló eszközök számbavételéből kell kiindulnia. Olyan rendszert kell kialakítani, amelyet folyamatosan értékelni kell, és rugalmasan korrigálható.

Az osztályba sorolást néhány egyszerű elvre kell alapítani, mivel a bv. rendszer átláthatóságát, kezelhetőségét meg kell őrizni. A klasszifikáció átláthatóságát, alkalmazását gátolja, ha túl sok kategóriát állítunk fel. A kategóriák számát limitálni kell, mivel nem áll rendelkezésünkre korlátlan számú férőhely és forrás.

A férőhelyek racionális kihasználása érdekében el kell dönteni, hogy milyen klasszifikációs szempont igényli az együttes/elkülönített elhelyezést, és mely esetben elégséges alkalmi csoportos program.

Alapvető feltétel, hogy a bv. rendszerben egységes és megbízható módszerek álljanak rendelkezésre mind az első osztályba sorolásra, mind a besorolás folyamatos vagy időszakos felülvizsgálatára.

Kulcskérdés a személyzet kiképzettsége mind az elsődleges besorolás, mind a folyamatos értékelés tekintetében. Kiemelkedően fontos az elítéltekkel napi kapcsolatban lévő állománytagok felkészítése, mivel ők rendelkeznek a legfőbb hasznosítható információval, illetve nagyrészt az ő feladatuk az egyes intézkedések végrehajtása, a programokon való részvétel biztosítása.

Az elítéltek klasszifikációja nem öncélú. Lényege, hogy az osztályba sorolás megfelelően a rendelkezésre álló biztonsági intézkedéseknek és kezelési módszereknek. Fontos, hogy a klasszifikáció szempontjai ne legyenek a célok tekintetében ellentmondásosak. Ezen a területen az elérhető legjobb kompromisszumra kell törekedni. A kompromisszum ez esetben azt jelenti, hogy a biztonsági korlátozások lehetőleg ne akadályozzák a kezelési programokhoz való hozzáférést, illetve a kezelési programok tegyék lehetővé a biztonsági szempontok érvényesítését.

Az új bv. törvény-tervezet által igényelt klasszifikációs rendszer

A tervezet 54. §-a a következőképpen fogalmaz: „A szabadságvesztés büntetés végrehajtásának rendjét úgy kell kialakítani, hogy azt az elítélt – személyiségre, előéletére, életvitelére, családi körülményeire, kapcsolataira, a szabadságvesztés

során tanúsított magatartására, az elkövetett bűncselekményre, a szabadságvesztés tartamára tekintettel – egyéni körülményeinek figyelembe vételével lehessen megszervezni. Ennek érdekében az elítéltet a biztonsági kockázat és a kezelési szükséglet alapján kell értékelni, és ennek megfelelő differenciált progresszív büntetés-végrehajtási rendszert kell működtetni.”

A törvény tervezete megfelel a klasszifikációs rendszerrel szemben támasztott követelményeknek, de annak csak a kereteit szabja meg.

Fő elemei a következők:

- a bv. fokozat eleve meghatározó, a további klasszifikációnak csak a bv. fokozaton belül van helye,
- az osztályba sorolás elsődleges szintere a felkészítő részleg,
- a befogadási és foglalkoztatási bizottság kulcsszereplője a folyamatnak,
- rendelkezik a folyamatos és időszakos felülvizsgálatról,
- előírja az elítélt tájékoztatásának kötelezettségét,
- lehetővé teszi, hogy az elítélt is kérje osztályba sorolásának felülvizsgálatát,
- a fokozaton belüli kedvezmények elérhetőségét a biztonsági kockázat és a programokon való aktivitás függvényévé teszi,
- a dinamikus biztonság elérésére helyezi a hangsúlyt,
- feladatként határozza meg, hogy a biztonsági kockázat alapú besorolás részleteit miniszteri rendelet tartalmazza.

A kidolgozandó klasszifikációs rendszer

Egyértelmű, hogy a kidolgozandó klasszifikációs rendszer két egymással összefüggő alappillére a biztonsági kockázat (rizikó) értékelése és az elítélnél alkalmazandó (alkalmazható) kezdési szükséglet felmérése.

A rendszer kidolgozásakor a következő tényezőket kell figyelembe venni, azaz a rizikó elemzés során értékelni:

- milyen eseményeket, helyzeteket kívánunk megelőzni, elkerülni,
- a besoroláshoz rendelkezésre álló információk, a kockázat becslésére alkalmazható módszerek,
- a kockázatvállalás mértéke,
- a biztonsági kockázat csökkentésére rendelkezésre álló eszközök,
- az egyes osztályokba való besorolás formája.

Kockázatot jelentő események, helyzetek

A biztonsági kockázat elemzéséhez meg kell határozni, hogy melyek azok az események és helyzetek, amelyet el kívánunk kerülni, illetve ahol redukálni kívánjuk az előfordulást.

- A bv. rendjét kirívóan veszélyezteti az aktív vagy passzív ellenszegülés, a személyzettel szembeni támadás kockázata,
- Alapvető biztonsági kérdés az intézetből való szökés veszélyének értékelése, mivel ez a börtön alapfunkcióját veszélyezteti. Különbséget kell azon-

ban tenni a szökés bűncselekménye és vétsége között. Vétség esetén a legális intézet elhagyást követően visszatérés elmulasztása lényegesen kisebb kockázatot jelent, amennyiben az engedélyezést megelőző processzus megfelelő volt.

- Az utóbbi időben, a bűnözés szervezettségének erősödésével reálisan kell számolni a kívülről (és belülről) szervezett kiszabadítás kockázatával.
- Hagyományosan komoly rizikó tényező a fogvatartott agresszivitása, a társak megfélemlítése, sanyargatása.
- Komoly veszélyt jelent a bv. intézet biztonságára a fogvatartottak szervezkedése valamilyen aktív vagy passzív ellenszegülésre, zendülés, fogolyszökés előkészítésére.
- Nem látványos, de a bv. intézet biztonságát alapvetően veszélyezteti, ha a személyzetet sikerül korrumpálni illetve, ha a fogvatartott erre kísérletet tesz.
- A börtönpopulációban is észlelhető, hogy kialakult egy olyan fogvatartotti kör, amelyben az egyes elérhető javak, státusz szimbólumot jelentő fogyasztási cikkek kereskedelme folyik. Különösen veszélyes a kábítószer-kereskedelmi hálózat kialakulása.
- Kockázatot jelent az a körülmény is, ha a fogvatartottat társai könnyen kihasználják, sanyargathatják, mivel testi ereje szellemi képességei miatt nem tudja magát megvédeni, és potenciális áldozatnak tekinthető.
- A szuicid veszélyeztetettség, az értelmi fogyatékoság, egyes pszichológia kórképek már a kezelési szükséglettel együtt komoly kockázati tényezőt jelenthetnek a várható viselkedés kiszámíthatatlansága miatt.

Nyilvánvaló, hogy az eddigiekben felsoroltakon túl számos olyan esemény, helyzet lehetséges, amely veszélyezteti a bv. intézet biztonságát. Nagyon fontos, hogy adott esetben a kockázatelemzés során különbséget tegyünk az általános rezsimszabályokkal megvalósítható és egyedi mérlegeléstől függő kockázati tényezők között. A szökés veszélye egészen mást jelent egy bátyafallal és biztonságtechnikai eszközökkel védett intézetben, mint egy félig nyitott rezsimben. Másképp értékelendő a kockázat felügyelettel történő külső munkavégzés és eltávozás engedélyezésének esetén.

A besoroláshoz rendelkezésre álló információk, módszerek

A klasszifikációs rendszerrel szemben támasztott követelmények megfogalmazzák, hogy lehetőleg minél egyszerűbb elveket próbáljunk követni. Vonatkozik ez az információk beszerzésére, elemzésére is. Szükség van megbízható, standardizált pszichológiai tesztekre, kérdőívekre. A tesztvizsgálatokat orientálhatják, megerősíthetik a fogvatartottakról rendelkezésre álló dokumentumok, az addigi életút és az előző fogvatartás elemzéséből nyert adatok. Elsősorban azért, mert ezek az adatok az elítélt viselkedésével kapcsolatos tények rögzítéséből származnak, illusztrálják azt a környezetet, élettörténetet, az előforduló cselekvési módokat, amelyek az illető személyt jellemezhetik.

Ilyen információk különösen:

- A bűncselekmény, amely biztosan mutatja azt, hogy az adott személy milyen cselekedetek elkövetésére képes
- Az elítélt fokozata, az ítéleti idő (ideértve az egyes új ügyeket is)
- Részvétel a megelőző időben egyes fegyelmi eseményekben a szabadságelvonás alatt
- Feltételes kedvezmény, elutasított feltételes kedvezmény
- Kriminális karrier, visszaesés foka
- Előélet, szociális és családi háttér, anyagi helyzet
- Értelmi képességek
- Testi erő
- Agresszív cselekmények
- Ismert kapcsolatrendszer (külső-belső)
- Informális státusz
- Társas és beilleszkedési konfliktusok
- Együttműködés, konformizmus
- Részvétel a börtönön belüli kereskedelemben
- Családi események (hozzátartozó halála, válás, gyermekelhelyezés, örökösödés stb.)
- Szuicid kísérletek
- Alkoholizmus, drogfüggőség
- Pszichiátriai kezelés, beszámítási képesség csökkentet volt
- Önkéntes aktivitás a programokban

A kockázatvállalás mértéke

A kockázatelemzés lényege, hogy nem lehet teljesen kizárni valamely esemény bekövetkezésének valószínűségét, a reális törekvés a bekövetkezési valószínűség kezelhető mértékre csökkentése. A fogvatartottak klasszifikációja során a biztonsági szempontú besorolásnál mindig figyelembe kell venni a kezelési szükségletet is.

A lehetséges kockázatok teljes kizárására való törekvés további biztonságra veszélyes helyzetek kialakulására vezethet. Erre jó példát mutatnak a KBK-n hosszú ideje elhelyezett elítéltek. Esetükben pszichés állapotuk olyan mértékű romlása következett be, amely a várható magatartás kiszámíthatatlansága miatt további rizikó-tényezőt jelent. Nyilvánvaló, hogy csak szélsőséges esetekben alkalmazható ez az intézkedés.

A túlzott biztonságra törekvés a kezelési célok (amelyek büntetés-végrehajtási célok is) megvalósítását is korlátozhatják, és viszont.

Jól példázta ezt a paradoxont az intézet ideiglenes elhagyására vonatkozó engedélyezési gyakorlat gyökeres változása. Az egyik végletnek tekinthető liberális, elsősorban a kezelési célokat szem előtt tartó gyakorlatot az 1998-as év illusztrálja. Tárgyévben különböző jogcímenek (büntetés félbeszakítás nélkül) 25480 esetből 379 fő mulasztotta el a visszatérést.

Az ismert események következtében az engedélyezés során a bv. intézetek igyekeztek a lehető legkisebb kockázatot vállalni. Ennek eredményeként a 2000. évben csak 3941 esetben engedélyeztek ideiglenes intézet elhagyást, melyből 29 fő nem jelentkezett.

Az eredmények igazolni látszanak a szigorítást, hiszen miközben az engedélyezés 1/6-ára csökkent, a visszatérést elmulasztók aránya 1/13-ad lett. Ugyanakkor az a körülmény, hogy mintegy 21000 esetben nem került sor az engedélyezésre azt jelenti, hogy nőtt a kezelési célok nem megvalósulásának kockázata, de ez nem felmérhető.

A fenti példák végleges és szélsőséges helyzetet mutatnak be. Mindenképpen illusztrálják azonban, hogy a klasszifikáció önmagában kevés – meg kell határozni azt is, hogy milyen szintű biztonsági kockázatot kívánunk felvállalni, és a klasszifikációs rendszert ennek ismeretében kell alkalmazni. Az értékelést célszerű az adott személynél legalább a fő biztonsági kérdések körében két dimenzió:

- az esemény vagy helyzet ártalmassága az intézet biztonságára,
- a bekövetkezés valószínűsége mentén értelmezni a kockázatvállalás mértéke szempontjából az alábbi táblázat szerint:

Az esemény	Kissé ártalmas	Ártalmas	Rendkívül ártalmas
Nagyon valószínűtlen	Triviális kockázat	Elviselhető kockázat	Mérsékelt kockázat
Valószínűtlen	Elviselhető kockázat	Mérsékelt kockázat	Lényeges kockázat
Valószínű	Mérsékelt kockázat	Lényeges kockázat	Elfogadhatatlan kockázat

A továbbiakban döntés kérdése, hogy melyik szintet választjuk. Egyértelmű, hogy a nagyobb mozgásteret a „mérsékelt kockázat” szintje jelenti, de adott esetben az „elviselhető kockázat” is elégséges lehet.

Az ilyen típusú besorolás hozzárendelhető mind a bv. fokozaton belül elérhető kedvezményekhez, mind a megvalósítandó kezelési programokhoz.

A kockázatok csökkentésére rendelkezésre álló eszközök, módszerek

A biztonsági szempontú osztályba sorolás már önmagában is a kockázat csökkentését szolgálja, de nem elégséges ahhoz, mivel a bv. személyzet számára további feladatokat jelent. Egyértelmű, hogy a biztonsági intézkedések differenciált alkalmazása adekvát módszer a kockázatok csökkentésére.

A klasszifikációhoz szervesen illeszkedik az elítélttel való bánásmód. Kulcskérdés, hogy a személyzet egyrészt folyamatosan kommunikáljon, másrészt jól

kommunikáljon az elítéltekkel. Ebben az esetben mód van arra, hogy érzékeljék, megelőzzék a rizikót jelentő helyzetek kialakulását. A kommunikáció során igen fontos az elítélt magatartásának, teljesítményének értékelése, a visszajelzés, amely a besorolás módosításához is vezethet.

Törekedni kell arra, hogy a fejlesztő programokhoz való hozzáférést ne korlátozza a biztonsági szempontú osztályozás. A folyamatos programok olyan elfoglaltságot biztosítanak, amelyek a pszichés állapotromlás, a börtönártalmak kompenzálásával csökkentik a biztonsági kockázatot is. Kulcskérdés az elítélt motivációjának fenntartása annak érdekében, hogy legyen lehetőség a saját körülményeinek javítására.

Az egyes osztályokba való besorolás formája

A törvény tervezete szerint alapvetően a bv. fokozat határozza meg a rezsimszabályokat. Az osztályba sorolásnak abból kell kiindulnia, hogy az egyes elítéltekre a fokozaton belüli kedvezmények milyen formában és mértékben alkalmazhatók.

Tekintettel arra, hogy a kérdésben IM rendelet kiadását írja elő a tervezet, célserű a végleges normaszöveg ismeretében a rendeletben szabályozni a besorolás formáját, közlésének és alkalmazásának módját.

Csalótzky Izabella

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2004. év pályázati tevékenysége és a 2005. évi pályázati lehetőségek

Bevezetés

A 2004. év pályázati tevékenységének értékelésekor meg kell vizsgálnunk, melyek voltak azok a külső és belső keretek, amelyek megszabták szervezetünk lehetőségeit e téren, mely feladatokat rótt ránk a pályázati úton való forrásbevonás szükségessége a szükséges költségvetési források kiegészítésére, és azt, hogy milyen eredményeket értünk el.

Természetesen a pályázatok nem új formái a bv. szervek költségvetése kiegészítésének. A korábbi években is számos sikeres kezdeményezést találunk, azonban 2004-től egyrésztől megtöbbszöröződött a pályázati lehetőségek száma, másrésztől a pályázati rendszerben való forráselosztás egyre jellemzőbb az állami források kezelőire, illetve más forrásokkal rendelkező szervezetekre. A források ilyen formában történő elosztása hozzájárul az ország hosszú távon tervezett fejlesztéséhez. Ez természetesen magukat a pályázókat is terv szerinti fejlesztésre ösztönzi. Ideális esetben a pályázók meglévő elképzeléseikhez keresnek pályázati forrásokat, és nem a pályázatokon belül próbálják elhelyezni lehetséges kapcsolódási pontjaikat. E tekintetben szervezetünk komoly előrelépést tett 2004-ben, megszorodtak a projektelképzelések, és egyre több kidolgozott programmal, illetve gyorsan átalakítható programokkal rendelkezünk.

A források pályázatokon keresztül megszerzése kifejezett szakértelmet igénylő szakterületté fejlődött az elmúlt években, a fejlesztési igények kellő formába való öntése, a pályázatok felkutatása, a formanyomtatványokon való eligazodás időigényes és eddig esetleg nem ismert feladatot jelent szervezetünk személyi állománya részére.

Nem csak az újfajta részfeladatok, hanem az újfajta pályázatok tartalmi követelményeinek való megfelelés is kihívást jelentett. A 2004-es év volt az első olyan időszak, melyben a pályázatokon való részvételünk szervezett formában valósult meg.

A pályázati tevékenység intézményi keretei

Külső keretek

Kihívást jelentett az új intézményrendszerhez való alkalmazkodás. Az államigazgatáson belül külön intézményrendszer jött létre a pályázatok kiírására, begyűjtésére és kezelésére, kialakult egy gyakran túlbonyolítottnak és a pályázók szempontjából feleslegesen sok adminisztrációs feladattal terheltnek tűnő pályázattási, projekt-végrehajtási és monitorozási rendszer.

Sok esetben az európai uniós gyakorlat és szabályozás indokolja a rendszer elemének bonyolultságát, sok felesleges elem adódik a túlbiztosításból, a források felhasználásának átláthatóvá tételének igényéből.

Pályázati referensi rendszer kialakítása a büntetés-végrehajtásban

2004. februárjában az európai uniós és a hazai pályázati források hatékonyabb kihasználása érdekében valamennyi büntetés-végrehajtási szervnél kijelölésre került egy fő pályázati referens. A pályázati kérdésekkel foglalkozó munkatársak beosztása, rendfokozata, munkatapasztalata, idegennyelvtudása, a pályázati kérdésekkel kapcsolatos gyakorlottsága, a büntetés-végrehajtási szakterületen szerzett tapasztalata igen változatos.

Legkedvezőbb helyzetben azok az intézetek vannak, ahol lehetőség volt olyan pályázati referensek alkalmazására, akik nem kapcsolt munkakörben végzik ezt a tevékenységet.

Sajnos összességében elmondhatjuk, hogy a pályázati referensek informatikai és egyéb infrastrukturális ellátottsága igen szerény. Mivel a pályázatfigyelés és a pályázatokon való részvétel közvetlen Internet elérés nélkül nehézkes, tekintve, hogy a pályázatok kiírói az elektronikus pályázatást helyezik előtérbe a papíralapúval szemben, fontos lenne, hogy valamennyi pályázati referens közvetlenül férjen hozzá az Internethez. Gyakran nehézséget okoz, hogy a referensek nem rendelkeznek saját e-mail címmel. Ennek leküzdésére, a lehetőségekre is figyelemmel, a BVOP Informatikai Főosztálya a 2005. évi tervezésnél figyelembe fogja venni az ilyen irányú igényeket.

Képzések

A pályázati referensek munkájának segítése céljából 2004-ben két alkalommal került megrendezésre továbbképzés az Országos Parancsnokság szervezésében.

2004. június 23-24. között Pilisszentkereszten kétnapos továbbképzést szerveztünk, ahol a referensek részére bemutatásra került a Nemzeti Fejlesztési Terv, illetve annak a bv. szervek részére elérhető pályázati lehetőségei, a civil szervezetekkel történő pályázati együttműködések lehetőségei, a pályázatfigyelés alapjai. Meghívott előadóként a továbbképzésen részt vett az Igazságügyi Minisztérium Fejlesztéspolitikai Osztály vezetője, valamint a Foglalkoztatási Hivatal munkatársa, akik bemutatták a Nemzeti Fejlesztési Terv Operatív Programjainak irányítási rendszerét, valamint a pályázati űrlapok tipikus kérdéseit.

Fontosnak ítéltük, hogy a pályázati referensek olyan ismeretekkel is rendelkezzenek, amelyek közvetetten segítik elő a pályázatok végrehajtását. Ilyen közvetett terület a közbeszerzésekre vonatkozó szabályozás. 2004. december 3-án egynapos képzés keretében kerültek bemutatásra a közbeszerzés alapjai a Központi Pénzügyi és Szerződéskötő Egység (KPSZE) Európai Uniós Közbeszerzési Koordinációs és Szabályossági Egység (EKKE) munkatársa által. Az előadó arra világított rá, hogy egy projekt megtervezése során a közbeszerzés költségének és időigényének figyelembe vétele rendkívül fontos. A 2005-ös évben további 2 továbbképzést tervezünk.

A büntetés-végrehajtási szervekkel együtt pályázó szervezetek

Azt, hogy az egyes pályázati célok elérésében milyen szervezeteket kell és lehet támogatni, valamennyi kiírás pontosan meghatározza.

A legtöbb esetben a pályázatok kiírói nem közvetlenül az államigazgatási szervezetet kívánják a pályázatok útján támogatni. A legtöbb pályázati lehetőség társadalmi szervezetek számára nyitott, melyek csak tevékenységi körük kapcsán csatlakoznak az államigazgatáshoz, így a büntetés-végrehajtáshoz is.

A helyi közösségeket képviselő önkormányzatok és munkaerő-piaci integráció területén tevékenykedő szervezetek (pl. munkaügyi központok) gyakran szerepelnek a támogató szervezetek között.

A bv. intézetek és intézmények legtöbbször csak partnerként vehetnek részt a pályázatokon, vagy ha főpályázói minőségben indulhatnak, egyéb szervezetekkel (oktatási intézmények, munkaügyi központok, civil szervezetek stb.) közösen kell dolgozniuk a pályaműveket.

Ez a pályázatokban megfogalmazott partnerségi követelmény, mivel nem sikerült partnereket találni, sok esetben akadálya volt a bv. szervek pályázaton való indulásának, azonban az is megfigyelhető és egyre inkább jellemzővé válik, hogy az egyes intézetek és intézmények kifejezetten jól kamatoztatják korábban megszerzett, főleg a helyi közösséggel fenntartott (helyi vagy megyei önkormányzatok pl. Békés, Csongrád, Győr-Moson-Sopron megye – helyi vagy regionális munkaügyi központ pl. Békéscsabai Munkaügyi Központ) kapcsolataikat.

A büntetés-végrehajtás kifejezetten vonzó partner az olyan civil szervezetek számára, amelyek a hátrányos helyzetűek rehabilitációjával, a drog-prevencióval foglalkoznak, a nők esélyegyenlőségéért küzdenek, vagy például kisebbségi szervezetek.

A tavalyi év során ki kell emelni a partnerek közül az AVP Hungary Egyesületet, a MONA Alapítványt, a Humán Pszicho 2002 Kht-t, a Társadalmi Visszaailleszkedést Segítő Egyesületet, mint legaktívabb civil partnereinket.

Nagyon fontos kiemelni, hogy a büntetés-végrehajtási szervek által vezetett, vagy alkotott partnerségek programjaiban sokszor problémát jelent a megnyugtató utánpótlás megszervezése, a hosszabb, a programban résztvevő fogvatartottak szabadulás utáni utógondozását megkövetelő programok esetében. Szervezetünk nem láthat el ilyen feladatokat, ezért minden esetben valamely partnerre kell hagyatkoznia.

Abban az esetben, ahol a Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat valamilyen oknál fogva nem vonható be a programokba, intézeteinknek nehézségekkel kell szembenéznük. Ezért kiemelten fontos, hogy a Szolgálattal központi és helyi szinten is jó munkakapcsolat álljon fenn. Ennek érdekében született az a kezdeményezés, mely szerint a holland MATRA program keretében közös programot hajtunk végre a Szolgálattal a személyi állomány képzése vonatkozásában. Egyelőre a program a tervezés szintjén áll, előzetes egyeztetések folynak egy ilyen program fogdatásának felmérésére a holland partnerekkel.

Pályázati lehetőségek 2004-ben

Hazai lehetőségek

A hazai lehetőségek döntő részét a Nemzeti Fejlesztési Terv pályázatai jelentették 2004-ben. Az NFT mellett számos egyéb alap is rendelkezésre állt, azonban az ezekből elnyerhető támogatások nagyságrendileg kisebbek voltak.

A Nemzeti Fejlesztési Terv – NFT

Az Európai Unió tagjaként Magyarország jogosulttá vált az unió fejlesztési támogatásainak igénybevételére, melyeket a Strukturális és Kohéziós Alapok nyújtanak.

Azt, hogy az egyes országok a támogatást milyen célokra vehetik igénybe, a és a hozzá kapcsolódó határozzák meg. A támogatással kapcsolatos konkrét pedig már az operatív programok program-kiegészítő dokumentumai tartalmazzák. Az operatív programokat kiegészítik a Kohéziós Alapból finanszírozott közlekedési és környezetvédelmi fejlesztések.

A magyar NFT 2004-2006 öt operatív programja (OP) a következő:

- Agrár- és vidékfejlesztés – AVOP
- Gazdasági versenyképesség – GVOP
- Humán erőforrások fejlesztése -HEFOP
- Környezetvédelem és infrastruktúra – KIOP
- Regionális fejlesztés – ROP

Összességében elmondhatjuk, hogy a NFT keretei által szabott feltételek nem kedveztek szervezetünknek. A büntetés-végrehajtás egyik OP-nak sem volt kifejezett célterülete, ebből kifolyólag nem, vagy csak nagyon nehezen voltak illeszthetők szervezetünk fejlesztési céljai az OP-kban meghatározott célokhoz.

Az öt OP közül egyedül a Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HEFOP) program keretében meghirdetett pályázatok voltak azok, ahol a büntetés-végrehajtás mint célterület megemlítésre került. A HEFOP céljaihoz illeszthetők voltak a büntetés-végrehajtás, a fogvatartotti rehabilitáció, a munkaerőpiaci reintegráció területén végzett tevékenységek és az ehhez kapcsolódó fejlesztési igények.

A HEFOP célja a foglalkoztatás szintjének emelése, a munkanélküliség csökkentése. A munkaerőpiaci reintegráción belül különös figyelmet fordít a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiacra való belépésének segítésére, s ezzel társadalmi kirekesztettségük mérséklésére. Az Operatív Program támogatja továbbá a munkaerőpiac kínálati oldalának fejlesztését az iskolarendszeren belüli és kívüli képzéssel, az alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készségek erősítésével, illetve a munkaerőpiaci szolgáltatások korszerűsítésével. A képzés, oktatás, illetve a munkaerőpiaci szolgáltatások infrastruktúrális alapjainak erősítése kiemelt beavatkozási terület.

A HEFOP fő intézkedései az alábbiak:

- 1.1. A munkanélküliség megelőzése és kezelése
- 1.2. Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése
- 1.3. A nők munkaerő-piaci részvételének támogatása, a család és a munka összehangolásának segítése

2.1. Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatásban
 2.2. A társadalmi beilleszkedés elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével

2.3. A hátrányos helyzetű emberek foglalkoztathatóságának javítása, különös tekintettel a roma népességre

3.1. Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek és kompetenciák fejlesztése

3.2. A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése

3.3. A felsőoktatás tartalmi és szerkezeti fejlesztése

3.4. A munkahelyteremtéshez kapcsolódó és a vállalkozói készségek fejlesztését elősegítő képzések

3.5. A felnőttképzés rendszerének fejlesztése

4.1. Az oktatási és képzési infrastruktúra fejlesztése

4.2. A társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése

4.3. Egészségügyi infrastruktúra fejlesztése az elmaradott régiókban

4.4. Egészségügyi információtechnológiai fejlesztés az elmaradott régiókban

A 2004. év tapasztalatai alapján, a téma szerint munkánkhoz kapcsolódó intézkedések konkrét pályázati kiírásai olykor technikai nehézségeket gördítettek a sikeres pályázatok elé, mivel a büntetés-végrehajtásra vonatkozó törvényi előírásokat és sajátosságokat gyakran nem, vagy nem kellő mértékben vették figyelembe a pályázati kiírás megszerkesztésekor a pályázatok lebonyolításában közreműködő szervezetek. A HEFOP több intézkedésének pályázati kiírásai célcsoportként jelölték meg a fogvatartottakat, azonban a fogvatartottak jogi helyzetéből adódó kööttségeket (pl. a fogvatartottak munkáltatása során a munka ellenértékeként fizetett munkadíj alacsony összege) nem vette figyelembe a pályázat kiírója. Ezért, bár célcsoportként megjelent, a pályázati útmutatókban megszabott feltételek betartása komoly problémát jelentett. Sajnos az Irányító Hatóság által eddig publikált nyertes projektek között egyetlen olyan sincsen, melynek célcsoportjaként az éltéltek jelennének meg, vagy amely a büntetés-végrehajtás szakmai munkájához közvetlenül kapcsolódna.

HEFOP 2.2

A 2.2 pályázati ablak „A társadalmi befogadás elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével”. Az intézkedés keretében a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi befogadását támogató szolgáltatások hatékonyságának növelése érdekében a szociális területen és a bűnmegelőzésben tevékenykedő szakemberek és önkéntesek képzésével valósul meg. A HEFOP Irányító Hatósága és a pályázatot lebonyolító Egészségügyi Minisztérium Strukturális Alapok Programiroda állásfoglalása szerint sajnos a bv. területen dolgozók nem tekinthetők a közvetlen célcsoport tagjainak.

GYISM-KAB-PR-04

A Gyermekek-, Ifjúsági és Sportminisztérium (ma Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium) a Mobilitás KAB-PR-04 kóddal 2004. szeptember 1-jén pályázatot hirdetett a kábítószer-fogyasztókkal és a kábítószer-prevencióval foglalkozó intézmények komplex programjainak támogatására.

Több bv. intézet jelezte, hogy gondot okozna számára a szükséges önrész kigazdálkodása, és ebben az Országos Parancsnokság segítségét kéri. A BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztályának segítségével meg tudtuk oldani ezt a problémát, az igényelt összegek minden esetben átutalásra kerültek. A támogatásról szóló döntés csak 2005-ben született meg: 17 beadott pályázatból 10 büntetés-végrehajtási pályázat nyert támogatást.

Kábítószerügyi Koordinációs Bizottság (KKB)

Szervezetünk rendszeresen képviselteti magát az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium és Kábítószerügyi Koordinációs Bizottság (KKB) által szervezett eseményeken, ahol naprakész információkat kaphatunk a pályázati és egyéb irányú együttműködési lehetőségekről.

A KKB-től 2004-ben 14 millió forint támogatást nyertünk el. A támogatásra szánt erőforrás teljes összegére megtörtént a kötelezettségvállalás.

Országos Bűnmegelőzési Bizottság (OBMB)

Az Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága a 21/2004 (V. 7.) IM rendelet felhatalmazása alapján kihirdetett bűnmegelőzési pályázati kiírására beérkezett pályázatok elbírálásra kerültek. Több pályázó intézetből 3 intézet került nyertesként kiválasztásra:

Békés Megyei Munkaügyi Központ mint főpályázó, a Békés Megyei Bv. Intézet közreműködésével	„ÚJ ESÉLY” Partnerségben a bűnisméltés megelőzéséért Békés megyében	5 000 000,-
Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	Oktatás, képzés, reszocializáció	4 138 000,-
Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	„ADJ MÉG EGY ESÉLYT!”, avagy a szabadulás előtt álló fogvatartottak társadalmi integrációját elősegítő képzés, foglalkozás és tréning	3 295 000,-

Egyéb hazai pályázatok

A Heves Megyei Bv. Intézet tagja a Konszenzus Alapítvány által vezetett többtagú konzorciumnak, mely a Modell Projekt pályázaton 30 millió forint támogatást nyert. A projekt keretében mind a fogvatartottak, mind a személyi állomány részére szervezett programok valósulnak meg.

A Veszprém Megyei Bv. Intézet közreműködőként nyert támogatást „A hatékony kommunikáció, az esetkezelés, a csoportépítés technikáinak elsajátítása és fejlesztése” tárgyában.

Nemzetközi lehetőségek

A 2004. év nemzetközi lehetőségeinek bemutatásakor meg kell említeni a korábbi évekből átnyúló két programot, a MATRA és a PHARE előcsatlakozási alaphoz benyújtott programok előrehaladását is.

MATRA

A Holland Külügyminisztérium MATRA-programja keretében elnyert támogatásból megvalósuló, „A magyar Büntetés-végrehajtás professzionalizálása” elnevezésű program végrehajtása ugyan nem kizárólag a 2004-es év tevékenységei közé tartozik, azonban mégis fontos, hogy eredményei részét képezzék jelen beszámolóbanak.

A program 2004-ben lezárásra került. A képzési programok, a nyelvtanfolyamok és a tananyag-fejlesztési modul sikeresen lezárultak. A képzési programokon és nyelvtanfolyamokon hét bv. intézet/intézmény (Állampusztai Országos Bv. Intézet, Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet, Balassagyarmati Fegyház és Börtön, Bv. Szervezet Oktatási Központja, Fővárosi Bv. Intézet, Heves Megyei Bv. Intézet és a Szegedi Fegyház és Börtön) munkatársai vettek részt.

Phare Előcsatlakozási Alap

A 2002-ben megkezdett Phare 2002/000-315.02.02 számú program 2004-ben is a legnagyobb nagyságrendű projekt volt a szervezetünk kezelésében lévő projektek között. A program keretében 2004 áprilisában lezárult a fiatalokúak klasszifikációs rendszerének megújítását, rehabilitációs programok kidolgozását célzó testvérkapcsolati program elem. Jó tapasztalatokkal zárultak a Szirmabesenyőn és Kecskeméten végrehajtott próbaprogramok, mind a személyi állomány, mind a fogvatartottak motiváltak voltak a programok végrehajtása során. Fontos eredmény, hogy az intézetek személyi állománya gyakorlatot szerzett a nemzetközi együttműködésben való részvétel területén.

Megkezdődött a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet területén kialakítandó, 50 fő fiatalokú fogvatartott befogadására alkalmas épület kivitelezése és az épület felszerelését célzó beszerzési pályázat. A fennmaradó támogatás lekötését kezdeményeztük a Nemzeti Fejlesztési Hivatal felé. A brüsszeli jóváhagyást követően megkezdődhet a Papnövelde u. 9-11. számú ingatlanok felújítása és az objektumok kültéri védelmének kialakítása.

EQUAL Közösségi Kezdeményezés

A 2004. évben elérhető egyik legnagyobb összegű támogatási lehetőség az EQUAL Közösségi Kezdeményezés keretében kiírt pályázat volt. A támogatás elnyerésére az alábbi témákhoz illeszkedő programokkal lehetett pályázni:

„A” téma: A munkaerőpiac szempontjából hátrányos helyzetű emberek munkaerőpiacra való belépésének vagy visszailleszkedésének segítése

„E” téma: Az egész életen át tartó tanulás és a „befogadó” munkahelyi gyakorlatok támogatása, amelyek a munkaerőpiaci diszkrimináció és egyenlőtlenségek szempontjából érintett emberek álláshoz jutását és munkában maradását segítik

„H” téma: A nemek közötti munkaerőpiaci különbségek és a foglalkozási szegregáció csökkentése

„I” téma: A menedékkérők munkaerőpiaci és társadalmi integrációjának elősegítése

A Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program és EQUAL Irányító Hatóság (HEFOP és EQUAL IH) által befogadott közel 140 pályázat közül 39 részesült támogatásban. Szervezetünk 8 pályázatot nyújtott be, melyek közül két pályázat nyert támogatást.

Erről az eredményről – összehasonlítva más országok büntetés-végrehajtási szervezeteinek eredményeivel –, elmondhatjuk, hogy megfelel a nemzetközi átlagnak. (Lengyelország a maga több mint 170 bv. intézetével összesen 5 programot mondhat magáénak.)

A két nyertes, összesen több mint 307 millió forint összköltségvetésű pályázatot a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja, „Van kiút!” címmel (186 millió forint) és a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön közösen a Sopronkőhidai Szöv. és Ruhaipari Kft-vel „Visszatérés a társadalomba címmel” (121 millió 141 ezer forint) nyújtotta be az IH-nak.

A projektek az előkészítő szakaszra elnyert támogatásra vonatkozó támogatási szerződés aláírásakor kezdhetik meg a projekt végrehajtása során keletkezett költségek lehívását.

Pályázati lehetőségek 2005-ben

A pályázati lehetőségeket 2005-ben is a Nemzeti Fejlesztési Terv 2004-2006 alá rendelt Operatív programjai foglalják keretbe. Jelen beszámoló elkészítésekor a korábbi várakozásoktól eltérően még nem állnak rendelkezésre a pontos pályázati kiírások, mivel az Operatív Programok keretösszegeinek felhasználásáért felelős szervezetek – Irányító Hatóságok és az azokat felügyelő tárcák – még nem készítették el a végleges kiírásokat. Az azonban biztosra vehető, hogy a prioritások és a prioritásokhoz rendelt célcsoportok nem fognak nagyban változni, azonban a kiírások olykor módosított technikai tartalommal, feltételekkel kerülnek meghirdetésre.

Humán-erőforrás Operatív Program (HEFOP)

A 2004. évben a HEFOP intézkedések pályáztatása 2005-ben is tovább folytatódik.

HEFOP 1.3

Az 1.3 intézkedés célja: a munkaerő-piaci hátrányokkal küzdő nők segítése képzéssel, vállalkozási ismeretekkel, munkaerő-piaci szolgáltatásokkal, a nők vállalkozóvá válásának, illetve a munkahelyi és családi kötelezettségek összeegyeztethetőségének támogatása.

Az 1.3.1 pályázat keretében két komponens is meghirdetésre került 2004-ben, és a tervek szerint 2005-ben is ez várható. Itt az 1. komponens keretében a női fogvatartottak mint célcsoport elfogadhatóak volnának, pályázó civil szervezetek és partnerek felkutatása után.

HEFOP 2.3

A 2.3 intézkedés alatt 2004-ben a két alintézkedéshez kapcsolódó pályázatok is meghirdetésre kerültek, ezek 2005 első felében ismét megnyílnak. Tehát ezen pályázati ablakokban szervezetünknek – megfelelő civil főpályázókkal együttműködve – ismét lehetősége van pályázatokat benyújtani.

HEFOP 2.3.1

A HEFOP 2.3.1 „Hátrányos helyzetű emberek alternatív munkaerő-piaci képzése és foglalkoztatása” c. ablak pályázatában az integrált megközelítésű, alternatív képzési projektekre helyezték a pályázatot kiírók a hangsúlyt. Az alternatív képzési modell

olyan foglalkoztatással összekapcsolt képzés, melyet pszicho-szociális támogatás kísér, ezáltal csökkenti a képzésből való lemorzsolódás veszélyét, és javítja a képzésben való eredményes részvétel feltételeit.

2004-ben 3 pályázat került benyújtásra, és elutasításra is. 2005-ben ezen pályázatok – megfelelő módosítások után – akár ismét benyújthatók.

HEFOP 2.3.2

A HEFOP 2.3.2 Alternatív Foglalkoztatási Szolgáltatások „A hátrányos helyzetű emberek, köztük a romák foglalkoztathatóságának javítása“ c. pályázati kiírásban előírta a pályázat meghirdetője, hogy az eredményes munkaerő-piaci beilleszkedés segítéséhez a foglalkoztathatóság javítását meg kell előznie, vagy ki kell egészítenie a képezhetőség javítására irányuló támogatásnak, fejlesztésnek és az egyéni adottságokhoz igazodó, komplex megközelítésű fejlesztésközpontú szolgáltatásoknak.

2004-ben 2 pályázat került benyújtásra, és elutasításra is. 2005-ben ezen pályázatok – megfelelő módosítások után – ismét benyújthatók.

Környezetvédelmi és Infrastruktúra Operatív Program

Ez az Operatív Program a következő két programot tartalmazza:

- Állati hulladék kezelése (KIOP-2004-1.2.0.F)
- Egészségügyi és építési-bontási hulladék kezelése (KIOP-2004-1.3.0.F)

Mindkét program keretében pályázhatnak állami szervek. Az állati hulladék kezelése programban 50 millió forinttól 1,3 milliárd forintig, az egészségügyi és építési-bontási hulladék kezelése programban 100 millió forinttól 400 millió forintig terjedhet a támogatás összege. Mindkét program esetén legalább 5% önrészt kell vállalni.

A KIOP pályázati csomag fennmaradó két pályázati lehetőségéből [Ivóvizminőség javítás (KIOP-2004-1.1.1.F) Szennyvízelvezetés és –tisztítás (KIOP-2004-1.1.2.F)] a bv szervek alanyi jogon ki vannak zárva, mivel a pályázati felhívás szerint csak önkormányzatok, illetve önkormányzati társulások pályázhatnak. Az önkormányzatok és az állami szervek területi illetékességi jogkörének szabályzásának tisztázása jelenleg folyik.

A pályázatok benyújtására 2004. július 15-étől 2006. augusztus 31-éig folyamatosan van lehetőség.

EGT – Norvég Alap

A 2004-ben létrehozott EGT Pénzügyi Eszköz és a Norvég Alap a PHARE előcsatlakozási alaphoz és az Átmeneti Alaphoz hasonló módon fog majd programokat támogatni. E feltételek közül legfontosabb a minimum 25% önrész biztosítása.

A fő támogatási területek a következők:

- Környezetvédelem;
- Megújítható energiaforrások;
- Nyersanyag takarékoság;
- Tömegközlekedés fejlesztése
- Európai kulturális örökség;

- Oktatás és képzés;
- Helyi önkormányzatok adminisztratív kapacitásának növelése;
- Egészségügy és gyermekgondozás.

Ez a Norvég Alap tekintetében kiegészül

- A Schengeni Szerződés által támasztott követelmények teljesítése;
- Környezetvédelem adminisztratív kapacitásának erősítése;
- Önkormányzati hulladékkezelés
- Regionális politika és határokon átnyúló intézkedések,
- A Községi Vívmányok átvételéhez, alkalmazásához technikai segítségnyújtás;
- A fentiekkel összefüggő kutatási tevékenység területének támogatásával is.

A korábban tárcaközi felhívás keretében tervezett programozás nem felelt meg a norvég elvárásoknak, ezért a tárcaközi felhívásra válaszul küldött programokat törölték, és nyilvános pályázat formájában fogják meghirdetni a támogatásokat. Az NFH tájékoztatása szerint a tavasz folyamán meghirdetésre kerülnek a pályázatok.

AGIS

Az Európa Tanács AGIS programja 2003-tól 2007-ig tart, büntető ügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködések támogatásáért. A 2006-os évre szóló pályázati felhívások közzétételére valószínűleg 2005. áprilisát követően kerül sor. A pályázati feltételek a tavalyi évhez képest előreláthatólag nem fognak változni. Három tagországnak, vagy két tagországnak és egy csatlakozó országnak kell közösen benyújtania a pályázatot.

Az AGIS program két részből tevődik össze: projektek támogatása és működési támogatás. (Az eddigi években a projektek támogatása nagyságrenddel nagyobb volt, mint a működési támogatás.) A pályázathoz legalább 30% önrésszel egyenértékű hozzájárulás szükséges.

A projektek támogatása szervezett tevékenységekre vonatkozik, ez lehet képzés, tanulmány készítése, kutatás, konferencia, szeminárium vagy hálózat létrehozása. A projekteken igazságügyi hatóságok is részt vehetnek.

A működési támogatás olyan nem kormányzati szervezetekre vonatkozik, amelyek fő tevékenysége jelentősen hozzájárul az EU által megállapított rendőrségi és igazságügyi prioritásokhoz.

A 2006-os évre vonatkozó pályázatokat valószínűleg 2005. december 15-ig kell benyújtani. A tervezett együttműködések időtartama nem haladhatja meg a két évet.

DAPHNE II. Program

Az Európai Bizottság Igazságügyi, Szabadságjogi és Biztonsági Kérdések Főigazgatósága „A gyermekek, fiatalok és nők elleni erőszak megelőzésére és leküzdésére, valamint az áldozatok és a veszélyeztetett csoportok védelmére” címmel nemzetközi pályázatot írt ki, 2005. március 4.-re módosított beadási határidővel.

A Program teljes költségvetése 50 millió euró. Ebből az összegből 2005-ben 10,2 millió eurós alapra lehet pályázni. A Program két különböző művelettípushoz kínál pénzügyi

támogatást (Call I és Call II). A Call I felhívásra benyújtott pályázatoknak új projektekre kell vonatkozniuk, már megkezdett projektek elfogadására nincs mód. A felhívás 12 vagy 24 hónapos időtartamra vonatkozik. A Call II-re olyan 12 hónapos időtartamú projektervekkel lehet pályázni, amelyek már meglévő programok eredményeire építenek.

Pályázatot nyújthatnak be non-profit (civil) szervezetek, illetve közigazgatási szervezetek. A projekttevékenységhez legalább két EU/EFTA/EEA ország képviselőinek konzorciumot kell létrehoznia. A Call I összköltségvetésének – a futamidőtől függően – 30 000 és 125 000, illetve 60 000 és 250 000 euró közé kell esnie, melyen felül legalább 20% önrészt kell vállalni. A Call II felhívás összköltségvetése nem haladhatja meg a 100 000 eurót, és önrész vállalása nem szükséges.

2005-ben elérhető kizárólag hazai forrásból megvalósuló pályázatok

Bűnmegelőzési tárgyú pályázatok

Az Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága várhatóan 2005-ben is kiír bűnmegelőzési tárgyú projektekre pályázati felhívást. Mint korábban részletesen bemutatásra került, 2004-ben több bv. intézet is dolgozott ki ilyen tárgyú projektet, és nyert támogatást.

A tervezett pályázatokról egyelőre nem áll rendelkezésre információ. A Bűnmegelőzési Stratégiához kapcsolódó 2005–2006. évi Cselekvési Program megvitatására 2005. február 24-én ült össze a Bizottság, mely tárgyalta a pályázatokat is.

A Cselekvési Program összeállításához tett javaslatainkkal egy időben javasoltuk annak megvizsgálását, hogy a kiírásokban megjelölésre kerülhetnek-e bv. intézet típusok, vagy esetlegesen egyes bv. intézetek is, mint a civil szervezetek tevékenységének megpályázható helyszínei. Ezzel azokat a bv. intézeteket lehetne kedvező helyzetbe hozni, ahol nem állnak rendelkezésre kellő intenzitású civil szervezeti kapcsolatok, vagy valamely más okból nem volt lehetőség pályázat benyújtására. Amennyiben a Bizottság, illetve a Bizottság Titkársága a fenti felvetést támogathatónak itéli, további egyeztetést igényel majd a pontos kiírások megfogalmazása.

A Nemzeti Fejlesztési Terv (2007-2013)

A második Nemzeti Fejlesztési Terv biztosította lehetőségek nem 2005-ben lesznek elérhetők. Tekintve azonban, hogy a 2007-ben induló fejlesztési programcsomag előkészítése a 2005-ös év kormányzati szinten is meghatározott fő feladata, szervezetünk részéről is fokozott figyelmet kell fordítani az előkészítésével kapcsolatos feladatok ellátására.

A Nemzeti Fejlesztési Terv és az azt magában foglaló Európa Terv fogja megadni azokat a kereteket, melyek a 2007-2013 közötti időszak valamennyi rendelkezésre álló forrásának elosztását szabályozzák majd, ide értve mind a Strukturális és Kohéziós Alapokból hazánk számára elérhető forrásokat, mind pedig a hazai költségvetési forrásokat. Ki kell emelni, hogy nagy valószínűséggel a hazai költségvetési források döntő hányadát a Strukturális és Kohéziós Alapokból származó támogatások felhasználásához szükséges önrész biztosítására kell majd fordítani, tehát ezzel szűkülni fognak azok a keretek, amelyek az e körön kívül eső – csak hazai forrásokból finanszírozott – fejlesztésekre beruházásokra fordíthatók.

Az előkészítő munka már 2004 második negyedévében megkezdődött, mikor is elindult az ún. „nagyprojektek” összegyűjtése. Az NFT terminológiában „nagyprojekt”-ként kerülnek meghatározásra azok a projektek, melyeknek teljes költségvetése környezetvédelmi beruházás esetében meghaladja a 25 millió eurót (kb. 6,3 milliárd Ft), minden más területen pedig az 50 millió eurót (12,7 milliárd Ft).

A 2005 januárjában az Igazságügyi Minisztériumban megtartott Miniszteri Értekezlet a büntetés-végrehajtási témában beadott projektjavaslatok közül a büntetés-végrehajtási egészségügyi intézmény kialakítását ítélte meg leginkább az NFT keretei közé illeszthetőnek. A projekt kidolgozására létrehozott munkacsoport megkezdte munkáját. Az első félév végéig folyó előkészítő munka után kerülnek majd újraértékelésre a fennmaradó javaslatok.

Összefoglalás

A fenti tapasztalatok összefoglalásaként elmondható, hogy az első, tagállammá válásunk nyújtotta pályázati lehetőségeket felvonultató év egy újfajta szemlélet tanulóéve volt. Nemcsak a nyertes, de minden beadott pályázat értékes tapasztalatokkal gazdagította szervezetünket.

Közel 370 millió forint a költségvetése azoknak a nyertes pályázatoknak, amelyeken szervezetünk akár főpályázóként, akár partnerként részt vett. Az összeg döntő részét a két nyertes EQUAL program jelenti.

Eredményesebbek voltak azok a kezdeményezések, ahol a pályázat nem a megpályázható keret egészét célozta meg, hanem kisebb program került benyújtásra.

Fokozott figyelmet kell fordítani olyan partnerkapcsolatok kiépítésére, amelyekből később létrejöhetnek az együtt pályázó partnerségek. Másik fontos következtetésként vonható le, hogy a beruházási elemeket tartalmazó pályázatok előkészítése forrásigényes. A fejlesztési igény – nagyságrendjével arányosan – milliós nagyságrendű is lehet.

Az előkészítés finanszírozása előreláthatóan 2005-ben is gondot jelent majd, tekintettel a költségvetési forráshoz rendelt feladatokra. A költségvetési források szűkössége kihatott az olyan pályázatokon való részvételünkre, ahol önrész biztosítása volt az alapfeltétel. Intézeteink a 100 ezer forintos nagyságrendű önrész biztosításával elérték teljesítőképességük maximumát.

Az elnyert összegek szakszerű, optimális és a támogatást nyújtó szervezetek részére is megfelelően átlátható, dokumentált felhasználása komoly feladatot fog róni az intézetekre, intézményekre. Különös figyelmet kell fordítani az EQUAL keretében folyó programokra a Bv. Szervezet Oktatási Központjában és a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben. Nemcsak az elnyert támogatás nagysága indokolja ezt, hanem a hosszú lebonyolítási idő, továbbá az az igény, hogy a szerzett tapasztalatok minél szélesebb körben kerüljenek szétosztásra annak érdekében, hogy a büntetés-végrehajtás egésze profitálhasson a programok közvetett, a pályázati munka területén elért eredményeiből.

Békeffy Lajos PhD

A problémakezelő-személyiségfejlesztő börtönpasztoráció néhány elvi és gyakorlati kérdése (II. rész)

Viktor Frankl egzisztenciaanalitikus-logoterapikus módszerének alkalmazása a börtönpasztorációban

Viktor E. Frankl (1905-1997) az ún. harmadik bécsi pszichológiai iskola alapítója egyidejűleg volt professzor Bécsben és San Diegoban, a Harvardon és Pittsburgban. Könyveit 27 nyelvre fordították le. Egész életét az ún. humanista pszichológia és lélekgyógyítás tudományának szentelte. Fő kérdése, amire szenvedélyesen kereste a választ, így hangzott: **Mi az élet értelme?** (Sinn des Lebens?)¹

Azt tapasztalta, különösen a koncentrációs táborban, hogy akkor alig vagy egyáltalán nem elviselhető a szenvedés, ha annak oka az élet értelmetlenségének átélése. A pszichoterápia számára ő fedezte fel azt, hogy **a szenvedésnek metafizikai dimenziója is van.**² Ennek révén az emberek, a kedély és a tehetetlenség okozta frusztráción is túl tudnak lépni (Selbsttranszendenz)³ egy tágasabb dimenzióba, amiben az életük új értelmet kap. Csak ebben a dimenzióban kerülhet sor a személyi érettség, nagykorúság elérésére, az ittlét beteljesülésére. Az egzisztencia törekénységét a szenvedés mutatja leginkább, az elkeseredés veszélye, az önmagunk számára még elhordozhatónál nagyobb kihívások terhe. Logoterápiájában éppen ezért azt tanította, hogy mégis, mindennek ellenére „Mondj igent az életre!”⁴ Tudományos módszerét ő és sokan mások a lélekgyógyítás/pszichoterápia, tanácsadás, krízisintervenció területén alkalmazták és hasznosítják ma is. Életvezetési segítséget kívánt nyújtani a nihilizmus ellen, melynek következménye az élet értelmének elvesztése vagy nyílt tagadása, a kétely ellen, ami őt zsidó létére igen közel hozta a keresztyén gondolkozáshoz. Erről írt „*Der unbewusste Gott – Psychotherapie und Religion*”⁴ c. könyvében több tanulmányt is. Frankl antropológiájában fontos szerepet játszik az élet értelmének keresése. Erre úgy juthatunk el, ha ren-

1 V. E. Frankl, *Man's Search for Meaning*, 77. kiadás, Simon and Schuster, New York. 1987. ~: *Im Anfang war der Sinn*, Serie Piper, München. 1986. ~: *The will to Meaning*, 10. kiadás, New American Library, New York. 1987. ~: *The Unheard Cry for Meaning – Psychotherapy and Humanism*, 8. kiadás, Simon and Schuster, New York. 1985; ~: *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn, Eine Auswahl aus dem Gesamtwerk*, Serie Piper 289, München. 1988.

2 ~: *Das Leiden am sinnlosen Leben, Psychotherapie für heute*, Herderbücherei 615, Freiburg im Breisgau. 1987. ~: *Die Sinnfrage in der Psychotherapie*, Serie Piper 214, München. 1985.

3 ~: *Die Psychotherapie in der Praxis. Eine kasuistische Einführung für Ärzte*, Serie Piper 475, München. 1986.

4 Kösel, München. 1988.

delkezzünk e két lelki-szellemi képességgel: a **távolságtartással önmagunkkal szemben** (Selbst-Distanzierung) és az **ön-transzcendálással** (Selbst-Transzendenz). Az előbbi az önmagunkkal való bánás eszköze, az utóbbi a másokkal, s a kívülvaló világgal való érintkezés módja. De önmagunk számára a személyiségünk végső soron titok marad.

Az egzisztencia-analízis és a logoterápia jellemzői:

- az emberi személyiség tisztelte, méltóságának elismerése,
- a lelkiismeret és a személyes élet értelmének elfogadása, a felelősség vállalása mindezért.
- A szenvedés-bűn-halál triásza jelenti az emberek számára a legnagyobb kihívást és próbát. Ezeket megállni végső soron csak Isten színe előtt lehet. Ez a sub spaciae aeternitatis – mint a hívő ember világszemlélete – átsüt Frankl egész életművén.

Írányzatában az elgondolt és a megélt egységben van. Mivel elméletének és gyakorlatának központi tételei közé tartozik a személyiség fejlesztése, a személyes lét értékének és helyi értékének felfedezése és felfedeztetése a kliensekkel, az érzelmek szerepének tisztázása és szabályozása az emberi életben és a mindennapokban, ezért Frankl tanításai különösen is alkalmasak a börtönpasztorációban történő hasznosításra. Ezért most öt kategóriát és értelmezésmódot emelek be e dolgozatba:

- **a szorongás**
- **az agresszió**
- **az önérték, illetve önértékre nevelés**
- **a coping**
- **az akarat-erősítése kategóriáit.**

A szorongás jelensége és börtönlelkészi „kezelése” a büntetés-végrehajtás viszonyai között⁵

A szorongás, illetve félelem mint általános izgalmi állapot a fenyegetettség kifejeződése, amit az egyén nem csak fizikailag, hanem pszichikailag, sőt szellemileg is átél. A fenyegetettség-érzetből fakadóan aláássa azoknak a tartást adó belső struktúráknak a szilárdságát, melyek a létezés folyamatosságát biztosítják. Az emberi lét otthonosság-érzetét és -tudatát veszti el, ha nincs bizalomébresztő megbízhatóság, tartás és védelem az egyén számára. A büntetés-végrehajtás folyamatában találkozhatunk különböző fázisú félelem-tünetekkel, amelyek egyrészt „idői” kötöttségük: más az előzetes letartóztatásban a szorongás jellege és foka, más a nem jogerős ítélettel rendelkezőknél, más a már büntetési idejüket letöltőknél, s megint más a szabadulás előtt állóké. Intenzitás és gyakoriság tekintetében a bevezető és a kimenő szakasz a legintenzívebb.

A szorongás szubjektív átélés, ami különböző okokkal magyarázható, de alapvetően a bizonytalansággal függ össze. Két formája:

- **Alapvető szorongás, alapszorongás** (Grundangst)
- **Váradalmakkal összefüggő szorongás** (Erwartungsangst).

Az **alapszorongást**⁶ az egzisztenciális elbizonytalanodás okozza. Megrendülhet valakinek az egészségi állapota, elveszítheti munkahelyét, partneri kapcsolatai megromlanak, önképe megbomlik, közlekedési biztonsága csökken... Ez a „Semmi sem biztos” érzete. A semmi tör be az egzisztenciába, valakinek vagy valaminek az elvesztése, nincs biztos talaj a lába alatt. Mindez a külső támasztékok meglazulásával függ össze.

A másik forma a **váradalmakkal összefüggő, inkább belső forrású szorongás**.⁷ Nincs elég erős belső tartása az egyénnek ahhoz, hogy a szorongást kiváltó külső tényezőkkel sikeresen megküzdjön. Ezért nevezik ezt a „*megbetegedett életkedv*” jelenségének is. Ekkor a szorongás már félelembe megy át, aminek sajátos kifejezése ez a mondat: „Nem bírom ki”. Ilyenkor alakulhatnak ki a fóbiák, például betegségetől, bezártságtól, mélységtől. A megsemmisülés érzete támad fel az egyénben.

Mindkét forma gyakran előfordul börtönviszonyok között tartott személyeknél. Fogvatartottnaknál a bezártság, illetve a külvilág, a szabadabb világ átmeneti redukáltsága vagy elvesztése keltheti fel ezeket az érzéseket.

Az egzisztencia-elemző terápia lehetőségei, amivel a börtönlelkészi szolgálatban is élhetünk

Fontos ennek a kétféle formának a világos elkülönítése a fogvatartottnaknál, akik hozzánk jönnek akár lelkigondozói beszélgetésre, akár csoportfoglalkozásra.

Az **alapszorongás** viszolyg eleinte vagy tartósan a tartást adó struktúráktól, legyen ez akár a börtön házirendje vagy más „börtönkinálat”. Az alapszorongás első renden személyes jelenlétet és tartást sugárzó magatartást, beszélgetést kíván meg a börtönlelkésztől.

Az **elvárás** tekintetében kialakuló szorongás azt kívánja meg, hogy a szorongást keltező forrásokkal történjék meg a konfrontáció. Zárt intézeti viszonyok között a börtönlelkésznek nem feladata a speciális kezelés, de a verbális-mentális segítség igen.

Ez az alapszorongás tekintetében a lelkeszi jelenlétet, a beszélgetést, a belső tartás erősítését jelenti a fogvatartott számára. Fontos, hogy a börtönlelkészszen rátaláljon arra a személyre, aki odafigyel rá, komolyan veszi, érdeklődik dolgai iránt, együtt érez vele, s nem rögtön valamilyen kezelés vagy gyógyszer előírásával kezdi, nem küldi tovább sem a börtönpszichológushoz, sem a börtönorvoshoz. A mellette való kitartásunk belső tartását erősíti. A bizalom, ami ébred a fogvatartottban, további tartás-erősítéshez vezet. A problémák megbeszélése, a szorongást keltő forrásokkal (legyenek azok személyes jellegűek, pl. nehezen elviselhető zárkatárs, vagy tárgyi jellegűek, pl. a börtönviszonyok, a „szürkeség”...) való együttes szembenézés is segíthet a szorongás

csökkentésében. Segítheti az alapszorongás enyhítését az intézeti sport vagy művelődési lehetőségeken való részvétel, az „iskolába járás” is, de a nevelővel kialakuló jó viszony is.

A speciálisabb fáradalom-szorongás tekintetében a börtönlelkész általánosabb feladata, hogy a szorongást feldolgozni képes magatartást segítse kialakulni az elítélten. Alapvető annak tudatosítása, hogy a szorongást ki lehet bírni, el lehet hordozni, s ez már a szabadulás egyik esélye. Többször okozhat szorongást a tudatalatti vagy titkolt túlértékelése önmagunknak vagy éppen a fordítottja. Tehát az önmagunkhoz való viszonyulás és a kiváltó külső okokhoz való viszonyulás megváltozása ígér eredményt. Fontos az igazi, személyes értékekhez való odafordulás (család, valamilyen szakma, barátság, társ, Isten) felébresztése, elmélyítése.

Három, még sajátosabb és célzottabb módszer, amit meggondoltan kell alkalmazni:

- **a dereflexió** (Dereflexion – Frankl szerint)
- **a személyes álláspont megtalálása** (Personale Positionsfindung – Längle szerint)
- **a paradox intenció** (Paradoxe Intention – Frankl szerint).

A **dereflexió** a logoterápia módszere, ami tudatosan fordítja el a szorongó elítélt figyelmét a szorongást kiváltó okoktól és a kialakuló szorongás-érzetektől. A fogvatartott tudatosan fordítjuk bizonyos értelmet és értéket hordozó foglalatosság, gondolkodásmód felé (ez lehet pl. a bibliaismeret növelése, az imádság személyessé tétele). Ezek segítségével a személyiség autonóm folyamatai (pl. alvás, megkönnyebbülés, kapcsolatok alakítása zárkán, intézetben belül) kikerülnek az aggódó-szorongó érzelmek alól.

Az előbbi módszert jól egészíti ki a **személyes pozíció, álláspont kialakítása**. A szorongást kiváltó okokkal szemben személyes álláspontot lehet és kell kialakítani. Az első lépés (pozíció-találás kifelé) a szorongás kiváltó okának a pontosabb elemzéséből áll: „Miből ismeri fel a veszélyt? Mi az, ami tényleg megtörténhet?”. A második lépés (pozíció-találás befelé) során a saját, belső erőforrásokat mérjük fel: „Ezt a helyzetet csak egyszer lenne képes elviselni?”. A harmadik lépés (pozitív pozíció felvétele) annak megkeresése, mi a jó a rosszban.

A Frankl-féle **paradox intenció** arra törekszik, hogy az egyén akár a szorongást kiváltó okokat még kívánja is magának, ennek során a humoros-játékos hozzáállás a valósághoz segít abban, hogy létrejöjjön a felszabadító távolságtartás felvétele önmagunkkal és a kiváltó okokkal szemben.

Az agresszió jelensége és börtönlelkészi „kezelése” a büntetés-végrehajtás viszonyai között

Mi is az agresszió?⁹ Több definíciója van.

- Az agresszió egy tárgy erőszakos kezelése (Längle, 1998)

81. m. 11. p.

9 Mag. Anton Nindl, Lass mich...sonst, Agression aus existenzanalytischer Sicht, in: GLE, Wien, 16. Jhrg. März 1999, Nr. 1 – Alfred Längle, Ursachen und Ausbildungsformen von Agression im Lichte der Existenzanalyse, in: GLE, Wien, 15. Jhrg. Juli 1998, Nr. 2

- Magatartásunk akkor agresszív, amikor „személyeknek vagy tárgyakkal aktívan és célirányosan kárt akarunk okozni, meggyengíteni vagy szorongással és félelemmel akarjuk eltölteni őket”
- Az agresszió akkor is kialakul, amikor beszűkül a személyes tér, amikor hiányt szenvedünk a „ránk-figyelésben”, elismerésben, értelmes cselekedetekben (Nindl, 1999).

Az agresszió kiváltói

Szituációs okok (kiúttalanság, averzív események, a kiváltó személy tulajdonosságai).

Egyéni-belső okok (a pszichoaktivitás szintje magas, a feszültségből származó intolerancia szintén magas, rossz tanulási tapasztalatok, hiányos beleérzési képesség, csökkent empátia; hiányos reflexió annak átgondolására, hogyan esik a másikkal agresszív magatartásunk).

A legújabb, s nem csak Frankl-iskolai kutatások szerint általános a vélemény arról, hogy az emberi psziché funkciói között szerepel a **védelmi mechanizmusok mozgósítása**, ide sorolják az **ösztönöket, az aktivitási szintet és a coping-reakciókat**, s az agressziót ebbe az utóbbi alkategóriába sorolják.

Ezek a coping-reakciók a léleknek ún. „**pszichodinamikai mechanizmusai**”¹⁰, valójában reflexszerűen, automatikusan lefutó védelmi és szituáció-, „kézbentartó” reakciói. Ezek a reakciók sablonyszerűen futnak le a lélekben, gyakran megkerülve a tudatot, a magatartási és viselkedési formákat. A szituációk kézbentartásának, szabályozásának eszközei vagy pszichés mechanizmusai: 1) a veszteségminimalizálás, 2) a paradox mozgás a kézbentartás megvalósítására, 3) agressziós mozgás az elhárítás érdekében, 4) a kezdeti kézbentartás feletti sikerélmény.

Mint már fentebb jeleztük, az agressziót kölcsönhatások váltják ki, ezek a két jelzett komponensből tevődnek össze: a szituációs hatásokból és az egyéni-belső szituációból. A legerősebb hatás kívülről az ún. **kiúttalanság érzése**. Ez az, amikor egy helyzet fenyegető hatása elől nem tud az egyén kitérni. Ezekben a helyzetekben vagy az az érzésünk, hogy ezt nem lehet kibírni (1. sz. Alap-Motívum – AM), vagy az, hogy kapcsolathány miatt túl rideg és élettelen egy helyzet (2. sz. AM), vagy az, hogy szinte elveszünk, a saját értékeink összezavarodnak és sérülnek (3. sz. AM), vagy az, hogy egy-egy helyzet teljesen értelmetlennek tűnik, s nincs értelmes kiút belőle (4. sz. AM). Mind a négy szituációs, külső motívum előfordulhat együtt és külön is a fogvatartottak agresszív magatartásának a hátterében.

De vannak belső, szubjektív motívumok is, az **individuális ösztönzések** az agresszióra. Ide soroljuk a személyiségvonásokat, melyek hatással vannak az egyén aktivitási szintjére, ezeknek szerepük van abban, hogy az egyén milyen problémamegoldó technikával válaszol egy-egy helyzetre: vajon inkább introvertált vagy

inkább extrovertált módon reagál-e, vajon vállalja-e a konfliktust vagy menekülésrel válaszol erre. A velünk született és a szerzett személyiségvonások mellett természetesen fontos szerepe van az élettörténetnek is az agresszív magatartás kiváltódásában. Traumaszerűen átélt korábbi tapasztalatok érzékenyebbé tehetik az egyént, ami oda vezethet, hogy gyorsan támadhat az az érzése, hogy egy-egy helyzetből nincs kiút, ezért erre a veszélyre agresszív kirobbanással válaszolhat. Az egyéni ösztönzők, illetve kiváltó és gátló belső okok között szerepelhet több szemléleti elem, a világnézet és a vallásosság is, amely vagy serkenti vagy gátolja az agressziót.

Van még egy általános faktor, amit ennek a védelmi reakciónak a kiváltódásánál is tekintetbe kell vennünk, ez pedig az **erőökönómia**, ami alapvetően határozza meg azt, hogy az egyén mindig az erőtakarékosabb, a kisebb pszichikai energiát igénylő megoldás felé tart.

Az agresszió kriminál-antropológiai szemléletére most nem szeretnék kitérni. Fontos lenne egy másik dolgozat keretében nyomon kísérni az agresszió útját a pozitív kitérésről a „*negatív destruktivitásig*” (E. Fromm), a verbális-indulati agressziótól az erőszakig, a kriminalizált agresszióig, az erőszakos bűncselekményig. Ez azonban nem témája e dolgozatnak.

Ami börtönviszonyok között a börtönlelkész praxisában leginkább előfordul, az a verbális-indulati agresszió, a zárkán belül, illetve a fogvatartott-fogvatartott, valamint a fogvatartott-felügyelet relációban. Külön fejezetet képez ezen belül az önmaguk ellen irányuló agresszió, a különböző önkárosító cselekmények, illetve súlyos formája, az öngyilkosság.

Milyen eszközeink vannak az agresszív késztetések enyhítésére?

- a szituációs faktorok enyhítése
- beállítódások lehetséges mértékű befolyásolása
- agressziót gátló eszközök alkalmazása
- alternatív magatartásformák elsajátítása.

Szituációs faktorok

Ezek közé sorolhatjuk a nem szükségszerű frusztrációkat, amelyek a bezártságból adódhatnak, az agresszív modelleket (pl. ilyen jellegű tv-filmek nézése a zárkában), a zárkatársak agresszív viselkedésmintáit. Ide sorolhatjuk a még nem teljesen sikeres alkalmazkodást a börtön szabályokhoz, az ebből adódó feszültségeket, amelyek ingerforrások. Ezekkel kapcsolatosan a börtönlelkész egyrészt az istentisztelet, az erre kijelölt helyiség másságát és tágasabb jellegét kínálhatja fel, továbbá azokat a másfajta viselkedésformákat, amivel már a bibliaórai vagy istentiszteleti közösség tagjai sikeresen rendelkeznek.

Ugyanakkor több olyan bibliai, főleg Jézus-jelenet is segíthet ezeknek a környezeti, szituatív hatásoknak a feldolgozásában, kezelésében, melyek kifejezetten Jézus megkísértésére szolgáltak (a pusztai kísértés története, a farizeusok kérdései, Jézus Pilátus és a főpap előtt).

A beállítódás befolyásolása

Ebben fontos szerepe van annak, hogy az érintett egyén érzelmi világában ne következzen be negatív bálványok kreálása, tisztelete, követése. Ilyen lehet a másik fogvatartott magatartásának követése, az erőszak, a „body-building-szemlélet” csodálata, idealizálása, a felügyelettel szembeni vak és oktalan ellenszegülés. Erről akár személyes lelkigondozói beszélgetés során, akár csoportfoglalkozáson érdemes és szükséges is beszélni, elsősorban a békességre és az ellenség szeretetére intő Igék alapján. A beállítódás felül-bírlata az egyéni reflexióval kezdődik (*Jó az, a mit teszek? – Heyles és célszerű azokat a mintákat, viselkedési formákat követni, amit környezetem sugall, vagy éppen rám akar kényszeríteni? – Ki és hogyan segít nekem ezek kivédésében?*) De ide tartozik mások sorsának az elemzése is, a „tanulás más kárán”, de a szociális tanulás kiscsoportos formája is (*Mások hogyan dolgozzák fel ezeket a zárkaélményeket?*).

Agressziót gátló eszközök, módszerek

Itt természetesen nem a biztonsági eszközökre, még kevésbé a kényszerítő eszközökre, esetleg gyógyszeres befolyásolásra gondolok. Kifejezetten a mentális eszközök állnak előtérben és rendelkezésére a börtönlelkésznek. Minden más eszköz manipuláció vagy szerepkörének túllépése lenne. Önmagában a büntetés-végrehajtás rendszere egyszerre gátló eszköz, ebben az egyházi foglalkozások kifejezetten erre specializálódtak; egyszerre pedig ingerkörnyezet is éppen zártságával, sajátos belső rendjével, gyakori zsúfoltságával. Ugyanakkor az agresszív készletének kioltása, de legalábbis jelentős enyhítése lehetséges verbális, Igei, bibliai eszközökkel, az énekléssel, az esztétikai élménnyel, versekkel, a közösség élményével, amely hordozza az egyént, az imádság erejével, a közös lelki élmények terápiás hatásával. Ez a valódi többdimenziós Logos-terápia és közösségi koinónia-terápia!

Alternatív magatartásformák kínálata és elsajátítása

Az alternatív magatartásformák felmutatása, elsajátítása és alkalmazása is segítséget nyújt az agresszív magatartásformák feloldásához. Ez is jó lehetősége a börtönpszichológusnak, amivel az egész zárt-intézeti rendszer elviselhetőbbé tételéhez hozzájárulhat, nem feledtetve annak büntetés-végrehajtó célját.

Ebben a tekintetben elsősorban az önmegfigyelés és a személyes élet értelmének a felfedezése segít. Ez mindenestől fogva tanulási folyamat, amelynek során jó eszköznek bizonyul a saját érzések és kívánságok verbalizálása, megfogalmazása, megbeszélése akár lelkigondozói-négy szemközti, akár csoportbeszélgetés keretében. Hasznos a konstruktív jellegű beszélgetés a konfliktusokról, amik a fogvatartottat agresszív magatartáshoz vezették, amelynek során megtapasztalhatja a börtönlelkész és az istentiszteleti közösség együttműködő-segítő hozzáállását problémájához, feldolgozásában segítséget nyújthat. Az ellenség szeretetének krisztusi életmintája, ennek feldolgozása, az öskeresztyének, valamint a modern idők börtönjáróinak, pl. Csiha Kálmán erdélyi püspöknek vagy Szilágyi Sándor könyveinek (Fény a rácsokon; Boldog rabságom) cso-

portfeldolgozása, az ezek által megjelenített börtönhelyzetek megismertetése és feldolgozása szintén további segítség lehet.

Önérték, önértékre nevelés¹¹

Általánosan elfogadott a szakirodalomban, hogy csak erős személyiség, tehát az, aki jó önértékkel és önértékeléssel rendelkezik, tud tartósan megküzdeni az agresszióval, a zárt intézeti viszonyokkal, a bűnözés ismétlődésének a kényszerével. Ezért fontos börtönlelkészi feladat az **önértékre nevelés**.

Az önértéknek köze van az értékhez. Az **általános értékek** mellett, amelyek ún. érték-univerzáliaiak, vannak még a **személyes értékek**. Ez utóbbiak nem csak egy személyre vonatkoznak, hanem egy adott helyzetre is. Helyzetenként kell az egyénnek ráéreznie ezekre.

„**Az érték az, ami érint engem**” (R. Allers). Érték tehát az, ami mozgásba hozza az érintett személyt, amit jónak, számára fontosnak tekint. Végső soron az értékre az egyénben a lelkiismeret bólint rá. Az önértékelés pozitívum, ha az reális, hozzásegít az egyén stabilitásához, elégedettségéhez, személyén keresztül pozitívan hat környezetére, embertársaira is.

Az önérték erősítése

Legtöbb fogvatartottnál baj van az önértékkel, illetve önértékeléssel: vagy túlbecsülik vagy lebecsülik önmagukat. Ott erősíthető, ahol a fogvatartott személyét a többiek nem nézik le, nem áll folyamatos lebecsülés, semmibevétel hatása alatt, ahol a felügyelet is emberszámba veszi őket.

A börtönlelkésznek fontos kiegyensúlyozó szerepe van az elítéltek önértékének reális látásában, a sérült vagy eleve gyenge önérték erősítésében, ennek eszköze a másikra való **tartós és előítélet-mentes odafigyelés**.

Fontos eleme az önértékre nevelésnek, hogy **a másikat úgy fogadom el, ahogy van, előfeltételek nélkül** – számomra ő nem csak egy elítélt, hanem Isten (lehetséges) gyermeke, testvérem!

Az elfogadás, az akceptálás nem a bűnözőre, hanem az emberre, az Isten teremtményére vonatkozik, ennek másik eszköze a **szeretet**. *Dosztojevszkijtől* megtanulhatjuk: „Szeretetről akkor beszélhetünk, ahol a másik embert úgy nézem, ahogyan őt maga Isten látja, illetve elgondolta”. A szeretet az önértékre nevelés egyik eszköze.

A szeretet azonban nem vak és nem vakít el, látja és láttatja a hibákat is, hogy a másikat személyileg növekedésre, változásra serkentsen.

Fontos feladat elvezetni a ránk-bízottakat **az önálló, értékorientált döntéshozatalra**. Ez abban is kifejeződik, hogy a zárkakonfliktusokat és egyéni kríziseket, ami a be-

zártságból adódik, kezeljük úgy, mint pozitív kihívásokat, amelyek segítenek a rosszban is meglátni a jót!

A nevelésben és a felkészítésben nincsenek receptek. Minden eset más. Alapvetően így fogalmazhatunk: elsegíteni a másikat oda, ami jó neki. Ez valójában minden egyházi alkalomnak a célja. S mivel a nevelés mindig kapcsolatot jelent, döntő jelentősége van annak a kérdésnek, mennyire élő, mennyire aktivált az elítélt kapcsolata Istenel, a Bibliával, azokkal az értékekkel, amiket a zsidó-keresztény kultúra hordoz és adhat. Ez az **értékorientált nevelés három szinten valósul meg**:

- az életet elfogadom és szeretem tér-idői voltában/ez a „teremtett világ”
- Mondj igent az életre!/Az élet mint alapvető érték elfogadása
- Az élet mint lehetőség arra, hogy az legyek, aki vagyok!/Személyként fogadom el magamat.

Coping¹²

A bezártság, a prizonizáció okozta ártalmak leküzdésében, a copingban nem nélkülözhető segítséget tud nyújtani a börtönpszichológia. Ami az egyik legnagyobb veszély, az az üresség, az *egzisztenciális vákuum* (Frankl kategóriája), illetve ennek leküzdése, aminek hiányában az elítélteken a közöny, a depresszió vagy még súlyosabb jelenségek vesznek erőt. Ennek kivédésre a büntetés-végrehajtás természetesen kínál alternatívákat: levelezés, telefonálás, látogatók fogadása, rövidtávú eltávozás, intézetben belüli iskolai, művelődési és sportfoglalkozások, szakkörök, egyházi alkalmak. Az egyházi alkalmak sajátossága, hogy az értékviszáltságból kisegítse a fogvatartottakat.

A már említett **közöny** kialakulása az egyik veszély, ami enyhe személyiségzavart is okozhat. Az ilyen elítélt lehet hirtelen reakciójú és nagyon önző. Akár nárcisztikusnak, akár hisztériára hajlónak is tűnhet a felületen szemlélő előtt. Sokszor a nyakasság az, ami csak a pillanatnyi érdekek megvalósítását tűzi ki célul. Ezek mind olyan tünetegyüttest mutatnak, ami a börtönviszonyokra adott negatív coping megnyilvánulásai.

Elég gyakoriak a **trotz-reakciók** is az elítélteknél, mint a **negatív coping** formái. Ezekből pozitív irányba hozni ki őket nem könnyű feladat, mert az elítélteknél és egyben az intézeti-közösségi feladat, mivel gyakran nehezen motiválhatóak, nehezen szólíthatóak meg. Az intézeti pszichológussal és a nevelőkkel együttműködve, közös stratégiák kidolgozásával lehet eredményt elérni.

Az akaratérettetés lehetősége¹³

A pozitív irányvétel, értékorientált döntésekben fontos szerepe van az akaratnak. Nem véletlen, hogy Urunk többször tette fel ezt a kérdést: „*Akarsz-e meggyógyulni?*”

12 Hasznos tanulmány e tekintetben a már idézett Mag. A. Nindl tanulmánya, *Lass mich... , sonst...* in: GLE März 1999, 16. évfolyam 1. szám, Wien, 38. p.

13 Rendkívül érdekes és értékes tanulmány e vonatkozásban Alfried Längle tanulmánya:

Die Willensstärkungs-methode (WSM), in: GLE, April 2000, 17. évfolyam, 1. szám, Wien, 4. p.

Az akarat ebben az érelemben eltökéltség arra, hogy a kiválasztott értéket elérjem. Frankl értelmezésében: *az egyén szellemi ereje, amivel a kiválasztott cél elérésére törekszik.*¹⁴

Az értékorientált akarterősítés módszerének lépései

- 1) *alapozó munka*, melynek során a spontán mozgatórugókat igyekszünk tisztázni (pl. a börtönviszonyok pozitív feldolgozása, a jövőperspektíva kidolgozása);
- 2) *probléma-meghatározás*, melynek során ellenérvekkel szembesítjük az elítéltet, amelyek akadályozhatják, más célok ezekkel való összefüggését tisztázzuk, a várható nehézségeket is felvázoljuk, ami aztán értékelő mérlegeléshez vezet, s döntéshelyzetbe hozza az érintett személyt;
- 3) *a cél elsajátítása, kapcsolatfelvétel, a kitűzött értékek megkedveltetése*, érzelmek ébresztése a céllal vagy célokkal kapcsolatban, aminek a várható eredménye az értékélmény, érték-érzet kialakítása;
- 4) *az értelmezési horizont kitágítása*, amit az érték kötődés jelent, amelynek során egy adott érték és az érintett személy egész életének az összefüggése kerül középpontba, az érték-motiváció becsatolása az egész életszemléletbe;
- 5) *mege erősítés*, mely már az új, elért érték begyakorlását jelenti, amit bizonyos mértékig az ismétlődés és a realizálási technikák alkalmazását is segíti.

Balogh Attila

Kábítószer-prevenációs részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben

A magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a kábítószer-prevenációs körletek kialakításának konkrét jogszabályi feltételeit a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletet (a továbbiakban: Rendelet) módosító 18/2002. (XI. 30.) IM rendelet rendelkezései határozzák meg. Természetesen a büntetés-végrehajtási szervezetet a feladat nem érte felkészületlenül, hiszen a kábítószer-ellenes stratégia kidolgozása a büntetés-végrehajtási szervezet részéről már jóval a módosító szabályozás hatályba lépése előtt megtörtént. Több mint egy évtizede rendelkezünk kábítószer-ellenes stratégiával, amely összhangban van a nemzeti stratégia céljaival és elveivel.

Stratégiánk három fő eleme közül (kínalatsökkentés, keresletcsökkentés, ártalomcsökkentés) a kínalatsökkentésnek egyik lényeges módozata – a kábítószer-prevenációs körletek kialakítása – lehet megoldás az intézeteinkben megjelenő kábítószer-problémára, ami természetesen csak egy része a komplexen végrehajtandó feladatoknak. A tapasztalatok szerint a magyar bv. intézetekben a droghelyzet még nem kritikus, így a hangsúly a kínalat csökkentésén és a megelőzésen van. Ugyanakkor az ártalomcsökkentés sem lehet elhanyagolható feladat a jövőben, mert várhatóan növekedni fog az ún. kemény-drogosok száma az intézetekben.

Tekintettel a téma kiemelt jelentőségére a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztálya és Egészségügyi Főosztálya 2004-ben közösen két alkalommal is vizsgálta a kábítószer-prevenációs csoportok kialakítását és működését. (Az ellenőrzések nyomán készült jelentés képezi ennek a tanulmánynak az alapját.)

Mint említettük: jogszabályok írják elő a büntetés-végrehajtás számára a kábítószer-prevenációs részlegek létesítését. E jogszabályok egyike csak a Rendelet módosítása, amelynek a vonatkozó rendelkezései más jogszabályokkal összhangban, illetve rájuk építve születettek meg. Tekintettel arra, hogy a jogszabályok részletes ismertetése a Börtönügyi Szemle 2003. évi 1. számában Garami Lajos részéről kellő alapossgal megtörtént, ezért az ismeretek frissítése érdekében, csak felsorolás jelleggel szükséges jelezni néhány olyan fontos szabályozást, amelyek a büntetés-végrehajtás szervezetére is kiemelt feladatokat róttak:

- 96/2000. (XII. 11.) OGY határozat a kábítószer-probléma visszaszorítása érdekében készített nemzeti stratégiai program elfogadásáról
- 1036/2002. (IV. 12.) Korm. határozat a kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program rövid és középtávú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról

- 1009/2004. (II. 26.) Korm. határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája rövid, közép- és hosszú távú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (Ez a jogszabály, amely Garami Lajos tanulmányának megjelenését követően lépett hatályba, a kábítószer-használó fiatalok és fiatal felnőttek számára kezelési programok és speciális részlegek kialakítását határozza meg a büntetés-végrehajtási szervezet számára)
- 1129/2004. (XI. 24.) Korm. határozat a kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (E határozat hatályon kívül helyezte a 1036/2002. (IV. 12.) Korm. határozatot, és újabb feladatokkal fogalmazott meg a kábítószer-probléma kezelésére vonatkozóan.)

A kábítószer-prevenációs részlegek kialakításának előkészítése 2003-ban kezdődött meg, és az év végére 11 intézetben meg is indulhatott az érdemi munka. További két intézetben sikerült megteremteni a speciális csoport működésének feltételeit, így 2004-ben már 13 helyen működhetett kábítószer-prevenációs csoport:

- Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Baracscai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Budapesti Fegyház és Börtön
- Fiatalok Országos Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl
- Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő
- Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet
- Kalocsai Fegyház és Börtön
- Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet (itt 2004-ben kezdte meg munkáját a prevenációs részleg)
- Márianosztrai Fegyház és Börtön
- Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet
- Szegedi Fegyház és Börtön
- Váci Fegyház és Börtön

A jelzett intézetekben (az esztergomi kivételével) szolgálatot teljesítő és a speciális csoporttal foglalkozó, illetve a kábítószer-prevenációs körlete működését előkészítő személyi állomány részére 2003-ban a Budapesti Fegyház és Börtönben egynapos tájékoztató értekezlet került megrendezésre. Megtörtént a feladat végrehajtásával kapcsolatosan kiadott szabályozások: a kábítószer-prevenációs részlegen elhelyezett elítéltek és előzetesen letartóztatottak ügyeinek intézésére vonatkozó egységes eljárásról szóló 1-1/54/2003. (IK Bv. Mell. 7.) OP intézkedés (a továbbiakban: OP intézkedés), valamint az országos parancsnok általános helyettesének 2-1/1/2003. (IK Bv. Mell. 11.) számú intézkedésének – ami tartalmazza a témakörre vonatkozó Módszertani Útmutatót – részletes elemzése.

Az értekezleten elhangzott kérdések, felvetések alapján már érezni lehetett, hogy az új feladat végrehajtása ugyan nem lesz zökkenőmentes, de a személyi állománynak a szükséges ismeretei megvannak ahhoz, hogy a kábítószer-prevenációs körletek szak-

mai munkáját megszervezze és irányítsa. Ugyanakkor, ahogy ez már az értekezleten és az előkészítő munka során is látszott, a civil szervezetek bevonása a munkába indokolt volt, mivel nem minden intézetben van olyan szakszemélyzet, amelyik a kábítószer-problémakört kellő mélységben ismeri, a speciális programok magvalósítása pedig igényli a magas képzettséggel rendelkező szakembereket. A civil szféra bevonása természetesen költséget jelentett, melynek fedezetéül a Gyermek-, Ifjúsági- és Sportminisztérium részéről a büntetés-végrehajtási szervezet rendelkezésére bocsátott 27,3 millió forint szolgált.

A feladatok végrehajtásában együttműködő társadalmi és civil szervezetek tevékenysége

Noha a személyi állomány tagjai közül kerültek ki azok az oktatók, illetve terapeuták, akik a speciális csoporttal célzottan, terápiás jelleggel foglalkoznak (ez súlyozottan két intézetre – Fiaalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet – volt érvényes), számos esetben került sor társadalmi és civil szervezetek bevonására. Valamennyi intézetnél – ahol külső szervezetet vontak be a terápiás munkába – együttműködési megállapodás vagy szerződés készült. A megkötött szerződésekben, együttműködési megállapodásokban részletesen foglalkoztak a két fél által vállalt feladatokkal, és annak személyi és tárgyi feltételeivel. A megállapodások és szerződések problémája volt esetenként, hogy azokban nem határozták meg pontosan a foglalkozások számát, idejét vagy tematikáját.

Az intézetekben megjelenő civil vagy társadalmi szervezetek heterogén képet mutatnak. A drogambulanciákon kívül karitatív szervezetek, tanintézmények, állami intézmények szakirányú végzettséggel rendelkező alkalmazottjai segítették, segítik a preventációs célok megvalósítását.

Az **Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben** a *Bács-Kiskun Megyei Rendőr Főkapitányság* közreműködésével – felvilágosító beszélgetések, videó-vetítés formájában – bűnmegelőzési foglalkozásokat tartottak. A fogvatartottak konfliktuskezelő képességének fejlesztésére a *Kalocsai Fegyház és Börtön pszichológusa* terápiás foglalkozásokat, személyiség-fejlesztő tréningeket tartott az intézetben, amely *szereződéses pszichiáter* munkáját is igénybe vette.

A **Baracscai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet** a ráckeresztúri *Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Drogterápiás Központ* szolgáltatását vette igénybe, a Központ – heti 1-4 órában szervezett egyéni és csoportos foglalkozásokat különböző témakörökben (drogismeret, önismeret, konfliktuskezelés stb.) A *Baptista Szeretet Szolgálat* lelkésze kéthetente jár be az intézetbe, általában kétórás csoportos és egyéni foglalkozást tart, melynek célja az önismeret megszerzése és a lelki megnyugvás segítése.

A **Budapesti Fegyház és Börtönben** *Choly Daróczy József* tartott előadásokat a roma-kérdéssel kapcsolatban. Az *Esterházy Károly Tanárképző Főiskola* oktatói tiz alkalommal tartottak előadást a szabadulás utáni életvitel, illetve a munkahelykeresés témáiról. *Palló József* *bv. őrnagy*, a *Rendőrtiszti Főiskola Bv. Tanszékének tanára* az európai uniós csatlakozással kapcsolatosan adott tájékoztatót.

A **Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökököl** az *AVP Hungary* hetente két alkalommal tartott csoportos és egyéni foglalkozásokat a kábítószer-problémáról, kezelésének lehetőségeiről, a drog-fogyasztás ártalmairól és pszichés hatásairól. A *Tiszta Jövőért Alapítvány* munkatársai a drog-fogyasztás hatásainak témakörét dolgozták fel a speciális körlet fovatartottjaival.

A **Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn** a Miskolc Város Kulturális Egyeztető Fóruma irányítása alatt működő *Miskolci Drog Ambulancia* a drog-függésről és a drog-fogyasztásról tartott rendszeresen csoportos foglalkozásokat. A *Megyei ÁNTSZ* a komplex egészségfejlesztés témakörét dolgozta fel, a *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr Főkapitányság* pedig bűnmegelőzési célú előadásokat tartott.

A **Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet** a *RÉV Szenvedélybetegeket Segítő Szolgálat* segítségét vette igénybe, a Szolgálat munkatársai kéthetente ismétlődő kiscsoportos foglalkozást tartottak, mely során a konfliktuskezelés, illetve az életút-tervezés lehetőségeit beszéltek meg a fogvatartottakkal. A *Heves Megyei Kábítószerügyi Egyeztető Fórum* a drog-fogyasztással járó problémákat dolgozták fel, a *Konszenzus Alapítvány* a kábítószer-függésről tartott előadást, egy megyei *addiktológus* a drog-függés kezelésének lehetőségét ismertette.

A **Kalocsai Fegyház és Börtönben** a *helyi Rendőrkapitányság* – videó-vetítéssel egybekötött bűnmegelőzési felvilágosító beszélgetéseket tartott. A *helyi kórház pszichiátere* havonta két alkalommal tart személyiség-fejlesztő, önismereti foglalkozásokat a fogvatartottak részére.

A **Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben** az esztergomi *Szent Jakab Szenvedélybeteg Segítő Központ* heti egy alkalommal csoportos foglalkozást tart a fogvatartottak részére, melynek célja a drog-probléma kezelése, megelőzése.

A **Márianosztrai Fegyház és Börtön** a *Magos-Fa Alapítvány* szolgáltatását vette igénybe, az Alapítvány jogi, egészségügyi kérdésekben tartott felvilágosító előadásokat, illetve tréningeket.

A **Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet** a *Dr. Farkasinszki Terézia Ifjúsági Drogcentrummal* működött együtt a kábítószer-függéssel járó problémák ismeretterjesztése terén.

A **Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben** a személyzet egy része külön kiképző tanfolyamon vett részt, így az intézet belső humán erőforrásból oldja meg a speciális csoportban elhelyezett fogvatartottakkal történő foglalkozást.

A **Szegedi Fegyház és Börtön** – Nagyfához hasonlóan – a *Dr. Farkasinszki Terézia Ifjúsági Drogcentrummal* dolgozik együtt. A csoportban – heti két foglalkozást tartva – az egyéni problémákat, a feszültségek okát beszélnek meg, továbbá ventiláció keretében a napi problémákat dolgozzák fel, ezzel is a drog-függést célozzák csökkenteni, lehetőség szerint a visszaesést kizárni.

A **Váci Fegyház és Börtönben** – mint Márianosztrán – a *Magos-Fa Alapítvány* tartott előadásokat, foglalkozásokat, tréningeket jogi, egészségügyi kérdésekben. A *helyi munkaügyi központ* munkaerő-piaci tréninget tart: a szabadulásra készít fel, s – az inté-

zet kellően alapos előkészítését követően – a szabadulókat csoportos kimaradásra viszi a munkaügyi központba.

A kábítószer-prevenációs részlegbe helyezés előkészítése

A fogvatartottak speciális csoport és a csoportba helyezés alapvető jellemzői, illetve feltételei a következők:

- valamennyi fogvatartott számára elérhető kell, hogy legyen
- önkéntesség
- mintaadás az ellenőrzéshez
- speciális kezelési programok
- kedvezmények a fogvatartott részére a motiváció érdekében
- „kihelyezés” kábítószer fogyasztása esetén

A fogvatartottak prevenációs részlegre helyezésének előkészítéséhez különböző gyakorlatot alkalmaztak az intézetek:

- Az egészségügyi befogadás során tett nyilatkozatokat (kábitószerrel való érintettség: fogyasztás vagy terjesztés) vették figyelembe az előkészítő nevelők, majd az egyéni meghallgatásokat követően a csoportba helyezésre vonatkozó kérelmet terjesztettek be a fogvatartottak;
- az intézet videó-hálózatán és nevelői foglalkozásokon ismertették meg a programot a fogvatartottakkal, majd ezt követően összesítették a jelentkezőket (ez volt a leggyakoribb megoldás);
- a meglévő speciális csoportot (önkéntes körlet) egészítették ki a kábítószer-problémával küzdő fogvatartottakkal (Budapesti Fegyház és Börtön);
- szűkebb fogvatartotti kört, a nőket célozták meg, figyelembe véve az érintettséget és a veszélyeztetettséget (Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet);
- megtörtént az intézet teljes fogvatartotti körének szondázása a kábítószerrel való érintettség tekintetében (Baracscai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet), majd a rászorultságot vették figyelembe.

A Szegedi Fegyház és Börtönben a speciális csoportba helyezés előtt már a kiválasztásba bevonták a külső szakmai szervezetet – amely később a foglalkozásokat tartotta. A helyi drogambulancia szakemberei a kábítószer-problémához leginkább illeszkedő teszteléseket hajtottak végre, majd szakmai javaslatukat az intézetnek átadták, mely alapján a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság (a továbbiakban: befogadási bizottság) a döntését kellő szakmai alapon hozhatta meg. Ki kell emelni, hogy ebben az esetben az ambulancia térítésmentesen segített.

A jelentkezők minden esetben kérelmi lapot töltöttek ki, a nevelők ezeket a fogvatartotti alrendszer kérelmi menüjében rögzítették. Ezzel a mechanikusnak tűnő intézkedéssel lehetett egyértelműen az önkéntesség tényét adminisztrálni, hiszen a speciális programban való részvétel egyik alapeleme a fogvatartott önként történő részvétele.

A nevelői és pszichológusi vélemény elkészülését követően kapta meg a befogadási bizottság az anyagokat, majd döntött a behelyezésről. Abban is változó gyakorlat alakult ki, hogy a bizottsági üléseken a behelyezést kezdeményező nevelő, a fogadó neve-

lő és a pszichológus vagy pszichiáter közül ki legyen jelen. Elegendőnek kell tekinteni a szakterületi véleményeket, ha azok a vonatkozó OP intézkedés, továbbá a Módszertani Útmutató alapján készülnek el. A férőhelyek kihasználatlansága esetén valóban nem szükséges a jelzett személyek jelenléte a bizottsági döntésekor, de amennyiben már kevés a szabad hely, s a befogadási bizottság ülésén elutasító döntések is értelemszerűen szülni fognak, mindenképpen indokolt a jelzett szakszemélyzet jelenléte, akik a bizottság munkáját maradéktalanul segíthetik szakmai érveikkel. Ezzel el lehet érní, hogy mindig az éppen legjobban rászoruló kerüljön be a csoportba. Az állomány számára sem jelent jelentős többletfeladatot a bizottsági ülésen történő részvétel, a bizottság tájékoztatása és a szakmai érvek esetleges ütköztetése, hiszen nem heti rendszerességgel kell a csoportba behelyezni fogvatartottakat.

Az alkalmazott kedvezmények – motiváció

Külön kiemelésre érdemes a kábítószer-prevenációs körletek egyik alapvető jellemzője: a fogvatartottak motiválásának kérdése. Az alkalmazott kedvezmények tekintetében elsősorban a csomagküldés, a látogatók fogadásának gyakoribbá tétele a gyakorlat, de az átlagnál jobb elhelyezési körülmények önmagukban ugyancsak motiváló tényezőknek tekinthetők.

A Budapesti Fegyház és Börtön kivételével minden intézetben legalább eggyel több csomag beküldésére van mód. Azokban az intézetekben (pl. Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet), ahol négy csomag beküldésére van lehetőség, nem látták indokoltnak a csomagok számának további emelését. A látogatók fogadása gyakorisága növelésével szintén élnek az intézetek, a fogvatartottak ezeket a kedvezményeket értékelik, hasznosnak tartják.

A Budapesti Fegyház és Börtönben a jelzett kedvezmények biztosítása nélkül is elégedetten nyilatkoznak a fogvatartottak, hiszen itt kimagaslóan jók az elhelyezési körülmények és az ellátás. Tágas és praktikus berendezett zárkák mellett nagyon jól felszerelt közösségi helyiség áll a csoport tagjainak rendelkezésére. Ebben az intézetben tehát ezek a tényezők – az átlagtól eltérő elhelyezési lehetőségek, a részlegek technikai felszereltsége stb. – jelentik a fogvatartottak számára a motivációs tényezőt.

A kábítószer-prevenációs körletek kialakítása, jellemzői

A kábítószer-prevenációs részlegek kialakítására kijelölt intézetekben tizenkét helyen oldották meg úgy a fogvatartottak elhelyezését, hogy külön körletre vagy körlet-részre, közös zárkákba, illetve zárkába kerültek a csoport tagjai. Szirmabesenyőn, a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetben a fogvatartottak az eredeti elhelyezési körülményeik között maradtak, a foglalkozásokat tartják meg együtt számukra.

Megjegyzendő, hogy nincs akadálya annak, hogy a fogvatartottak elhelyezése változatlan maradjon, hiszen az OP intézkedés 8. pontja értelmében erre van mód: „Prevenációs részleget lehetőség szerint külön körleten vagy körletrészen kell kialakítani.” A „lehetőség szerint” megfogalmazás révén, illetve az intézkedés elkészítése során is deklarálva lett, hogy nem kötelező a közös elhelyezés, noha az praktikusabb, mint a

szétszórt elhelyezés, s a gyakorlati haszna is jóval nagyobb. E szabályozás célja elsősorban az volt, hogy a speciális kezelésbe, programokba bevont személyeket olyan terápiás közösségbe helyezük át, amely a példamutatáson, a közös sors vállalásán keresztül motivációs erővel segíti az esetleges problémák feldolgozását, megoldását. Nyilvánvaló volt az is, hogy a viszonylag komfortosabb elhelyezési körülmények, a „védett környezet” tovább növelhetik a prevenciós programok hatékonyságát.

Amikor az OP intézkedés jelzett szabályozását (8. pont) megfogalmaztuk, a fenti célok érvényesítésének szem előtt tartása mellett figyelembe kívántuk venni az intézetek eltérő elhelyezési adottságait, illetve azt is, hogy az új közösségek, csoportok kialakítása továbbra is egy kényszerközösséget hoz létre, ahol személyes konfliktusok, a csoportkohéziót csökkentő belső ellentétek is megjelenhetnek.

A kábítószer-prevenciós részlegen elhelyezett fogvatartottak összetétele valamennyi intézetben heterogén képet mutat. Az OP intézkedés 5. pontjában meghatározott szempontok szerinti fogvatartottak (fogyasztók, terjesztők, védeni kívánt személyek) változó arányban kerültek be a speciális csoportba. Tekintettel arra, hogy még sehol nem kellett teljes telítettséggel működtetni a csoportot, nem is volt szükség arra, hogy valamilyen szempontból kiemelten preferáljanak bizonyos fogvatartotti kört. Mindamellet nyomatékosítani szükséges, hogy célszerű a behelyezésre vonatkozó döntéseket mindig egyéniesítve meghozni a bizottságnak, ami természetesen nem zárja ki célzott személyekre szűkített vizsgálatot vagy előkészítést.

A kábítószer-prevenciós körletek befogadó képessége változó. Amíg a Budapesti Fegyház és Börtönben például összesen 30 fő befogadására alakították ki a körletrészt (öt zárkával), addig a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Kalocsai Fegyház és Börtönben tíz-tíz fő elhelyezését oldották meg, mivel az intézetek adottságai csak annyit tettek lehetővé, továbbá a létszámhelyzetük sem indokolja egy nagyobb méretű csoport kialakítását.

A lehetséges férőhelyeket egyik intézetben sem tudták maradéktalanul betölteni, mindenhol voltak üres helyek. A körletek kialakításánál a zárkák méretétől függően döntöttek, ennek megfelelően a speciális csoportok elhelyezése részlegyszerű vagy csak egy zárkára szorítkozó. A nagyobb befogadóképességgel rendelkező intézetekben (Budapest, Tököl, Vác, Szeged) a külön részleg kialakítását látták célszerűnek, míg a kisebb intézetekben (Eger, Kalocsa) általában egy zárkát jelöltek ki erre a célra.

A több zárkában történő elhelyezés kialakítása előnyösebb, mint egy nagy zárkaközösség létrehozása, amit egy megyei intézetben lefolytatott vizsgálat is igazolt, mivel az ellenőrzés során a fogvatartottak személyes konfliktusokról, alkalmazkodási problémákról számoltak be. A viszonylag nagyobb, új csoport kialakításával az összeszokott zárkaközösségeket bontják meg, újabb és sokszor kevésbé ismert fogvatartottaknak kell egymáshoz alkalmazkodniuk. A keletkező feszültségek kezelése a nevelők számára többletfeladatot jelenthetnek, ami a szakmai munka rovására mehet. A megoldás a kisebb zárkaközösségek kialakítása. Ezzel a kezelés érdekében kialakítandó differenciálás elve érvényesülhet. Mindenképpen szükséges azt a tényt kiemelni, hogy a kérdéses intézet a problémát egyéni és csoportos foglalkozások szervezésével nagyon jól kezelte, mely munkának köszönhetően a csoporton belül konszolidálódott a helyzet.

A speciális csoportok férőhelyei (a 2004. október végi létszámadatok alapján), bővítési lehetőségek és szándékok

Intézet	Férőhely	Létszám	Bővítési lehetőség az adott körleten	Bővítési szándék
Allampusztai Országos Bv. Intézet	10	10	van	van
Baracscai Országos Bv. Intézet	12	10	nincs	nincs
Budapesti Fegyház és Börtön	30	23	nincs	van
Fiatalkorúak Bv. Intézete, Tököl	12	7	nincs	van
Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézete, Szirmabesenyő	18	7	van*	nincs
Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	10	8	nincs	nincs
Kalocsai Fegyház és Börtön	10	6	nincs	nincs
Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézet	8	8	nincs	nincs
Márianosztrai Fegyház és Börtön	10	9	nincs	nincs
Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	12	9	nincs	van
Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	25	20	van	van**
Szegedi Fegyház és Börtön	12	12	van	van
Váci Fegyház és Börtön	18	16	van	van
Összes létszám	187	145		

* A Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében, Szirmabesenyőn kisebb közösségeket alakítottak ki úgy, hogy a fogvatartottakat szintenként helyezik el.

** Konkrét bővítési lehetőség és szándék a bernátkúti alegységben van, továbbá a mélykúti alegységben a női fogvatartottak jelenlegi elhelyezési körülményei lehetővé teszik a létszám emelését, melyre a szándék szintén megvan.

Valamennyi zárkában vagy részlegben az intézeti átlaghoz képest komfortosabb elhelyezést igyekeztek kialakítani. Televízió volt a zárkákban, sőt a kedvezőbb elhelyezés érdekében a Budapesti Fegyház és Börtönben mind az öt zárkában hűtőszekrényt is elhelyeztek. A zárkák és foglalkozatók, közösségi helyiségek „otthonosabb” megoldását a fogvatartottak is érzékelték és értékelték, valamennyien az elhelyezésük javulását emelték ki a megjelölt pozitívumok közül. Az intézetek további – elektronikus eszközökkel kívánták emelni az elhelyezés színvonalát, ilyenek voltak: HiFi torony, CD lejátszó, videó-magnó, nagyképernyős televízió, filmek, kazetták, CD lemezek biztosítása.

A mintavétellel kapcsolatos kérdések

A mintavétel tervezésekor az intézetekben körültekintően jártak el: a fogvatartott vagy más illetéktelen személy nem tudta a vizsgálat idejét. A minták vételére változó gyakorlatot alakítottak ki. Egyes intézetekben mindenkinek egy időben (egy napon) kellett mintát szolgáltatnia, míg a második változat szerint különböző napokra tervezték az ellenőrzéseket. (Mindkét változat megfelelően tudja biztosítani a mintavétel váratlan és kiszámíthatatlan voltát, sikeres végrehajtását.)

A Baracscai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Márianosztrai Fegyház és Börtönben, továbbá a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben az

ABOTT Uv spektrofotométert, a Kalocsai Fegyház és Börtönben, valamint a Nagyszőlősi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben a tízfaktoros, a többi intézetben az ötfaktoros drogtestet választották a kábítószer-fogyasztás kimutatására. Kivételt jelentett a Szegedi Fegyház és Börtönben alkalmazott teszt, mely nyálminta-vétel alapján történt.

A drogfogyasztás kimutatására irányuló vizsgálatokat az intézetek a Módszertani Útmutatóban foglaltak szerint hajtották végre. A drogszűrést minden, a kábítószer-prevenációs csoportban elhelyezett fogvatartottnál a behelyezés előtt elvégezték. A továbbiakban – ahol már több mint egy hónappal az ellenőrzés időpontja előtt kezdte tevékenységét a kábítószer-prevenációs csoport – havonta, szűrőpróba-szerűen került sor a drogvizsgálatra.

Több intézetben volt pozitív eredmény, de a később végrehajtott vizsgálatok, nyomozati eljárások egyetlen egy alkalommal sem támasztották alá a kábítószer-fogyasztás tényét: az esetleges pozitív eredmény minden esetben valamilyen legálisan bevett gyógyszer hatása jelentkezett. Az utóbbi esetekben nem kellett a büntetőfeljelentést megtenni. (Volt olyan pozitív teszteredmény, amely a mákos teszta fogyasztásával volt kapcsolatban.)

Bevált gyakorlat az intézetekben, hogy a mintaadást a WC-ben hajtják végre, ekkor az ajtókat nyitva tartják, és ezzel gondoskodnak a szükséges kontrollról, amelyet a vizsgálaton eddig résztvevők nem kifogásoltak. A Fiaalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében kialakított körülmények biztosítják leginkább az intimitást és a minta manipulálásának kizárását: a WC-ben felszerelt pissoir vízöblítő szelepének karját leszerelik a mintavétel idejére, így a vizelet hígítására a fogvatartottnak nincs módja.

A drogtesztelés eddigi tapasztalatai alapján az ötfaktoros Multi-Drog teszt alkalmazása látszik a legcélszerűbbnek, amely a vizeletmintából mutatja ki az esetleges kábítószer-fogyasztást. 2004. szeptember 30-áig 1093 esetben végezték el a drogtesztet. (A fotométeres eljárás és a 10 faktoros teszt túlzottan érzékeny, nagyobb a valószínűsége a fals pozitív teszteredményeknek, a műszeres eljárás ezen kívül drágább, és a teszt elvégzése lényegesen hosszabb időt igényel, mint a tesztcsíkos módszer. A nyálminta biztosítása körülményes.)

Korábban felmerült, hogy a tesztekkel való takarékoskodás jegyében a vizeletmintákat összeöntik, és a keverékből végzik a drog meghatározást. Ez az eljárás szakmailag semmiképp nem fogadható el.

Fogvatartotti programok

Speciális prevenció programok

Tekintettel arra, hogy lényegében két intézet kivételével a speciális prevenció programokat külső segítség igénybevételével oldják meg, csak részleges betekintése van a személyi állománynak a civil szervezetek és személyek a munkájába, mert a speciális programokat biztosítók az általános gyakorlat szerint nem kérik a jelenlétünket

a foglalkozásokon, sőt gyakran éppen ellenkező irányú kérelem. Akceptálható indokokkal erősítik meg a kérésüket az előadók, illetve a programokat vezetőik. Általános hivatkozni arra, hogy: a büntetés-végrehajtási személyzet előtt a fogvatartott nem „nyílik” meg; a csoport munkájában a személyzet jelenléte gátló tényező, mivel a csoport tagjai nem tudják gondolkodásukban a hivatásos állomány általuk vélelmezett negatív státusát kizárni, bizalmatlanok stb. Mindezek ellenére fontos, hogy alapinformációval rendelkezzen az intézet arról, hogy milyen munka folyik a csoportban, ezért a fogvatartottak véleményét rendszeresen kikérik, illetve meghallgatják. Lényeges eleme a külső előadók és szervezetek munkája kontrollálásának, hogy a foglalkozások lényegre törő tematikáját előre elkérik, és folyamatos a konzultáció a prevenció részlegén belül folyó munkáról.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete rendkívül kedvező helyzetben van a speciális programok szervezésében és végrehajtásában, hiszen az intézetben pszichológiai osztály működik, vezetője az érintett probléma kezelésére is rendelkezik megfelelő szakmai képzettséggel. A programokat heti rendszerességgel szervezik, építve a fiatalkorúak további szabadidős tevékenységére.

Az intézeti foglalkozások jelentős része a kábítószeres ismeretere, azok káros hatásaira, illetve a kábítószerfüggés pszichés és fiziológiai folyamataira terjednek ki. A programokat, csoportos beszélgetéseket heti, kétheti rendszerességgel tartják meg a 2003-as év végén 2004 évre biztosított keretből. E tekintetben ki kell emelni a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet, ahol pályázatukkal tudták beindítani a speciális csoportot, majd a további működéshez szükséges keretet már az országos parancsnokság biztosította.

Általános gyakorlat szerint, tematikusan felépülő, több hónapos kurzusokat tartanak, így meg van az esélye annak, hogy a csoportban folyamatosan bent maradók viszatérő témájú foglalkozásokon vesznek részt.

A Szegedi Fegyház és Börtönben speciális, a többi intézettől eltérő gyakorlatot alakítottak ki. A civil szervezet, mellyel együttműködési megállapodást kötöttek, már a fogvatartottak kiválasztásában is részt vesz, illetve a további programokat is ők tartják meg. Különleges a csoport összetétele is, mivel a fogvatartottak többsége az életfogytiglani ítélettel rendelkezők köréből kerül ki, és emiatt a további behelyezés szinte csak a férőhely bővítésével lehetséges, mivel a hatályos szabályozás, illetve jogszabály a kihelyezés lehetőségét a fogvatartott magatartásához köti.

Foglalkozások, munkavégzés, szabadidős tevékenység

A kábítószer-prevenció körleten folyó munkának, foglalkozásoknak alapvetően a kábítószer témakör köré kell csoportosulnia, de a programok köréből nem szabad kizárni az ettől eltérő foglalkozásokat, szakköröket sem. Mindenképpen támogatni kell a munkavégzést és a fizikai állapot megőrzését segítő szabadlevegős programokat. Az intézetekben kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy a foglalkozások egymásra épüljenek, és ne csak a kábítószer mint problémakört érintsék, hanem az egyéb készségeket is fejlesztik.

A vizsgálatok során tapasztalható volt, hogy minden intézetben különböző kiegészítő foglalkozásokat, képzéseket és szakköröket szerveztek:

- tornaszakkör,
- kerámia-szakkör.
- önismereti csoportfoglalkozás
- iskolai oktatás
- főzőkonyha
- szaktanfolyamok
- kézimunka-kör.
- filmvetítés
- zenehallgatás

További feladatok a kábítószer-prevenációs körletek hatékonyabb működése érdekében

A Rendelet 76/C. §-a alapján az elítéltet a preventációs részből akkor lehet – egyben kell is – kihelyezni, ha kéri, ha pozitív eredményt produkál, illetve amennyiben súlyos fegyelemsértést vagy bűncselekményt követ el. E szabályozás alapján a normakövető fogvatartott hosszú ideig, akár évekig a csoport tagja lehet, élvezi a részére biztosított kedvezményeket (pl. a Szegedi Fegyház és Börtönben, ahol több életfogytig tartó szabadságvesztést töltő fogvatartottat helyeztek be a csoportba). Ezért indokolt megvizsgálni a program bővítésének a lehetőségét úgy, hogy a fogvatartottakat ugyan a programból nem zárjuk ki, de a csoportból, a közös zárkából vagy körletről kihelyezzük. Részükre egy minimál programot továbbra is biztosítanánk, illetve kisebb, enyhébb kedvezményeket adnánk. Ezeknek a feltételeit az intézetek továbbra is saját hatáskörükben, a helyi adottságoknak megfelelően alakítaná ki. Természetesen a mintavétel esetükben sem hagyható el, így továbbra is ha- vi egy alkalommal a testváladék „leadását” és annak vizsgálatát meg kell oldani.

A Rendeletben meghatározottakat végrehajtják az intézetek, pozitív teszt eredmény (a drogteszt alapján az elítélt szervezetében kábítószer mutatható ki), bűncselekmény esetén kihelyezik a fogvatartottakat a csoportból. Eddigi tapasztalatok alapján a kihelyezéseket korainak minősíthetjük, hiszen a későbbi vizsgálatok egyetlen egy alkalommal sem támasztották alá a drogtesztek eredményét, a kábítószer fogyasztását a hatóságok nem állapították meg. Ennek megfelelően fontos, hogy a kihelyezésre csak akkor kerüljön sor a jövőben, ha az intézeti feljelentést követő büntetőeljárásban állapítják meg a kábítószer jelenlétének tényét. A gyanú megfogalmazásával még nem valósul meg a Rendeletben szabályozott bűncselekményi kitétel, azt az ügyészségnek vagy a bíróságnak kell megállapítania.

Természetesen pozitív teszt eredmény alapján a feljelentést továbbra is meg kell tenni, a fegyelmi eljárást is kezdeményezni, majd azt felfüggeszteni szükséges. A kihelyezés alapját képezi továbbra is bármilyen egyéb, a kábítószerrel nem kapcsolatos bűncselekmény vagy súlyos fegyelmi vétség elkövetése.

Szükséges, hogy az intézetek teljes körű ismeretekkel rendelkezzenek a csoportok munkájáról, legyenek tisztában azzal, hogy a külső segítők milyen témájú foglalkozá-

sokat tartanak, ezért a szerződésekben ki kell térni a tematikára vagy a foglalkozások témájának rögzítésére, az óraszámokra és azok heti/havi gyakoriságára. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a terápiás csoportfoglalkozásokon a személyi állomálynak ott kell lennie folyamatosan, hanem eseti jelleggel, a civil szervezetekkel egyeztetve egy olyan szakembert szükséges kijelölni (nevelő/pszichológus/pszichiáter/lelkész), aki kellő rendszerességgel hospitál a foglalkozásokon.

Az eddigi tapasztalataink alapján kétségtelenül megállapítható, hogy a prevenció részlegek működtetése jó kezdeményezésnek bizonyult, hasznos eleme a büntetés-végrehajtás drog-stratégiájának. A tapasztalatokra építve – ha további források rendelkezésre állnak – mindenképpen lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy további bv. intézetekben is létesüljenek prevenció részlegek, hiszen a jogszabályi háttér bemutatásánál is kiemelésre került a 1129/2004. (XI. 24.) Kormányhatározat, mely a feladatainkat továbbra is meghatározza. A prevenció részlegek kialakításának, működésének feltételeit 2003-ban, illetve 2004-ben a már jelzett forrás felhasználásával lehetett megteremteni, de a 2005 évi feladat végrehajtása már a bv. szervezet költségvetését terheli. Ezen ok miatt a fejlesztésnek csökkenő az esélye – természetesen azt kizárni sem lehet –, ebből következően elsősorban a szakmai munka színvonalának további emelésével lehet újabb sikereket elérni.

Fliegaufer Gergely

Az európai büntetés-végrehajtási rendszerek kábítószerügyi stratégiái

Bevezetés

Jelen dolgozatban a börtönbeli kábítószer-fogyasztás adatainak, a téma egyes fogalmának bemutatását követően Heino Stöver (2001) kitűnő tanulmánya alapján felvázoljuk a nyugat-európai börtönrendszerek kábítószerügyi stratégiáinak típusait, kitérünk a speciálisan Kelet-Európában felbukkanó, a témával kapcsolatos problémákra, s végül megkíséreljük összefoglalni a legfontosabb, a számunkra is adaptálható tanulságokat.

Nyugat-Európa börtöneiben a kábítószer-problémával szembesülő fogvatartottak aránya a börtönpopulációban eléri az 50%-ot, ezen belül jelentős azon fogvatartottak száma is, akik a börtönökön belül fenntartó kezelésben vesznek részt, tehát bekerülésük pillanatában olyan súlyos függőségben szenvedtek, hogy a pszichés és fizikai elvonási tünetek miatt metadonra vagy buprenorfinra szorulnak.

Stöver szerint az igazságszolgáltatási hatóságok egész Európában nehéz helyzetben vannak a börtönbeli kábítószer-problémával kapcsolatban, hiszen olyan problémára kell megoldást találniuk, ami elvileg nem létezik. Ennek oka az, hogy a kábítószer-fogyasztás a börtönökben fegyelemsértés vagy bűncselekmény, de csak akkor lehet a fogyasztás következtében fellépő ártalmak csökkentése érdekében közbelépni, ha ezzel párhuzamosan jogi folyamat nem indul be. Mindenesetre az elmúlt évtizedben az európai társadalmak vélekedése nagyot változott a kábítószer-fogyasztással kapcsolatban. Ezt az attitűdöt olyan szavakkal írhatnánk le, mint az elfogadás, tolerancia. Megjegyzendő, hogy Magyarországon is egyre inkább marginalizálódik a szélsőséges társadalmi intolerancia a kábítószer-fogyasztókkal szemben.

A börtönbeli droghasználat az egész rendszert érintő probléma, ugyanis a kábítószer felbukkanása az intézetekben: diszfunkció. Különösen veszélyes ez abban az esetben, ha fogvatartott életében először a börtönben próbálja ki a kábítószer, ott válik rendszeres vagy intravénás fogyasztóvá. Egy belga elemzés szerint a börtönbeli kábítószerhasználat átstrukturálta a rabtársadalmat. A következő, merőben újnak tekinthető jelenségekkel kell szembesülni:

- az egyént érő csoportnyomás a kábítószer-fogyasztás irányába
- a fogvatartott a kábítószer beszerzése érdekében „eladja magát” (külön szolgáltatok vállalása vagy homoszexuális prostitúció)
- a személyzet esetleges pressziója a korrupció felé
- a fogvatartott bekerülésekor azzal szembesül, hogy be kell épülnie a börtönön belüli kábítószer-kereskedői és -terjesztői hálózatba
- a fogvatartottak bekerülés után elvonási panaszokkal küzdenek, illetve súlyos betegségek hordozói lehetnek

- kockázati magatartás (közös túhasználat)

Hiller és munkatársai (1999 – idézi Stöver) vizsgálata szerint az Egyesült Államokban a fogvatartottak 68%-a mutatott pozitív kábítószer teszteredményt a befogadáskor.

A magyar adatok szerint a fogvatartottak mintegy 5%-a követett el „visszaélés kábítószerrel” bűncselekményt, a fogvatartottak 1,5%-a nyer elhelyezést a kábítószer-prevenációs részlegekben; valamint egy friss kutatás (Elekes – Paksi, 2004) szerint a fogvatartottak 12,4%-a fogyasztott bekerülése előtt rendszeresen drogot, és 7,9%-uk jelenleg is kábítószert fogyaszt az intézeteinkben. A fentebb említett adatokhoz három megjegyzés szükséges:

A nyilvántartási rendszer sajátossága

A fenti hazai adatokhoz (5% – visszaélés kábítószerrel) hozzá kell fűzni, hogy nyilvántartási rendszerünk csak a büntető törvénykönyv szerint besorolt bűncselekményekre terjed ki. A bírósági ítéletkiadmányok szerint számos olyan fogvatartott tartózkodik – a fentiekén kívül – az intézeteinkben, aki kábítószer hatása alatt vagy a kábítószer megszerzése érdekében követte el a bűncselekményét. A fogvatartottak ítéleteinek hosszát tanulmányozva kiderül, hogy az elítéltek a „visszaélés kábítószerrel” bűncselekmény minősített eseteit követték el, azaz jelentős mennyiségű kábítószerrel kerültek kapcsolatba, vagy kereskedtek a kábítószerrel. Ezek a fogvatartottak elvonási tünetek vagy a fogyasztói oldal terén nem jellemzően szembesülnek a kábítószer-problémával.

Migrációs helyzet

A nyugat-európai börtönökben tapasztalható kiugró mértékű kábítószer-probléma feltehetőleg azért nem érte el hazánkat, mert eddig nem indult meg Magyarország felé nagy mértékű illegális bevándorlási hullám; ugyanis a nyugat-európai börtönökben a magas arányú kábítószer-probléma összefügg az illegális bevándorló fogvatartottak által leggyakrabban elkövetett bűncselekményekkel: a tiltott kábítószer-kereskedelemmel és a kábítószerhez kapcsolódó következmény és eszköz bűncselekményekkel.

Mint a későbbiekben látni fogjuk, a börtönbeli kábítószer fogyasztás legnagyobb veszélye a fertőző betegségek terjedése. A migrációs ráta – általános érvényben – közvetett módon összefügg minden országban a prostitúcióval, a tiltott szerfogyasztással, a pénzmosással és a HIV/AIDS fertőzéssel élő személyek számával. A migrációs ráta ezekkel a változókkal negatív jellegű kapcsolatban áll, míg az országok GDP mutatója feltehetőleg növeli az (illegális) bevándorlást.

A problémára reagálva az Európai Unió új kábítószerügyi szabályzatot szándékozik kibocsátani, ami értelemszerűen Magyarországra is kötelező érvényű lesz. A változások számunkra lényeges eleme, hogy a kábítószerek típusairól veszélyességi táblázat fog készülni, és az egyes típusokkal való visszaélést eltérően fogják szankcionálni. A fogyasztás szankcionálását az EU a tagországok saját hatáskörébe fogja utalni, míg a kereskedelem szempontjából szigorúbb szankciórendszert fog megkövetelni.

Kábítószer-prevenációs részlegek

A bevezetésben említett eredményeket figyelembe véve, a magyar bv. kábítószerügyi stratégiája akkor lenne hatékony, ha a kábítószer-prevenációs részlegeken a fogvatartottak jóval nagyobb hányada nyerne elhelyezést. A jelenlegi kb. 1,5%-os kábítószer-

prevenációs részlegesen elhelyezett fogvatartotti arány biztató eredmény, de nem jelenti azt, hogy nem lenne férőhelybővítésre szükség, mint azt a kábítószer-prevenációs részleg szakterületi ellenőrzése is kimutatta.

Adatok a kábítószer-fogyasztásról, az ártalmakról és a kockázati tényezőkről

Bár a bevezetésben több utalás történt a kérdéskör jelentőségére, a kábítószer-problémával szembesülő fogvatartottak arányára stb., mégis érdemesnek tartjuk, hogy külön is kitérjünk az adatok egy szélesebb kitekintést nyújtó közzétételére, és bizonyos, a témával összefüggő fogalmak magyarázatára.

Nyugat-Európában az utóbbi tíz év során átlagosan megháromszorozódott a kábítószer-fogyasztás, Finnországban és Görögországban ötszörösére növekedett, folyamatosan csak Luxemburgban csökkent, és ott is csak csekély mértékben. Egyedül Portugáliában viszont az utóbbi három év alatt jelentős mértékű csökkenés volt tapasztalható.

Az intravénás droghasználók 50-90%-a hepatitis C vírus hordozó, valamint az európai börtönlakók átlagban 5%-ban HIV fertőzöttek. Európában körülbelül 350 000 fogvatartott van, akiknek óvatoss becslések szerint is 15-50%-a „problémás droghasználó”, azaz valamilyen fertőző betegségben is szenved. Évente átlagban 180-600 ezer ember cserélődik ki az európai börtönökben. Riasztó adatokról lehet értesülni a kalinyingrádi börtönök majdnem teljes HIV fertőzöttségéről, az észak börtönpopuláció 30%-os érintettségéről, de fertőzés nem került el a nyugat-európai börtönöket sem. A skót Glenochil Bv. Intézetben a fogvatartottak 14,5%-a vallotta be, hogy közös tüvel használt heroint az intézetben, majdnem felük HIV pozitív volt. Egy alsó-szász női bv. intézetben a hepatitis B és C vírus együttes előfordulása jelentkezett a fogvatartottaknál. Az ok szintén közös tűhasználat.

A kábítószer-használat szempontjából veszélyeztetett két réteg, a kisebbségi bűnözői és az illegális bevándorlói réteg egyaránt felülreprezentálódik a börtönökben, és a problémát magával hurcolja az intézetekbe. Feltehető továbbá, hogy e két csoportnál magasabb a fertőző betegséggel (HIV/AIDS, TBC, Hepatitis stb.) élés aránya is. A tendenciák afelé mutatnak, hogy az intenzív ártalomcsökkentő stratégiák bevezetése a börtönökben elkerülhetetlen.

Húsz évvel ezelőtt, hogy ha egy ópiát-függő börtönbe került, azonnal meg kellett küzdenie a fizikai elvonási tünetekkel a hirtelen kábítószer-elvonás miatt. Ez az úgynevezett *cold turkey* (a heroin fizikai elvonási tünete: az anyagcsere felgyorsulása és a kihűlés, amelyről a személy olyan lesz, mint egy „bontott csirke”) módszer, ami bizonyos szempontból jelenleg is az absztinencia elérésének egyik legjobb módszere lehet, de a stresszfaktor miatt semmiképpen sem a börtönkörnyezetben. A börtönbeli redukált kínálat miatt – egy francia, ópiát-függők körében végzett felmérés szerint – a büntetés-végrehajtáson belüli kábítószer-kezelés hatékonyabb és kedveltebb a civil világban folytatott terápiánál.

A magyarországi biztonsági szemlélet szempontjából radikális ártalomcsökkentő börtönprogramnak nevezhetjük a tucserét, aminek az alapvető filozófiája az,

hogy a börtönökben előfordul az intravénás droghasználat, és ez a kockázatkereső magatartás (lebukástól való félelem – high risk behaviour) rendszerint közös tüvel történik. A közös tűhasználat a fertőző betegségek terjedésének egyik fő oka, ezért az „alacsony küszöb” elvnek megfelelően a drogfogyasztóknak steril tűket és fecskendőket szolgáltatnak. A tűcsere automaták vandálbiztos acélból készülnek, a fecskendőket egy kicsúszó fiókból lehet kiszedni, ahova a fecskendő pontosan illeszkedik. Működésük jellege hasonlít a cigaretta automatákéhoz.

A fentiekben sokszor említett ártalomcsökkentés a kábítószer-fogyasztás során fellépő egészségügyi kockázatokból következő, illetve a szociális vagy pszichológiai jellegű hátrányok hatékony és célorientált orvoslását jelenti. Gondolati háttér az, hogy nem tagadjuk le a kábítószer-fogyasztás létét, hanem a kereslet- és kínálatcsökkentés mellett, megpróbáljuk a fogyasztókat megvédeni az egyéb következményétől.

Az ártalomcsökkentéssel kapcsolatban feltétlenül meg kell említeni a dublini memorandumot. 2004. február 23-24. között az írországi Dublinban 55 európai és közép-ázsiai ország büntetés-végrehajtási szakemberei a HIV/AIDS problémakörre fókuszálva konferencián vettek részt. A konferencia elfogadta az ajánlásokat, és megfogalmazta a bv. intézetekben tartózkodó személyekkel kapcsolatos kötelezettségeket. A **Dublini Ajánlások** kivonatos összefoglalója:

1. A fogvatartottak jogosultak a HIV fertőzés elleni védelemre. Ennek érdekében meg kell engedni, hogy a bv. intézetekbe steril fecskendő és tű, óvszer és más „biztonságos szex” eszköz, steril kendő és fertőtlenítőszer, valamint tiszta tetováló tű jusson. Az ártalomcsökkentő intézkedéseket diszkriminációmentesen és titoktartás mellett kell végrehajtani. A fogvatartottak részére megbízható és érthető információt kell szolgáltatni a hatékony fertőzés-megelőzés érdekében. A fertőző betegségek kezelésébe be kell építeni a TBC fertőzés prevenciót, továbbá a szabadulás után is gondoskodni kell az egykori fogvatartott kezeléséről.

2. A nem megfelelő elhelyezési körülményeken a lehetőségekhez mérten javítani kell. A bv. intézeteknek törekedniük kell a civil szervezetekkel való együttműködésre, különösen a megelőzést és a felvilágosítást illetően.

3. A fogvatartottaknak joguk van a HIV-státuszuk bizalmas kezeléséhez.

4. A fogvatartottaknak joguk van a kezeléseikhez hozzájárulni, vagy azokat megtagadni. A HIV/AIDS kezelés nem lehet kényszerkezelés, ugyanakkor a fogvatartottakat folyamatosan tájékoztatni kell a számukra adódó kezelési lehetőségekről.

5. A HIV/AIDS-problémával szembesülő fogvatartottak jogosultak stigmatizáció-, diszkriminalizáció- és erőszakmentes életet élni. Ennek érdekében nem szabad elkülöníteni a fertőzött fogvatartottakat az egészséges börtönnépességtől, továbbá a fertőzöttség miatt nem lehet őket kizárni a különböző programokból. A fogvatartottak és a személyi állomány HIV/AIDS-szel kapcsolatos hiányos ismereteit pótolni kell, ugyanakkor küzdeni kell a személyi állomány és a fogvatartottak AIDS-fóbiájával szemben, ennek érdekében folyamatos továbbképzéseket kell szervezni.

6. A HIV/AIDS-problémával szembesülő fogvatartottak jogosultak a szabadulás előtt és a szabadulás után is a megfelelő kezelésre, ami jelenthet – a korábbi kábítószer használatlal összefüggő – szubsztitúciót vagy további ártalomcsökkentő kezelést.

Nyugat-európai stratégiák

Kábítószermentes körletek és fenntartó kezelés – holland modell

Hollandia nemzeti kábítószerügyi stratégiája jelentősen eltér a többi nyugat-európai országtól. Elegendő itt a coffee shopokra, vagy az ún. belövő szobákra gondolni. A holland álláspont szerint a „lágy” drogok de facto legalizálása a „kemény” drogokkal való visszaélést csökkenti, valamint a félig ellenőrzött körülmények között történő kábítószer-fogyasztásnak kevesebb hátrányos következménye van, mint a teljes tiltásnak, vagy a nulla toleranciának. Ez a filozófia rendkívül érdekes módon érvényesül a holland bv. intézetekben.

A holland fogvatartottak több mint fele súlyos kábítószer-függőséggel kerül a bv. intézetekbe, ez főként opiát, de jelentős mértékben amfetamin és kannabisz függőséget jelent. A büntetés-végrehajtás nem teheti meg, hogy ilyen arányú problémára ne reagáljon fenntartó kezeléssel. A fenntartó kezelés azt jelenti, hogy a fogvatartott orvosi ellenőrzés mellett metadont (a gyógyszer történetét és hatásmechanizmusát a későbbiekben részletezzük) kap a bv. intézettől.

A holland rendszer legfőbb sajátossága mégsem a fenntartó kezelés, hanem a kábítószermentes körletek kialakítása. A kábítószermentes körlet angol megfelelője a drug free unit, ami szó szerint kábítószermentes részleget vagy egységet jelent, ilyen módon nem kifejezetten csak a büntetés-végrehajtáshoz köthető.

Az első drug free unitok az amerikai hadsereg külföldi laktanyáiban jelentek meg, majd működési rendjüket szintén az Egyesült Államokban a börtönökre is adaptálták. A drogmentes körleteket a legtöbb nyugat-európai országban a kilencvenes évek elején hozták létre.

Az egységek alapvető sajátossága, hogy a börtön a fogvatartottak részére kábítószermentes környezetet garantál, és ezért cserébe elvárja, hogy a fogvatartott az intézetben tartózkodjon a kábítószer fogyasztásától. A kábítószermentes körletek és az ún. szerződéses kezelő körletek (ahol esetleg a fogvatartottak kifejezetten fenntartó kezelésben részesülnek) alapvető célja, hogy a fogvatartottat távol tartsák a kábítószerpiactól, a börtönökben speciális kábítószer-szcénától, és megfelelő helyet biztosítsanak a kábítószer-probléma megoldására. A kábítószerrel nem fogyasztó fogvatartottakat megvédik a fogyasztóktól, valamint a speciális körleteken működő szakmai team nagyobb hatékonysággal tudja azonosítani a fogyasztó fogvatartottakat, és megállapodás esetén kellő szakszerűséggel képes őket ellenőrizni.

A drogmentes életvitellel egyetemben a körleteken komfortosabb atmoszféra uralkodik, valamint hangsúlyos a kortárs segítség (peer counselling, Begutachtung). A fogvatartottak minden esetben önkéntesen jelentkeznek a körletre, és önkéntesen tartózkodnak ott. A bv. intézet a fogvatartott drogmentességért járulékos juttatásokat ajánl fel,

melyek formája az eltávozás, a kimaradás, a külső munkavégzés és tanulás, továbbá az intenzívebb kapcsolattartás lehet. A fogvatartotti kábítószer-mentességet együttműködési megállapodással és testvadásék-minta leadási kötelezettséggel biztosítják. (Jelenleg Magyarországon is ilyen rendszerben működik a 13. bv. intézetben kialakított kábítószer-prevenációs részleg.)

Az előzőeknek megfelelően Hollandiában sem csak a börtönökben működnek kábítószermentes egységek, hanem például iskolákban is. Ez egy alapvető kritériumot eredményez a működési filozófiában, ugyanis az egységek létesítésekor nem a fogvatartottak további izolációja a cél, hanem a velük való együttműködés, és ilyen módon az ártalomcsökkentés és az elsődleges (primér) prevenció. A holland modellben tehát a kábítószermentes egység funkciója lépcsőzetesen épül a metadon fenntartó kezelésre, vagy azzal párhuzamosan zajlanak az egységben szolgáltatott egészségfejlesztő, felvilágosító és önismereti jellegű programok.

Megjegyzendő, hogy Magyarországon a drogambulanciákon és kezelő helyeken folytatott HIV/AIDS szűrések, fenntartó kezelések mellett működő információs és önismereti jellegű programok is még csak a kezdeti fázisban járnak; a börtöneinkkel együttműködő civil szervezetek módszertani felkészültsége is hasonló fejlődési stádiumban van, továbbá hogy a hatékony programok bevezetésének elkerülhetetlen feltétele lenne Magyarországon az igények felmérése. A kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program rövid és középtávú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról szóló 1129/2004. (XI. 24.) Kormányhatározat ezt a célt több ponton is támogatja.

A holland modell másik alapvető eleme a folyamatos hatékonyság vizsgálat (monitoring) és az eredmények ellenőrzése (evaluáció). Ezek során megvizsgálják, hogy a különböző kezelések együttes hatása milyen mértékben érvényesül, illetve vizsgálják a börtönbeli drogfogyasztók beazonosításának hatékonyságát is. Felméri a fogvatartottak motivációját, önérvényesítési képességét, együttműködési hajlandóságát, valamint a személyzet és a fogvatartottak elégedettségét.

Ezzel kapcsolatban szót kell ejteni a holland befogadási gyakorlatról, melynek két alapvető eleme a biztonsági jellegű ellenőrzés és a kockázati felmérés (risk assessment).

A biztonsági jellegű ellenőrzés a kábítószer vonatkozásában Hollandiában úgy zajlik, hogy a fogvatartottat a személyi állomány a befogadási eljárás során megkérdezi, hogy tart-e magánál kábítószer. Erre elsősorban azért van szükség, mert Hollandiában az elmúlt tíz év során a fogvatartottak 27%-a rendszeres „kemény” droghasználó volt a börtönbe kerülésekor, és 31%-uk pedig kannabisz-használó. Másodszorban a holland büntetés-végrehajtási gyakorlat szerint, ha a befogadott személy önként átadja a személyzetnek a kábítószer, akkor az a letétjébe helyezhető vagy kiadhatja hozzátartozójának. A kérdés elhangzása után a személyzet egy véletlenszám-generátor által adott jelzés alapján megmotozza a fogvatartottat. Ezzel a módszerrel elkerülhető, hogy a fogvatartott arra gyanakodjon, hogy mindig csak őt motozzák meg, továbbá, nem fordul elő olyan alkalom, amikor a fogvatartott bizonyos abban, hogy nem fogják megmotozni.

A kockázati felmérés Hollandiában nem csak a kábítószer-használatra terjed ki, hanem többek között az agresszív és öngyilkossági tendenciákra is. Az egyéniesített felmérés eredményeképpen a fogvatartott egészségügyi vizsgálat után akár már a befogadása után közvetlenül a kábítószermentes körletre kerülhet.

Fenntartó kezelés – francia modell

A francia nemzeti drogstratégia nem mentes feloldhatatlannak tűnő ellentmondásoktól. Franciaországban a törvény a kábítószer fogyasztását még csekély mennyiség esetén is büntetni rendeli, ugyanakkor magas színvonalú, állami finanszírozású ártalomcsökkentési programok zajlanak az országban. Ebben a helyzetben az tűnhet ellentmondásnak, hogy az ártalomcsökkentő programokba értelemszerűen csak kábítószerfogyasztókat vonnak be. Ebből az a következtetés vonható le, hogy az országban előnyben részesítik az „alacsony küszöb” elvét, mely szerint a kezelések név és a regisztrációs köteleesség nélkül zajlanak.

Franciaország börtöneiben mindössze egy helyen működik kábítószermentes körlet, az is kísérleti jelleggel. A helyi bv. szervek inkább az ártalom-, mintsem a kínálat- és keresletcsökkentés stratégiája mellett döntöttek. A fogvatartottak több mint ötven százaléka részesül fenntartó kezelésben, és a metadon helyett Franciaországban már több éve a kevésbé addiktív buprenorfin (Subutex) alkalmazzák a börtönökben. Újabb paradox helyzet lehet, hogy a Subutex nem érhető el folyadék formájában, ezért a fogvatartottak képesek vele visszaélni, esetleg eltörlik a tablettát, csak a felét veszik be, a másik felét porítják, és vénán keresztül adják be maguknak a vélt intenzívebb hatás érdekében, vagy kereskednek a porral.

(Megjegyzendő, hogy a WHO ajánlása szerint azok a fogvatartottak, akik a bekerülésük előtt metadon fenntartó terápiában részesültek, jogosultak a börtönökben a terápia folytatására, és a kezelést folytatni kell. Azokban az országokban, ahol a civil lakosság részére elérhető a fenntartó kezelés, a fogvatartottak számára is biztosítani kell annak lehetőségét.)

Az európai börtönrendszerekben egyedüli módon, Franciaországban a börtönegészségügyet nem az igazságügyi, hanem egészségügyi tárca felügyeli. Minden francia bv. intézetben kórházi team működik, amely ellátja a fogvatartottak általános egészségügyi és pszichiátriai panaszait. Ezen teamek feladata a fogvatartotti kábítószer-probléma kezelése, a tanácsadás, és e szempontból a szabadulásra való felkészítés. 16 nagyobb intézetben a kábítószerfüggő fogvatartottak számára kialakított speciális központ működik, 170 intézetben a kezelés külkórházban történik, illetve néhány intézetben a kábítószerügyi ellátást – szerződés alapján – a magánszektor végzi.

Franciaországban az egyedi börtönegészségügyi intézkedések mellett kifejezetten hatékonyan működik a biztonsági ellenőrzések rendszere is (Trabut, 2000 – idézi Stöver). A rendőrség az ügyészség felügyelete alatt – meghatározott gyakorisággal – rendszeres kábítószerügyi vizsgálatokat tart az intézetekben. Ez Európa néhány országában inkább csak szimbolikus jellegű, Franciaországban rendelet szabályozza. Rendszeresen ellenőrzik az intézetekbe érkező látogatókat is, és ha kábítószeranyagot

got találunk, a büntetőeljárás – őrizetbe vétellel – azonnal elkezdődik. A bíróság gyorsított eljárásban akár letöltendő szabadságvesztés büntetést is szabhat ki a gyanúsított látogatóra, aki immár előzetes fogvatartottként fog visszakerülni a börtönbe. Nyugat-Európa többi országában a rendőrség és a bv. kapcsolata kábítószerügyben gyakran csak operatív úton hatékony. Mivel a legtöbb országban a büntetés-végrehajtásnak nincsen nyomozati jogköre, a motozásoknak nincs a fogvatartottakra olyan mértékű visszatartó hatása, mint Franciaországban.

A kábítószerrel kapcsolatos biztonsági rendelkezések kiterjednek az intézetek külső biztonságára is. A fogvatartottak hozzátartozói a kábítószerrel az intézetekbe csúzlival lötték be. Ennek megelőzése érdekében, ahol erre az intézet kialakításánál lehetőség volt, a bástyafal köré hatvan méteres távolságban rácsos kerítést emeltek. Ismét paradox helyzet, hogy már előfordult, hogy a hozzátartozók teniszütő segítségével juttatták be a kábítószerrel az intézet területére. A folpack-szerű anyagba csomagolt hasist egy jól irányított ütessel akár száz méteres távolságra el lehet juttatni. A tréfásnak tűnő esetből kitűnik, hogy a francia biztonsági intézkedéseket a szakemberek folyamatosan ellenőrzik és vizsgálják a hatékonyságukat.

Ártalomcsökkentés – német példa

Svájci pozitív tapasztalatok alapján az alsó-szász igazságügyi minisztérium vezetői úgy döntöttek, hogy két bv. intézetben pilot jelleggel, két évig tartó tücsere programot vezetnek be. A program lényeges adatai az 1. táblázatban foglalhatók össze.

A táblázatban közölt információk közül a személyzet védelmére hívnám fel a figyelmet. A kelet-európai börtönrendszerek sajátossága, hogy a személyi állomány nem rendelkezik kellő információval a fertőző betegségekkel kapcsolatban, és ezért ellenzi a tücsere programok beindítását. Szintén régióink jellegzetessége a kínálatcsökkentés hatékonyságában való túlzott hit, magyarul a kelet-európai börtönök személyzete csupán az utóbbi pár év során kezdi elismerni, hogy a kábítószer jelen van a börtönökben. Ennek elsősorban a kifejezett biztonsági szemléletmód az oka. (A kelet-európai helyzet elemzésekor erre a kérdéskörre bővebben kitérünk.)

Fontos még, hogy a tücsere program során a börtönökben a személyzet olyan kábítószer-használó fogvatartottakkal is kapcsolatba léphet, akik egyéb esetben rejtve maradnának, illetve csak súlyos elvonási tünetekkel vagy túladagolt állapotban találnák meg őket. Ezek a fogvatartottak az anonimitásnak köszönhetően kapcsolódnak be a programokba.

A Vechta Bv. Intézetben a befogadási eljárás során a fogvatartottakat a programról szóló többnyelvű információs füzetekkel látták el. A fogvatartottak később is részt vettek felvilágosító jellegű foglalkozásokon, amelyek központi témája a biztonságos szex és a fertőzésmentes tűhasználat volt. Az intézetben a forgalmas helyeken állították fel a tücsere automatákat, amelyekből a fogvatartottak egy csomagot vehettek kézhez. A csomagban a tűn kívül még fertőtlenítő szerek, adagolt citromlé, szűrő és steril orvosi kendő is megtalálható volt. Nem helyeztek el automatát a szabaduló körleten, a felkészítő csoportban (admission unit) és az anya-gyerek körleten. A fogvatartottaknak ano-

KITEKINTÉS

	Vechta Bv. Intézet	Lingen I. Bv. Intézet, Groß-Hesepe alegység
A program célja	Fertőző betegségek megelőzése A személyzet védelme Egészségfejlesztés Kapcsolat az ismeretlen droghasználóval Biztonságos szex	
Feltétel	Metadon kezeléssel együtt nem alkalmazható Regisztráció Addiktológiai vizsgálat pozitív eredménye	
Befogadóképesség	170	230
Fogvatartotti populáció	nők	férfiak
Kiosztás módja	5 automata az intézetben	egészségügyi szolgálaton keresztül
Kábítószer-fogyasztók aránya	50%	50%
Kicszerélt tűk száma	16 390	4 517
Visszaadott tűk aránya	98,9%	98,3%
A programban regisztrált fogvatartottak száma	169	83

nim módon regisztrálniuk kellett magukat, és orvosi kontroll alatt álltak. Az intézetből való elszállítás esetén a fogvatartottak nem vihették magukkal a tűket, valamint a csomagokat nem adhatták kölcsön, nem cserélhették ki egymás között, továbbá nem kereskedhettek velük. Ezeket az alapvető feltételeket a megállapodásban és szabályzatban (contracting) rögzítették. A személyzet a pilot megkezdése előtt egynapos tréningen vett részt.

A Groß-Hesepe alegységben nem helyeztek ki az intézetben automatákat, hanem a tücsere- csomagokat az egészségügyi személyzet osztotta ki a fogvatartottaknak. Egy civil szervezet meghatározott időpontban a fogvatartottak részére tanácsadási foglalkozásokat tartott. A foglalkozások lényegi eleme az anonimitás garانتálása volt. Ebben az intézetben is regisztrálniuk kellett magukat a fogvatartottaknak.

A pilot sikerrel zárult, és a tücsere program gyakorlatát kiterjesztették egész Alsó-Szászország területére. Berlinben és Hamburgban is működnek tücsere programok a börtönökben. (Spanyolországban hasonló jelleggel indult pilot a Bilbao Bv. Intézetben, 1997-ben – jelenleg ebben az országban a leghatékonyabb a börtönbeli ártalomcsökkentés. A spanyol büntetés-végrehajtási rendszer fejlődése rendkívül intenzív, s nem csak az ártalomcsökkentés terén jár élen, hanem például a spanyol börtönökben „apanya-gyermek” körletek is vannak.)

A kábítószer-probléma menedzselése Anglia és Wales börtöneiben

A kábítószer-probléma komplex kezelését Anglia és Wales példáján keresztül szemléljük. Anglia és Wales börtöneiben az egészségügyi szolgálat vezetésével működik a CARATS

program. A betűszó a tanácsadás, értékelés, előadás, felvilágosítás és kezelés szavak kezdőbetűiből áll össze.

A rendszert 1999-ben vezették be, és azóta is dinamikusan fejlődik: az országban 35 helyen működik detoxikáló központ a börtönökben, 42 féle rehabilitációs program zajlik, és hat intézetben terápiais közösség található.

Az integrált rendszer elsősorban a fogvatartottak szükségletein alapszik, nem csak a börtönökben, hanem a pártfogó felügyelet jogintézménye alatt is működik. A rendszer a következő keretek között funkcionál:

- a bíróságok és a bv. szervek munkatevékenységének összehangolása,
- a bv. intézetek egyes aleggységei közötti együttműködés,
- egyes bv. intézetek közti információcsere a fogvatartott átszállítása esetén,
- bv. intézetek és civil szervezetek közti együttműködés.

A CARATS rendszer kiemelt sajátosságai és célkitűzései a következők:

- azonnali állapotfelmérés az első befogadáskor
- egészségügyi profilú civil szervezetek jelenléte a befogadáskor
- a börtönbe kerülést megelőző életvitelről készült nyilvántartásokat kábítószerügyi szakértő vizsgálja meg
- a detoxifikáció után is állapotfelmérés következik, melyet támogató kezelés követ
- a nevelési/kezelési terv kialakításába is kábítószerügyi szakértőt vonnak be
- csoportos és egyéni tanácsadás a kábítószer-problémával kapcsolatban
- felvilágosító előadások és segítségnyújtás a kábítószerekkel kapcsolatban, egészségügyi, szociális és jogi szempontból
- a fogvatartotti és utógondozási programok összehangolása a kábítószer-problémával
- szabadulást előkészítő tréning, kapcsolatfelvétel a külső egészségügyi szervekkel és civil szervezetekkel
- a reintegráció és a rehabilitáció összehangolása
- a börtönbeli droghasználat jeleinek összegyűjtése
- együttműködés a helyi gyógyszerárakkal
- önkéntes és kötelező vizeletvizsgálat
- opiát fenntartó kezelés (metadon, lefedixin, dihidrokodein)
- a személyzet folyamatos továbbképzése
- fokozott figyelemmel kísérik a befogadott személy börtönben töltött első 72 óráját
- minden intézetben elérhető egy detoxifikáló gyógyszer (Naloxone) opiát túladagolás esetén, illetve túladagolás esetén sürgősségi külső kórházi kezelés szerződés alapján biztosított
- az elvonási tünetek felismeréséről kézikönyv készült a személyzet részére

A fentiek közül a rehabilitáció és a reintegráció összehangolását emelném ki. Bármenynyire is jó lehet egy börtönbeli rehabilitációs program, ha a fogvatartott szabadulása után munkanélkülivé is hajléktalanná válik – az egyenes következmény a visszaesés és az újbóli kábítószer-fogyasztás lesz, nem történik meg a szabadult személy reintegrációja. Nagyon fontos az ún. housing rendszer, ami a zárt intézetekből kikerült személyek szálláshelyeül és a munkaerő piaci orientáció elősegítésére szolgál. A módszer-

rel kapcsolatban természetesen felmerül a probléma, hogy a törvényi eszközökkel izolált személy a szabadulása után is intézményes keretek között fogja folytatni a hétköznapi életét, elkerülhetetlen a hospitalizációja, azaz szerfüggőből szervezetfüggővé válhat. Ha a szociális hálónak az életkörülmények optimális szinten való tartása a célja, ez a módszer még mindig jobb megoldásnak tűnik, mint pl. a számos nyugat-európai országban működő kiutasítás, amikor a külföldi állampolgárokat a büntetésük letöltése után ismét az idegenrendészetnek adják át.

Metadon fenntartó kezelés – nyugat-európai körkép

Az ópium molekulaszervezetű metadon a harmincas évek végén egy frankfurti gyógyszergyárban fejlesztették ki annak érdekében, hogy a hitleri Németország morfin szükséglet terén ne szoruljon exportra. A szert később klinikai céllal az Egyesült Államokban tesztelték a hatvanas években, és általános fájdalomcsillapító szerként alkalmazták. A hetvenes évek elején a vietnámi háborúból visszatérő opiát-függő veteránok kezelésének céljából indult ez első metadon program. A metadon szintetikus morfin származék (opioid), és ugyanolyan a hatásmechanizmusa, mint a heroiné. A heroinnal ellentétben azonban nem okoz eufóriát, a hatóanyag tartalom szigorúan ellenőrizhető, valamint megszabadítja a függő személyt az elvonási tünetektől, illetve a túladagolás veszélyétől. Dolan (1999) szerint a börtönökben folytatott metadon szubsztitúciós (helyettesítő) kezelés eredményeképpen sikeresen lehet csökkenteni a heroin-fogyasztást, valamint a hepatitis C fertőzés terjedését.

A metadonnal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a civil életben, Európában egyre inkább csökken a fiatalok körében az intravénás droghasználat, és a szintetikus kábítószer (amfetamin, ecstasy) fogyasztása nő. Ezért a kábítószerügyi stratégiák a jövőben valószínűleg inkább a biztonságos szórakozóhelyek kialakítása felé fognak haladni, és a metadon kezelés támogatása egyre kevésbé lesz hangsúlyos. Ez egyelőre a börtönökre nem mondható jellemzőnek.

A letartóztatás alatti metadon kezelés céljai a következők:

- a heroin iránti kereslet csökkentése
- a fertőző betegségek terjedésének megelőzése
- a fogvatartottak és az egészségügyi szolgálat közti kapcsolat elősegítése
- a börtönbeli bűnözés csökkentése
- a droghasználó fogvatartottak fizikai és szociális állapotának stabilizálása, és a fogvatartottak motiválása további programokban való részvételre

Általánosságban elmondható, hogy csekély mértékű igény felmerülésekor a fogvatartottak külső kezelőhelyeken kell hozzáférniük a fenntartó terápiához. Várható, hogy a metadon felkerül a WHO életmentő gyógyszerek listájára, olyan gyógyszer lesz, mint az inzulin. A börtön előtt megkezdett kezelést mindenképpen folytatni kell, sőt nem lehet megállni vele a szabadulás után sem. Európa-szerte az elmúlt 20 év során a metadont mint szubsztitúciós kezelést széleskörűen alkalmazzák az opiát-függő személyeknél, és jelenleg is 300 000 személy részesül ilyen kezelésben Európában.

KITEKINTÉS

Bossong (1995 – idézi Stöver) szerint a börtönökben folytatott metadon kezelés hatékonyabb lehet, mint a civil életben. A fogvatartottak az intézetben belül könnyebben elérhetők, vizeletvizsgálatuk egyszerűen megszervezhető. Olyan személyek is részesülhetnek a börtönben metadon kezelésben, akinek a kinti életük során szociális és egyéb okokból erre nem volt/lenne esélyük.

A következő táblázat a Nyugat-Európa büntetés-végrehajtás rendszereiben elérhető metadon fenntartó kezelés jellemzőit foglalja össze a bevezetés évének feltüntetésével:

ország	év	jellemző sajátosságok
Anglia és Wales	1998	civil szervezetek közreműködésével
Ausztria	1991	szociális és pszichoterápiás támogatás a fogvatartás alatt
Belgium	1995	a fogvatartottak 1/3-a heroin-használó volt bekerülés előtt
Dánia	1986	nem szakítják meg a bekerülés előtt megkezdett kezelést
Finnország	1998	csak néhány fogvatartottnál alkalmaznak metadont, 170 fogvatartott buprenorfint kap
Franciaország	1995	a kezeltek 22%-a buprenorfint kap, 13%-a metadont
Hollandia	?	16 helyen működik ambuláns addikciós terápia (IAV)
Írország	2000	HIV-pozitívak részére a kezelést külön felajánlják
Luxemburg	?	Elérhető a metadon kezelés a börtönökben
Németország	2000	Csak Berlin, Bréma, Alsó-Szászország és Észak-Rajna-Vesztfália tartományokban
Olaszország	1997	a fogvatartottak 4,3%-a részesül metadon kezelésben, ezt a szakemberek kevésnek tartják
Portugália	?	a metadon kezelésnél a külföldön való elhelyezés és az ambuláns kezelés az irányadó
Skócia	1999	részletesen kidolgozott kontroll
Spanyolország	1990	minden bv. intézetben van metadon kezelés, a kezelésben résztvevő fogvatartottak (27%) jelentős hányada vírushordozó

Görögországban és Svédországban nem érhető el a metadon kezelés a fogvatartottak számára, ellenben néhány kelet-európai országban (Cseh Köztársaság, Lengyelország, Szlovénia) már elérhető a metadon, így hazánkban is, ha a külföldön orvosos írja fel.

A kelet-európai helyzet elemzése

Kelet-Európában az utóbbi tíz évben jelentősen megváltoztak a kábítószer-fogyasztási szokások, az országok tranzitországokból célországokká váltak, illetve kriminológiai szempontból egyes országokban masszív kábítószer-kereskedő, szervezett bűnözői réteg alakult ki. A balkáni útvonal az egykori Jugoszláviából északabbra tolódott, és egy szakasza hazánkat is érinti. Kelet-Európában jelentősen nőtt a szintetikus drogok fogyasztása.

A kelet-európai országokban a börtönbeli kábítószer-probléma hivatalos jellegű felismerése csak az elmúlt öt-hat évre tehető. Régióinkban jelentős a kábítószer-bevételből eredő pénzmosás, a szervezett bűnözés, valamint a prekursor (kábítószer előállításához szükséges anyag) kereskedelem és előállítás. Az ezt megelőző években a hivatalos jelentések jellemzően tagadták a kábítószer jelenlétét a bv. intézetekben. Az elmúlt időszakban azonban a régió országaiiban átstrukturálódott a kábítószer fogyasztás, és ennek következtében az országokban felmerült a börtönbeli kábítószer-probléma kezelésének szükségessége. A következő összefoglalás a kábítószer-problémák rendszerét szemlélteti, amely részben hazánkra is jellemző.

Probléma: *Általános túltelítettség => új körletek (pl. prevenció részlegek) kialakításával csökken a börtönökben a mozgástér; a fogvatartottak többen tartózkodnak egy zárkában, ezért növekszik a fertőzések veszélye*

Megoldás: új börtönök építése nem feltétlenül jelent jó megoldást; a büntetés-végrehajtás költségvetése az államháztartástól függ, ezért a beruházások bizonytalanok

Probléma: *Nincs megfelelő információ a börtönbeli kábítószer használatról => a személyzet a zárkaajtók bezárása után nem képes kellő hatékonysággal kontrollálni a zárkán belüli életet; a fogvatartottak hajlamosak a kockázatkereső életvitelre; a fogvatartottak a jogi következmények miatt személyzet felé nem jelzik a kábítószer-fogyasztást; a jogi következmények miatt az egészségügyi szolgálat sem rendelkezik kellő információval*

Megoldás: nyitott körletek létesítése a belső biztonság csökkentésével, és a külső biztonság megerősítésével; független szervezetek célzott kutatásai; fogvatartottak felvilágosítása az orvosi titoktartásról; új biztonsági szemlélet kialakítása az ártalomcsökkentés érdekében

Probléma: *Motiváció hiánya => a fogvatartottak nem akarnak részt venni a prevenció programokban; a börtönbeli kábítószer használatot a fogvatartottak egymás körében is magánügynek tekintik, gondjaikat nem kívánják egymással megosztani; a fogvatartottak kevés információval rendelkeznek a kábítószer-használat kockázatairól; a fogvatartottak általános egészségügyi állapota is rosszabb, mint az átlagpopulációé, ellenben az ellátásuk az átlagpopulációhoz képest jobb, ennek következtében nem számolnak a fertőző betegségek kockázatával*

Megoldás: motivációs jellegű felvilágosító foglalkozások tartása; önismereti jellegű kezelést szolgáltatató civil szervezetek bevonása; a befogadási eljárás és a felkészítő részlegek munkájának hatékonyabbá tétele

Probléma: *Kevésbé hatékony együttműködés a civil szervezetekkel =>* szlovákiában nincs együttműködés a civil szervezetekkel, Magyarországon viszont a fogvatartottak túl sok program közül választhatnak, ami megterheli a személyi állományt; a személyzet úgy érzi, hogy a civil szervezet átveszi a számára meghatározott feladatokat

Megoldás: egyedileg kidolgozott együttműködési megállapodás a civil szervezetekkel; monitoring; a személyzet felvilágosítása

Probléma: *Nincs elérhető kutatás a témában =>* a tudományos kutatás módszertanának kidolgozása komoly feladat (Magyarországon nem régen zárult le az első ilyen kutatás.); az országos lefedettségű kutatás megterheli a személyi állományt; nincs anyagi fedezet

Megoldás: anyagi fedezet előteremtése hazai, vagy nemzetközi pályázat útján

Probléma: *Fertőző betegségek terjedésének veszélye =>* a személyzet a zárkaajtók bezárása után nem képes kellő hatékonysággal kontrollálni a zárkán belüli életet; a fogvatartottak hajlamosak a kockázatkereső életvitelre; a közös tü esetleges használatának esélye nagyobb a steril tü nagysága és csomagolása miatt, amelyeket szintén el kellene rejtenie a fogvatartottnak; ugyanilyen veszélyt jelent a tetoválás

Megoldás: hatékonyabb egészségügyi szolgálat; „Bleaching kit” (csak bakteriális fertőzések megelőzésre alkalmas); kooperatív kommunikáció a fogvatartottakkal

Probléma: *Kevés információ az ártalomcsökkentésről =>* a speciális körleteken (kábitószer-prevenációs részleg, drogmentes körlet stb.) elhelyezett fogvatartottak programjába a keresletcsökkentés került; a prevenációs foglalkozásokon nem esik szó az ártalomcsökkentésről; az ártalomcsökkentés megzavarja a bv. intézetekben eddig meghonosult kezelés, illetve biztonsági stratégia rendjét

Megoldás: nyitott körletek létesítése a belső biztonság csökkentésével, és a külső biztonság megerősítésével; független szervezetek célzott kutatásai; fogvatartottak felvilágosítása az orvosi titoktartásról; új biztonsági szemlélet kialakítása az ártalomcsökkentés érdekében; családok, hozzátartozók bevonása a csoportos felvilágosító programokba

Probléma: *Rés a rehabilitációs foglalkozások és reintegráció között =>* a bv. intézetek jelenleg is legerősebben érvényesülő funkciója az izoláció. Az ebből eredő diszfunkció társadalmi előítéleteket szül; nem megoldott a „housing” rendszer; a civil szervezetek csekély hányada foglalkozik a reintegrációval (munkahely, lakhatás megteremtése a szabadulás után); a fentiek miatt nő a visszaesés (rekriminalizáció és újbóli kábitószer-használat) esélye

Megoldás: fokozott pr-tevékenység; együttműködés a közigazgatás illetékes szerveivel; közösségi pályázati lehetőségek (EQUAL-hoz hasonló)

A fentebb olvasható „bleaching kit” kifejezés, illetve a mögötte húzódó módszer bővebb magyarázatra szorul.

A nyugat-európai gyakorlatnak megfelelően a „bleaching kit” (bleach = klór) csomag a következőket tartalmazza:

- betadine vagy ahhoz hasonló alapú fertőtlenítő szer (pl. szódium hipoklorit), amely az egészségre és a biztonságra nem veszélyes,
- steril fertőtlenítő kendők,
- óvszer,
- fogkefe és fogkrém,
- könnyen érthető egészségvédelmi felvilágosító szakanyagok.

A csomag kiosztására három módszer adódik:

1. Minden fogvatartott az alapellátásban a befogadás során kap egy ilyen csomagot.
2. Az intézetekben bizonyos helyeken, ahol a fogvatartottak rendszeresen mozognak, egy rendszeresített tároló helyről (automata, kosár) bármikor hozzájuthatnak a csomaghoz. Ez a megoldás kevésbé hatékony azért, mert a fogvatartottak tiltott cselekményeiket egymás elől is titkolják, és elkerülhetetlen, hogy ne lássák meg egymást.
3. A fogvatartott kérelem formájában fordulhat az intézethez, amennyiben ilyen felszerelésre lenne szüksége. Ez a megoldás azért nem lehet hatékony, mert a fogvatartottak inkább eltitkolják a tiltott tárgyak használatát, mivel azok tartása fegyelmi eljárást von maga után.

A „bleaching kit” csomagok osztása nem helyettesítheti a tücsere-programot, és megjegyzendő, hogy nem alkalmas sem a HIV, sem a HVC ellen. Kanadában a csomagok a fogvatartottak számára hozzáférhetőek, míg Európa számos börtönében is létezik ilyen szolgáltatás (pl. Franciaország, Ausztria, Dánia).

A kelet-európai börtönbeli kábítószer-problémát és az arra adott választ szlovák és szlovén példákon keresztül szemléltetjük.

Szlovákiában 9000 fogvatartott van, 18 bv. intézet, 4 kábítószermentes körlet (drug free unit). A trencséni intézményben (Központi Kórházban) 414 ágy van, amelyek közül 170 szolgál kábítószer detoxikációs és szociális kezelésre. Jelenleg 17-en részesülnek detoxikációs kezelésben, amely pusztán azt jelenti, hogy a kábítószer-függőség fizikai elvonási tüneteit kezelik, illetve – nyilatkozat aláírása után – a fogvatartottak (jelenleg 156-an önkéntes jelentkezés alapján) legfeljebb három hónapig terjedő ideig szociális jellegű kezelésben részesülnek a speciális körleten. A három hónap letelte után a kezelést kivételes esetben, külkórházi elhelyezés mellett lehet folytatni.

A szlovák büntetés-végrehajtás elsődleges célja – a magyarhoz hasonlóan – a kínálatsökkentés. Jelenleg 200 fogvatartott tölti szabadságvesztés büntetését kábítószerrel való visszaélés miatt. Ez 2,2%-ot jelent, ami arányában alacsonyabb a magyar 5%-os mutatóhoz képest. A szlovák büntetés-végrehajtás hivatalos álláspontja szerint a kábítószer használat nem jelent nagy gondot a bv. intézetek életében. Szlovákiában jelenleg 4 fő HIV fertőzött fogvatartott van, 20 TBC-s és 280 hepatitis fertőzött. Intravénás kábítószer-használatról nem készült felmérés.

A szlovén börtönökben intravénás kábítószer használat is előfordul. Ennek érdekében a szlovén büntetés-végrehajtás civil szervezeteket von be annak érdekében, hogy megelőzzék a közös túhasználat következtében előálló fertőzésveszélyt. A fogvatartottak motiváltak mutatkoztak a programokon való részvétellel. A foglalkozásokat a „Stigma” nevű civil szervezet végzi. A foglalkozások nem tartalmaznak tücsere programot, hanem az intravénás droghasználat

esetén a metadon, illetve Subutex kezelést ajánlják fel. A személyzet részéről kevés információval rendelkezik a civil szervezet, amely elsődleges feladatának a jogi és egészségügyi felvilágosítást tartja.

Szlovéniában 15 kisebb bv. intézet működik, összesen kb. 1000 fogvatartottal, minden intézetben hozzáférhető a metadon kezelés. A metadont a fogvatartottak, a visszaélés veszélye miatt, folyékony halmazállapotban kapják meg.

A fejezet zárásaként meg kell jegyezni, hogy a börtönépesség összetétele szoros kapcsolatban áll a társadalomban bekövetkező demográfiai és szociológiai változásokkal. Például a roma kisebbség jelenleg a magyar börtönökben felülreprezentált, de az egyre inkább érvényesülő társadalmi esélyegyenlőségi programoknak köszönhetően feltételezhető, hogy az intézeteinkben valamivel csekélyebb arányban lesznek romák a közeljövőben, ugyanakkor a helyükre külföldi állampolgárok és kábítószer-problémával szembesülő személyek fognak kerülni.

A társadalomban tudatosodnia kell annak a ténynek, hogy a börtönben lévő személyekért a bv. szervezeten kívül számos más állami és társadalmi szervezet felelős. Figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a börtönlakók az átlagnépességhez képest szociológiai értelemben depriváltak, azaz szegényebbek, iskolai végzettségük alacsonyabb, többségük csonka családban nevelkedett, illetve a társadalomhoz képest a fogvatartottak nagyobb arányban élnek tiltott szerekekkel. A társadalom ugyanakkor hajlamos ezekért a gondokért egyedül a büntetés-végrehajtást okolni.

Összefoglalás helyett*

Stöver szerint a börtönbeli illegális szerhasználat problémaköre a hetvenes évek második felére nyúlik vissza. Napjainkban az európai fogvatartottak mintegy kétharmada a börtönbe kerülés előtt alkohol és drogproblémával küzdött. A kínálat redukált volta miatt a börtönben elérhető kábítószeres tisztasága és összetétele rosszabb, mint a külvilágban. Sok esetben a kábítószer-problémával szembesülő fogvatartottak a kockázattűrő magatartás diszfunkcióként való megjelenése miatt politoxikomán [többfajta kábító- és izgatószerrel élő] fogyasztói magatartást mutatnak a börtönökben. Magyarországon például jelenleg a korábbi „dobi”-használatot felváltotta a különböző tablettákkal (pl. Rivotril) való visszaélés, és az e melletti kannabisz fogyasztás már politoxikomániának minősíthető.

A börtönbeli kábítószer-fogyasztás függ az intézet jellegétől. A nagyobb börtönökben az ellenőrzés nehezebb, mint a kisebb intézetekben, és feltehetően a piac is nagyobb. Gyakran szoktuk a mobiltelefonok előtálalási arányát összehasonlítani a kábítószer előtálalásokkal. Azt állapíthatjuk meg, hogy az intézeteinkben nagyságrendekkel több telefonra bukkanunk, mint drogra. (A telefon nagyobb méretű, mint a kábítószer-csomag, viszont a kábítószeresek közül a kannabisz drogkereső kutyákkal hatékonyabban deríthető fel.) Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek az adatok nem egyeznek a nem régen lezárult reprezentatív kutatással (Elekes – Paksi, 2004), mely szerint a fogvatartottjaink jelenleg is 7,9%-os arányban fogyasztanak kábítószerrel az intézeteinkben.

Stöver kiemeli, hogy a kábítószer-probléma szempontjából kifejezetten hátrányos helyzetűek a határok mentén található, előzetesen letartóztatottak elhelyezésre szolgáló bv. intézetek,

* A cím arra kíván utalni, hogy a befejező rész nem elsősorban az eddigiek lezárása, hanem inkább továbbgondolása szándékozik lenni – különös tekintettel a magyar börtönök kábítószerügyi helyzetére.

mert a helyi kábítószerpiac ezen intézetek közvetlen környezetében intenzivebb, továbbá az előzetesen fogvatartott személyek körében a letartóztatási sokk miatt a kábítószerekre nagyobb a kereslet. Magyarországon a letöltő házak többsége a Duna vonalán és az ország közepén helyezkedik el, azonban sok előzetes ház van a határok mentén. Ennek orvoslására talán a kábítószer-prevenációs részlegek megyei házakba történő kiterjesztése lehet a válasz (jelenleg a Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, és a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben működnek prevenációs részlegek).

A magyar helyzet további specialitása, hogy a fogvatartottak többsége a keleti országrészből származik, sőt ezek között is túlsúlyban van a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei származású fogvatartottak száma. Ez a jelenség két szempontból is fokozott figyelmet érdemel, először is a fogvatartottak egy jelentős része feltehetőleg legalább az „ismerőség” szintjén kapcsolatban állhat egymással, másodsor pedig, a keleti országrész szociális elmaradottságát érzékelhetjük. Mindkét tény a kábítószer-fogyasztás növekedésének kockázatát jelenheti.

A kábítószerhasználat a kábítószeres élettani és pszichés hatásaiból eredően valószínűleg gyakoribb közvetlen a befogadás után, és az ítélet letöltése közben csökken, ugyanakkor a börtön a kábítószer-fogyasztástól való elállás fontos motíváló tényezője lehet, tehát a börtönbeli kábítószerügyi stratégia és gyakorlat (policy) összetársadalmi jelentőségű. A fogyasztás ugyanakkor a pusztán a kínálatcsökkentés által feltételezhetően nem fog csökkenni. Az intézetek önállóan nem képesek a kereslet- és ártalomcsökkentő programok hatékony végrehajtására, mert ezek mellett számos olyan szakfeladatuk van, amely a személyzetet leterheli, ezért kiemelkedő jelentőségű az egyéb állami és civil szervekkel való kapcsolattartás. Fontos lenne továbbá, hogy a társadalom megfelelő információkkal rendelkezzen a börtönbeli kábítószer-probléma természetéről, ezért elkerülhetetlen a különböző jogvédő szervezetekkel (pl. TASZ) való intenzív együttműködés, a hatékony PR és sajtókapcsolat, és – csak említés szintjén – a felsőoktatási intézményekben tanuló fiatalok kutatási tevékenysége.

A börtönkörnyezet (unalom, krízis, informális börtöntársadalom) ugyanakkor motiválhatja a fogvatartottakat, hogy kábítószerrel fogasszanak. Fel kell hívnom a figyelmet a körletfelügyelők és a munkáltató felügyelők munkájára. Ők azok a személyek, akik a fogvatartottakkal napi jellegű kapcsolatban állnak, és legtöbb információval rendelkeznek a körleteken és a zárkákön zajló életről. A közeljövőben ezen személyek munkája át fog alakulni, ezért tudatosítani kell bennük feladatuk szociális jellegét. Kiemelt fontosságú a nevelők az adminisztráción túlmutató tanácsadási tevékenysége, továbbá a pszichológusok személyiség- és problémaorientált foglalkozása a fogvatartottakkal. Nem csak Magyarországon észlelhető jelenség, hogy a börtönökben az adatkezelési sajátosságok miatt sem végezhető terápia jellegű pszichológiai munka, a frontvonalon dolgozó börtönpszichológus munkája sok esetben krízisintervenció jellegű, de mindenképpen az aktuális életeseményre (pl. kábítószer-probléma) kell koncentrálnia.

A kábítószerrel kapcsolatban ügyelni kell a fogvatartott szabadulásának megfelelő előkészítésre, továbbá a problémát illetően kiemelten fontos az is, hogy a börtönben megkezdett kezelést a fogvatartott a szabadulása után is folytatni tudja.

Felhasznált irodalom

Bossong, H.: Methadon-Substitutionsbehandlung. In: Das Grüne Gehirn – Der Arzt im öffentlichen Gesundheitswesen. 36. Erg. Starnberg 1995

CIA – The World Factbook.
[www.cia.gov/cia/publications/factbook/Correctional Service, Canada – AIDS Knowledge Among Prisoners. www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e05/e051m_e.shtml](http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/Correctional_Service,_Canada_-_AIDS_Knowledge_Among_Prisoners.www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e05/e051m_e.shtml)

Elekes Zs., Paksi B.: A jogerősen elítélt fogvatartottak kábítószer- és egyéb szenvedélyszer használata. Kutatási beszámoló. BVOP. 2004. Kézirat.

EMCDDA Éves jelentés, 2004:
 A kábítószer-probléma az Európai Unióban és Norvégiában.
annualreport.emcdda.eu.int/hu/home-hu.html

GYISM – Jelentés a magyarországi kábítószerhelyzetről – 2003.
www.gyism.hu/fileadmin/download/khat/040129_jelentes2004.pdf

Hiller, M. L., Knight, K., Dwayne Simpson, D.: Prison-based substance abuse treatment, residential aftercare and recidivism. Addiction, 1999; 94(6), 833-842. p.

HM Prison Service honlapja.
<http://www.hmprisonservice.gov.uk>

Stöver, H.: Study On Assistance To Drug Users in Prisons (EMCDDA/2001)
www.archido.de/eldok/docs_en/stoever_habil_2000.htm

TASZ – Drogpolitikai Füzetek 6 (2004)

Trabut, Ch. : French Report. In: Muscat, R. 2000; 33-42. p.

Dr. Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Első lépések Litvániában a börtön privatizáció felé

Litvánia nagy érdeklődést mutat a börtönprivatizáció iránt. A litván büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium képviselői 2004. augusztusában részt vettek a londoni PPP kerek-asztal tárgyalásokon. A litván szakemberek vizsgálják a lehetőségeket és a külföldi tapasztalatokat, hogy a közeljövőben beindíthassák a privat börtönök kísérleti programját.

Forrás: Public Services International Research Unit (PSIRU). University of Greenwich – London, England. 2004. szeptember

PSIRU felmérés az Egyesült Királyságban

A PSIRU (Public Services International Research Unit – Közszolgálatok Nemzetközi Kutató Intézete) 2004. évi felmérése szerint az Egyesült Királyságban nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy az angliai és a walesi börtön privatizáció hozzájárult volna a visszaesők számának csökkentéséhez. Az első privatizált büntetés-végrehajtási intézetet 1992-ben nyitották meg.

Módszertani, s végső soron a végső eredmények értékelése során jelentkező problémát jelent, hogy a fogvatartottak sorsának nyomon követése nehézkes, mivel nagyon gyakori az elítéltek átszállítása az állami börtönökből a privatizált intézetekbe. Természetesen a magán börtönökből történő áthelyezések is hasonlóképpen követhetetlenek.

A szakemberek a statisztikai adatgyűjtés fent említett nehézségei miatt, csak egy-egy intézet önmagához mért fejlődéséről rendelkezhetnek pontos adatokkal.

Forrás: Public Services International Research Unit (PSIRU), University of Greenwich – London, England. 2004. szeptember

Nehézségek az izraeli börtönprivatizáció körül

2004 őszén érkezett meg az izraeli börtönprivatizációt engedélyező kormánydöntés elleni fellebbezés az Izraeli Legfelsőbb Bíróságra. A fellebbezés benyújtói: emberi jogi kérdésekkel foglalkozó ügyvédek és a „Ranat Gan” Főiskola jogtudósai abban reménykednek, hogy a jövőben az (izraeli parlament, a Knesset a privatizáció folyamatának megszakításáról dönt.

A Legfelsőbb Bírósághoz beérkezett fellebbezés eljárásjogi és alkotmányos körülményekre hivatkozva kéri a magánszféra tényérésének megakadályozását a büntetés-végrehajtási intézetekben. A szakértők szerint vitás, hogy a Knesset elegendő információval rendelkezi-e arról, hogy a privatizáció következményeit mérlegelni tudja, vala-

mint az is kérdéses, hogy a kormány dönthet-e egyáltalán a magánszféra ilyen jellegű szerepvállalásáról. A helyzet súlyosságát növeli az a tény, hogy 2004. őszén tendert írtak ki egy 800 férőhelyes büntetés-végrehajtási intézet létesítésére. Ha az eljárási folyamat megszakad, az ajánlattevők kártalanításáért a kormány lesz a felelős.

Forrás: Public Services International Research Unit (PSIRU), University of Greenwich – London, England. 2004. szeptember

Háttérbe szorított kábítószer-függő fogvatartottak Új-Zélandon

Az új-zélandi Szociális Szolgálatok Szövetsége tanulmányozta az alkohol és kábítószerfüggő fogvatartottak gyógyulási esélyeit. A kutatást végzők tudomására jutott, hogy a most épülő büntetés-végrehajtási intézetekben, a drog- és alkohol-problémát kezelő egészségügyi központok – költségsökkentés miatt – nem képezik a beruházás részét.

A Szövetség szóvivője ezt nagyon sajnálatosnak tartja, mivel 10 elítéltből kilencnek komoly kábítószer és alkohol problémái vannak. A Szociális Szolgálatok Szövetsége elemzése során kimutatta, hogy a börtönbe kerülő fiatal korosztály 85%-a drog- vagy alkoholfüggő, illetve droggal vagy alkohollal összefüggő bűncselekményt követett el. A szakértők szerint félő, hogy ezek a fiatalok újra visszaesővé válnak, mivel szociális problémáik nem oldódnak meg.

A Szövetség megállapította, hogy a Waikeria és az Arohata Büntetés-végrehajtási Intézetek kezelő egységei jó statisztikával rendelkeznek a gyógyítás terén. Sajnos hasonló egységek csak korlátozott számban működnek az országban. Széles körű problémát okoz azoknak az elítélteknek a kezelése, akiket 6 hónapnál hosszabb szabadságvesztésre ítélték. A statisztikai jelentések szerint kedvezőbb eredményt mutatnak fel a büntetés-végrehajtási intézetekhez kapcsolt kezelő központok, mint azok, amelyeket csak a szabadlábra kerülést követően tudják igénybe venni a fogvatartottak.

Forrás: No drug and alcohol treatment in new prisons by Andrew Linen. New-Zealand Herald. 2004. 12. 02.

Tiltott videó-játékok Missouri államban

A Missouri Állami Büntetés-végrehajtási Intézet helyét átvevő Jefferson City Büntetés-végrehajtási Központnak 2004. szeptemberi megnyitása után szembesülnie kellett a médiából áramló erőszak problémájával. A társalgókban felállított Game Stations automatákba olyan játékprogramokat installáltak, amelyek segítségével gyilkosságot, autótlopást, rendőrtisztek lelövését szimulálhatták a fogvatartottak. A börtönszemélyzet és a pszichológusokat sokkolta a hír, és hamarosan elkobozták az összes játékprogramot. A bv. intézet példáját követve az állam többi büntetés-végrehajtási intézetében is hasonló intézkedéseket hoztak, bár az ezt kötelezővé tevő szabály nem született.

Missouri Államban több egyetemen is foglalkoznak a médiában megjelenő és növekvő erőszak társadalomra gyakorolt hatásával. A Grand Valley Állami Egyetem

(Michigan állam) egyik professzora Jim Houston szerint az erőszakos számítógépes játékok a bűnözői életstílust erősítik.

A Jefferson City Büntetés-végrehajtási Központban – a fentiekre tekintettel – a jövőben szigorúan ellenőrizni fogják az intézet rendelkezésére álló összegek felhasználását. A kantin bevételének nagy részét már most is sportszerek vásárlására költik.

Forrás: New prison pulls plug on violent video games by John Gerefée. Today News, 2004. 12. 15. – Missouri bans video games from prisons by David A. Lieb. Las Vegas Sun, 2004. 01. 24.

Gyógyszerhiány a zimbabwei büntetés-végrehajtási intézetekben

A Zimbabwe Börtön Szolgálat jelentése szerint a 2005. évi állami költségvetés nem biztosítja a fogvatartottak megfelelő ellátását. A körülbelül 37 millió USA dollár helyett csak 22 millió USA dollár jut az élelmezésre, a ruházatra, valamint az ágyneműre.

Már az év elején látszik, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek képtelenek lesznek megszerezni a hiányzó összeget. A börtönkórházak jelentős gyógyszerhiánnyal tettek jelentést. Az orvosok szerint, ha helyzet nem válik kedvezőbbé, számolni lehet egy komolyabb méreteket öltő tbc-fertőzéssel. Ennek többek között az oka az, hogy a 16000 férőhelyen 22000 elítéltet kell elszállásolni, a higiéniai körülmények pedig kedvezőtlenek.

Forrás: Concern over condition in prisons by UN Integrated Regional Information Network. 2005. 01. 06.

Népszerűek a gyógynövényekből készült teák Anglia és Wales börtöneiben

Az utóbbi időben gyógynövényből készült teák tűntek fel Anglia és Wales börtöneiben. Jótékony hatásuk híre hamar elterjedt a fogvatartottak körében, és ma már széles körben fogyasztják az elítéltek.

Dr. Stuart speciális teakeverékei először a férfi elítélteknek fenntartott **Wandsworth intézetben** jelentek meg, Dél-Londonban. Ezt követően a készítmények átkerültek a High Downba, Surreybe, valamint a Sussexben található Lewis, végül pedig a nőket elszállásoló, Surreyben levő, Downview büntetés-végrehajtási intézetbe is. Dr. Stuart elsősorban azoknak a fogvatartottaknak ajánlja a teákat, akik alvászavartól és stressztől szenvednek.

A Tranquillity („Nyugalom”) és a Valerian Plus („Macskagyöker Plusz”) elnevezésű készítményeket a börtönegészségügyért felelős részleg jóváhagyásával szállítják a börtönökbe. A Tranquillity összetevői közé tartoznak a zöld citromfa virága, galagonya termése, cickafarkfű és az ánizskapor; a Valerian Plus készítmény zöld citromfa virágából, macskagyöker-

ből, komlóból, gologtavirágból és ánizskaporból áll. Ma már olyan népszerűek a teakeverékek, hogy Dr. Stuart vállalata havonta közel 120 font értékben, 11 csomaggal szállít belőlük minden egyes intézetbe.

A börtön személyzet szerint a teáknak kimutathatóan kedvező a hatásuk, mivel az elítéltek kevesebb nyugtatót és altatót fogyasztanak.

Forrás: Herbal tea infuses overcrowded prisons with some sense of peace by Richard Ford. The Thames, 2005. 01. 26.

Ausztrál női elítéltek és a kábítószer

Az Ausztrál Kriminológiai Intézet egyik tanulmányában megvizsgálta, hogy a női elítéltek hogyan viszonyulnak a drogokhoz. A Kriminológiai Intézet 6 ausztrál joghatósági területről válogatta ki a 470 interjúalanyt. A vizsgálódásokat követően arra a következtetésre jutottak, hogy a megkérdezettek 80%-a élete során valamikor már használt illegális kábítószer, 2/3-uk pedig droghasználó volt a letartóztatáskor is.

A tanulmány kiemeli, hogy a Holly Johnson Büntetés-végrehajtási Intézetben az elítelt nők nagy része több mint egyféle drogot használt. A fogvatartottak tipikusan a kannabiszt, az amphetamint és a heroint fogyasztották. Az elemzések szerint a nők a férfiakkal összehasonlítva gyakrabban követik el kábítószer hatása alatt a bűncselekményt, vagy bevállalásuk szerint nagyobb számban kábítószer-függők. Ezen kívül gyakrabban válnak alkohollal vagy kábítószerrel összefüggő bűncselekmények elkövetőivé, mint a férfiak.

Forrás: Female prisoner study highlights crime-drugs link by Doug Bindell. Australian News, 2005. 01. 19.

A Braille-írásban jártas ír elítéltek

A Maghberry Büntetés-végrehajtási Intézetben a fogvatartottak egy csoportja Braille-írás használatából szerzi keresményét. Az intézet Braille Egysége David Johnston vezetésével egyházi énekes- és imakönyvet készített a vakok és gyengén látók számára.

A könyvek nemcsak az imák és az énekek szövegét tartalmazzák, hanem a hangjegyeket is, tehát pontos másolatai a látók számára készített kiadványoknak. A szakemberek szerint az intézetben működő, Braille Egységben dolgozó elítéltek később is hasznosíthatják a megszerzett tudásukat. Vakírással készült művek ugyan kaphatók a könyvpiacra, de a Braille írással készült liturgikus könyvek és oktatási anyagok hiánycikknek számítanak.

Robin Eames írországi érsek felbecsülhetetlennek tartja az egyházközség számára a fogvatartottak munkáját. Véleménye szerint sok vak és gyengén látó életét könnyítik meg az elítéltek erőfeszítései. Az egyház 2500 fontos adományt juttatott el a Braille

Egységnek az egyházi énekes és imakönyv elkészítését követően a Maghaberry Büntetés-végrehajtási Intézetbe.

Említést érdemel, hogy a Braille Csoportban jelenleg 12 fogvatartott dolgozik, akiknek le kellett tenniük a Braille Jártassági Vizsgát. A bizonyítvány megszerzését követően kaptak csak lehetőséget arra, hogy átmásolják a könyveket, hivatalos iratokat, zene-műveket és diagramokat a vakok által is olvasható formába.

Forrás: Eames praises prison's braille books by Tom Patier. Belfast Telegraph, 2005. 01. 22.

Új börtön épül Észak-Dublinban

Észak-Dublinban, Thorntownban, egy 150 holdas területen új büntetés-végrehajtási intézet épül, amely a tervek szerint 2008-tól a Mountjoy intézet helyét veszi át.

Az új komplexum befejezését nemcsak a büntetés-végrehajtási szakemberek, de a fogvatartottak is nagyon várják. A modern intézetben a kor igényeihez igazodó helyiségek lesznek, és végre sikerül felszámolni azt a rendszert, hogy reggelenként az elítélteknek maguknak kell kiüríteni a wc-ket.

A szerződések szerint a terület megvásárlása 29,9 millió euróba került. Az ir szakemberek az építkezést fontos lépésnek tekintik a börtönök modernizációja és az infrastruktúra fejlesztése szempontjából.

Forrás: Site chosen for prison to replace Mountjoy by Alison Pattern. Today News, 2005. 01. 08.

Új munkalehetőség a High Desert Állami Büntetés-végrehajtási Intézetben

A High Desert Állami Büntetés-végrehajtási Intézet (Nevada állam) elítélte a büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium döntésére és engedélyére várnak, hogy megkezdhessék munkájukat a Micro Brew vállalat üzemében. A minisztérium kedvező visszajelzését követően a sörkészítésre specializálódott cég a börtön ipari programjához csatlakozhat. A szerződés szerint a Micro Brew 10000 m²-es helyhez jut a büntetés-végrehajtási intézet saját területén belül, ahol sörfőzéshez szükséges tartályokat és egyéb eszközöket fog gyártani az elítéltek segítségével. A börtön ipari programjának vezetője kihangsúlyozta, hogy sörkészítésre nem kerülhet sor az intézeten belül.

A megállapodás szerint 25-30 fogvatartott jelentkezhet a munkavégzésre, szakmai előképzettség nem feltétele az alkalmazásnak. Az elítéltek a tervek szerint 5,15 dollár

óradíjat fognak kapni. Az ipai program vezetője és a Micro Brew cég képviselői egyetértenek abban, hogy komoly gyakorlati és elméleti ismeretekre tehetnek szert a program résztvevői. A börtönvezetés bízik abban, hogy a fogvatartottak tudásukat a szabadlábba kerülésüket követően is hasznosítani tudják majd.

Forrás: Prisoners to make brew equipment by Mary Webi. Las Vegas Sun, 2005. 01. 20.

Hószobrok Kentucky Államban

2004 karácsonya előtt pár nappal hóvihár tombolt a Nyugat-Kentucky Büntetés-végrehajtási Intézet közelében, ami miatt az elítéltek látogatását is törölni kellett. A fogvatartottak hangulata a családi és egyéb programok elmaradása miatt rendkívül rossz lett.

Az elítélt programokért felelős igazgató ekkor azzal az ötlettel állt elő, hogy hószobor-építő versenyt kellene rendezniük. Az elítéltek kezdeti húzódozása után a három órás versenyt nagy siker és meglegedettség zárta. A rénszarvas szántól, a játékvonaton és autón át, a keresztre feszített Jézusig számos alkotás született. A három legsikeresebb mű díjat is nyert. Az elítéltek elhatározták, hogy a következő nagy hóesésig új szobor-terveket készítenek.

Forrás: Prison inmates tun ice into art by Byron Crawford. The Courier-Journal, 2004. 12. 28.

Eseménynaptár

(2004. december 1-jétől 2005. február 28-ig)

2004. december 3.

A lengyel büntetés-végrehajtás négyfős delegációja 2004. november 28-a és december 3-a között szakmai látogatást tett Magyarországon. A program keretében megtekintették a Balassagyarmati Fegyház és Börtönt, a Váci Fegyház és Börtönt és ezen intézetek mellett működő bv. gazdálkodó szervezetek üzemait, továbbá a Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézetet és a Fővárosi Bv. Intézet I. objektumát.

2004. december 7.

A Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet sajtóreferensének, Gaál Bélának börtönfotó anyagából „A helyzet foglyai – a foglyok helyzete” címmel a kecskeméti Széchenyi István Idegenforgalmi, Vendéglátóipari Szakközépiskola és Szakiskola Kollégiumában rendeztek fotókiállítást, melyet december 7-én Tüske János bv. ezredes, az intézet parancsnoka nyitott meg.

2004. december 8.

Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, a Magyar Televízió Rt., valamint a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány „A megújuló emberért” elnevezésű díjat adományozta a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága részére. A díj alapítói köszönetüket fejezték ki azért, hogy 2004. évben jelentős anyagi forrással járultak hozzá a munkavállalók rekreációjának elősegítéséhez. A díjat a Parlamentben Göncz Kinga miniszter asszony adta át Dr. Bökönyi István bv. vezérornagy, országos parancsnoknak.

2004. december 9.

A Baranya Megyei Bv. Intézet területén ünnepélyes keretek között tartották a PHARE beruházásban épülő Fiatalkorúak Bv. Intézetének alapkövetését. Az ünnepség előjárója Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter volt. A rendezvényen részt vett Dr. Hankó Faragó Miklós, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára, Katonáné Dr. Borka Katalin, főcsoportfőnök, Dr. Bökönyi István bv. vezérornagy, országos parancsnok, Dr. Huszár László bv. dandártábornok, az országos parancsnok szervezetfejlesztési és stratégiai helyettese, Dr. Toller László Pécs Megyei Jogú Város polgármestere, valamint a helyi társszervek és közigazgatási szervek vezetői.

A Váci Fegyház és Börtönben a Magyar Testvéri Börtöntársaság szervezésében evangélikus lelkészhallgatók egy csoportja 64 fő fogvatartott részére zenés műsort adott.

2004. december 14.

A Baracsikai Országos Bv. Intézetben Andreas Welmer evangélikus lelkész 80 fogvatartott részére istentiszteletet tartott. A rendezvényen megjelent Seiler-Albring Ursula asszony, a Német Szövetségi Köztársaság nagykövete.

2004. december 16.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere a jobbiztonság megvalósítása és az emberi jogok mind teljesebb érvényesülésének elősegítése érdekében végzett kimagasló munkája elismeréséül az „Emberi jogokért emlékplakett”-et adományozta Garami Lajos bv. ezredesnek, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya főosztályvezetőjének.

2004. december 17.

A Budapesti Fegyház és Börtön „A” objektumában, december 17-én a Korál együttes 90 fogvatartott részére rockzenei koncertet adott.

2004. december 20.

Nyugállományba vonulása alkalmából kimagasló büntetés-végrehajtási munkássága elismeréséül a Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere „Tauffer Emil-díj”-at adományozott Dolla László bv. ezredesnek, a Balassagyarmati Fegyház és Börtön Személyügyi és Szervezési Osztálya osztályvezetőjének, Ördögh József bv. alezredesnek, a Nagyfai Országos Bv. Intézet Fogvatartási Ügyek Osztálya osztályvezetőjének valamint Tóth Sándor bv. alezredesnek, a Fővárosi Bv. Intézet elemző-értékelő tisztjének.

2004. december 21.

Dr. Petrétai József igazságügy-miniszter a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben valamint a Kalocsai Fegyház és Börtönben tett látogatást. A miniszter ajándékokat adott át az anya-gyerekek körleten elhelyezett fogvatartottak részére. Az intézetlátogatásokon a miniszter kíséretében részt vett Dr. Illéssy István kabinetfőnök-helyettes, Oravecz Éva sajtófőnök, Varga Géza, az Igazságügyi Minisztérium Bv. Felügyeleti Főosztály főosztályvezetője, és Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok.

2004. december 25.

A Budapesti Fegyház és Börtön „B” objektumának kápolnájában 70 fogvatartott részére karácsonyi ünnepélyes főpapi szentmisét celebrált Dr. Erdő Péter bíboros, Esztergom-Budapesti érsek.

2004. december 30.

A Pálhalmi Országos Bv. Intézetben a „Balassi-év” zárásának jegyében 83 fogvatartott részvételével irodalmi vetélkedőt rendeztek.

2005. január 3.

A Magyar Honvédség „Savaria” kiképző központjának szombathelyi objektumát további üzemeltetésére – hivatalos eljárás során – a Büntetés-végrehajtási Szervezet megbízott képviselői átvették. A létesítmény PPP beruházásban történő átalakítása után a büntetés-végrehajtás új 700 fős intézeteként fog üzemelni.

2005. január 10.

A Szegedi Fegyház és Börtönben az intézet fennállásának 120. évfordulója alkalmából ünnepi megemlékezést tartottak. A rendezvénysorozat keretében Dr. Petrétei József, a Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere, Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, valamint az intézet vezetői az intézet hősi halottainak emléktábláinál koszorút helyeztek el.

2005. január 20.

Dr. Hankó Faragó Miklós, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára látogatást tett a Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézetben. Az intézet helyzetéről és a jövőbeni feladatairól tett parancsnoki jelentést követően az államtitkár megtekintette a fogvatartottak elhelyezési körletét.

2005. január 21.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter és Dr. Veres János országgyűlési képviselő Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy országos parancsnok kíséretében látogatást tett a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézetben. Pásztor András bv. ezredes, intézetparancsnok jelentést tett az intézetben folyó büntetés-végrehajtási tevékenységről, ezt követően a vendégek megtekintették az intézetet.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézetben a Magyar Helsinki Bizottság két tagja a börtön-megfigyelési program keretében a fogvatartottak elhelyezési körülményeinek tanulmányozása céljából tett látogatást.

2005. január 22.

A svájci székhelyű „Nők a Nőkért Mozgalom” aktivistáinak 7 fős delegációja tett látogatást a Kalocsai Fegyház és Börtönben az Igazságügyi Minisztérium meghívására. A látogatás célja a fogvatartottak elhelyezési körülményeinek megismerése volt.

2005. január 25.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2004. évi tevékenységét értékelő és a 2005. évi feladatait meghatározó országos értekezletét a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában tartották. Az értekezlet elöljárója Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter volt. Részt vettek Dr. Kondorosi Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára, Katonáné Dr. Borka Katalin főcsoportfőnök asszony, Dr. Vastagh Pál az Országgyűlés Alkot-

mány- és Igazságügyi Bizottság elnöke, Donáth László, az Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságának alelnöke, továbbá az együttműködő szervezetek vezetői és képviselői.

2005. február 3.

A Heves Megyei Bv. Intézetben látogatást tett Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter és Török Zsolt országgyűlési képviselő, valamint Dr. Illéssy István, az IM kabinetfőnök-helyettese. Az igazságügy-miniszternek Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy országos parancsnok és Galambos Ferenc bv. ezredes az intézet parancsnoka tett jelentést. Ezt követően a vendégek megtekintették az intézetet.

A Magyar Helsinki Bizottság 6 munkatársa a börtön-megfigyelési program keretében a Váci Fegyház és Börtönben a fogvatartottak elhelyezése körülményeinek tanulmányozása céljából tett látogatást.

2005. február 4.

A „Jogállamiság alapintézményeinek elmúlt 15 éve” címmel jogásznapot tartottak Kecskeméten a Tudomány és Technika Házában. A rendezvényen a Büntetés-végrehajtási Szervezet képviseletében 50 fő vett részt.

2005. február 10.

A Veszprém Megyei Bv. Intézetben a 2004. évi munkát értékelő és a 2005. évi feladatokat meghatározó értekezleten részt vett Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter, Pál Béla, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, Dr. Illéssy István az IM kabinetfőnök-helyettese, valamint Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy országos parancsnok.

A Holland Igazságügyi Minisztérium munkatársaiból és a jogi segítségnyújtásban résztvevő ügyvédek közül álló 6 fős delegáció, a Magyar Helsinki Bizottság 4 fős, továbbá a Hivatásos Pártfogói és Jogi Segítségnyújtási Szolgálat Országos Hivatalának 2 fős bizottsága tekintette meg a Fővárosi Bv. Intézet II. objektumát a MATRA-program keretében.

2005. február 15.

A Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézetben a 2004. évi munkát értékelő és a 2005. évi feladatokat meghatározó értekezleten részt vett Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy. Az intézetnek Láposi Elza, a Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés alelnöke megyezászlót adott át, melynek ünnepségén megjelent Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter, Dr. Kisfaludy Zoltán kabinetfőnök, Katonáné Dr. Borka Katalin főcsoportfőnök, Dr. Illéssy István kabinetfőnök-helyettes, Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy országos parancsnok, valamint az együttműködő szervek meghívott vezetői. A megyezászlót az ünnepségen felszentelték és megáldották az egyházi felekezetek képviselői. A szlovák büntetés-végrehajtási szervezet képviseletében a zselici intézet parancsnoka adományozott kítüntetést Dr. Hangyál István bv. ezredesnek, a Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézet parancsnokának a két intézet közötti kapcsolatok terén kifejtett eredményes együttműködés elismeréséül. Ezt követően a vendégek megtekintették az intézetet.

2005. február 16.

A Büntetés-végrehajtás Észak-Dunántúli Régiójának intézetparancsnokai a 2005. évi közös feladatokat egyeztető értekezletet tartottak a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben.

2005. február 17.

Az Európai Börtönnevelési Társaság (EPEA) magyarországi csoportja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága tanácsstermében tartott ülést.

2005. február 18.

A Magyar Helsinki Bizottság 2 munkatársa a fogvatartotti börtön-megfigyelő program keretében az előzetesen letartóztatottak elhelyezési körülményeinek tanulmányozása céljából látogatást tett a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézetben.

2005. február 25.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter látogatást tett a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben, melyen részt vett Dr. Illéssy István IM kabinetfőnök-helyettes és Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok.

Összeállította: Kolesza Krisztina

Deák Ferenc István

A Magyar büntetés-végrehajtási jog

című egyetemi tankönyv új kiadásáról

Vókó György *Magyar büntetés-végrehajtási jog* című egyetemi tankönyve – 1999-es első kiadása óta – immáron negyedik, javított kiadásban jelent meg a Dialóg Camus Kiadónál 2004 végén.

Felmerül a kérdés: Vajon szükség van-e egy ismert, elismert mű többedik kiadásáról ismertetést írni? A válasz a mi esetünkben egyértelműen: igen. Egyfelől – noha a büntetés-végrehajtási szakemberek közül sokan olvasták Vókó György e munkáját – jó lenne, ha még többen megismernék. Másfelől: a könyv legutóbbi, 2001-es kiadásához képest több olyan lényeges jogszabályi változás épült be a mű szövegébe, mely indokolttá teszi, hogy azok is kézbe vegyék a kötetet, akik a korábbi kiadások valamelyikével már ezt megtették.

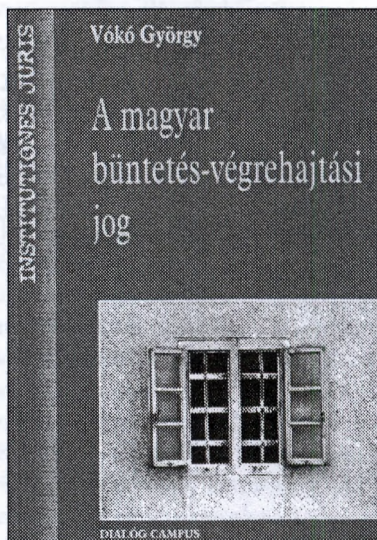
Jelen könyvismertetés egyrészt a mű általános értékeire szeretné felhívni a figyelmet, másrészt azokra a szerkezeti és tartalmi a változásokra is kíván utalni, amelyek az új kiadásban – az utolsó, 2001-es óta – bekövetkeztek.

A könyv új, átdolgozott kiadásának szerkezete látszólag nem változott lényegesen a legutóbbihoz képest. Ugyanakkor a nagyobb gondolati egységek az új kiadásban külön címet kaptak, így a mű tartalma áttekinthetőbbé, strukturáltabbá vált. Ennek megfelelően a 2004-es kötet öt részre tagolódik. (Ezek a következők: *Bevezetés a büntetés-végrehajtási jogba; A büntetés-végrehajtási jog általános kérdései; Különös rész I. A büntetések és intézkedések végrehajtása; Különös rész II. A személyes szabadságot érintő büntetőeljárási intézkedések; Jogállami biztosítékok.*)

A tartalmat érintően elsősorban természetszerűleg a párfogó felügyelet feladatát, munkáját bemutató rész változott sokat. (Mint ismeretes: a 2003. évi XIV. törvény teremtette meg a párfogó felügyelet korszerűsítéséhez a szükséges jogi keretet.)

Egyéb változtatások is bekerültek az új kiadásba. A 2001-es kiadás óta például jelentős – rendszerbeli és az egyes rendelkezéseket is érintő – módosuláson ment keresztül a vagyonekhozás szabályozása. Változások következtek be a büntügyi nyilvántartás gyakorlatában is.

A szerzőt eredetileg az a szándék vezérelte, hogy munkája ne csak a büntetés-végrehajtási jog oktatását szolgáló tankönyv legyen, hanem egyben olyan kézikönyv is,

amely a büntetés-végrehajtási jogról való tájékozódás, sőt akár tudományos kutatás kiindulópontjául is szolgálhat.

Az büntetés-végrehajtási szakemberek túlnyomó többsége nyilvánvalóan napi aktuális problémáira, megoldandó szakmai kérdéseire keresi/keresheti a választ Vókó György kézikönyvként is használható munkájából, ugyankkor ez az ismertető szeretné felhívni a figyelmet a könyv bevezető részének történeti jellegű és nemzetközi kitekintést nyújtó fejezeteire is.

A *Magyar büntetés-végrehajtási jog* sikerét jelzi, hogy négy jogi karon (Debrecenben, Pécsen, a Pázmány Péter és a Károli Gáspár Egyetemen) tankönyvként használják, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán pedig kötelező irodalomként írják elő.

„*A tankönyvek magukon viselik annak a kornak a jegyeit, amelyekben íródtak. Ezeknek azonban csak olyan nyomokat szabad hagyniuk, amelyek nem zárják el a jövőbe tekintés, a fejlesztés iránti igény kilátásait*” – írja a szerző könyve előszavában. A negyedik kiadás után bátran kijelenthetjük, hogy Vókó György nagyszabású munkája időtállóan bizonyult – ezt nem érintik a jog, s ezen belül a büntetés-végrehajtási jog változásai sem.

Ajánló

Bábosik István: Neveléelmélet. Nevelés az Európai Unióban. Bp. Osiris Kiadó. 2004. 616 oldal. (Osiris tankönyvek sorozat) 4980 Ft.

A kiadvány két – egymáshoz tartalmilag és szerkezetileg illeszkedő, egymást kiegészítő – fő részből áll: A *Neveléelmélet* című kézikönyvből és a *Neveléelméleti báziskötetből*.

A kézikönyv első fejezete a nevelésnek az Európai Unióban és az egyén életében betöltött szerepével foglalkozik. A következő anyag rész a magatartás-formálás hatásrendszerét vizsgálja. A harmadik fejezet központi témája a személyiség sajátosságainak az életvezetés alakulására gyakorolt hatása. Ezután a nevelés folyamatáról, illetve a tevékenységről mint a nevelési folyamat keretéről olvashatunk a kötetben. Külön fejezet szól arról, hogy a konstruktív életvezetés személyiségbeli alapjai hogyan fejleszthetők a nevelési folyamatban. A hatodik anyag rész az interakciók nevelő szerepéről szól. A hetedik fejezet a magatartási és életvezetési zavarok kialakulását, okait és folyamatát állítja középpontba. A kézikönyv az optimális nevelőiskola-modell felvázolásával zárul.

A kézikönyv és a báziskötet összeállításakor a szerző arra törekedett, hogy mind a tárgyalta problémakörök, mind azok sorrendje megegyezzen. Ebből következően a báziskötet a kézikönyv fent ismertetett szerkezetét követi. A báziskötet lényegében szemelvénygyűjteménynek tekintető, amely a kézikönyv gyakorlati, empirikus háttéréül szolgál. A szemelvények sorában *Ruzsonyi Péternek A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai* című kötetének (Bv. Szakkönyvtár sorozat 2003/2.) egy, a konstruktív életvezetés megalapozásával foglalkozó fejezetét is olvashatjuk.

Az újszerű megoldású – az elmélet és gyakorlat szempontrendszerét egyesítő – kiadvány a neveléssel foglalkozó szakemberek, főiskolai és egyetemi hallgatók széles körének érdeklődésére számíthat.

Karsai Krisztina: Az Európai büntetőjogi integráció alap kérdései. Bp. KJK-Kerszöv Kiadó. 2004. 263 oldal. (KJK-Kerszöv kiadványok sorozat) 4410 Ft.

Mint ahogy Dr. Nagy Ferenc, a Szegedi Egyetem jogászprofesszora a könyv előszavában írta: a hazai szakirodalomban 1998-tól kezdődően volt megfigyelhető az európai büntetőjoggal kapcsolatos munkák közzététele. Ugyanakkor az európai büntetőjoggal kapcsolatos fogalmi zavar még napjainkban is tapasztalható. Karsai Krisztina hiánypótló könyvében arra vállalkozott, hogy az európai jogintézmények közötti eligazodásban segítsen.

A kötet tartalma három főbb részre tagolódik. Az első tematikus egység az európai büntetőjogi integráció témakörét általános szempontok szerint közelíti meg. A második rész a büntetőjogi integráció azon nézőpontjaival foglalkozik, amelyet a közösségi jog alakít. Például vizsgálja a tagállami büntetőjog és a közösségi jog közötti kölcsönhatást, kitér az alapszerződések, illetve a másodlagos joganyag vonatkozó rendelkezéseinek,

valamint az Európai Bíróság joggyakorlatának elemzésére is. Az utolsó tematikus egység a megelőző általános és elméleti megközelítések bázisáról továbblépve a magyar büntetőjog európai büntetőjogi integrációban elfoglalt helyét tárgyalja, s az európai büntetőjogi integráció jövőjét is felvázolja.

A kiadvány nemcsak a büntetőjogászok, és a büntetőjog alkalmazóinak ajánlható, a jogi felsőoktatásban – és a jogi továbbképzésben – is fontos segédanyaggá válhat, mivel a büntetőjogi integráció európai vonatkozásai egyre inkább a büntetőjogi tananyag részét képezik a legtöbb hazai jogi karon.

Kondorosi Ferenc: Bevezetés a közjog világába. Bp. Aula Kiadó. 2002. 236 oldal. 2800 Ft.

A könyv a jog világának egy nagy területébe, a közjogba enged bepillantást. Elsősorban nem jogászoknak készült, hanem a jogi tudást más jellegű tanulmányaikban felhasználó hallgatóknak.

A kötet első nagyobb fejezete bemutatja, hogy politikai és társadalmi változások hogyan és milyen mértékben határozzák meg a közjogot. Ebben az anyagrészben a szerző a demokráciák történetét is felvázolja. Az állam fogalmának, feladatainak stb. áttekintését követően a Magyar Köztársaság államszervezetét – az országgyűléstől kezdve a kormányon át az állam büntető hatalmáig – ismerteti. Külön fejezetek ismertetik a büntető anyagi jog (Btk.), a büntetőeljárás (Be.) főbb szabályait, valamint a büntetés-végrehajtással kapcsolatos alapvető jogi ismereteket. A következő nagyobb gondolati egység az emberi jogokról való gondoskodás fejlődését tekinti át, majd az emberi jogok napjainkban betöltött szerepét tárgyalja. Egy-egy fontos fejezetet képez a könyvben az Európa Tanács jogvédelmi tevékenységének, illetve az Emberi Jogok Európai Bírósága munkájának bemutatása. Ezt követően a szerző részletesen ismerteti az Európai Unió legfontosabb emberi jogi dokumentumát, az Alapvető jogok Európai Chartáját. A két utolsó fejezetben azt vizsgálja, hogy a közjog milyen szerepet tölt be a nemzetközi kapcsolatokban, illetve az euroatlanti integrációnk hogyan módosítja közjogunkat.

A világos felépítésű, tömör, közérthetőségre törekvő, ugyanakkor a leegyszerűsítéseket kiiktató kiadvány az elmúlt években kevesebb szerephez jutott „jogi ismeretterjesztő” irodalom sikerült darabja.

Kriminálisztika 1-2. kötet. Szerkesztette: Bócz Endre. Bp. BM Kiadó. 2004. 1160 oldal. 5890 Ft.

A harminchat szerzőt felvonultató terjedelmes munka a kriminálisztika tudomány, illetve annak művelőinek eddigi legjelentősebb hazai teljesítménye.

A mű megjelenése kettős igényt is kielégít. A szakma ugyanis hosszú évek, évtizedek óta várta egy átfogó kriminálisztika szakkönyv megjelenését, és az érdeklő olvasók is hiába keresték a téma jól használható, informatív kézikönyvét a könyvtárak polcain.

A fejezeteket a szakma nagyjai, ismer és elismert tudósok, kutatók, szakemberek írták, akik oktatják, kutatják, napi munkájukban alkalmazzák a kriminálisztikát. Egyikük,

Kertész Imre, „a szakma nagy öregje” – aki két fejezetben és több címben is alkotó volt – már nem érthette meg a mű megjelenését.

Az öt részből, harminc fejezetből, nagy számú alfejezetből álló kiadvány tartalmi ismertetésére ezen Ajánló keretében nem vállalkozhatunk, csupán a részek címeit soroljuk fel: A kriminalisztika általános kérdései – A bizonyítás tana – A tárgyi bizonyító eszközök – Személyek, mint az értesülések forrásai – A bűnözés elleni fellépés szervezése és tervezése. Mindkét kötet végén található tárgymutató, amely az adott kötet tartalmát dolgozza fel, teszi visszakereshetővé.

Nem nehéz megjósolni, hogy a maga területén megkerülhetetlen – képekkel, ábrákkal is illusztrált – már-már enciklopédikus tudást felhalmozó munka a szakemberek és az érdeklődők gyakran forgatott olvasmányává válik.

Ligeti Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. Bp. KJK-Kerszöv Kiadó. 2004. 274 oldal. (KJK-Kerszöv kiadványok sorozat) 4410 Ft.

A Bárándy Péter, volt igazságügy-miniszter előszavával megjelent könyv az európai büntetőjogi integráció anyagi jogi és eljárásjogi problémáival kapcsolatos külföldi nézeteket ütközteti és értékeli.

A kötet két részre tagolódik. Az első rész a nemzetközi bűnügyi együttműködés témáival – kiadatás-átadás, végrehajtási jogsegély, európai bűnüldöző szervek stb. – foglalkozik. (A végrehajtási jogsegély kapcsán a büntetés-végrehajtás átadásáról is olvashatunk.) A szerző a hazai jogirodalomban újdonságnak számító részletességgel és alaposítással ismerteti az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvénnyel döntően új alapokra helyezett büntető igazságügyi együttműködés elméleti megalapozását.

A második rész az uniós jogharmonizációt büntetőjogi szempontból vizsgálja, a tagállamok anyagi büntetőjogán keresztül tárgyalja a nemzeti büntető jogrendszerek egymáshoz közelítésének problémáját. A jogharmonizációs folyamat elemzése során teret kap a Btk. egyes tényállásaira (csalás, vesztegetés, pénzmosás) vonatkozó uniós normák bemutatása is.

A szerző által gyakran használt „európai büntetőjog” kifejezés Ligeti Katalin azon jogpolitikai meggyőződését fejezi ki, hogy az Európai Unióban a hosszú távú fejlődés a nemzeti büntetőjogok részleges egységesítését fogja eredményezni.

A könyv által közölt ismeretek a büntetőjoggal foglalkozó jogalkalmazók számára alapvető fontosságúak, s azokat a jogi felsőoktatás nem nélkülözheti.

Radnóczy Zsolt: Támogatások az Európai Unióban. A közösségi és a tagállami támogatások jogalapja, az összeegyeztethetőség és a jogvédelem kérdései. Bp. Akadémiai Kiadó. 2004. 294 oldal. 3500 Ft.

A könyv alapvető célja, hogy átfogó képet adjon az Európai Unió támogatási rendszeréről, illetve a tagállami támogatásokkal kapcsolatos politikájáról.

A kötet általános jelleggel felvázolja e jogterület mint önálló és komplex rendszer alapvető összefüggéseit, és áttekintést ad annak működéséről. Az EU által közvetlenül

nyújtott támogatásokkal kapcsolatos tudnivalók mellett ismerteti a tagállami (közvetett) támogatások jogi kereteit, valamint az EU támogatási jogának és egy tagállam nemzeti jogának kölcsönhatását.

A szerző szerint a támogatási jog gyakorlatban működő rendszerét nem lehet elméleti módon bemutatni, ezért egy fejlett közjoggal rendelkező tagállam, Németország belső jogát vette alapul. Magyarország gyakorlatát azért nem vehette példának, hiszen hazánk a csatlakozás idején még nem rendelkezett többéves tagállami gyakorlattal, miközben az EU-n belüli támogatási rendszer működése a régebbi tagállamokban már kialakult.

A könyv, amely számos támpontot kínálhat az EU-n belüli támogatásokkal foglalkozó olvasó számára, a támogatásokkal kapcsolatos joganyag működő rendszerként történő tárgyalásán túl tartalmazza a vonatkozó európai bírósági gyakorlat válogatott feldolgozását, továbbá kitér az ún. jogvédelmi kérdések elemzésére is.

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)*

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 24, Number 1*

CONTENTS

KRIMINÁLEXPO 2004

1 The summary of the international conference entitled „The classification of prisoners and the programs for prisoners”

FORUM

11 Dr. Ákos Farkas: The place of law on the enforcement of sentences in the system of sciences

15 Dr. Frigyes Janza: The precedents of the formation of the Hungarian Association of Prison Sciences...

25 Dr. Péter Ruzsonyi: The scientific application of the Hungarian Association of Prison Matters in 2004. The evaluation of the applications

33 Dr. Orsolya Erdődi: Is education really education? Practical experiences on the changes of the functions of the educator

41 Attila Ádám: The success of the principle of openness in practice

47 Zoltán Idzig: Suggestions for modernizing the activity of the prison service regarding the norms of the EU and the practical solutions

55 Gábor Székedi: The national prison service regarding the European Prison Rules

WORKSHOP

61 Csaba Boglyasovszky – Lajos Garami: The classification of prisoners based on security risk

71 Izabella Csalótzky: The fund raising activity of the prison service in 2004 – fund raising possibilities in 2005

83 Dr. Lajos Békefy: Some matters of principle and some practical issues of problem-handling and personality-developing mental treatment in prisons (part II)

93 Attila Balogh: The experiences on the functioning of drug-free units

OUTLOOK

105 Gergely Fliegeauf: Drug strategies of the European prison services

123 Dr. Klára Király: News in the prison world

IN BRIEF

129 Calendar of events

BOOKSHELF

135 Ferenc István Deák: About the new issue of a university course book

137 Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

Erscheint vierteljährlich * Erster Band des Vierundzwanzigsten Jahrgangs

INHALT

KRIMINÁLEXPO 2004

1 Die inhaltliche Zusammenfassung der Konferenz „Die Klassifikation der Gefangenen und Programme in Justizvollzugsanstalten“

FORUM

11 Dr. Ákos Farkas: Die Stelle des Justizvollzugs im System der juristischen-wissenschaftlichen Disziplinen

15 Dr. Frigyes Janza: Die Vorgeschichte der Ungarischen Gesellschaft für Polizeiwissenschaft...

25 Dr. Péter Ruzsonyi: Die wissenschaftliche Bewerbung der Ungarischen Gesellschaft für Gefängniswesen im Jahre 2004.

33 Dr. Orsolya Erdödi: Ist Erziehung wirklich Erziehung? Praktische Erfahrungen über die Änderung der Erziehungsfunktionen

41 Attila Ádám: Durchsetzen des Prinzips der Offenheit in der Praxis

47 Zoltán Idzig: Vorschläge zur Modernisierung des ungarischen Justizvollzugswesen...

55 Gábor Székedi: Das ungarische Justizvollzugswesen in der Hinsicht der Europäischen Strafvollzugsgrundsätze

WORKSHOP

61 Csaba Boglyasovszki – Lajos Garami: Die Klassifikation der Gefangenen auf Basis der Sicherheitsfaktoren

71 Izabella Csalótzky: Die Bewerbungstätigkeit der ungarischen Justizvollzugsorganisation im Jahre 2004.

83 Dr. Lajos Békefy: Einige theoretische und praktische Fragen der Problembehandlung und der Persönlichkeitsentwicklung in der Seelensorgung (Teil II.)

93 Attila Balogh: Die Erfahrungen über die Funktion der Drogenprävention

AUSBLICK

105 Gergely Fliegau: Die Drogenstrategien der europäischen Justizvollzugssysteme

123 Dr. Klára Király: Meldungen aus der Gefängniswelt

IN KURZEM

129 Ereignisse

BÜCHERSCHRANK

135 Ferenc István Deák: Über die Neuauflage eines Universitätslehrbuchs

137 Empfehlung

TARTALOM

KRIMINÁLEXPO 2004

1 A fogvatartottak klasszifikációja és fogvatartotti programok című nemzetközi konferencia tartalmi összefoglalója

FÓRUM

11 Dr. Farkas Ákos: A büntetés-végrehajtási-jog tudományának helye a tudományok rendszerében

15 Dr. Janza Frigyes: A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai

25 Dr. Ruzsonyi Péter PhD: A Magyar Börtönügyi Társaság 2004. évi tudományos pályázata – a pályamunkák értékelése

33 Dr. Erdödi Orsolya: Nevelés-e a nevelés? Gyakorlati tapasztalatok a nevelői funkciók változásáról

41 Ádám Attila: A nyitottság elvének érvényesülése a gyakorlatban

47 Idzig Zoltán: Javaslatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységének korszerűsítésére az uniós normák és a gyakorlati megoldások tükrében

55 Székedi Gábor: A hazai büntetés-végrehajtás az európai börtön szabályok tükrében

MŰHELY

61 Boglyasovszky Csaba—Garami Lajos: Klasszifikáció a biztonsági kockázatértékelés alapján

71 Csalótzky Izabella: A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2004. év pályázati tevékenysége és a 2005. évi pályázati lehetőségek

83 Békeffy Lajos PhD: A problémakezelő-személyiségfejlesztő börtönpasztoráció néhány elvi és gyakorlati kérdése (II. rész)

93 Balogh Attila: Kábítószerprevenációs részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben

KITEKINTÉS

105 Fliegauf Gergely: Az európai büntetés-végrehajtási rendszerek kábítószergyi stratégiái

123 Dr. Király Klára: Hírek a börtönvilágból

RÖVIDEN

129 Eseménynaptár

KÖNYVESPOLC

135 Deák Ferenc István: A Magyar büntetés-végrehajtási jog című egyetemi tankönyv új kiadásáról

137 Ajánló

120 éves a Szegedi Fegyház és Börtön

Az évforduló tiszteletére ünnepi megemlékezést és konferenciát tartottak 2005. január 10-én Szegeden

Ára: 400 forint